

Verhandeling over de geneezende kragten van teer-water / Door G. Berkeley ... Gestaafd door een egt verhaal van deszelfs gelukkigen uitslag in het geneezen van zeer veele en verscheiden ziekten, uit geloofwaardige berigten samengesteld door T. Prior. Waar by nog komen twee brieven over het zelfde onderwerp. Uit het Engels vertaald.

Contributors

Berkeley, George, 1685-1753
Prior, Thomas, 1681-1751

Publication/Creation

Amsterdam : P. Mortier, 1747.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/b3vh92c5>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.



Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

Handeling v. de Vereniging



IV. 6. 1953

13400/A

Handwritten signature or scribble.

42660
VERHANDELING

Over de geneezende kragten van
TEERWATER.

DOOR
GEORGE BERKELEY,

Bisschop van Cloyne.

Gestaafd door een egt verhaal van deszelfs gelukkigen uitflag in het geneezen van zeer veele en verscheiden ziekten,

Uit geloofwaardige berigten samengesteld

DOOR
THOMAS PRIOR,

Schildknaap.

Waar by nog komen twee Brieven over het zelfde Onderwerp.

Uit het Engels vertaald.



Te *AMSTERDAM*,
By **PIETER MORTIER:**

CIO IO CC XLVII.







D E
VERTAALER
A A N D E N
L E E Z E R.

In Auwlyks gevoelt men zig met eenigerlei ziekte aangetast, of de zugt tot onze behoudenis, al wat leeft ingeschapen, dryft ons tot het aanwenden van zodanige hulpmiddelen, die door voorgaande ondervindingen beproefd zyn. Maar dewyl veele ziekten zo hardnekkig zyn, of van zo vreemde oorzaaken voortkomen, dat de gewoone middelen niet genoegzaam zyn, om dezelve te overwinnen; zoekt men in zulke gevallen,
* 2 len,

DE VERTAALER

len, of 'er in den grooten voorraad, dien de Natuur verschaft, niet het een of ander te vinden zy, dat het lieve leven, onder Gods zegen, rekken, en de gezondheid herstellen kan. Die zulk een middel gevonden heeft, ja zig maar verbeeld dit ontdekt te hebben, zal wel somtyds door winzugt gedreven worden, om het een geruimen tyd geheim te houden: maar word door groote belooningen, of indien hy edelmoe-diger is, door liefde tot het Gemeen, meest al bewogen om zyne ontdekking, tot algemeen nut, openbaar te maaken.

Het nabuurig Engeland leverde ons daarvan, sedert weinige jaaren, twee aanmerkelyke voorbeelden. Toen Juffrouw *Joanna Stephens* een middel tegen den steen en het Graveel had uitgevonden, openbaarde ze het gewenst geheim, wanneer men haar, tot belooning, eene aanzienelyke som daarvoor had aangeboden. De Eerwaarde *George Berkeley*, Bisschop van *Cloyne* in *Ierland*, en Schryver van het vernuftig werk, dat in onze taal, onder den naam van *Knibbelaar of gewaande Vrydenker*, is uitge-

gekomen , had te veel bevinding van de *geneezende kragten van Teerwater* , om het Mensdom langer onkundig te laten van een middel , dat zo heilzaam , veilig , en nogtans gemakkelyk , zelf van arme lyders te verkrygen was ; maar vond zig verpligt deeze nutte ontdekking openbaar te maaken , zonder dat hem eenige andere beweegreden , dan Mensenliefde , gedrongen heeft. Zie hier zyne korte Voorreden , waar meede hy zyne *Verhandeling over het Teerwater* aanvangt.

„ Ter inleiding van de volgende
 „ Verhandeling verzeker ik den Lee-
 „ zer , dat niets in mynen tegenwoordi-
 „ gen staat my heeft kunnen bewee-
 „ gen , om de moeite te doen van de-
 „ zelve te schryven , dan een vast ver-
 „ trouwen , dat ze een waardig geschenk
 „ voor het Gemeen zyn zoude. Welk
 „ een onthaal het redenkavelend of
 „ denkbeeldig gedeelte daarvan aanden
 „ geest verschaffen moge , ik durf
 „ zeggen , dat het ander gedeelte zo
 „ zeker geschikt schynt om goed te
 „ doen aan het lighaam , dat ze beide
 „ voordeel moeten aanbrengen : want

DE VERTAALER

„ indien het speeltuig niet wel gesteld
„ is, kan de Muzikant geene wellui-
„ dendheid maaken. En de werkingen
„ van den geest hangen in onzen tegen-
„ woordigen staat zo zeer af van den
„ regten toon of de goede gesteldheid
„ van ons werktuig, dat alles, 't welk
„ dienen kan om de gezondheid van
„ het lighaam te bewaaren of te her-
„ stellen, de oplettendheid van den
„ geest wel waardig is. Deeze aanmer-
„ kingen hebben my bewogen, aan
„ het Gemeen kennis te geeven van de
„ geneezende kragten van Teerwater,
„ waar toe ik my onvermydelyk ver-
„ bonden rekende door de verplichting
„ die elk aan het Mensdom heeft. En
„ dewyl de uitwerkingen gehegt zyn
„ aan haare oorzaaken, hebben myne
„ gedagten over dit laag maar nut on-
„ derwerp my gebragt tot nader onder-
„ zoek, en dit weer tot andere mis-
„ schien ver gezogte bespiegelingen,
„ maar die ik hoop dat niet geheel on-
„ nut of onaangenaam zyn zullen.

Men kan wel denken dat eene Ver-
handeling van deezen aart veel gerugts
maakte. Een eenvoudig goedkoop ge-
nees-

neesmiddel word daarin aan geprezen als een byna algemeen hulpmiddel voor alle, zelf de hardnekkigste, ziekten. De Schryver poogt de voordeelige gedagten, die hy daarvan heeft, te billiken door verscheiden aanmerkingen, uit deffels aart afgeleid, waarin beide zyn vernuft en belezenheid doorstralen. Gewisselyk moet het Gemeen daar smaak in vinden, 't welk altyd genegen is hulpmiddelen, voor al van zulken waar voor men agting heeft aangeraden, in het werk te stellen, schoon 'er zelf geene redenen voor worden bygebragt. En dewyl de geneezing der ziekten veelal aan het laatste hulpmiddel word toegeschreven, mag men met reden denken, dat veelen, die onder het gebruik van Teerwater verligting van hunne kwaalen kreegen, schoon dezelve mogelyk evenwel zouden zyn geneezen geworden, dit middel hoog zullen geprezen, en aan hunne bekenden aangeraden hebben. Terwyl anderen, die in des Schryvers redeneeringen iets te berispen vonden, of ook die het om andere redenen van hun belang rekenden, zig tegen hem en het middel van

DE VERTAALER

hemaangeprezen, zullen hebben aangekant. Zie daar dan in korten tyd veele voorstanders of partyen van Teerwater.

Onder de eersten munt op eene byzondere wyze uit de Heer *Thomas Prior*, Schildknaap, die niet alleen zyn werk gemaakt heeft om de verklaaringen tegen Teerwater te onderzoeken en te wederleggen: maar ook een yder heeft uitgenodigd, om hem getuigenissen ten voordeele van dit middel toe te zenden; waarvan hy een groot getal verzameld, en in het Jaar 1746. met eene opdragt aan den Graaf van Chesterfield heeft uitgegeven, onder den naam van *verhaal van de uitwerkingen van TEERWATER in het geneezen van zeer veele en verscheiden ziekten, met aanmerkingen en andere stukken daar toe betrekkelyk*. Hier by voegde toen de Heer *Berkeley* nog twee brieven, waarin hy eenige nader aanmerkingen *over de geneezende kragten van Teerwater, en de manier om het te bereiden*, aan het Gemeen meede deelde.

Deeze werkjes my ter hand gesteld zynde, oordeelde ik mynen tyd niet
kwa-

AAN DEN LEEZER.

kwalyk te zullen beſteeden, en het Gemeen dienſt te kunnen doen met derzelve overzetting in onze land-taal. Hoe ik dit verrigt hebbe, zy het oordeel van den beſcheiden Leezer aanbevelen. Van myzelven vind ik niet goed meer te zeggen, dan dat ik naar myne beſte kennis de meening der Schryveren met klaare en verſtaanbaare woorden heb tragten uit te drukken.

In het werk van den Heer *Berkeley* heb ik deeze tweeërlei verandering gemaakt. *Voor eerſt* heb ik het genoemd, gelyk het waarlyk is, eene *Verhandeling over het Teerwater*; en het dus een anderen naam gegeven, dan de Schryver zelf, omdat die my te duifter ſcheen, zynde namelyk dit het opſchrift *SIRIS: Keten van Filoſofiſe aanmerkingen en naſpeuringen over de kragten van Teerwater, en verſcheiden andere onderwerpen, die aan malkander hangen en uit malkander voortvloeyen.* Welke Titel van den Schryver eenigzins verklaard word §. 15. van zynen tweeden brief aan Thomas Prior. Ten tweeden, heb ik die *verſcheiden andere onderwerpen*, waarvan de Engelfe titel ſpreekt, in deeze ver-

DE VERTAALER.

taal agter gelaten, omdat ik oordeelde dat dezelve tot myn oogmerk niet behoorden. En dit zal de Leezer my wel willen toestemmen, en dus van onbehoorlyke verkorting van een anders werk vry spreken, indien ik hem eenige van deeze onderwerpen opgeef. Deeze zyn, welk het beginsel van groeijing zy; waar uit de lugt bestaa; over het onzichtbaar vuur, 't welk in alle dingen werkt; gevoelens der ouden daar over; vuur onder verscheiden volken aanbeden; het gevoelen van Ficinus en anderen over het licht; Newtons stelling van de fyne hemelstof overwogen. Voorts vind men daar de begrippen van Galilei, Plato, Aristoteles, Sokrates en Pithagoras, over de aantrekking, het noodlot, de ziel der wereld, en de ingeschapen denkbeelden voorgesteld en onderzocht; en eindelyk besluit de Schryver met eene aanpryzing van de schriften van Plato, wiens begrippen in verscheiden byzonderheden met de schriftuur overeenkomen, en voornamelyk, gelyk hy zegt, zyn gevoelen van de Godheid en Drieëenheid. Dit alles zal men in deeze uitgaaf niet vinden; maar
in

AAN DEN LEEZER.

in het werkje van Thomas Prior is geene verandering gemaakt, behalven dat alleen de opdracht, en twee of drie gedigten, 'er zyn afgelaten.

Mogelyk verwacht nu de Leezer nog eenige bedenkingen over de zaak, die in deeze werkjes verhandeld word. Eene zo byzondere stof als deeze, en waar in het Mensdom zo veel belang heeft, verdient dat men 'er met ernst zyne gedagten over laat gaan. En het schynt een vertaaler niet kwalyk te moeten afgenomen worden, dat hy het gevoelen van zynen Schryver onverminkt hebbende voorgesteld, zyne gedagten tot nader opheldering of ook zedige wederlegging daar nevens voege: want waarom zou hem geweigerd worden, 't geen elk Leezer onbetwistbaar toekomt, om zyn oordeel, 't zy in het byzonder of in het openbaar, over eenig geschrift voor te stellen? Hy moet maar een tolk, maar behoeft geen verdediger van zynen Schryver te zyn. Dus meen ik dat het my zou vry staan iets van myn eigen werk over het zelfde onderwerp van deeze geschriften den Leezer meede te deelen. En ik wil niet ontveinzen, dat
ik

DE VERTAALER

ik daar toe eenige genegenheid gehad heb. Maar ik ben daarin wederhouden by gebrek van proeven, welke ik meen zelf te moeten neemen, of ook te weten dat ze van anderen, wien men daar in vertrouwen mag, genomen zyn, niet in weinige, maar in zeer veele en zelf verschillende omftandigheden. Zonder deeze zou men ligtelyk in het vervolg kunnen wedersproken worden: en het is daarom beter geheel te zwygen van zaaken, waar van men geene volkomen kennis heeft, dan naderhand te moeten erkennen dat men te voorbaarig geweest is.

Hier zou ik myne Voorreden eindigen: maar dewyl my, onder het drukken van dit werkje, door den uitgever een verhaal van de uitwerkingen van Teerwater in verscheiden gevallen is ter hand gesteld; heb ik dit den Lezer, zonder verandering daarin te maaken, ook gaarne willen meede deelen.

Zekere jonge Juffrouw, veertien jaar oud, was federt meer dan een jaar bleek van koleur, en had een geduurig koortsje, 't welk haar vermagerde en zeer
kwaad-

AAN DEN LEEZER.

kwaadaartig was. De Doktor zeide aan haar Vader, dat het wenselyk ware, dat zy eens ter deeg een aanval van koorts kreeg. Ik raadde haar Vader dat hy haar Teerwater zou laten gebruiken. Zy nam 'er dagelyks vier Wynkelkjes van. Na vyf of zes dagen kreeg ze een sterken aanval van koorts, na veele flui-
men te hebben opgegeven, welke haar vervolgens agt dagen met veel hevigheid bybleef. Sedert vermeerderden haare kragten, haar eetlust kwam weer, gelyk ook haar slaap, welke beide ze te voren geheel niet gehad had.

Zekere Juffrouw van zestien jaar had dikke beenen, zwaare hoofdpyn, gebrek aan eetlust, en kon niet slaapen, nog trappen opklimmen zonder benauwdheid, en is door het gebruik van Teerwater van deeze kwaalen geheel geneezen door overvloediger waterloozing.

Eene Dienstmaagd was geplaagd met zinkingen, haar maag was zeer opgespannen, en ze was benauwd als ze ging. Nadat ze dit water gebruikt had, begon ze sterk te zweeten. Ze kreeg weer een aanval van Jigtpynen in haar heup, en
van

DE VERTAALER

van de pyn de koorts, welke beide opgehouden zynde bevond ze zig zeer verligt, en blyft het water nog gebruiken.

Zeker man, meer dan zeventig jaar oud, braakte drie of viermaal 's weeks, en werd vervolgens aangetaft van zwaare draajingen, die hem twee of drie uren lang van zyn kennis beroofden, en is hersteld door het gebruik van vier of vyf gemeene Wynflessen van dit water.

Een man, ontrent even oud, lag te bed met eene zwaare pyn en hevige koorts door de koude veroorzaakt, en is geneezen na drie flessen van dit water gedronken te hebben.

Zekere vrouw, zes maanden zwanger had driemaal de derdendaagse koorts, maar kreeg geene aanvallen meer, na dat ze eenige dagen warm Teerwater gebruikt had.

Eene dienstmaagd werd ook van de derdendaagse koorts geneezen na twee aanvallen: het eerste glas van dit water, 't welk ze koud gebruikte, deed haar sterk braaken, maar kort daarna nam ze het warm, kreeg verligting, en werd
ge-

AAN DEN LEEZER.

geneezen zonder meer aanvallen gehad te hebben.

Zekere bejaarde Juffrouw, zestig of zeventig jaar oud, had pyn in haar lenden, zonder zig te kunnen opregten of te gaan, dan over haar kamer, en met pyn: door het gebruik van dit water loosde ze zeer veel pis, en bevond zig in staat om uit te gaan, en haare zaaken waar te neemen, de pyn was weg, en ze kon regt op gaan.

Twee oude luiden, broeders, zyn insgelyks van die kwaal door overvloedige waterloozing geneezen.

Een kind van derdehalf jaar was aange tast van eene geduurige koorts met verheffing, en is door dit zelfde water geneezen.

Zie daar, Leezer, van hoe veel dienst het Teerwater ook in dit ons land bevonden is. Gy ziet uit deeze weinige voorbeelden, en uit de veele andere, in dit werkje te vinden, dat de lyders, die het gebruikt hebben, daardoor geholpen zyn. Of 'er ook zulken geweest zyn, die na het gebruik van dit middel verergerd zyn, en wier kwaal evenwel dodelyk geweest of geworden is,

DE VERTAALER

is, heeft men ons niet gemeld. En zo lang we daar niet van weeten, worden we des te geruster, om in ons zelve daarvan proeven te neemen. Mogen deeze gelukken, dan zal het my vooral aangenaam zyn, mynen tyd aan de overzetting van dit werk besteed te hebben.



VER-



VERHANDELING

OVER HET

TEER-WATER.

1.  *Eerwater* word in sommige gewesten van *Amerika* gemaakt door een *kwart* (of Mengelen) koud water te gieten op een *kwart Teer*, en het in eenig vat wel onder malkander te roeren, en dan te laten stilstaan tot dat de *Teer* op den grond zakt. Wanneer men 'er een glas van het bovenste heldere water afgiet, word het door evenveel schoon water weer aangevuld, en men schud het vat nog eens en laat het staan gelyk te voren. Dit herhaalt men zo dikwyls men 'er een glas afgiet, zo lang de *Teer* genoeg in het water afrekt, 't welk men aan den reuk en smaak weeten kan. Maar dewyl het *Teerwater* op deeze wyze nu meer dan minder kragt heeft, oordeel ik het beter dat men het op de volgende wyze maakt. Giet een *Gallon* (of viert Mengelen) koud water op een *kwart Teer*,

en roer het drie of vier minuten wel onder malkander met een Pollepel of platte stok : laat dan het vat tweemaal vierentwintig uren staan , op dat de *Teer* tyd hebbe om te zakken : giet 'er dan het bovenste heldere water af en bewaar het tot gebruik , zonder meer van die *Teer* te trekken , die dan nog goed is tot haar gemeen gebruik.

2. Dit koude aftreksel van *Teer* is in gebruik geweest in sommige van onze Volkplantingen als een voorbehoedfel tegen de Kinder-pokjes : en ik ben door deeze buitenlandse proef bewogen , om het in myn eigen Land ook te bezoeken , toen 'er de Kinder ziekte met groote hevigheid woedde : De uitslag voldeed volkomen aan myne verwagting : zynde allen die het *Teerwater* gebruikten , zo veel my bekend is , van deeze ziekte vry geraakt , of kreegen die vry gemakkelyk. Men heeft hier van een aanmerkelyk voorbeeld gehad in een Huisgezin van zeven kinderen , die allen deeze ziekte zeer wel door kwamen , behalven een jong kindje , 't welk men het *Teerwater* niet kon inkrygen , gelyk de andere.

3. Sommigen zyn door het gebruik van deeze vogt bewaard van de Kinder-pokjes te krygen : anderen kreegen een middelfoort ; en nog anderen waren verplicht met het drinken van dit Water op te houden , op dat ze deeze ziekte zouden kunnen krygen. Ik heb bevonden dat men het een geruimen tyd veilig en met een goeden uitslag kon drinken , en niet alleen voor , maar ook geduurende deeze ziekte. De algemeene regel om het te gebruiken

ken is ontrent een half pint 's avonds en 's morgens met een ledige maag, welke hoeveelheid kan veranderd worden naar de ziekte en de jaaren van den Lyder, mits dat hy het altyd met een ledige maag inneemt, en ontrent twee uren voor of na het eeten.

4. Het is niet onwaarschynlyk dat een middel van zo veel kragt in eene ziekte, die met zo veele etterige zweeren verzeld is, ook van dienst zou kunnen zyn in andere vervuilingen van het Bloed. Om die reden nam ik 'er de proef van in verscheiden Lyders, die een uitslag en zweeren aan de huid hadden, welke schielyk verligting kreegen en kort daarna geneezen werden. Door zulke gelukkige proeven aangemoedigd, waagde ik het om het gebruik daar van in de vuilste ziekten aan te raaden, en ik bevond dat het daarin meer nut deed dan kwylingen en zweet-dranken.

5. Na dat ik 'er in zeer veele gevallen de proef van genomen had, zag ik dat de uitslag myne verwagting te boven ging; gelyk in eene verdrietige en pynelyke verzweering der Darmen; in eene teering-agtige hoeft, en, gelyk uit de etterige fluimen bleek, in een verzweering der Longen; ook in zyde-wee en Long-ontsteeking. En wanneer zekere Vrouw, die verscheiden jaaren aan de Roos was onderhevig geweest, de gewoonlyk voorgaande toevallen daar van voelde aankomen, raadde ik haar om *Teerwater* te drinken, waar door ze de Roos voorkwam.

6. Ik weet niet dat ik iets beter voor de Maag gevonden heb, dan *Teerwater*. Het ge-

neest gebrek van derzelver verteerkragt en verwekt eetlust. Het is een uitsteekend hulpmiddel in Aamborstigheid. Het geeft een matige warmte en vlugge beweging aan de votten zonder te verhitten, en is daarom goed niet alleen als een Borst- en Balsmagtig middel, maar werkt ook kragtig en veilig om verstoppingen los te maaken in ongedaantheid en opstying. En dewyl het zo wel heelend als pisdryvend is, is het ook zeer goed voor het Graveel. Ik geloof dat het ook van veel dienst is in Waterzugt, dewyl ik weet dat het een zeer erg soort van Lyfwater geneezen heeft in iemand, wiens dorst, schoon zeer groot, nogtans in korten tyd gelest was door het drinken van *Teerwater*.

7. De nuttigheid van dit hulpmiddel in brandige ziekten is klaar uit het geen (5) reeds gezegd is. En nogtans zal iemand mischien denken dat dewyl *Teer* Olieagtig (*Sulphureous*) is, *Teerwater* derhalven een heeten en brandigen aart hebben moet. Maar men moet aanmerken, dat alle Balsemen een zuuren geest in zig bevatten, die in der daad een vlugtig zout is. Water ontbind alle soorten van Zouten, en trekt dezelve naar zig uit hunne byzondere Lighamen. Dewyl dan *Teer* een Balsem is, word haar heilzaam zuur door Water afgetrokken, 't welk nogtans niet in staat is om haare groove harstagtige deelen te ontbinden, die alleen in Brandewyn kunnen gesmolten worden. Dewyl dan *Teerwater* niet vervuld is met Harst, kan het in brandige ziekten veilig gebruikt worden: en men heeft ook in der daad bevonden dat het een wonder-

derlyk goed Koorts-middel is, zynde een veilig verkoelend en hartsterkend middel teffens.

8. Men zou kunnen denken dat de vluchtige Zouten, die door trekken van *Teer* gescheiden worden, derzelver byzondere kragt in zig bevatten. De Heer *Boyle* en andere hedendaagse Stoffscheiders komen daar in over een, dat vaste Zouten in alle lighaamen veel al dezelfde zyn. Maar het is bekend dat de vluchtige Zouten zeer veel verschillen, en dat ze des te meer byzondere hoedanigheden der Lighaamen in zig hebben, hoe ze gemakkelijker daar van afgescheiden worden. Nu dewyl *Teer* in koud water zonder eenige moeite word afgetrokken, en uit den reuk en smaak blykt dat dit de kragten daar van in zig heeft, mag men denken, dat het de zuiverste vluchtige en werkzaame deeltjes van die groeibaare Balssem uittrekt en in zig bevat.

9. *Teer* werd by de Ouden voor goed gehouden tegen vergiften, zweeren, beeten van venynige dieren, en ook voor Lyders die aan Teering, Klier-gezwellen, Lamheid en Aamborstigheid onderhevig zyn. Maar de manier om te maaken dat dit middel niet schadelijk, en aangenaam voor de Maag was, door dezelfde kragten in koud water af te trekken, was hun onbekend. De bladen en teere toppen van den Pyn-en Denneboom zyn in onze tyden gebruikt tot Diët-dranken, en men zegt dat ze de Scheurbuik tegenstaan en Pisdryvende zyn. Maar het fynste Sap, zout en geest van die altyd groene gewassen word in *Teer* gevonden, welker kragten zig niet alleen tot de Dieren, maar ook tot de gewas-

fen uitstrekken. Mr. *Evelyn* merkt in zyne verhandeling over Woudboomen met verwondering aan, dat stammen van Boomen, die met *Teer* besmeerd zyn, daardoor bevryd blyven van door de vergiftige tanden van Bokken en andere ongelukken beschadigd te worden, terwyl alle andere dingen van een olieagtigen aart daar aan zeer nadeelig zyn.

10. Het schynt dat men meer of minder *Teer* en *Terpentyn* kan krygen uit allerlei soorten van *Pyn-en Denneboomen*, en dat de natuurlyke geesten en wezentlyke zouten van die gewassen in *Terpentyn* en gemeene *Teer* dezelfde zyn. In der daad de gemeene *Teer* die, om dat ze goed koop en overvloedig is, in weinig agting is, schynt een uitsteekende *Balsen* te zyn, die de kragten van de meeste andere *Balsen* in zig bevat, welke ze gemakkelijk aan water mededeelt, en door dat middel zonder moeite of schade in het Lighaam indringt.

11. De Harstachtige uitwaasseringen van *Pyn-en Denneboomen* maaken een merkelyk gedeelte uit van de Genees-middelen, en komen niet alleen te pas in de voorschriften der Doktoren, maar zyn in andere opzigten ook voordeelig voor de gezondheid gehouden. *Plinius* verhaalt ons dat de *Wynen* in den tyd der oude *Romeinen* met *Pik* en *Harst* geneeskragtig gemaakt werden; en *Jonston* merkt in zyne beschryving der Boomen aan, dat het gezond is te wandelen in bossen met *Pynboomen*, die de lugt met *Balsen*magtige deeltjes vervullen. 'T is niet onbekend dat alle *Terpentynen* en *Harsten* goed zyn voor de

Lon-

Longen, en ook tegen Graveel en verstoppingen. En de ondervinding heeft bevestigd, dat de Geneeskragtige eigenschappen van deeze middelen gevonden worden in *Teerwater*, zonder het Bloed te verhitten of de Maag te ontstellen: en in 't byzonder dat Teeringagtige en aamborstige Lyders eene spoedige en groote verligting door het gebruik daar van gekregen hebben.

12. Balsemen en alle smeerige en olieagtige middelen verwekken walging in de Maag. Ze kunnen daarom zo veel of zo lang niet in substantie gebruikt worden, dat ze alle die heilzaame uitwerkselen doen voortkomen, welke ze zouden kunnen te weeg brengen, indien ze geheel en al met het bloed en de sappen gemengd werden. Men moet het daarom zeer heilzaam agten, dat men in staat is de behoorlyke hoeveelheid van derzelver vlugtige deeltjes in de fynste vaatjes in te brengen, zonder nogtans de Maag te benadeelen, maar dezelve in tegendeel zeer veel te verkwikken en te versterken.

13. Volgens *Plinius* krygt men vloeibaare Pik, gelyk hy ze noemt, of *Teer*, door hout te stooken van oude Pyn- of Denneboomen. Dat 'er eerst uitloopt is *Teer*, en het dikke dat daar op volgt is Pik. *Theophrastus* heeft meer byzonderheden: hy verhaalt ons dat de *Masedoniers* groote stapels maaken van de gehakte stammen deezer boomen, waar in ze het brandhout regt op zetten neffens malkander. Dat deeze houtstapels in de rondte sommtyds van honderd en tagtig vademen (*cubits*) waren, en zestig of zelf honderd (vademen)

hoog: en dat ze dezelve bedekt hebbende met zoden van aarde, om het uitborsten van de vlam te beletten, waar door de Teer zou verloren gaan; deeze groote stapels van Pyn- en Dennenhout aansteeken, en de Piken Teer in een (daar toe gemaakte) groef laten loopen.

14. *Plinius* zegt, dat de Ouden de gewoonte hadden om wollen vliezen te houden over den rook van kookende Teer, en de vogtigheid daar uit te drukken, welke waterige substantie *Pissinum* genoemd werd. *Ray* is van gedagten dat dit het zelfde is als het *Pisselaenum* der Ouden; maar *Harduinus* in zyne aantekeningen over *Plinius*, meent dat het *Pisselaenum* gekomen is van Cederboomen. Ik weet niet welk gebruik ze in oude tyden van deeze vogten gemaakt hebben, maar men zou kunnen denken dat ze in de Geneeskunde gebruikt zyn, schoon ze thans, zo veel ik heb kunnen ontdekken, geheel niet gebruikt worden.

15. Uit de manier waarop men Teer kreeg (13) blykt klaar dat ze eene vrugt der Natuur is, huisvestende in de vaten van den boom, waar uit ze door branden alleen bevryd en losgelaten en niet gemaakt word. Indien men *Plinius* mag gelooven, werd de eerste vloeijing of Teer *Cedrium* genoemd, en die was van zo veel kragt om voor verrotting te bewaaren, dat men 'er in *Egipte* de Lyken meede balsemde. En hier aan schryft hy toe dat hunne *Mumien* zo veele eeuwen onbedurven blyven.

16. Sommige hedendaagse Schryvers zeggen

gen ons, dat *Teer* vloeit uit de stammen van Pyn- en Denneboomen, wanneer ze zeer oud zyn, door wonden die men in den bast digt by den wortel maakt; dat *Pik* verdikte *Teer* is; en dat ze beide de olie zyn van den boom, die door den tyd en de Zon dik en zwart is geworden. (Oude) boomen kunnen niet meer doorwaassenen, zo weinig als oude Menschen, waar door hunne afkleinzende buisjes verstopt zynde, men zeggen mag dat ze door hun eigen sap verstikt en opgevuld worden.

17. De manier, die in onze Volkplantingen in *Amerika* in gebruik is, om *Pik* en *Teer* te maaken, is in der daad dezelfde als die van de oude *Masedoniers*, gelyk blykt uit het berigt 't welk 'er in de *Filosofise Transactien* van gegeven is. En het verhaal van *Leo Africanus*, die als een Ooggetuige het maaken van *Teer* op den Berg *Atlas* beschryft, komt in het wezentlyke over een met de manier, die van ouds by de *Masedoniers*, en tegenwoordig by de Inwooners van *Nieuw Engeland* in gebruik is.

18. *Jonston* in zyne beschryving der boomen is van gedagten, dat *Pik* oudtyds zo wel gemaakt is van den Ceder, als van den Pyn- en Denneboom die oud en olieagtig geworden zyn. En men kan niet zonder reden denken, dat een en het zelfde woord by de Ouden in een ruimen zin gebruikt is, zo dat het de sappen die uit alle deeze boomen vloejen betekent. *Teer* en alle soorten van uitwaasseringen uit altyd groene boomen, worden in 't algemeen begrepen onder den naam van Harst. Harde groove Harst of drooge

Pik word gemaakt van *Teer*, door ze te laaten kookten tot dat 'er de waterigheid is uitgedampt. Vloeibaare Harst is eigentlyk een olieagtig dikagtig sap, loopende uit den bast van altyd groene boomen, 't zy van zelf of door een wond te maaken. Men meent dat dit de olie is van den bast die door de Zon verdikt is. Ze is vloeibaar wanneer ze uit den boom komt, maar word droog en hard wanneer ze door de Zon of het vuur verdikt word.

19. Volgens *Theophrastus* kreeg men de Harst door den bast af te schillen van de Pynboomen, en door wonden gemaakt in den zilveren Denneboom en den Pik-Pynboom. Hy zegt ons dat de Inwooners van den Berg *Ida* den stam van den Pynboom afschillen aan de Zonzyde twee of drie vademmen van den grond. Hy merkt aan dat men uit een goeden Pynboom alle jaar Harst kan krygen, en uit een middelslag om het andere Jaar, en uit zwakker boomen eens om de drie Jaar, en dat men drie zodanige vloeijingen uit een boom krygen kan. De zelfde Schryver heeft aangemerkt, dat een Pynboom niet te gelyk Vrucht en Harst geeft, maar de eerste wanneer hy jong en de laatste wanneer hy oud is.

20. *Terpentyn* is een fyne Harst. Men heeft 'er vier soorten van in gebruik. De *Terpentyn* van *Chios* of *Cyprus*, vloejende uit den *Terpentynboom*; de *Veneetse Terpentyn* die men krygt door het wonden van den *Lorkenboom*; de *Siraatburgse Terpentyn*, waar van de Heer *Ray* ons zegt dat ze komt uit de kwaften van den zilveren Denneboom; zy is welruikend
en

en word door den tyd geel. De vierde foort is gemeene *Terpentyn*, die zoo doofchynend nog vloeibaar niet is als de vorige, en deeze meent de Heer *Ray* dat uit den Berg Pynboom vloeit. Alle deeze foorten van *Terpentyn* worden tot dezelfde eindens gebruikt. *Theofraflus* zegt dat men de beſte Harſt of *Terpentyn* krygt van den *Terpentyn* boom die in *Sirië* en ſommige van de *Griekſe* Eilanden groeit. De beſte die daar aan volgt komt van den zilveren Denneboom en Pikpynboom.

21. Elk ſtaat toe dat *Terpentyn* groote geneezende kragten heeft. *Teer* en het trekzel daar van bevat deeze kragten in zig. *Teer-water* is zeer goed voor de Borſt en verkwikkend, en indien ik mag oordeelen uit de ondervinding die ik gehad heb, bezit het de grootſte kragten, die aan de Balfemen van *Peru*, *Tolu*, *Kapivi* en zelf van *Gilead* worden toegeſchreven, gelyk het deeze kragt toont in aamborſtigheid en zyde wee, en verſtoppingen en verzwearingen van de inwendige deelen. Balfemen, gelyk reeds is aangemerkt (12), zyn hinderlyk voor de Maag. Maar *Teerwater* kan gebruikt worden zonder de Maag te benadeelen; en het is het beſte middel dat ik ooit gevonden heb om dezelve te verſterken.

22. De dwaaze Mens ſchat de dingen naar derzelver zeldzaamheid, maar de Voorzienigheid heeft de nutbaarſte zaaken allergemeenſt gemaakt. Onder de vloeibaare Oliën uit boomen en heeſters gehaald, die Balfemen genoemd en om haare geneezende kragten hoog geſchat worden, kan *Teer* als de kragtigſte

onder de eerste geplaatst worden. Haare welruikendheid toont dat ze werkzaame hoedanigheden in zig bevat, en haare olieagtigheid dat ze in staat is om die te bewaaren. Men kan deeze uitsteekende Balssem voor een stuiver het pond koopen, terwijl de Balssem van *Judea*, wanneer ze overvloedig was, verkogt werd op het zelfde stuk Lands waar op ze was voortgekomen voor eens zo veel gewigt in zilver, indien men *Plinius* gelooven mag, die ons ook zegt, dat de beste Balssem van *Judea* alleen uit den bast vloeide, en dat ze vervalst werd met Harst en Terpentyn-olie. Nu, indien ik de kragten, welke ik in *Teer* gevonden heb, vergelyk met die welke toegeschreven worden aan de kostelyke Balsemen van *Judea*, *Gilead* of *Meccha*, ben ik van gedagten, dat de laatste van geen meer waarde of kragt in de Geneeskunde zyn, dan de eerste.

23. *Plinius* meent dat Brandsteen een Harst is, druipende uit sommige soorten van Pynboomen, 't welk hy uit den reuk afleid. Dewyl ze nogtans uit de aarde gegraven word, blykt daar uit dat ze tot de delfbaare lighaamen behoort, schoon ze in aart van andere diergelyke lighaamen veel verschilt. Maar het is evenwel zeker, dat de geneezende kragten van Brandsteen gevonden worden in de Balssemagtige sappen van Pyn- en Denneboomen. Inzonderheid worden de kragten van het waardigste dat daar uit bereid word, ik meen Zout van Brandsteen, in een groote maat gevonden in *Teerwater*, als zynde een zuiverend, zweet- en pisdryvend middel.

24. Daar

24. Daar is, gelyk reeds is aangemerkt, meer of minder Olie en Balsen in alle altyd groene boomen, die een zuuren geest in zig bevat, welke het beginsel is van leven en groenheid; en dat andere Planten dezelve in geene genoegzaame hoeveelheid houden kunnen, is de oorzaak dat ze kwynen en verwelken. Van deeze altyd groene boomen, die Pik, Harst en Teer voortbrengen, telt *Plinius* in *Europa* zes soorten op; en *Jonston* telt dat getal driemaal van het geslacht der Pyn- en Denneboomen. En waarlyk haar getal, verscheidenheid en gelykheid naar malkander maaken het moejelyk nette rekening daar van te maaken.

25 *Theophrastus* en *Jonston* hebben beide aangemerkt, dat boomen die in laage en beschaduwde plaatsen groejen, zo goede Teer niet geeven als die welke in hooger en lugtiger standplaatsen staan. En *Theophrastus* merkt verder aan, dat de Inwooners van den Berg *Ida* in *Asie*, die den Berg Pynboom van den Zee-Pynboom onderscheiden, verklaaren dat de Teer die uit de eerste komt, overvloediger en welruikender is dan uit de andere. Hier uit zou schynen te volgen, dat de Pyn- of Denneboomen in het Gebergte van *Scotland*, zouden kunnen in gebruik gebragt en van dienst gemaakt worden, al is het hout, om dat het zo ver van het water legt, van weinig waarde. Het geen men verkeerdelyk den *Scotsen* Denneboom noemt, is in der daad een wilde Bos. Pynboom, en komt, gelyk de Heer *Ray* ons zegt, overeen met de beschryving van een Pynboom, groeijende op den Berg *Olimpus* in *Frigie*, en
is

is waarfchynlyk de eenigfte plaats, alwaar die buiten deeze Eilanden gevonden word; waar in ze federt eenige Jaaren veel geplant en met weinig voordeel gekweekt zyn, terwyl men den Ceder van Libanon miffchien met weinig meer moeite en veel meer voordeel en fieraad zou kunnen doen groejen.

26. De Pynboomen, die in langte en fchikking der bladen en hardheid van hout van de Denneboomen verfchillen, geeven, naar *Plinius* berigt, zo veel Harft niet als de Denneboomen. Verfcheiden foorten van beide zyn door Natuurkenners naauwkeurig befchreven en afgetekend. Maar ze komen alle met mal-kander niet overeen. *Theofraftus* geeft den voorrang aan de Harft, die van den zilveren Denne en Pikboom komt (ἐλάτη en πίτυς) boven die welke de Pynboom verfchaft, welke hy nogtans zegt dat overvloediger is. *Plinius* in tegendeel zegt dat de Pynboom de minfte Harft voortbrengt. Daar uit zou het wel fchynen dat de vertaaler van *Theofraftus* een misflag had, door πεύκη over te zetten Pynboom, zo wel als *Jonfton*, die den Pynboom houd voor de πεύκη van *Theofraftus*. *Harduinus* wil dat de Pynboom van *Plinius* by anderen πεύκη, maar by *Theofraftus* πίτυς genoemd word. *Ray* houd den gemeenen Denneboom of *Picea* der *Latynen*, voor den mannelyken Denneboom van *Theofraftus*. Dees was waarfchynlyk de Sparreboom, (*Spruce fir*) want de *Picea* geeft, volgens *Plinius*, veel Harft, bemint eene koude en bergagtige ftandplaats, en word onderscheiden *tonsili facilitate*, door dat

dat hy zig gemakkelyk laat fcheeren, 't welk met den Sparreboom over een komt, waar van ik digte gefchoren heggen gezien heb.

27. Daar fchynt dus eenige verwarring te zyn in de naamen van deeze boomen, zo wel onder oude als onder hedendaagfe Schryvers. De oude *Griekfe* en *Latynfe* naamen zyn van laater Schryvers zeer verſcheidenlyk toegepaſt. *Plinius* zelf erkent, dat het niet gemakkelyk is zelf voor kundigen, om de boomen aan hunne bladen te onderſcheiden, en hunne feken en foorten te kennen: en die moeilykheid is ſedert veel vermeerderd door de ontdekking van veele nieuwe foorten van dat altyd groen geflagt, welke in verſcheiden gewesten van het aardryk groejen. Maar de beſchryvingen worden zo ligt niet verkeerd toegepaſt als de naamen. *Theopraſtus* zegt ons, dat *πίτυς* onder andere verſchilt van *πεύκη*, dat hy zo hoog nog regt niet is, noch ook zo groote bladen heeft. Hy onderſcheid den Denneboom in een mannelyken en vrouwe-lyken: de laaſte heeft zagter hout dan de eerſte, en is ook hooger en fraajer boom, en dees is waarſchynlyk de zilveren Denneboom.

28. Zonder meer over deeze duistere zaak te zeggen, 't welk ik voor Letter-kundigen overlaat, zal ik alleen aanmerken, dat volgens *Theopraſtus* niet alleen de Terpentyn, Pyn-en Denneboomen, maar ook de Ceders en Palmboomen Harſt of *Teer* geeven; en de woorden Pik en Harſt worden by *Plinius* in zo ruimen zin genomen, dat ze de traanen van den Maſik en Cipreſſen-boom, en de Balfemen van
Ara-

Arabie en *Judea* in zig bevatten; alle welke misschien aan malkander vermaagschapt zyn, en in hunne nuttigste hoedanigheden met de gemeene *Teer* over een komen, inzonderheid de *Noorweegse*, welke de vloeibaarste en beste is tot gebruik der Geneeskunde van alle die ik gezien heb. Boomen die op bergen groejen, en aan de Zon of noordelyke winden zyn blootgesteld, worden van *Theophrastus* geoordeeld de beste en zuiverste *Teer* voort te brengen. En de Pynboomen van *Ida* worden onderscheiden van die welke in de valeien groejen, dat ze dunner, aangenaamer en welruikender *Teer* geeven: welk onderscheid ik ook meen opgemerkt te hebben tusschen de *Teer* die van *Noorwegen* komt, en die welke uit laage en moerassige gewesten komt.

29. Volgens de oude waarnemingen der *Peripatetici*, dat warmte eenvormige dingen verzamelt en oneenvormige verspreid, bevin-den we dat de Scheikunde bekwaam is tot ontbinding der Lighaamen. Maar de Scheikunde der Natuur is veel volmaakter dan van de konst, en voegt by het vermogen van hette dat van de keurigste Wertuig-kunde. Zy die het maakfel van boomen en planten door vergrootglazen onderzocht hebben, hebben eene verwonderlyke verscheidenheid van zeer fyne buisjes en vaatjes ontdekt, die tot verscheiden eindens geschikt zyn, gelyk om bekwaam voedsel in te zuigen of naar zig te trekken, dat door alle deelen van de plant te verspreiden, het overtollige te ontlasten, en byzondere sappen af te scheiden. Men heeft'er lugtvoerende buisjes in gevonden die over
een

een komen met de Lugt-pypen in de Dieren; en andere die overeenkomen met de Melkvaten, Slag-aders en Aders. Ze voeden, verteeren, haalen adem, waassenen door, teelen haar geslagt voort, en zyn voorzien met Werktuigen die gantschelyk tot alle deeze gebruiken zyn bekwaam gemaakt.

30. Men heeft gevonden dat de sapvaten fyne buisjes zyn, uit den wortel door den stam naar boven loopende. De afscheidende vaatjes zyn gevonden in den bast, knoppen, bladen en bloemen. De uitwaassende vaatjes om de onnutte deelen uit te loozen, zyn ontdekt door de geheele oppervlakte van de plant. En (schoon men het over dit stuk nog zo eens niet is) Dr. *Grew* is van gedagten in zyne Ontleedkunde der Planten, dat men 'er een omloop van sappen in vind, die in den wortel naar beneden bewogen worden, en den stam naar boven voeden.

31. Daar is wel eenig verschil onder de geleerden over het gebruik van de deelen der planten. Maar 't zy de ontdekkers daar over wel of kwalyk gegift hebben, dit is zeker dat 'er ontelbaare fyne en keurige deeltjes zyn in een groeibaar Lighaam, en eene wonderlyke gelykheid of overeenkomst tusschen het werktuiglyke van planten en Dieren. En misschien zullen sommigen wel denken, dat men niet zonder reden het werktuiglyke der planten kunstiger mag agten, dan dat der dieren, indien men niet alleen aanmerkt de verscheiden Sappen die door verschillende deelen van de zelfde plant worden afgescheiden, maar ook de endelooze verscheidenheid van Sappen,

die uit den zelfden grond door verscheiden foorten van gewassen getrokken en bereid worden, welke daarom ook zeer veel van mal-kander moeten verschillen ten aanzien van haare opslurpende vaatjes en afkleinzende buisjes.

32. Een Lighaam derhalven, 't zy dierlyk of groeibaar, kan aangemerkt worden als een werktuiglyk famenstel van buizen en vaten, die verscheiden foorten van vogten in zig bevatten. En gelyk de vogten door de vaten der dieren bewogen worden, door famentrekking en opening van het hart, beurtelingse uitzetting en verdikking der lugt, en slingerbeweegingen in de vliezen en rokken der vaten; zo worden ook de Sappen der planten, door uitzetting en verdikking der lugt in haare lugtvaten, die met veerkracht hebbende vezels voorzien zyn, door haare Slag-aders voortgedreven; en de groeibare Sappen zullen, naar dat ze door hette uitgezet of door koude verdikt worden, in de lugt opklimmen en uitwaassamen, of in de gedaante van een dikke vogt neerdaalen.

33. Derhalven worden de Sappen, die eerst gezuiverd zyn door doorzyging, door de fyne porien van den wortel, naderhand door werking van de lugt en de vaten der plant, maar boven al van de warmte de Zon opgeheven, die terwyl ze verwarmt, teffens de Sappen wonderlyk uitzet en doet opklimmen, tot dat ze doorwaassamen en een (soort van) Dampkring maaken, gelyk de uitvloeisels der dierlyke lighaamen. Schoon men nu (met reden) denkt, dat de bladen inzonderheid het werk der

der longen verrigten, en onnutte dampen uitwaassenen en voedende intrekken; nogtans is het niet onwaarschynlyk, dat de weerkeerige werkingen van wegdryving en aantrekking zo wel geschieden over de geheele oppervlakte der gewassen als der dieren. In welke beurtwisseling *Hippokrates* meende dat de werking der natuur tot voeding en gezondheid der dierlyke lighaamen inzonderheid gelegen was. En men kan waarlyk zo heel ligt niet zeggen, (of en) hoeveel voedsel 'er door de bladen en bast uit de omringende oneenvormige vloeistof, die we lugt noemen voor de planten word ingetrokken. Waarschynlyk is het vry merkelyk en teffens noodzakelyk zo wel voor het groeibaare als voor het dierlyke leven.

34. Daar zyn 'er veelen van gedagten, dat het sap zo wel omloopt in de planten, als het bloed in de dieren; dat het opklimt door zeer fyne Slag-adertjes in den stam, waar in zig andere vaatjes van den bast openen, die over eenkomen met de aders, welke de Sappen naar den wortel te rug brengen, die overgebleven zyn van het geen is blyven hangen geduurende desselfs opklimming door de Slag-adertjes, en afgescheiden tot verscheide gebruiken van het groeibaar lighaam door alle desselfs deelen, stam, takken, bladen, bloemen en vrugten. Anderen ontkennen deezen omloop, en beweeren dat het Sap niet weerkeert door de vaten van den bast. Allen nogtans komen daar in over een dat 'er opklimmende en neerdaalende Sappen zyn. Maar sommigen willen dat de opklimming en neerdaaling

daaling een omloop is van dezelfde Sappen door verscheiden vaten. Anderen dat het opklimmende Sap ééne foort is, die door den wortel word aangetrokken; en het neerdaalende eene andere die door de bladen of enden der takken word ingezogen. Anderen, eindelyk, denken dat het zelfde Sap, naar dat het door hette of koude uitgezet of verdikt word, in dezelfde buis opklimt en neerdaalt. Ik zal niet onderneemen dit geschil te besliffen. Alleen kan ik niet nalaten aan te merken, dat het gemeen bewys uit de overeenkomst tusschen planten en dieren veel van zyne kragt verliest, indien men overweegt dat de onderstelde omloop van het Sap uit den wortel of melkvaten door de Slag-aders, en het daar uit wederkeeren, door middel van Inmonding der vaten, door de aders of vaten van den bast naar den wortel of de melkvaten, geenzins over een komt met den omloop van het bloed.

35. Het is genoeg aan te merken, 't geen elk moet toestemmen, dat een plant of boom een zeer keurig en samengesteld werktuig is; (30, 31) en dat door derzelver verscheiden deelen en beweegingen, de rauwe Sappen die door de opslurpende vaatjes, 't zy uit den wortel, stam of takken zyn ingezogen, verscheidenlyk gemengd, gescheiden, veranderd, gekookt en wonderlyk fyn gemaakt worden. De Sappen naar dat ze in en uit, op en neer gaan, door buizen van verscheiden samenstel, gedaante en grootte; en veranderd worden door de beurtelingse drukking en uitzetting van de veerkragt hebbende vaten, door de omwen-

omwentelingen der Saifoenen, de veranderingen van Weer en de verfcheiden werking van de warmte der Zon, worden daar door meer en meer fyn gemaakt.

36. Derhalven is 'er geene Scheikunde gelijk die van de Natuur, die by de kragt van het vuur de keurigfte, verfcheidenfte en konftigfte doorzyging voegt (29). De onophoudelyke werking der Zon op Aarde, Lugt en water, en op alle foorten van gemengde lighaamen, dierlyke, groeibaare en delfbaare, mag gezegd worden alle foorten van fcheikundige werkingen te verrigten. Waar uit zal volgen dat de lugt ook alle foorten van fcheikundige uitwerkfelen, rook, dampen, Olien, Zouten en Geesten van alle bekende lighaamen in zig bevat: uit welke algemeene verzameling zulke, die bekwaam zyn om ingezogen te worden, door de fyne vaten der bladen, takken en ftam van den boom, in deffelfs verfcheiden werktuigen nieuwe veranderingen, affcheidingen en kookingen ondergaan, tot dat ze de allerfynfte gedaante aanneemen.

37. Men behoeft zig ook niet te verwonderen, dat het byzonder maakzel van elke plant of boom, meede werkende met de warmte der Zon en de reeds bereide Sappen, het fyne voedsel uit de aarde en lugt getrokken (33) zo verandert, dat 'er verfcheiden byzondere hoedanigheden van groote kragt in de Genees-kunde uit voortkomen: inzonderheid indien men aanmerkt dat 'er, naar het gevoelen der geleerden, een invloed van de Zon op de planten komt, behalven haare warmte.

Althans Dr. Grew, een konstig ontleeder der planten, is van gedagten dat de invloed der Zon nergens anders in verschilt van die van gemeen vuur, dan dat haare warmte gematigder en gelyker is.

38. De voedzaame Sappen, die getrokken worden in de melkvaten, indien ik zo spreken mag, van dieren of gewassen, bestaan uit olieagtige, waterige en ziltige deeltjes, welke ontbonden, vlugtig gemaakt en verscheidenlyk bewogen zynde, word 'er een gedeelte van in de lugt uitgewaassend; en het overige gedeelte word, door het maakfel der plant en de werking der Zon, doorgezegen, gezuiverd, gekookt en bereid tot een verdikte olie of balsam, en neergelegd in zekere Selletjes, die inzonderheid in den bast leggen, welke men meent over een te komen met het vetvlies in de Dieren, beschermende de boomen voor het weer, en doende dezelve, wanneer het overvloedig is, altyd groen zyn. Deeze balsam, uitzweetende door den bast, verhart tot Harst; en die allervoervloedigst zynde in de verscheiden soorten van Pyn-en Denneboomen, wier olie in grooter hoeveelheid zynde, en den zuuren geest of groeibaare ziel (gelyk men ze misschien niet oneigentlyk zou kunnen noemen), bestendigst vast houdende, de werking der Zon en de aantrekking der zonnestraalen verduurt, word daar door zo fyn en kragtig gemaakt, dat ze een alleredelft Genees-middel word: en dit is de laatste vrugt van een boom die door den tyd en de Zon volkomen is ryp gemaakt.

39. *Theophrastus* heeft aangemerkt, dat alle plan-

planten en boomen, wanneer ze uitschieten, de meeste vogtigheid hebben; maar wanneer ze hebben opgehouden met groejen en vrugt draagen, dat dan de vogt kragtigst is en de natuur van de plant meest vertoont, en dat daarom boomen die Harst geeven, moeten gehakt worden na dat ze gedaan hebben met groejen. Men schynt ook met veel reden te mogen denken dat het sap van oude boomen, wier werktuigen geen nieuw sap meer aanbrengen, ryper is dan dat van andere.

40. De kruidige geurigheid der gewassen schynt zo wel als de kouleuren van de warmte der Zon af te hangen, dewyl de afkaatsende kragt van het voorwerp in de voortbrenging der laatste, zo wel als de aantrekende en werktuiglyke kragten der plant in de eerste met de Zon meedewerken. (36, 37) Gelyk nu uit de proeven van den Heer *Izaak Newton* blykt, dat alle kouleuren werkelyk in de straalen der Zon zyn, en zig vertoonen wanneer die straalen door de aantrekkende en afdryvende kragt der voorwerpen gescheiden worden; zo schynen ook de byzondere hoedanigheden van de fynste sappen der planten, werkelyk of inzonderheid gelegen te zyn in de warmte der Zon, en met der daad voor den dag te komen na de scheiding der straalen, door de byzondere kragten van de fynste werktuigen in de gewassen, die zekere straalen aantrekken en inzuigen, welke zekere geuren en kragten voortbrengen, op gelyke wyze als zekere straalen afgekaast zynde, zekere kouleuren doen voortkomen.

41. Sommige nauwkeurige Ontleeders heb-

ben aangemerkt, dat de afscheidende vaten in de klieren der dierlyke lighaamen bezet zyn met eene zagte donsigheid, die in de verscheiden klieren van verschildende kouleur is. En men denkt dat elke byzondere donsigheid, oorspronkelyk doordrouken zynde met haare eigene sappen, geene dan van die soort naar zig trekt; waar door zo veelerlei sappen in de verscheiden deelen van het lighaam worden afgescheiden. Misschien is 'er iets daar meede overeenkomende in de fyne opslurpende vaten der planten, 't welk ook meede werkt om die endelooze verscheidenheid van sappen voort te brengen, die in de planten uit dezelfde aarde en lugt bereid worden.

42. De balsen of wezenlyke olie der gewassen bevat een geest in zig, waar in de byzondere hoedanigheden van reuk en smaak der plant bestaan. *Boerhaave* meent dat de natuuryke heersende geest geen olie, zout, aarde nog water is, maar iets dat te dun en fyn is om alleen gevangen en zichtbaar voor het oog gemaakt te worden. Wanneer men deezen laat vervliegen, by voorbeeld uit den olie van Rosemaryn, word die van allen reuk beroofd. Dit sprankje van leven, deeze geest of ziel, indien men zo spreken mag, van een gewas vervliegt zonder merkelyke vermindering van den olie of het water, waar in het geplaatst was

43. Hier uit zou het schynen dat de gedaante, ziel of beginsel van het groeibaar leven, bestaat in het licht of de uitvloeijing der Zon (40), welke ten aanzien van de groote wereld

wereld het zelfde is als de dierlyke geesten in de kleine; het inwendig dekfel, het fyn werktuig en voertuig van kragt. Men verwondere zig dan niet, dat het eerste wezen of geeftryk vonkje, gelyk men het noemt, in de planten iets is zo fyn en vlugtig dat het ons nauwkeurigft onderzoek ontfnap. 'T is klaar dat de natuur op de aannadering der Zon begint te werken, en kwynt wanneer ze weg wykt; fchynende dees aardbol alleen een baarmoeder, gefchikt en bereid om uit haar licht leven te ontvangen; waarom *Homerus* de aarde in zyne gedigten het wyf der hemelen genoemd heeft.

44. De lichtende geest die de gedaante of het leven van een plant is, waar uit haare verscheidenheden en eigenschappen voortvloejen, is iets dat zeer vlugtig is. Het is geen olie, maar iets dat fyner is, waar van de olie het voervogt is, 't welk het bewaart voor vervliegen, en legt in verscheiden deelen der plant, inzonderheid in de Selletjes van den bast en in het zaad. Dees olie gezuiverd en fyn gemaakt door de werktuiglyke kragten der plant, en bewogen door de warmte, word eene bekwaame verblyfplaats van den geest; van welke geest een gedeelte uitwaassemt door de bladen en bloemen, en een gedeelte vast gehouden word door de olieagtige vogt die ze in de plant houd. 'T is aanmerkelyk dat dees wezentlyke olie bezielde, gelyk men zeggen mag, met den reuk der plant, zeer veel verschilt van allerlei geesten, die men door gifting uit dezelfde plant krygen kan.

45. Ligt bevrugt lugt , deeze damp, en
B 5 die

die word door (een foort van) overhaaling in de koude een waterig fap, zynde steeds met eene matige warmte opgeklommen. Dit welruikend groeibaar water heeft den byzonderen reuk en smaak van de plant in zig. Het is aanmerkelyk dat gedestilleerde oliën gedaan by water, om het groeibaar water na te maken, het zelve nooit kunnen evenaaren, schietende de konstige Scheikunde te kort by de natuurlyke.

46. Hoe minder geweld men de natuur aandoet, hoe de uitwerking beter is. Het fap van Olyven of Druiven is best dat door de ligstte persing uitgaat. Harsten die van zelf uit de takken druipen, of door de ligstte wonding uitgaan, zyn de fynste en welruikendste. En men bevind dat trekfels van planten kragtiger werken dan afkookfels, dewyl men de fynste en vlugtigste zouten en geesten, die door het laatstte middel vervliegen of bedurven worden, door het eerste in haaren natuurlyken staat krygen kan. Men moet ook aanmerken dat het fynste, zuiverste en vlugtigste gedeelte in de overhaaling eerst opklimt. En dus schynt het dat de ligstte en werkzaamste deeltjes maar zeer geringe kragt nodig hebben om van het onderwerp los gemaakt te worden.

47. De zouten derhalven en werkzaamste deeltjes komen uit de *Teer* door dezelve af te trekken in koud water, maar het harstagtige gedeelte word daar door niet ontbonden (7). Hierom schynt het vooroordeel, 't welk sommigen misschien voeden tegen het Teerwater, als een middel, welks gebruik het bloed door zyn olie en harst ontsteekt, geenen grond te heb-

hebben, zynde het in tegendeel bezielt met een fynen, zuuren, balsmagtigen^a, verkoelenden en pisdryvenden geest, en voorzien met veele andere kragten (42, 44). Men meent dat geesten bestaan uit zout en water, en waarfchynlyk ook van een fynen olieagtigen aart zyn, verschillende van olie, om dat ze met water kunnen gemengd worden, en daar meede overeenkomende om dat ze in de overhaaling droppelsgewys neerdruipen. Men staat toe dat water, aarde en vast zout dezelfde zyn in alle planten; dat derhalven het geen een plant onderscheid of maakt het geen ze is, de natuurlyke sprank of gedaante, naar de taal der Stoffcheiders, in geene van deeze dingen gelegen is, en evenwel ook niet in den fynsten olie, die alleen der zelve verblyfplaats of voervogt is. De Stoffcheiders hebben aangemerkt, dat alle foorten van balsmagtig hout een zuuren geest geeven, die het vlugtig olieagtig zout van het gewas is. En hier in leggen voornamelyk deffelfs geneezende kragten, en het is my door proeven gebleken dat de zuure geest in het Teerwater, in eene groote maat, de kragten bezit van die van het Pokhout en andere genees-kragtige houten.

48. Zulke kragten, die te sterk zyn voor de menselyke natuur, om daar van overwonnen en met onze vogten eenvormig gemaakt te worden, moeten het gestel benadeelen. Alle zuur derhalven kan niet nut of schadeloos zyn. Maar dit zuur schynt zo door en door gekookt, zo lieflyk, zagt en gematigd te zyn, en teffens ook een zo fyne en vlugtige geest,

geeft, dat het gemakkelyk in de kleinste vaatjes ingaat, en zonder moeite eenvormig gemaakt word.

49. Indien iemand gezind is wat Harst te ontbinden teffens met het zout of den geest, behoeft hy maar wat brandewyn met water te mengen. Maar zulk eene geheele ontbinding van gommen en harsten, dat ze bekwaam worden om in het dierlyk samenstel te komen en het door te loopen, gelyk de fyne zuure geest die eerst uit een groeibaar lighaam vervliegt, kan men misschien onmogelyk krygen. Het is een regel der Stoffscheideren, die zyn afkomst heeft van *Helmont*, dat indien iemand Mirre van het menselyk lighaam kan doen ontbinden, hy een geheim bezit om zyn leven te verlangen: en *Boerhaave* erkent dat daar in eenige waarheid is, dewyl ze de verrotting tegenstaat. Nu deeze kragt is aanmerkelyk in *Teer*, waar meede de ouden de lyken balsemden en bewaarden. En schoon *Boerhaave* zelf en andere Stoffscheiders voor hem, middelen hebben aan de hand gegeven om Mirre te ontbinden, geschied dit nogtans door behulp van Voorloop die 'er alleen het brandbaare gedeelte uithaalt. En nog schynt het niet dat eenige ontbinding van Mirre met haar zout of zuuren geest vervuld is. Het kan derhalven niemand vreemd voorkomen, indien *Teerwater* veel voordeeliger bevonden word, om gezondheid en een lang leven te bevorderen, dan eenige ontbindingen van Mirre.

50. Zekerlyk hebben verscheiden Harsten en Gommen (groote) kragten, en nogtans
zyn-

zyn ze om haare grofheid niet in staat, om in de Melkbuisjes en andere fyne vaten te komen, en misschien ook niet om haare kragten fchielyk aan een fmeltvogt meede te deelen, om dus met veiligheid en vaardigheid door het menfelyk lighaam te kunnen omgevoerd worden. Om alle welke redenen ik geloof dat men het *Teerwater* van merkelyke nuttigheid vinden zal. Men merkt aan dat zuure geesten des te fterker worden, hoe meer trap van hette ze nodig hebben om opgeheven te worden. Maar geen zuur fchynt gematigder dan dit, 't welk men krygt door 'er enkel koud water op te gieten, 't welk uit het onderwerp de ligfte en fynfte deelen aftrekt, en, indien men zo fpreken mag, de bloem van deszelfs byzondere eigenfchappen. En hier moet men aanmerken, dat het vlugtige zout en de geest der gewaffen, door de vafte deelen zagtelyk te prikkelen, de vogten daarin bevat verdunt, en de affcheidingen bevordert; en dat ze doordringende en werkzaam zyn, fchoon alle andere zuur in 't algemeen van een verfchillenden aart is.

51. De gezondheid word zeer veel bevorderd, indien de fappen van het lighaam in eene behoorlyke evenredigheid vloeibaar gehouden worden. Om die reden moet de zuure vlugtige geest in *Teerwater*, die teffens verdunt en matig verkoelt, zeer veel helpen tot de gezondheid, als dienende om zagtelyk en veilig verftoppingen los te maaken, den omloop der vogten te verhaaften zonder de vafte deelen te kwetsen, en daar door zulke verftoppingen weg te neemen of voor te komen, die

die de groote en algemeene oorzaak van de meeste fleepende ziekten zyn. Dus komt het in kragt overeen met de middelen tegen de opstyging, gelyk Duivelsdrek, Galbanum, Mirre, en in 't algemeen met alle Harsten en Gommen van boomen of heesters, die vrugt doen in zenuwziekten.

52. Warm water zelf is een losmaakend middel. Indien men dan het Teerwater warm drinkt, dringt het gemakkelyker in alle fyne kleine vaatjes, en werkt niet alleen door de kragt van de Balsen, maar ook door die van het voervogt. De smaak, de pisdryvende en hartsterkende kragt geeft bewys van de werkzaamheid van dit geneesmiddel. En terwyl het trage bloed van zulke, die opstyging hebben, daar door in beweeging gebragt word, vermindert het door zynen balsmagtigen aart de te snelle beweeging van scherp dun bloed in lyders die een fleepkoorts hebben. Daar is zekere taaiheid en gladheid in het bloed van gezonde sterke Mensen; en in tegendeel is 'er dikwyls eene scherpheid en ontbinding in dat van zwakke en ziekelyke lyders. De fyne deeltjes van Teer zyn niet alleen warm en werkzaam, maar ook balsmagtig en verzagtende, maakende het scherpe en geestelooze bloed weer zagt en geestryk, en heellende de wondjes die daar door in de bloedvaten en klieren gemaakt zyn.

53. Teerwater bezit de Maag- en hartsterkende kragten van de *Elixir proprietatis*, de droppeltjes van *Stoughton*, en veele diergelyke tinktuuren en ekstrakten, met dit onderscheid (nogtans), dat het zyne werking veel

vei-

veiliger doet, als hebbende geen brandewyn in zig, welke, hoe zeer gemengd en verbor-gen, nogtans eeniger mate als een vergif kan aangemerkt worden.

54. Zulke geneesmiddelen worden voor zweetdryvend gehouden, die van een werkzaam en fynen aart zynde, het geheele gestel doorloopen, en haare werking doen in de fynste vaatjes en doorwaassende buisjes, welke ze zagtelyk zuiveren en openen. *Teer-water* is zeer wel geschikt om door zulk eene onzichtbaare doorwaasseming te werken, wegens de fynheid en werkzaamheid van deszelfs zuuren en vlugtigen geest: en zekerlyk moeten die deeltjes zeer fyn zyn, die door de doorwaassende buisjes onder het dekfel der huid en opperhuid kunnen heen dringen, indien het waar is dat een korreltje zand de openingen van meer dan honderd duizend (zulke buisjes) bedekken kan.

55. Eene andere manier waar op *Teerwater* werkt is door de pis, zynde 'er misschien geene veiliger en kragtiger, om het bloed te zuiveren en van deszelfs zouten te ontlasten. Maar het schynt zyne voornaame uitwerking te doen als een veilig en gemakkelyk bloedzuiverend middel, veel veiliger dan die sterke purgeer-, braak en kwylmiddelen, die de natuur geweld aandoen.

56. Eene verstopping van sommige vaten doet het bloed sneller omloopen in andere vaten die niet verstopt zyn. Hier uit komen veele Ziektens. Een vogt die verdunt en ontbind, maakt de verstoppende samenstremmingen los. *Teerwater* is zulk een vogt. Men kan

kan wel zeggen van gemeen water, en ook van bereidingen uit kwik, dat ze (insgelyks) verdunnen. Maar men moet (teffens) aanmerken, dat enkel water alleen de vaten opspant en daardoor dezelve verzwakt; en dat kwik door haare groote zwaarte met regt mag verdagt worden de fynste vaatjes te beschadigen, welke twee ontbindende middelen daarom ligtelyk meer dan te veel werken, en door de kragt der veerkragt hebbende vaten te verminderen, zulke samenstremmingen veroorzaaken, om welke weg te nemen ze geschikt waren.

57. Zwakke en styve vezels worden van de kundigste Geneesheeren aangemerkt als oorsprongen van twee verschillende soorten van ziekten. Eene traage beweging der vogten maakt zwakke vezels: *Teerwater* is daarom goed om dezelve te versterken, dewyl het de vogten wat vlugger maakt. En aan den anderen kant, dewyl het een olieagtig en zagt vogt is, bevogtigt en verzagt het de drooge en styve vezels, en word dus een middel tegen beide die uiterstens.

58. Gemeene zeepen bestaan uit loogzout en olie. Dewyl de bytende schertheid van de zoute deeltjes daarin verzagt word door de vermenging van eene olieagtige substantie, dringen ze met minder moeite en gevaar in de kleinste buisjes. De vereniging van deeze verschillende substantien maakt een zeer fyn en werkzaam geneesmiddel, bekwaam om met alle vogten gemengt te worden en alle verstoppingen te ontbinden. Zeep word derhalven in veele ziekten met regt voor een
zeer

zeer kragtig geneesmiddel gehouden. Men erkent dat loogzeep zuiverende, verdunnende, openende, ontbindende en verzagtende is : ze is goed voor de borst, heelende, pis-dryvende, en heeft andere goede eigenschappen die ook in *Teerwater* gevonden worden. Men staat toe dat olie en zuure zouten in de gewassen samen verenigd zyn, en dat 'er gevolgelyk zo wel zuure zeepen zyn als loogzeepen. En het is de zeepagtige aart van de zuure geesten der gewassen, die dezelve zo pis-en zweetdryvend, doordringend, zuiverend en ontbindend maakt. Zodanig is by voorbeeld de zuure geest van Pokhout. En alle deeze zelfde kragten schynen op een zachte en heilzaame wyze te zyn in *Teerwater*.

59. Men is in 't algemeen van gedagten dat alle zuur het bloed doet stremmen. *Boerhaave* zondert Azyn uit, welke hy voor een zeep houd, voor zo ver men bevind dat ze zo wel olie als een zuuren geest in zig bevat. Hier door is ze teffens olieagtig en doordringende, een kragtig middel tegen ontstekingen, en een bewaarmiddel tegen bederving en besmetting. Maar het schynt klaar dat *Teerwater* een zeep is zo wel als Azyn. Want schoon het tot het karakter van Harst behoort, die een verdikte groove olie is, niet in water ontbonden te worden (47), nogtans trekken de zouten eenige fyne deeltjes van den wezenlyken olie naar zig : welke fyne olie dient als een voervogt voor de zuure zouten, en zig vertoont in de koleur van *Teerwater* ; want alle zuivere zouten hebben geen kouleur. En schoon de Harst niet smelten wil in water,

C

nogtans

nogtans kan de fyne olie, waarin de groei-
baare zouten leggen, zo wel met water ge-
mengd worden als Azyn, die beide olie en
zout in zig bevat. En gelyk de olie in *Teer-*
water zig voor het oog ontdekt, zo open-
baaren zig de zuure zouten aan den smaak.
Teerwater is derhalven een zeep, en heeft als
zodanig de geneezende kragt der Zeepen.

60. Het werkt zagter dewyl de zuure zou-
ten haare schertheid verliezen, wanneer ze
met olie bedekt zyn, en komende daar door
nader aan den aart van middelbaare zouten,
zyn ze aangenaamer en zagter voor het dier-
lyk samenstel: en kragtiger, dewyl deeze
zelfde zouten, door middel van een vlugtigen
gladden doordringenden olie, gemakkelyk in
de fynste buisjes ingaan. Daarom is het ook
in koortsen en volkziectens, gelyk ik ook
ondervonden heb, zo wel als in sleepende,
een zeer veilig en kragtig hulpmiddel, zynde
goed tegen te groote vloeibaarheid als een
balsemagtig, en tegen slym als een zeepagtig
middel. Daar is iets in den heeten bytenden
aart van loogzouten, 't welk de loogzeep een
gevaarlyk middel maakt in alle gevallen daar
men ontfteeking merkt. En dewyl ontftee-
kingen dikwyls door verstoppingen veroor-
zaakt worden, mag men denken dat een zuu-
re zeep veel veiliger ontbindend middel is.

61. Ja zelf de beste Terpentynen, hoe zeer
ze ook vermaard zyn om haare heelende en
zuiverende kragten, zyn nogtans bevonden
door haare warmte eene gesteldheid tot bran-
dige gezwellen te verwekken. Maar de zuu-
re geeft (7, 8) zo overvloedig zynde in *Teer-*
water,

water, maakt dit middel verkoelender en veiliger. En de fyne olie (*aetherial oil*) van Terpentyn, schoon het een wonderlyk goed opdroogend, heeland en pynstillend middel is, wanneer het uitwendig op wonden en zweeren gelegd word, en niet minder nut om de waterwegen te zuiveren en derzelver verzweeringen te geneezen, is nogtans bekend van zo verflappenden aart te zyn, dat 'er somtyds veel ongemak op volgt. *Teerwater* is niet verzeld met de zelfde kwaade uitwerkingen, welke ik geloof dat men ten grooten deele daar aan moet toeschryven, dat die fyne olie in de overhaaling van den zuuren geest be-roofd is, welke als een prikkel steekende en samentrekking verwekkende, een tegengift kan zyn tegen de al te groote bevogtigende en verflappende kragten van den olie.

62. (Zweetdryvende) houten schynen in het afkookfel zo ryp en uitgewerkt een sap niet te verschaffen, als dat 't welk in de Terpentyn Selletjes word neergelegd en van zelf daar uit loopt. En waarlyk schoon de balfem van Peru, die men krygt door het hout te kooken en het afkookfel af te schuimen, een zeer kragtig Genees-middel is, en van veel dienst in vericheiden gevallen, inzonderheid Aamborstigheid, Graveel-pynen, Zenuw-kolyken en verstoppingen; nogtans komt het my waarschynlyk voor (en ik zeg dit niet zonder ondervinding) dat *Teerwater* in alle die gevallen veel kragtiger middel is, dan zelf die kostbaare balfem.

63. Daar is reeds aangemerkt (9, 21, 22, 23) dat de versterkende, borst verzagtende en

opstijging bedwingende kragten van de kostbaarste balsemen en gommen in een groote maat ook in het *Teerwater* gevonden worden. En ik weet niet dat men eenig einde kan bereiken door de (zweetdryvende) hout-dranken, of men kan ook *Teerwater* ten minsten met even goeden uitslag daar toe gebruiken. Het heeft zelf de kragten van Pokhout, 't welk het kragtigste is van alle die houten, verwarmende en verzagtende de vogten, zweetdryvende en nuttig in Jigt, waterzugt en zinkingen (*rheums*) zo wel als in de Venus ziekte. En het kan niemand vreemd voorkomen, indien men de kragten, die men door kookken uit oud droog hout haalt, minder bevindt dan die welke men uit balsem trekt.

64. Daar is een fyne vlugtige geest in de wateren van *Geronster*, die de geagteste zyn van alle de bronnen ontrent *Spa*, maar welker wateren niet tegen het vervoeren kunnen. De maag en hartversterkende en pisdryvende kragten van deeze bron gelyken eenigzins naar die van *Teerwater*, 't welk, indien ik my niet bedrieg, de kragten van de beste Staal- en Zwavel wateren in zig bevat; met dit onderscheid dat die wateren in het gebruik ligtelyk het hoofd beroeren, 't welk *Teerwater* niet doet. Daaren boven moet men, inzonderheid onder het gebruik der Staalwateren eene nauwkeurige levenswys onderhouden, 't welk ik in dit geval niet nodig gevonden heb. *Teerwater* legt niemand onder verpligting van (strenger) levenswys of (bepaalde) uren van gebruik. Men kan studeeren, zig beweegen of rusten, vaste uren houden,

houden, zig binnen of buitens huis vermaaken, en allerlei foort van heilzaam voedsel gebruiken.

65. Het gebruik van Staal-wateren, hoe uitsteekend ook voor de Zenuwen en maag, word dikwyls opgeschort door koude en brandige ziekten, waar in men erkent dat ze zeer schadelijk zyn. Terwyl het 'er zo ver af is dat Teerwater in die gevallen benadeelt, of dat men 'er om die reden moet uitscheiden, dat het derzelver geneezing zeer veel bevordert (7).

66. Hartsterkende middelen, doorgaans zo genoemd, werken onmiddelyk op de maag, en door samenstemming der Zenuwen op het hoofd. Maar geneesmiddelen, die te fyn en ligt in haare werking zyn, om eene merkelyke uitwerking in de eerste wegen te veroorzaaken, kunnen nogtans in haaren doorgang door de kleinste vaaten, werken op de zyden van die kleine vaatjes, zo dat ze derzelver slobberbeweegingen, en gevolgelyk ook de beweging der vogten vermeederen, bringende dus met de daad alle de voordeelen aan van een hartsterkend middel, maar veel langduuriger en heilzaamer dan die van sterke dranken, welke door haare brandende en stremmende eigenschappen onvergelykelyk meer kwaad dan goed doen; zulk een hartsterkend middel is *Teerwater*. De schielijke vlaagen van vrolykheid, die sterke dranken veroorzaaken, zyn in de tussentyden weer verzeld met evenredige neerzakking van geesten. Maar de bedaarde blymoedigheid, die uit dit gezond

maakend water, gelyk men het met regt noemen mag, voortkomt is bestendig. Waar in het de deugden navolgt van de vermaarde plant *Genseng*, die in *China* gewaardeerd word als het eenigste hartsterkend middel, dat de geesten opbeurt zonder ze te doen neerzakken. 'T is 'er zo ver af dat *Teerwater* de Zenuwen zou benadeelen gelyk de gemeene hartsterkende middelen, dat het van zeer veel nut is in krampen, krimpelingen der ingewanden, verlamming en ongevoeligheid.

67. Braakmiddelen worden in zekere gelegenheden met zeer veel vrugt gegeven. Maar men kan zeer ligt begrypen dat ze de natuur te veel geweld aandoen en verzwakken; ze worden nogtans voorgeschreven en in de plaats van beweging gesteld. Maar *Plato* heeft in zyn *Timeus* wel aangemerkt, dat braak en Purgeer-middelen de ergste beweging van de wereld maaken. Daar is iets in de zagte werking van *Teerwater*, dat aangenaamer voor ons gestel schynt, en de kookingen en afscheidingen op eene natuurlyker en zagter wyze bevordert, zynde dit middel zo zagt van aart, dat ik het Kinderen meer dan zes maanden met groot voordeel en zonder enig ongemak heb zien gebruiken; en na eene langduurige en herhaalde ondervinding, houd ik het voor de uitmuntendste geneesdrank, die naar alle seizoenen en jaaren geschikt is.

68. Men moet, denk ik, toestaan dat eene gebrekkige verteering oorzaak van Jigt is. En de kundigste Geneesheeren hebben aangemerkt, dat de Jigt zeer moejelyk te geneezen is, om dat verwarmende middelen haare on-
midde-

middelyke, en verkoelende haare tweede oorzaak verzwaaren. Maar *Teerwater*, schoon het werkzaame beginsels in zig bevat, die de verteering versterken boven alle my bekende middelen, en gevolgelyk ten uitersten nut is, om den volgenden aanval voor te komen of te verminderen, of het bloed kragtig te maaken om de (zieke stof) in de uiterste ledematen neer te leggen, is nogtans van zo heeten aart niet, dat het zelf in den aanval zou na-deelig zyn. Niets is bezwaarlyker of lastiger, dan met iemand over zyne vooroordeelen te redenkavelen; daarom zal ik my in geen geschillen over dit onderwerp steeken, maar indien men twisten en tegenwerpingen maaken wil, de beslissing aan den tyd en de proeven overlaaten.

69. Zeep, Opium en Kwik worden in de tegenwoordige Praktyk voor de beste algemeene middelen gehouden. Van de eerste derzelve word zeer breed opgegeven. Maar zelf zy, die 'er den meesten ophef van maaten zyn tegen het gebruik daar van in zulke gevallen, daar de verstopping met verrotting verzeld, of daar eene brandige gesteldheid is. Men erkent dat ze zeer gevaarlyk is in teering, koorts en sommige andere gevallen, waar in *Teerwater* niet alleen veilig maar ook nut is.

70. Opium, schoon een middel van groote en uitgebreide kragt, brengt nogtans dikwyls, gelyk men weet, lastige kwaalen te weeg in lyders die aan opstying of Miltzugt onderhevig zyn, welke ziekten een groot, en misschien het grootste gedeelte uitmaaken

van die, waar aan zy die een stilzittend leven hebben in deeze Eilanden sukkelten. Daar en boven kan men door het gebruik van Opium in alle gestellen gevaarlyke misflagen begaan.

71. Kwik is sedert eenige Jaaren een middel van zeer algemeen gebruik geworden. De uitstekende kleinheid, beweegbaarheid en zwaarte van derzelver deelen doet haar een zeer kragtig zuivermiddel zyn in alle verstoppingen, zelf in de kleinste vaatjes. Maar we moeten in het gebruik daar van evenwel voorzigtig zyn, indien men aanmerkt dat het zelfde middel 't welk zo veel vermogen van goed doen heeft boven andere ontbindende middelen, ook eene gesteldheid meede brengt om kwaad te doen. Ik zie op haar groot gewigt (*momentum*) hebbende ontrent tienmaal meer (eigen) zwaarte dan het bloed, en dewyl het gewigt de samengevoegde uitwerking is van de zwaarte en de snelheid, moet ze noodzakelyk met groote kragt werken; en mag men niet met regt vreezen, dat zo groote kragt komende in de kleinste vaatjes, en door de verstoppende stof heen boorende, ook de teere rokken van die kleine vaatjes kan breeken of wonden, en dus ontydige uitwerkingen vanden ouderdom voortbrengen, makende misschien meer en slimmer verstoppingen dan die welke ze heeft weggenomen? Diergelyke gevolgen mag men ook met regt vreezen van andere mineraale en zwaare middelen. Daarom zal men misschien over het geheel geen geneesmiddel vinden, dat van alge-

ge-

gemeener gebruik en van heilzaamer uitwerkingen zyn zal dan *Teerwater*.

72. Te onderstellen dat alle ziekten uit zeer verschillende, ja ook tegenstrydige oorzaken voortkomende, door een en het zelfde hulpmiddel kunnen geneezen worden, schynt loutere inbeelding. Maar men kan met waarheid zeggen, dat de kragt van *Teerwater* zig uitstrekt tot eene verbaazende verscheidenheid van gevallen, die zeer verschillende en ongelyk aan malkander zyn (3, 4, 5, 6, 21). Dit heb ik in myne buuren, myn eigen Familie en my zelven ondervonden. En dewyl ik woon in een afgelegen hoek onder arme buuren, die by gebrek van een ordentelyk Geneesheer dikwyls hunnen toevlugt tot my neemen, heb ik menigvuldige gelegenheden tot proeven gehad die my overtuigen dat het zo gematigd is dat het tegen alle uiterstens over staat. Ik weet dat het veel goed doet in een koud waterig gestel als een hartsterkend en maag-middel, en dat het tefens de hette en dorst in koortsen matigt in andere gestellen. Ik weet dat het de hardlyvigheid verbetert in sommigen en de loslyvigheid in anderen. En dit zal niet ongehoofbaar schynen, indien men aanmerkt dat middelbaare hoedanigheden natuurlyk de uiterstens overwinnen. Warm water, by voorbeeld, met heet en koud gemengd, zal de hette verminderen in het een en de koude in het ander.

73. Die kennis hebben van de groote krachten van gemeene Zeep, welker groove loogzouten het uitwerksel zyn van gemeen vuur,

- zullen het niet ongeloofbaar agten, dat 'er zeer groote en uitgebreide kragten kunnen gevonden worden in een fyne zuure zeep, welker zouten en olie de doorwerkste vrugt zyn van de natuur en de warmte der Zon.

74. 'T is zeker dat *Teerwater* verwarmt, en daarom zullen sommigen misschien denken dat het niet kan verkoelen. Om dit vooroordeel des te beter weg te neemen, moet men verder aanmerken, dat gelyk aan de eene zyde tegenstrydige oorzaaken fomtyds dezelfde uitwerking voortbrengen; gelyk dus by voorbeeld hette door uitzetting, en koude door verdikking beide de veerkragt der lugt vermeerderen: zo zal aan den anderen kant dezelfde oorzaak fomtyds tegenstrydige uitwerkingen doen voortkomen. Dus verdunt by voorbeeld hette het bloed, en doet het ook stremmen. 'T is daarom niet vreemd dat *Teerwater* het eene gestel verwarmt en het ander verkoelt; en goede uitwerkingen doet in koude en wederom goede in brandige gestellen, en dit zo zynde dat het tegenstrydige ziekten geneest. Al het welk door de reden goed gemaakt word, gelyk ik het ook dikwyls door ondervinding heb waar bevonden. De zouten, de geesten, de warmte van *Teerwater* zyn van eene gematigdheid die gelykaartig met het Menselyk gestel is, 't welk daar van eene zachte warmte maar geene brandige hette krygt. Het was opmerkelyk van twee kinderen in myne buurt die het *Teerwater* gebruikten, dat wanneer ze het nalieten, hunne loopende zweertjes nooit misten ontsteeking te lyden door een vogt, die dan veel hee-

heeter en scherper was dan op andere tyden. Maar ook defzelfs groot gebruik in kinderpokjes, zydewee en koortfen, is een genoegzaam bewys dat *Teerwater* niet van een brandigen aart is.

75. Ik heb hier te langer op ftil geftaan, om dat sommige Geneesheeren goedgevonden hebben te verklaaren dat *Teerwater* ontfteking moest maaken, en dat ze nooit een lyder in een koorts hebben willen bezoeken die het gedronken had. Maar ik durf verzekeren, dat het 'er zo ver af is dat het koortfige brandigheid zou vermeederen, dat het in tegendeel een gereed middel is om die te verminderen en uit te dooven. Het is van een wonderlyken dienst in koortfen, zynde teffens een zeker, veilig en kragtig rustverwekkend en hartsterkend middel: om 't welk te bewyzen ik my beroep op yders ondervinding, die 'er een rykelyke teug bloed lauw van neemen wil in den aanval van een koorts, zelf wanneer water, 't zy zuiver of met thee getrokken van weinig of geen uitwerking bevonden word. Het komt my voor dat defzelfs zonderlinge en verbaazende nuttigheid in koortfen van allerlei foorten, al deed het niet anders, alleen genoegzaam zou zyn om het aan het gemeen aan te pryzen.

76. De beste Geneesheeren meenen dat de koor s bestaat in te groote snelheid der beweging van het hart, en te grooten tegenftand in de kleinste vaten. *Teerwater*, dewyl het die fyne vaatjes verzagt en matiglyk prikkelt, helpt de vogten voortdryven, en brengt dus veel toe om het laafte gedeelte van die ziek-

te weg te neemen. En wat het eerste belangt, de prikkelende fcherpheid, die de beweging van het hart verfnelt, word verdund door waterige, verbeterd door zuure, en verzagt door balfemagtige middelen, welke eindens alle bereikt worden door dit waterig zuur balfemagtig geneesmiddel. Daar en boven worden de flymige fappen, die door de hette der koorts verdikt zyn, door *Teerwater* als door een zeep ontbonden, maar egter niet te veel dewyl het een zagte zuure zeep is: waar by men nog voegen kan, dat de kwaade vogten en zouten door deffelfs zweet-en pisdryvende kragten worden uitgelooft.

77. Ik heb dit alles door eigen ondervinding waar bevonden in het laatft voorleden ongezonde faifoen van het jaar zeventien honderd en veertig, hebbende toen in myn eigen familie vyf en twintig koortfen geneezen door dit geneeskragtig water overvloedig te laten drinken. De zelfde manier is toen met even goeden uitflag aan verfcheiden van myne arme buuren in 't werk gefield. Het bedaart fchielyk de benauwdheid der koorts, en elk glas fchynt den lyder te verfriften en hem leven en geest in te gieten. In 't eerst hadden sommige van die lyders gebraakt, maar naderhand bevond ik dat zeer kwaadaartige koortfen zonder braaken, aderlaaten, blaartrekken, of eenige andere uitloozing of Geneesmiddel konden geneezen worden, door alleen *Teerwater* bloedlauw en overvloedig te drinken, zo dat men 'er miffchien alle uur een groot glas in het bed van kan inneemen. En het was aanmerkelyk, dat zy die door dit ver-

verkwikkelyk hartsterkend middel geneezen werden, hunne gezondheid en geesten teffens weer kreegen, terwyl zy die door uitloozingen geneezen waren, dikwyls lang kwynden, zelf na dat de koorts hen verlaten had, eer ze van hunne geneesmiddelen weer konden herstellen en hunne kragten weer krygen.

78. Ik heb ook ondervonden dat *Teerwater* uitsteekend goed is in Long-ontsteeking en zydewee, dewyl ik weet dat sommigen van deeze ziekte geneezen zyn zonder aderlaating, door een blaastrekmiddel by tyds op de pynelyke plaats gezet, en overvloedig drinken van *Teerwater*, tot vier of vyf ja meer mengen in vier en twintig uren. En ik geef het verder ter beproeving over, of in alle gevallen van zydewee eene matige aderlaating, een blaastrekmiddel op de lydende plaats en overvloed van lauw *Teerwater* niet genoeg is, zonder die herhaalde en onmatige aderlaatingen, welker kwaade gevolgen mischien nooit zyn te boven te komen. Ja ik vermoed zelf dat een lyder die zydewee heeft zig by tyds te bed begeevende, en rykelyk *Teerwater* drinkende, daardoor alleen kan geneezen worden zonder aderlaating, blaastrekmiddel, of eenigerlei andere geneesmiddelen: althans ik heb eene goede uitwerking gezien van alle half uur een glas te geeven.

79. Ik weet ook dat eene langduurige roode loop, na dat verscheiden middelen te vergeefs beproefd waren, door *Teerwater* geneezen is. Maar 't geen ik voor het gereedste en kragtigste middel houde in een roode loop is een klissteer van een once gemeene bruine Harst, gesmol-

gesmolten over het vuur in twee oncen olie, en gedaan by een pint Vleesfop, om 't welk te beproeven ik niet lang geleden dikwyls gelegenheid gehad heb, toen die ziekte algemeen was. En ik kan niet zeggen dat het in iemand wien ik het aangeraden had mislukt is. Tot deeze proef kreeg ik aanleiding om dat ik dagt dat *Teer* een balsemagtig middel was; en *Harst* is maar verdikte *Teer*.

80. Niets my bekend versterkt de maag zo veel als *Teerwater* (68). Waar uit volgt, dat het van zonderlingen dienst moet zyn voor lyders die de Jigt hebben. En uit het geen ik in vyf of zes voorbeelden gezien heb, houd ik het met veel waarschyndykheid voor het beste en veiligste hulpmiddel om de Jigt voortekomen, of de natuur zo te versterken tegen den aanval, dat (de kwaade stoffen) uit de ingewanden gedreven worden; of ook de gevaarlykste ziekten in de Jigt te veranderen, en dus daar van ontslagen te worden. Doktor *Sydenham* verklaart in zyne verhandeling over de Jigt, dat indien iemand een middel vind dat kragtig genoeg is om de vertering te verbeteren, hy meer dienst zal doen in de geneezing van die en andere langduurige ziekten, dan hy zelf begrypen kan. En ik laat het ter beproeving over, of *Teerwater* dat middel niet is, zynde by my zelve daar van overtuigd door de ondervindingen die ik gehad heb. Maar ik raad in alle proeven dat men omzigtig zy; en een lyder, by voorbeeld, met de Jigt in zyn Maag moet geen koud *Teerwater* drinken. Dit ontwerp laat gelegenheid over om in 't vervolg meer proe-

proeven te neemen, dewyl ik dit niet uitgeef voor eene volledige verhandeling.

81. 'T is klaar voor de zinnen, dat bloed, pis en andere dierlyke sappen, wanneer ze stil staan, schielyk eene groote scherpheid krygen. Sappen derhalven, die na eene kwaade verteering overgebleven zyn en in het lighaam stil staan, worden scherp en verrotten. Hier uit komt eene gistende hette, die de onmiddelyke oorzaak van Jigt is. Deeze door verkoelende middelen te willen geneezen was ydel, dewyl die de voorgaande oorzaak vermeerderen. Aan den anderen kant, spece-ryen en geeftryke vogten, terwyl ze helpen om de voorgaande oorzaak of kwaade verteering weg te neemen, zouden door het bloed te verhitten de naaste of onmiddelyke oorzaak der Jigt, namelyk de gistende hette vermeerderen. Het oogmerk derhalven is een middel te vinden dat versterkt maar niet verhit. Hier toe pryft men bittere kruiden aan; maar ze zyn kragteloos in vergelyking van *Teerwater*.

82. De groote kragt van *Teerwater* om de scherpheid van het bloed te verbeteren, blykt nergens meer uit, dan uit de geneezing van koud vuur van eene inwendige oorzaak, welke aan een myner dienstboden gedaan is, door hem een overvloedig en geduurig gebruik van *Teerwater* eenige weeken agter een voor te schryven. Dewyl ik het *Teerwater* voorstek als goed tot zo veele dingen, zullen sommigen misschien besluiten dat het nergens toe goed is. Maar de liefde verpligt my te zeggen wat ik weet en wat ik denk, hoe het ook moge opgenomen worden. Men mag my
veroor-

veroordeelen en tegenspreken zo veel men wil, maar ik beroep my op den tyd en de ondervinding. Kwalyk geduide uitkomsten, verkeerdelyk verhaalde gevallen, over 't hoofd geziene omstandigheden, en misschien ook vooroordeelen en partydigheden tegen de waarheid, mogen voor een tyd de overhand hebben en haar onder houden, maar zy zal vroeg of laat het hoofd weer opsteeken, en de oogen openen van allen die ze niet willen gesloten houden.

83. *Boerhaave* meent dat men een eigen (*Specific*) middel kan vinden voor dat byzonder vergif, 't welk het bloed besmet in de Kinderpokjes, en dat het vooruitzicht van zo groot en algemeen nut een yder moet gaande maaken om 'er naar te zoeken. De wonderlyke uitslag van *Teerwater* in het voorkomen en verzagten van die ziekte (2,3) zou my doen denken dat het zodanig een eigen middel was, inzonderheid sedert dat ik het van souverein gebruik gevonden heb, zo wel geduurende de Kinderpokjes als voor dezelve. Sommigen denken dat Roos en Pest alleen in trap verschillen. Dit zo zynde zou *Teerwater* dienstig kunnen zyn in Pest, want ik weet dat het de Roos geneezen heeft.

84. *Teerwater*, dewyl het zuiverende, heelende en balsemagtig is, is goed in alle ziekten van de waterwegen, 'tzy ze van verstopping of van verzwearing komen. 'T is waar, *Doktor Lister* meent, dat *Terpentyn* werkt door eene verhittende kragt, die de rokken der pis-wegen prikkelt om zand of Graveel uit te dryven. Maar het schynt dat
deezc

deze uitdryvende pisdryvende kragt meer gelegen is in de zouten dan in de Harst, en gevolgelyk ook legt in het *Teerwater*, 't welk door zyne zouten zagtelyk prikkelt, zonder het gevaarlyk geweld van een brand middel. De sterke werking van Ipekakuanna legt in haare Harst, maar haar ziltig uittreksel is een zagt purgeer-en pisdryvend middel, door de prikkel van haar zout.

85. Zulke middelen, die als zachte hartsterkende werken (66), en de kleine vaatjes niet beschadigen als een brandmiddel, nog ook de Zenuwen veel aandoen, nog de Sappen stremmen, moeten in alle gevallen aangenaam voor de natuur zyn, en de levenskragt te hulp komen in haare worsteling tegen alle soorten van besmetting. En het schynt uit het geen ik heb aangemerkt, dat *Teerwater* een nuttig bewaarmiddel is in alle volkziektens, en tegen allerlei andere besmetting, zo wel als die der Kinder-pokjes. 'T is bekend welke uitwerking de Hartstogten hebben in de Ziektens van ons lighaam, en gevolgelyk kan men van het algemeen nut van zulk een hartsterkend middel met grond oordeelen.

86. Dewyl het lighaam gezegd word het kleed van de ziel te zyn, kan men ook van de zenuwen zeggen dat ze desselfs binnenvoering zyn. En dewyl de ziel het geheele lighaam verlevendigt, moet dat 't welk naast aan de ziel komt, betrekking tot het geheel hebben. De ruwheid derhalven van Wynsteenagtige zouten, en de vuurige scherphed der loogzouten, die de Zenuwen prik-
D
keulen

kelen en wonden, verwekken in de Ziel opkomende driften en benauwdheden; welke beide de ziekten verzwaaeren, en de lyders rusteloos en ongelukkig maaken, zelf wanneer ze met geene zichtbare ziekte zyn aangetast. Dit is een verborgen bron van veel wee, droefgeestigheid en verdriet. Kleine en nauwlyks gevoelbaare prikkelingen van de kleinste draadjes of vezeltjes, veroorzaakt door de steekende zouten van wynen en soufen, be-roeren en schudden de kleine werelden van hooge staatsperfoonen derwyze, dat 'er dikwyls onweersbuien in hoven en raadsvergaderingen uit voortkomen. Terwyl de zagte Slingeringen die in de zenuwen verwekt worden door een fyn zuur, bedekt in een glad-den vlugtigen olie (59. 61) de zenuwtjes en vezeltjes zagtelyk prikkelende, den behoorlyken omloop en afscheiding der dierlyke sappen bevorderen, en een stil aangenaam besef van gezondheid veroorzaaken. En daardoor heb ik dikwyls gezien dat *Teerwater* slaap verwekt, en de geesten tot bedaaren brengt in hardnekkige slaapeloosheid, die door ziekte of al te sterke inspanningen der gedagten veroorzaakt was.

87. Daar komen somtyds toevallen in de ziekten van uitwendige oorzaaken door verkeerde behandeling, somtyds werken 'er geheime oorzaaken van binnen, verenigd met de byzondere oorzaak der ziekte. Dikwyls zyn de oorzaaken der ziekten samen gesteld, en daar kan iets in het byzonder gestel van den lyder zyn dat den Geneesheer verbystert. Men mag daarom wel denken dat geen genees-
middel

middel onfeilbaar is, zelf niet in eene eenige ziekte. Maar dewyl *Teerwater* het vermogen bezit om de maag te versterken, zo wel als om het bloed te zuiveren en te verlevendigen, boven alle my bekende geneesmiddelen, mag men het van groote en algemeene kragt houden in die veelerlei ziekten, die uit vervuild of geesteloos bloed of eene kwaade verteering haaren oorsprong neemen. De dierlyke geesten worden bereid uit het bloed. Zodanig als dan het bloed is, zodanig zullen ook de dierlyke geesten zyn, meer of minder, zwakker of sterker. Dit toont de nuttigheid van *Teerwater* in alle gevallen van opstyging en miltzucht, welke teffens met de ziekten uit gebrek van verteering byna het geheele geslacht van sleepende ziekten uitmaaken.

88. De Scheurbuik kan in deeze lugtstreeken voor een algemeene ziekte gehouden worden, dewyl 'er allen in 't algemeen aan onderhevig zyn, en zy zig meer of minder onder byna alle ziekten mengt. 'T zy ze voortkomt van gebrek van veerkragt in onze lugt, waar van de spanning der vaten, en van die de verscheiden afscheidingen afhangen; of van de nuttigheid van onze lugtstreek, of de grofheid van ons voedsel, of de zouten in onzen dampkring, of van alle deeze oorzaaken teffens: zo veel schynt men ten minsten zonder ongerymdheid te mogen onderstellen, dat, dewyl de Geneesheeren in *Spanje* en *Italiën* vermoeden dat de besmetting der Venusziekte een geheim beginsel is, en in alle ziekten haar deel heeft, de Scheurbuik van onze Geneesheeren om even goede redenen kan aangemerkt

worden, als ook eenig deel hebbende in de meeste ziekten en ongesteldheden die hun voorkomen. 'T is zeker dat onze doorwaassening zo vry niet is als in helderer lugt en warmer lugt-streken. En de doorwaassende vogten zullen, wanneer ze niet ontlast worden, stilstaan en verrotten. Spyzen uit de Dieren (behalven melk) zullen de sappen van ons lighaam tot verrotting doen overhellen. Hier van komen dunne en scherpe vogten en veel ziekten. Natte lugt maakt dik bloed, en ziltige lugt maakt dit dikke bloed brandig. Hier door worden de kleinste vaatjes gebroken, het bloed uitgestort, en daar komen vlakken, zweeren en andere toevallen van Scheurbuik. Het menselyk lighaam trekt en zuigt de nattigheid en zouten der lugt naar zig, en alles wat in den dampkring zweeft, 't welk gemeen zynde aan allen, ook allen meer of minder aandoet.

89. Doktor *Musgrave* meent dat de Scheurbuik van *Devonshire* een overblyffel is van melaatsheid, en dat men ze niet aan de hoedanigheden der lugt moet toeschryven. Maar dewyl die Eilanders in 't algemeen in een groove ziltige lugt leeven, en hunne vaten minder veerkragt hebbende, gevolgelyk minder bekwaam zyn om te overwinnen en uit te werpen, 't geen hunne lighaamen als sponzen in trekken, zou men ligtelyk kunnen denken dat 'er de lugt niet weinig deel in heeft, inzonderheid in zulk eenen stand als die van *Devonshire*. In alle deeze *Britse* Eilanden genieten we eene zeer gematigde lugtstreek, waar van de uitwerking is dat we geen hette
genoeg

genoeg hebben om de groove dampen op te heffen en te verdryven, gelyk in *Italien*; en geen koude genoeg om ze te verdikken en neer te storten, gelyk in *Zweeden*. Dus blyven ze zweevende in de lugt, welke we ge-
duurig inademen, en door de geheele oppervlakte van onze lighaamen inzuigen. En dit teffens met de uitwaasseringen uit de Koolvuuren, en de verscheiden delfbaare lighaamen die by ons overvloedig zyn, helpt zeer veel om ons aan Scheurbuik en Miltzugt onderhevig te maaken.

90. Sommigen leiden alle ziekten af uit de Scheurbuik, waar van men waarlyk moet zeggen dat ze veele andere ziekten voortbrengt of nabootst. *Boerhaave* zegt ons dat ze veroorzaakt Zydewee, Kolyk, Graveel, leverwee, verscheiden heete, kwaadaardige, afgaande koortsen, roode loop, flauwte, benauwdheid, waterzugt, teering, stuipen, geraaktheid, bloedvloeyingen. Met een woord ze kan gezegd worden het zaad en den oorsprong van byna alle ziekten in zig te bevatten. Zo dat een middel 't welk alle soorten van Scheurbuik geneest, ook voor de meeste andere goed kan geagt worden.

91. De Scheurbuik bootst niet alleen de meeste ziekten na in verscheidenheid van toevallen, maar is ook, wanneer ze tot haare hoogte gekomen is in hevigheid gelyk aan de kwaadaardigste. Hier van hebben we een aanmerkelyk bewys in die schrikkelyke beschryving van scheurbuikige lyders in de Gasthuizen van *Parys*, welke de Heer *Poupart* in het jaar zestien honderd negen en negentig in

de gedenkschriften van de Koninglyke Akademie der wetenschappen gegeven heeft. Die Schryver meent dat hy 'er eenige gelykheid in gezien heeft met de Pest der *Atheneren*. Men kan zig nauwlyks iets schrikkelyker verbeelden dan het geval van zulke lyders, die by hun leven door een hoogen trap van Scheurbuik reeds verrotten. Om zulk eene verrotting te stuiten, geloof ik dat 'er geen kragtiger middel zou zyn, dan het lighaam, door overvloedig *Teerwater* te drinken, indien ik zo spreken mag, levendig te balsemen; en dit geloof ik niet zonder eenige ondervinding te hebben.

92. Men is in het algemeen van gedagten dat de dierlyke zouten van een gezond lighaam van een middelfoortigen, zagten en lieflyken aart zyn: dat is de zouten in de Sappen, die door de eerste wegen zyn doorgestaan, zyn nog zuur nog loogagtig, zynde door ons gestel overmeesterd en in eene derde natuur veranderd. Daar het gestel geen kragten heeft om dit te doen, word het voedsel niet behoorlyk veranderd; en voor zo veel de Zouten haare vorige eigenschappen behouden, volgen de toevallen van ziekte, zynde het zuur en de loogzouten niet behoorlyk overmeesterd, en brengen daarom zwakke gesten in de Sappen. Hier uit komen Ongedaantheid, Scheurbuik en een lange sleep van ziekten.

93. Ongedaantheid is veel al van den zelfden aart als de Scheurbuik, komt van dezelfde oorzaaken voort, en is met diergelyke toevallen verzeld, welke zo menigvuldig en verscheiden zyn, dat de Scheurbuik wel mag
aange-

aangemerkt worden als eene algemeene ongedaantheid, die het geheele gestel besmet en alle kookingen bederft. Sommigen hebben zo veele soorten van Scheurbuik opgeteld, als'er verscheiden besmettingen in het bloed zyn. Anderen hebben ze gehouden voor eene verzameling van alle ziekten teffens. Sommigen denken dat ze eene opstapeling is van verscheiden ziekten voor het toekomende. Anderen houden ze voor eene verzameling van overblyffels van oude ziekten.

94. Zo veel is evenwel zeker, dat men de Scheurbuik niet meer moet zoeken te geneezen door sterke werkzaame middelen, dan, om de gelykenis van een verstandig schryver te gebruiken, men een doorn in het vlees of een vlak in zyde met geweld moet wegneemen. De slymige vogt moet zagtelyk ontbonden en verdund, de spanning der vaten door eene matige prikkeling hersteld, en de teere vezels en kleine vaatjes allengskens gezuiverd worden van het samengestremde stof dat 'er aan vast kleeft en dezelve verstopt. Al het welk op de bekwaamste wyze geschied door een waterig verdunnend middel, dat ook een fyne groeibaare zeep in zig bevat. En schoon 'er tot eene volkomen geneezing door bloedzuiverende middelen, die op de kleinste vaatjes werken, en door ongevoelbaare uitloozingen, veel tyds vereist word; nogtans merkt men zeer schielyk de goede uitwerking van het *Teerwater* op lyders die aan ongedaantheid en Scheurbuik sukkelten, door de verandering die het maakt in hun bleek slegt kouleurig gelaat, doende hen in korter tyd

frisser en gezonder uitzien, dan misschien eenig ander middel.

95. De Geneesheeren zyn van gedagten, dat de onmiddelyke oorzaak van Scheurbuik gelegen is in het bloed, welks vaste gedeelte te dik en de wei te dun en te scherp is: en dat de groote moejelykheid in de geneezing daar van daan komt, om dat men in het verbeteren van het eene gedeelte ook agt moet geeven op het andere. Elk weet hoe zeer moejelyk het is eene verouderde Scheurbuik te geneezen: hoe veele Scheurbuikige lyders verergerd zyn door zonder oordeel gegeven uitloos-middelen: hoe veelen 'er zelf ongeneesbaar gemaakt zyn door behandeling van onbedagte Doktoren: en hoe moejelyk, verdrietig en onzeker de geneezing is zelf in handen van de beste, die genoodzaakt zyn eene groote verscheidenheid en verandering van Geneesmiddelen te gebruiken in de verscheiden gedaantens van die ziekte, welke nogtaus, indien ik uit myne ondervinding mag oordeelen, alleen door een geregeld, bestendig en overvloedig gebruik van Teerwater kan geneezen worden.

96. *Teerwater* verdikt het bloed matiglyk door zyne balsmagtige kragt, en maakt delfs dun en scherp gedeelte zagt. Het verdunt, als een zeepagtig middel, de klonterige samenstremmingen van delfs vaste gedeelte. Het neemt als een balsm de etteragtige scherphheid der vogten weg, als een losmaakend middel, opent en zuivert het de vaten, herstelt derzelver spanning, en versterkt de verterkragt, welke gebreken de voornaamste oorzaak

zaak zyn van Scheurbuik en ongedaantheid.

97. In de geneezing van Scheurbuik beoogt men voornamelyk de fcherpheid van het bloed en de fappen te overwinnen. Maar dewyl deeze fcherpheid van verfcheiden en zelf tegen geftelde oorzaaken voortkomt, gelyk zuur en loogzout, is het geen goed is in de eene foort van Scheurbuik, gevaarlyk of zelf dodelyk in de andere. 'T is bekend, dat heete tegenfcheurbuikige middelen, wanneer de fappen van het lighaam loogagtig zyn, de ziekte vermeederen. En zuure vrugten en gewaſſen brengen diergelyk gevolg te weeg in Scheurbuik, die door zuure fcherpheid veroorzaakt is. Hier door worden 'er dodelyke miſſlagen begaan van onvoorzigtige praktizyns, die de natuur der ziekte niet onderfcheidende, dezelve dikwyls verzwaaeren, in plaats van ze te geneezen. Indien ik betrouwen mag op de proeven die ik heb konnen neemen, is *Teerwater* goed in alle de foorten van Scheurbuik, zuure, loogagtige en pekeltige, en ik geloof dat het het eenigſte middel is, 't welk ze alle geneeft zonder in eenige nadeel te doen. Dewyl het een vlugtig zuur in zig bevat (7) met een fynen vlugtigen olie, waarom zou dan een middel, dat koud was in het eene gedeelte en warm in het ander, in beide de gevallen niet goed zyn? (72) Ik heb opgemerkt dat het eene matige aangenaame warmte maakt zonder hette, iets dat men in alle foorten van Scheurbuik moet be- doelen. Daar en boven de balfem in *Teerwater* bedekt alle Scheurbuikige zouten teffens, en deſſelfs groote kragten als een kookend en

losmaakend middel zyn van een algemeen gebruik in alle Scheurbuik, en ik mag 'er wel byvoegen, in allerlei sleepende ziekten.

98. Ik kan niet verzekeren dat ik het beproefd heb in kliergezwellen, schoon ik 'er een goeden uitflag van gezien heb in een geval, 't welk ik vermoedde zodanig te zyn. En ik meen dat men het in diergelyke ziekten zeer dienstig zal vinden. Want schoon Doktor Gibbs, in zyne verhandeling over het Koningszeer, die ziekte afleid van een stremmend zuur, waar in sommige andere Geneesheeren met hem over een stemmen, en schoon Teerwater een zuur in zig bevat, nogtans dewyl het ook een Zeep is (58) ontbind het de sappen van het lighaam, in plaats van ze te doen stremmen.

99. Men is in 't algemeen van gedagten dat alle zuur kwaad is voor opstying en Miltzugt die zo gemeen onder ons zyn. Maar ik durf het waagen om de zuure zeep van Teerwater uit te zonderen, hebbende door eigen ondervindingen door die van veele anderen bevonden, dat het de geesten opwekt en een uitmuntend middel is tegen de opstying, dat niet minder schaadeloos dan kragtig is, 't welk van veele andere die in gewoon gebruik zyn niet kan gezegd worden, welke de lyders dikwyls slimmer laten, dan ze hen gevonden hebben.

100. Kwyling door Kwikmiddelen word in een hoogen trap van Scheurbuik van veelen voor het eenigst geneesmiddel gehouden, 't welk door de geweldige schudding die het aan het geheele gestel geeft, en de gevoelbaare
affichei-

afscheiding die het veroorzaakt, wel geschikt schynt te zyn om zulk eene (heilzaame) uitwerking voort te brengen. Maar men heeft reden om te vreezen dat de ziekte, door die geweldige handelwys verwekt, nooit geheel kan overwonnen worden. Het tegenwoordig gevaar, de veelvuldige kwaade uitwerkingen, de zeer groote moeite en nauwkeurige zorg die deeze geneeswys verzellen, maaken yder daar voor met reden bekommerd. En schoon de gevoelbaare afscheiding daar in zo groot is, kan nogtans het gebruik van *Teerwater* in langer tyd even groote ontlasting van scheurbuikige zouten door pis en doorwaasseming veroorzaaken: en de uitwerking daar van, schoon zo gevoelbaar niet, kan nogtans grooter zyn dan die van kwyling, inzonderheid indien het waar is dat in onze gewoone levensmanier de ongevoelbaare doorwaasseming tot de voeding en alle zichtbaare uitloozingen (in dezelfde evenredigheid) is als vyf tot drie.

101. Veele fukkelingen van opstying en Scheurbuik, veele gebreken die men zig zelve op den hals gehaald, of ook van zyne ouders geërfd heeft, kwellen luiden van rang in deeze Eilanden, en maaken hen over het geheel dikwyls veel ongelukkiger, dan hen wier armoede en werkzaam leven hen in den laagsten levens-stand gesteld heeft, welke fukkelingen alleen door het gebruik van *Teerwater* veilig kunnen weg genomen of verligt worden; en het leven van hun, die nauwlyks schynen te kunnen gezegd worden wegens hunnen slegten eetlust, neerzakking van geef-ten, slaapelooze nagten, verteerende pynen

ca

en benauwdheden, kan gemakkelyk en (enigzins) aangenaam gemaakt worden.

102. Dewyl de Zenuwen werktuigen zyn van gevoeligheid, zo volgt dat kramptrekkingen in de zenuwen allerlei toevallen kunnen veroorzaaken; en derhalven zal ziekte in het zenuwgestel allerlei ziekten in schyn nabootsen en te weeg brengen, by voorbeeld aamborstigheid, zydewee of aanvallen van Graveel. Nu al wat goed is voor de Zenuwen in 't algemeen, is goed tegen alle diergelyke toevallen. Maar dewyl *Teerwater* in een hoogen trap de kragten der verwarmende Gommen en harsten in zig bevat, is het van grooten dienst om de Zenuwen te verkwikken en te versterken (86) geneezende pynen in de Zenuwvezels, ook krampen en dofheid in de ledematen, wegneemende benauwdheid en bevorderende den slaap, in alle welke gevallen ik weet dat het zeer veel nut doet.

103. Dit veilig en goedkoop geneesmiddel schikt zig naar alle omstandigheden en gestellen, werkt gemakkelyk, geneest zonder be-roering te maaken, wekt de geesten op zonder die te doen neerzakken, eene omstandigheid (waarlyk) die herhaalde opmerking verdient, inzonderheid in deeze lugtstreeken, alwaar sterke dranken zo elendig en dikwyls die zelfde ongemakken te weeg brengen, om welke weg te neemen ze geschikt waren; en indien ik niet kwalyk onderregt ben, zelf onder vrouwsperfoonen, waar meede men waarlyk veel meedelyden behoort te hebben. Haare levensmanier doet haar een prooi zyn voor ingebeelde ongemakken, die nooit missen op
te

te komen in geestgestellen ongewoon aan oefening en arbeid. Om hier van ontslagen te worden, zegt men dat 'er zyn die zig tot sterke dranken gewennen. En het is niet, onwaarschynlyk dat ze allengskens tot het gebruik van die vergiften gebragt worden door zekere streeleende middelen, die in de hedendaagse praktyk te veel gebruikt worden, gelyk droppeltjes voor geraaktheid, hartsterkende slaapdrankjes, pestwater en diergelyke, welke in der daad niet anders dan bedekte zoopjes zyn, en nogtans dewyl ze uit de Apotheecken komen, enkel als Geneesmiddelen aangemerkt worden.

104. Veele oude Wysgeeren waren van gedagten, dat de menselyke ziel in hun lighaam als in een gevangenis geworpen was tot straf van voorledene misdaden. Maar de ergste gevangenis is het lighaam van een ongevoeligen Epikurist, wiens bloed door sterke dranken en kragtige Soufen ontstoken (66) of door stilstaan der dierlyke sappen wegens luiheid en ongevoeligheid, rot, scherp en bytende geworden is; wiens vliezen geprikkeld worden door steekende zouten; wiens ziel beroerd word door pynelyke slobberbewegingen van het Zenuw-gestel, (86) en wiens zenuwen weerkeurig aangedaan worden door zyne ongeregelde hartstogten. Deeze gifting in de dierlyke huishouding verduistert en verbystert het verstand. Zy veroorzaakt ydele schrikken en verbeeldingen, en ontruft de ziel door dwaaze begeertens, die niet natuurlijk zynde ook door niets in de natuur konnen verzadigd worden. 'T is dan geen won-
de

der dat 'er zo veele aartige lyders van beide de sekfen zyn, die door hun geluk van buiten wat fchynen, maar inwendig elendig en ziek zyn.

105. De hardheid van de gemeene groove geftellen maakt hen ongevoelig voor duizenderlei zaaken, die in teere luiden verdriet en fmert veroorzaaken, welke, als was hun de huid afgestroopt, van alles wat hen maar raakt toc aan het hart toe getroffen worden. Het middel voor deeze teere en pynelyke gevoeligheid word doorgaans gezogt in gegisfe of ook gedestilleerde vogten, die het leven van veelen elendig maaken, 't welk anders maar belagchelyk zou geweest zyn. De teere zenuwen en laage geeften van zulke arme fchepfelen zouden veel geholpen konnen worden door het gebruik van *Teerwater*, 't welk hun leven zou konnen verlangen en aangenaamer maaken. Ik raad hun derhalven het gebruik van deeze hartfterking, dat niet alleen veilig en fchaadeloos is, maar hun zo zeker geeft en leven geeft, als andere hartfterkende middelen het wegneemen.

106. Ik denk met veel reden, dat 'er geen ander middel is, dat zo kragtig is om een kwynend lighaam te herftellen, en een bedrukten geest te vervrolyken, of met even veel waarfchynlykheid zal om ver werpen die doffe heerschappy van de Milt, welke zo veel geweld oefent over de beste foort, gelyk men ze noemt, van deeze vrye volken; en hen, in Spyt van hunne vryheid en eigendom, elendiger Slaaven maakt dan zelf onderdaanen zyn onder eene volftrekte heerschappy, die

die zuivere lugt in eene zonnige lugtstreek in ademen. Terwyl mensen van laagen staat dikwyls eene gerustheid en vergenoeging genieten, waar tegen geene voordeelen van geboorte of geluk kunnen opweegen. Dus zou het zeker met de zaak staan, wanneer men van de ryken alleen kon zeggen dat ze bedurven waren; maar wanneer zelf bedelaars bedurven worden, krygt ze eene andere gedaante.

107. De openbaare kragt en geest van de Engelse wetgeevings-magt toonde zig in geene *akte* zichtbaarder, dan in die om het onmatig gebruik van sterke dranken onder het volk te beteugelen, welks kragt en getal den waaren rykdom eener natie uitmaaken: schoon het te vreezen is dat de kunstjes en uitvlugten zullen de overhand hebben, zo lang als 'er eenigerlei gedistilleerde geesten worden toegestaan, zynde het Karakter van de Engelsen in 't algemeen, gelyk dat van *Brutus*, *Quicquid vult valde vult* ('t geen ze hebben willen, begeeren ze driftelyk). Maar waarom zou zulk een kanker in de ingewanden van een staat onder eenigerlei voorwendfel of gedaante verdraagen worden? Het zou verre beter zyn, indien alle de tegenwoordige destilleerders op kosten van het gemeen onderhouden, en hunne neeringen door de wet afgeschaft wierden; naardien al het voordeel daar van by malkander genomen het honderste gedeelte van de nadeelen niet kan evenaaren.

108. Om de verderfelyke uitwerkingen van deeze dranken, zo ten aanzien van het menselyk

felyk geflagt als van byzondere perfoonen te bewyzen, behoeven we niet zo ver te gaan als tot onze Volkplantingen, of de wilde inboorlingen van *Amerika*. Men kan digter by klaar bewys genoeg krygen. Want, fchoon 'er in elke ftad of landftreek door geheel *Engeland* de een of ander zoopjes drinker zig als een Duivels lokaas neerzet, om navolgers tot zig te trekken; nogtans de bedurven gezondheid en zedekunde, en de bedelaary van zo veelen toonen duidelyk, dat we geenen anderen vyand nodig hebben om ons verderf volkomen te maaken, dan deeze goedkoope overdaad in het geringfte gedeelte van den ftaat, en dat een natie, aan beide kanten in brand gezet, fchielyk moet verteerd worden.

109. Het is zeer te beklagen, dat onze Eilanders, die zo veel op zig zelven doen en denken, nogtans wegens grofheid van lugt en levenswyze veel eer dom of fuf worden dan andere volken, die door het vermogen van hunne veerkragtige lugt, drinken van water, en ligt voedsel, hunne kragten tot een zeer hoogen ouderdom bewaaren; een voordeel, 't welk men zelf in deeze gewesten zou kunnen naby komen, indien niet inhaalen, door *Teerwater*, matigheid en vroeg op te ftaan: welk laafte een zeker byvoegfel by het leven is, niet alleen ten aanzien van den tyd, die van den flaa, het beeld des doods, af genomen by de waakende uren gevoegd word; maar ook ten aanzien van een lang en duurzaam leven in den gemeenen zin. En ik mag 'er wel byvoegen, ten aanzien van geest en levendigheid, die in den zelfden omtrek

omtrek van duuring waarlyk en eigenlyk konnen gezegd worden tot iemands leven toe te doen: zynde het klaar, dat iemand door sneller beweeging zyner geesten en agtervolging zyner denkbeelden meer zal leeven in een uur, dan een ander in twee, en dat de langheid van leven niet enkel moet afgemeten worden naar de duuring, maar ook naar de werkzaamheid van leven. Welk werkzaam, of indien ik zo spreken mag levendig leven, zo veel bevorderd word door vroeg op te staan en een goede levens manier, als door Teerwater dat een hartsterkend middel is, 't welk niet alleen werkt als een langzaam Geneesmiddel, maar ook eene onmiddelyke en aangenaame uitwerking op de geesten heeft (66).

110. Men moet erkennen dat de Zonne-warmte aangetrokken, afgescheiden en bewaard in Teer (8, 29, 40) en naderhand uit derzelver fynste balsmagtige deeltjes uitgetrokken door de zachte ontbindende kragt van koud water, geen hevig en schielyk hulpmiddel is, dat zyne uitwerkingen altyd te gelyk doet, hoedanig dikwyls door prikkeling meer kwaad dan goed doet; maar een veilig en zagt bloedzuiverend middel, 't welk door het geheele samenstel doordringt, de afgelegenste vaten opent, geneest en versterkt, derzelver vogten zuivert en voortdryft, en in de kleinste vaatjes ingaat, en derhalven niet anders dan langzaam en door den tyd slepende ziekten tot in den grond toe genezen kan. Het geeft evenwel in de meeste gevallen spoedige verligting, gelyk ik in my zelve en veele anderen ondervonden heb.

Ik heb met verbaastheid gezien, dat lyders die door flegte verteering vervallen waren en kwynden, na weinige weeken eene goede maag kreegen, en daar meede ook vlees en kragten, zo dat ze door het drinken van *Teerwater* als vernieuwd scheenen. De kragt en hoeveelheid van dit water, die elk byzonder lyder neemen moet, word best bepaald door ondervinding. En wat den tyd van gebruik belangt, ik weet niet dat 'er enig kwaad van komt, al word het nog zo lang gebruikt; maar in tegendeel veele en groote voordeelen, die somtyds zig niet beginnen te openbaaren, voor dat men het twee of drie maanden genomen heeft.

III. We leeren van *Plinius*, dat de ouden den nieuwen wyn of most in de eerste gifting gewoon waren te bestrooijen met gestoten harst, die 'er zekere levendigheid aangaf, *quedam saporis acumina*. Dit oordeelden ze deffelfs reuk en smaak veel te verbeteren, en ook, waar aan ik niet twyffel, deffelfs heilzaamheid. Bruine oude Harst, dat is hard geworden *Teer*, als konnende gemakkelyk gestoten en gezift worden, was tot dat oogmerk in de grootste agting. Ze waren insgelyks gewoon hunne Wyn vaten met Pik of Harst toe te maaken. En ik twyfel niet indien onze Wynkoopers hunne wynen met dezelfde ingredienten wilden geneeskragtig maaken, of ze zouden dezelve met minder moeite en kosten voor zig zelve, en minder gevaar voor anderen, verbeteren en bewaaren. Die meer byzonderheden hier van weeten wil, kan 'er *Plinius* en *Columella* over na zien. Ik zal 'er alleen byvoe-

voegen, dat ik niet twyfel of men zou de moutdranken op gelyke wyze konnen verbeteren.

112 De *πρωτὴν* van *Theophrastus* en de harst van *Plinius* worden fomtyds in een algemeenen zin gebruikt, om alle foorten van olieagtige slymige uitwaasselingen uit planten of boomen te betekenen. Het rauw waterig Sap, dat vroeg in de lente voor den dag komt, word allengskens door de Zonnearmte ryp gemaakt en verdikt, wordende in geregelde agtervolging met de Saïsoenen een olie, een balsen en eindelyk een harst. En de stofscheiders hebben aangemerkt, dat Terpentyn zagtelyk over het vuur gesmolten, door de geduurige werking der hette, allengskens veranderd word in olie, balsen, pik en harde brosse harst die wel met olie of Brandewyn, maar niet met water wil verenigen.

113. De Heer *John Flojer* merkt aan, dat het onsontbreekt aan een manier om Terpentyn te gebruiken; en wederom zegt hy, dat hy die de aangenaamste manier kan treffen om Terpentyn te geeven, groote kuuren zal doen in de Jigt, Graveel, Zinkingen, Waterzugt, Scheurbuik, vliegende Jigtpynen (*rheumatisms*) zweeren en verstoppingen der klieren. Eindelyk voegt hy 'er by, dat ze om bloed te zuiveren en de sappen en vezels te verbeteren, dikwyls moet gegeven worden, en in zulke kleine giften teffens, en op zo gemakelyke manier, dat de Maag die best verdraagen kan (9), en ze ook langst in het lighaam blyft, en van zelve niet uitgezuiverd word; want groote giften, zegt hy, loopen te schielyk door, en doen daar en boven hinder aan het

hoofd. Nu het aftrekfel van *Teer* of *Terpentyn* in koud water fchynt de manier, waar aan gebrek was, te vervullen, dewyl het de olieagtigfte en groffte deelen agterlaat (47), die aan de Maag, de Darmen en het hoofd zouden kunnen hinder doen; en dewyl het ook gemakkelyk kan ingenomen worden, en zo dikwyls, en zo veel, en zo fterk, als de ziekte vereift. En men moet niet denken, dat de fyne geest en vlugtige olie, die men door het aftrekken van *Teer* (7, 42, 58) krygt, minder is dan die van *Terpentyn*, waarby nog de kragt van roet komt, die men weet dat zeer groot is op het hoofd en de zenuwen; en dit blykt duidelyk uit de manier waar op men *Teer* krygt (13). En gelyk de fyne vlugtige deelen van *Teer* of *Terpentyn* in koud water af getrokken, en gemakkelyk door het geheele famenftel van het menfelyk lighaam omgevoerd worden, zo fchynt men ook dezelfde manier te konnen gebruiken met allerlei foorten van balfemen of harften, als de fpoedigfte, gemakkelykfte en voordeeligfte, zo wel ook als in veele gevallen de beftte om haare kragten te konnen krygen en meede te deelen.

114. Na dat ik zo veel van het gebruik van *Teer* gezegd heb, moet ik 'er verder byvoegen, dat ze gevreven zynde aan de tanden en het tandvlees, dezelve uitfteekend wel bewaart, den adem aangenaam maakt, en de ftem verheldert en verfterkt. En gelyk haare uitwerkingen verfcheiden en nuttig zyn, zo heeft men ook niets te vreezen van de werking van een bloedzuiverend middel, dat zo zagt
en

en aangenaam voor de natuur is. Het was een verstandige grondregel van zekere oude Filofofen, dat men de ziekten niet moet tergen door de Geneesmiddelen. Maar geen middel beroert het dierlyk gestel minder dan dit (133), 't welk, indien ik myne eigen ondervinding mag betrouwen, nooit eenig ongemak aan een lyder veroorzaakt, wanneer het behoorlyk gebruikt word.

115. Ik ken iemand die een groot glas *Teer-water* dronk even voor het ontbyt, 't welk hem eene onverwinbaare walging veroorzaakte, schoon hy 'er te voren zeer veel nut van gehad had. Maar indien het *Teerwater* bereiden gebruikt word op de manier, die ik in het begin deezer verhandeling heb voorgeschreven, zal het, indien ik my niet bedrieg, zout genoeg hebben om vrugt te doen, en weinig genoeg olie om geen schade te verwekken. Ik bedoel myne eigen manier van bereiden, en niet de *Amerikaanse* (1), alwaar men het somtyds te sterk en somtyds te slap maakt; welk *Teerwater*, schoon het van dienst kan zyn gelyk het daar gebruikt word, enkel als een behoedmiddel tegen de Kinderpokjes, geef ik nogtans in bedenken, of het bekwaamelyk kan gebruikt worden in alle die verscheiden gevallen, waar in ik het van zo veel dienst bevonden heb. Sommigen die wat lekker zyn mogen het aangenaamer maaken, door een droppeltje gedestilleerden olie van Nootmuskaat, of een lepel vol wyn in elk glas te doen. Het zal niet kwalyk voegen hier aan te merken, dat ik sommigen gekend heb wier teere maagen het 's morgens niet konden

verdraagen, en die het gebruikten wanneer ze 's avonds naar bed gingen zonder eenig ongemak; en dat sommigen het best warm konden inneemen, anderen koud. Het kan sterker gemaakt worden voor beesten, gelyk paarden, in wier ziekten ik het zeer goed gevonden heb, en ik geloof meer dan die zwavelige (*bituminous*) substantie, die *Barbados Teer* genoemd word.

116. In zeer gevaarlyke en hevige ziekten kan het dikwyls genomen worden zo veel als de maag draagen kan. Maar in sleepende ziekten is ontrent een half pint 's avonds en 's morgens genoeg: of in geval zo groote gift te onaangenaam is, kan men viermaal de helft neemen, namelyk 's morgens, tegen dat men naar bed gaat, en ontrent twee uren na het ontbyt en het eeten. Een middel dat zo kragtig is in zo veele verscheiden ziekten, en inzonderheid in de koorts onze groote vyand, moet noodzakelyk voor het Mensdom in 't algemeen nuttig zyn. Daar zyn evenwel drie soorten van mensen waar aan ik het inzonderheid aanprys; zeevaarende perfoonen, luiden van studie en Juffrouwen die een zittend leven hebben.

117. Voor Matroozen en alle zeevaarende perfoonen, die onderhevig zyn aan Scheurbuik en rotte koortsen, inzonderheid in lange reizen om het zuiden, ben ik verzekerd dat het *Teerwater* zeer dienstig is. En dit verdient inzonderheid opgemerkt te worden in onze tegenwoordige uitrustingen ter zee, waar in zo veele van onze Landsluiden aan zulke ziekten gestorven zyn, die ze op de zee en in vreemde

vreemde lugtstreeken gekregen hadden, 't welk waarschynlyk zou kunnen voorgekomen worden door een overvloedig gebruik van *Teerwater*.

118. Dit zelfde water zal ook eene troostelyke verligting geeven aan Juffrouwen, die dezelve dikwyls meer nodig hebben, dan zelf kerkarmen, zynde veele van haar niet in staat om ooit een goed maal te doen, en zittende bleek, agter af en als geesten aan haare eigen tafels, zynde slagtoffers van dampen en slegte verteering.

119. Luiden van studie ook, die in kleine kamertjes zyn opgesloten, een kwaade lugt inademen, en bukken over hunne boeken, verdienen zeer beklagd te worden. Dewyl ze ontzet zyn van het vry gebruik van lugt en beweging, waag ik het om dit middel, als de plaats van die beide best vervullende, hun aan te pryzen. Schoon het wensfelyk ware, dat de tegenwoordige studenten, even gelyk de oude, meer wilden peinzen en wandelen in laanen en tuinen en in de open lugt, 't welk in 't algemeen misschien niet hinderlyk zou zyn voor hunne leergierigheid, en zeer voordeelig voor hunne gezondheid. Myn eigen zittend leven had my voor enigen tyd aan een kwaad gestel onderhevig gemaakt, verzeld met veele fukkelingen, inzonderheid zenuwkolyken, 't welk my het leven tot een last maakte, en des te meer om dat myne pynen door de beweging vermeerderd werden. Maar ik bevind sedert het gebruik van *Teerwater*, schoon nog geene volkomen herstelling van myne oude en ingewortelde zie-

kelykheid, nogtans zulk eene langzaame wederkeering van gezondheid en rust, dat ik dit middel voor my houde voor de grootste van alle tydelyke zegeningen, en ik ben verzekerd, dat ik door de voorzienigheid myn leven daar aan verschuldigd ben.

120. Men heeft in het destilleeren van Terpentyn en andere balsmen met eene matige warmte opgemerkt, dat 'er eerst een zuure geest voor den dag komt, die met water kan gemengd worden, welke geest, ten zy het vuur zeer weinig is, verloren gaat. Dees aangename zuure geest, die eerst overkomt, is, gelyk een geleerd Stoffscheider en natuurkenner ons leert, zeer verkoelende, pis- en zweetdryvende, balsmagtig of een bewaarmiddel voor verrotting, uitsteekend goed in Graveel, en om dorst te lessen, alle welke kragten in het koude aftreksel bevat worden, 't welk uit de *Teer* alleen haar fyne bloem of kwintessentie trekt, indien ik zo spreken mag, of den natuurlyken groeibaaren geest, teffens met een weinig vlugtigen olie.

121. Het onderscheidend beginsel van alle gewassen, waar van derzelver byzondere reuk, smaak en eigen kragten afhangen, schynt een zeer fyne geest te zyn, wiens onmiddelyk voervogt is een zeer dunne vluchtige olie, die zelf nog bewaard word in een groover en dikker harst of balsm, leggende in byzondere Selletjes in den bast en het zaad, en overvloedigst in den herfst of winter, na dat de rauwe sappen door en door gekookt, ryp gemaakt en met de Zonne-warmte vervuld zyn. De geest zelf word van sommigen gehouden
voor

voor een zeer fyn gemaakten olie, zo dat hy met water kan gemengd worden. Maar zulk een vluchtige olie is niet de geest, maar alleen deffelfs voervogt: naardien kruidige oliën, lang aan de lugt bloot gesteld, hunnen byzonderen reuk en smaak verliezen, die met den geest of het groeibaar zout wegvliegt, zonder eenige merkelyke vermindering van den olie.

122. Die vluchtige zouten, welke door een matige hette los gemaakt en opgeheven zyn, kunnen met regt voor wezentlyk gehouden worden (8) en te voren in het gewas geweest te zyn; terwyl de vaste loogzouten, die men door het branden van het gewas krygt, welks natuurlyke samenstellende deelen door de uiterste kragt van het vuur veranderd of bedurven zyn, van laater Stoffscheiders, op zeer goede gronden, gehouden worden, te voren daarin niet geweest te zyn: en het blykt, volgens de proeven van den Heer *Redi*, dat alle zulke zouten de kragten van de byzondere groeibaare lighaamen niet in zig bevatten, en even zeer en in gelyken trap buikzuiverende zyn, hoedanig ook de gedaante van hunne punten, 't zy scherp of stomp, zyn moge. Maar schoon vaste of loogzouten de oorspronkelyke kragten van het gewas niet in zig bevatten; nogtans erkent men dat de vluchtige zouten, die door een matige warmte uit de gewassen opgeheven worden, derzelver natuurlyke kragten bewaaren, en zodanige zouten worden door het water terstond ingetrokken.

123. De vluchtigste zouten, en het fynste gedeelte van Olie, kunnen gehouden worden voor de eerste en gereedste om een koud af-

trekfel te vervullen (1, 7). En dit zal ons behulpzaam zyn om reden te geeven van de kragten van *Teerwater*. Dat vlugtige zuur in de gewassen, 't welk de verrotting tegenstaat, en hun groot bewaarmiddel is, word besloten in een fynen olie die met water kan gemengd worden, welke olie zelf vast gehouden word in de Harst of het groove gedeelte van de *Teer*, waar uit men het door koud water gemakkelyk losmaaken en zuiver krygen kan.

124. Men bevind dat de zagte natuurlyke geesten gematigder werken en meer doordringen, om metaalagtige lighaamen te ontbinden, dan de sterkste zuure geesten die men door geweld van vuur krygt; en men mag denken dat ze als Geneesmiddelen het zelfde voordeel hebben. En dewyl men, volgens de aanmerking der beste Stoffscheideren, geen zuur kan krygen uit de substantie van dieren die hun door en door eigen gemaakt is, zo volgt dat het zuur, 't welk in een gezond lighaam komt, door de levenskragten geheel moet overwonnen en veranderd worden; maar het is gemakkelyker een zagter zuur te overwinnen en te veranderen, dan een sterker.

[De Eerwaarde schryver gaat vervolgens voort, om uit deeze beginselen te redenkavelen, en brengt veele zaaken by, welke met het *Teerwater* geene de allermiste gemeenschap hebben: weshalven we het voegzaamst oordeelen die redeneeringen onvertaald te laten; en zullen nu eenige merkwaardige stukken laten volgen, die na de uitgaaf van de voorgaande verhandeling door een ander Schryver tot bevestiging van het gezegde zyn in 't ligt gegeven].

V E R-

V E R H A A L
V A N D E
UITWERKINGEN
V A N
TEERWATER

In het geneezen van zeer veele en verscheiden
Ziektens, met Aanmerkingen en andere
Stukken daar toe betrekkelyk. Waar
by gevoegt zyn twee Brieven
van den

SCHRYVER DER VERHANDELING
O V E R H E T

T E E R W A T E R ,

Vertoonende de geneezende kragten van
Teerwater, en de beste manier om
het gereed te maaken,

door T H O M A S P R I O R , Schildknaap.

V E R H A A D

V A N D E

U I T V E R K I N G I N

V A N

T H E R W A T E R

In het jaar 1794, den 1sten Junij, is door de
Staten-Generaal, in de zitting te Amsterdam,
het volgende besluit genomen: Waar
by is bepaald, dat de
wet den

GEHEUYER DER VERKIANDING

OVER HET

T H E R W A T E R

Wet van de 17de Junij 1794, houdende
bepaling, dat de in de wetten en
in de decreten is bedoeld,

Gez. T. 1794, 1ste Junij, 1794, 1ste Junij, 1794



V E R H A A L
V A N D E
UITWERKINGEN
V A N
TEER-WATER.

I.  Ebbende in het Journaal van *Dublin* van den *derden July 1744.*
eenige aanmerkingen in 't ligt
gegeven op een berigt, en zeke-
re verklaringen daar in gemeld, raakende de
uitwerkingen van *Teerwater* in *Stephens* Gast-
huis; en beloofd hebbende aan het Gemeen
meede te deelen een verhaal van verscheiden
lyders, die alleen door het gebruik van *Teer-*
water geheel geneezen of zeer veel verligt
zyn, teffens met hunne naamen, woonplaatsen
en de natuur hunner ziekten: begeef ik my
nu tot het houden van myne beloften, 't welk
tot hier toe uitgesteld is geworden door veele
tuffenkomende bezigheden, en om dat 'er
veel tyds vereist werd om volkomen onder-
regting

regting te krygen van zeer veele gevallen die dagelyks voorkomen. Maar dit uititel heeft my gelegenheid gegeven, om een byzonderder en nauwkeuriger verhaal te krygen van de ziekten van veele lyders, en het beloop van hunne geneezing, 't welk meer genoeg zal geeven, dan een kort onvolkomen berigt van de uitwerkingen van *Teerwater* in de eerste proeven doen kon. En bevindende dat 'er nieuwe proeven en ontdekkingen gedaan zyn van de kragten van *Teerwater* in veele verschillende ziekten, en dat sommige lyders, die het maar voor eene ziekte dronken, nogtans eene wonderlyke en onverwagte verligting gekregen hebben in andere ziekten waar meede zy fukkelden, dagt ik het dienstig naar de volkomen uitwerking van deeze proeven te wagten, en te onderzoeken of anderen in diergelyke gevallen niet dezelfde nuttigheid bevonden hadden, 't welk tot een nader bewys van de kragt van *Teerwater* in zulke ziekten verftrekken zoude.

2. Veelen hebben op de algemeene uitnodiging, in het gemelde Journaal gedaan; en verscheiden andere op byzonder verzoek, (het verhaal) van hunne ziekten en geneezing tot best van het Mensdom openhartig meede gedeeld: sommigen die door het eerste drinken van *Teerwater* het nut daar van bevonden hadden, verkoren hunne verhalen agter te houden, tot dat ze alle de voordeelen genoten hadden, die ze door een langer gebruik daar van verwagten. Sommigen, inzonderheid Juffrouwen, die (het verhaal van) hunne ziekten en het nut dat ze ondervonden hadden mededeelden, waren nogtans niet genegen, om
hunne

hunne naamen in het openbaar te melden. Sommige ziekten vereiften een langduurig gebruik van *Teerwater*, eer men over deffelfs uitwerking kon oordeelen, en eer het de geneezing doen kon. Sommigen, die tegen het gebruik van *Teerwater* waren, gaven voor, dat of men op het eerfte drinken daar van eenig voordeel mogtfchynen gekregen te hebben, men nogtans tegen het afvallen der bladen, of den volgenden winter, fchadelyke gevolgen daar van zou ondervinden, teffens te kennen geevende, dat het gevaarlyk was om het te drinken in de hondsdagen, of in koud weer, waardoor verfcheiden overreed werden om eenige maanden met het drinken daar van uit te fcheiden; maar zulke gevolgen niet bevindende, hebben ze het drinken daar van federt weer hervat met groot voordeel.

3. Om deeze en veele andere redenen is het in 't licht geeven van de uitwerkingen van *Teerwater* zo lang uitgesteld; maar nu we bevinden dat veele duizenden *Teerwater* gedronken, en zeer veelen voordeel daar van gehad hebben: naardien tyd, ondervinding en veele proeven, de zekerfte leidfliederen in gevallen van deezen aart, de agting en het gebruik van dit middel bevestigd hebben; zou het tot nadeel van het Gemeen, en eene verongelyking van het Mensdom zyn, de openbaarmaaking van veele onverwagte en verbaazende geneezingen, die door *Teerwater* verrigt zyn, langer uit te ftellen. En dewyl byzondere voorbeelden en ftukken, die elk kan weeten en waarneemen, grooter invloed hebben

hebben dan algemeene verzekeringen en redeneeringen, geeft het my veel genoeg het Gemeen te kunnen onderregten, dat ik een zeer groot getal egte verhaalen van de uitwerkingen van *Teerwater* in handen heb, en misschien meer dan ooit in zo kortentyd van eenig ander geneesmiddel gegeven zyn, en wel voornamelyk van de lyders zelve, waar van de meeste aanzienelyke en opregte mensen zyn, die behalven het vermaak om de voordeelen te verhaalen, welke ze daar van ontvangen hebben, geen ander inzicht hadden in hunne gevallen meede te deelen, dan het heil van anderen te bevorderen, en inzonderheid van zulken, die het ongeluk hebben om onder die zelfde ziekten te sukkelan.

4. Hebbende geen ander inzicht met dit verhaal in 't ligt te geeven, dan die zelfde goede oogmerken te bevorderen, kan ik het Gemeen verzekeren, dat ik met de grootste opregtheid en onpartydigheid hun de stukken en gevallen, gelyk ze my zyn meedegedeeld, heb opgegeven: om welke reden ik vryheid verzoek, om de brieven in 't ligt te geeven van byzondere Heeren, die zo goed zyn geweest dat ze een verhaal gegeven hebben van hunne eigene ziekten, of van die van hunne buuren en bekenden, en van de baat die ze gevonden hebben, waar van de oorspronkelyke by my kunnen gezien worden; en ik hoop dat die Heeren de vryheid verschoonen zullen, die ik neem om hunne brieven uit te geeven, welke gelyk zy geschikt worden tot heil van het Mensdom, zo twyfel ik ook in het minste niet, of ze zyn met die zelfde
 lief-

liefhebbende inzigten aan my meede gedeeld: en dewyl ze komen van aanzienelyke en deftige Heeren, zullen ze ook zekerlyk in agting gehouden worden, het volgende verhaal meer egtheid byzetten, en middelen zyn om het best van duizenden te bevorderen.

5. Van sommigen heb ik de verhaalen hunner ziektes uit hunnen eigen mond, en elk, die de moeite wil neemen van het te onderzoeken, kan van de waarheid hier van overtuigd worden uit de perſoonen zelve, wier naamen hier gemeld worden. Sommige Heeren op het land hoorende van den gelukkigen uitſlag van *Teerwater* onder hunne buuren, hebben nauwkeurig onderzoek gedaan, en my verhaalen believe toe te zenden van verſcheiden welke daardoor geholpen zyn. Ik heb my ook laaten onderregten van de gevallen van verſcheiden perſoonen, zonder hunne naamen te melden, wier begeerte ik met dit ſtilzwygen heb ingevolgd. Maar indien iemand genegen is te weten welke die perſoonen zyn, wier naamen hier niet gemeld zyn, ik ben gereed, tot der zodanigen byzondere voldoening, hun dezelve te kennen te geeven.

6. In het begin kwamen my veele gevallen voor van lyders, die ſukkelden aan verkoudheid, hoeft, moejelykheid van ademhaaling, ſlaapeloosheid en gebrek van eetluſt, die door het gebruik van *Teerwater* ſchielyk geholpen zyn: maar dewyl men zou kunnen denken, dat deeze ziektes ook kunnen weg genomen worden door beweging, lukt, eene behoorlyke levensmanier of andere Genees-

middelen, zonder verpligting te hebben aan het *Teerwater*, heb ik de meeste van die gevallen overgeslagen, schoon de schieelykheid en het gemak waar meede ze geholpen zyn, en het getal van die geneezingen, het gebruik van dit hulpmiddel zeer aanpryzen. Die gevallen zyn te gering geoordeeld om 'er op stil te staan. Maar de voorbeelden in dit verhaal bygebragt, zyn voor het grootste gedeelte gevallen van de moejelykste en gevaarlykste ziekten, scherpe zo wel als langduurige, gelyk Jigt, Koningszeer, verouderde Scheurbuik en zweeren, ingewortelde Aamborstigheid en hoest, koortsen, zydewee, vliegende Jigtpynen (*Rheumatisms*) en Kolyken, die zelden voor eenige geneesmiddelen wyken willen, zynde die welke doorgaans gebruikt worden in 't algemeen mislukt in de voorbeelden die hier gemeld zyn; maar ze zyn alle zeer veel geweken voor de kragt van *Teerwater*, gelyk uit het volgende verhaal blyken zal.

7. Maar om alles voor den Leezer in een helder licht te zetten, zal ik vryheid verzoeken, by wyze van inleiding, om de *Verklaaring* en myne *Aanmerkingen* daar over weer in 't licht te geeven, die de eerste gelegenheid gegeven hebben om over dit onderwerp te schryven, teffens met eenige waarneemingen in *Engeland* gemeen gemaakt, die tot deeze verklaring betrekkelyk zyn: zullende dan voortgaan om, volgens myne beloften, een breedvoerig verhaal te doen van de uitwerkingen van *Teerwater*.

8. De gemelde *Aanmerkingen* waren als volgt.

Aan-

Aanmerkingen op een onlangs uitgegeven berigt, en zekere verklaringen daarin gemeld, raakende de uitwerkingen van *Teerwater* in *Stephens Gasthuis*.

9. Het berigt is gemeen gemaakt in het Journaal van *Dublin* van den tweeden *Juny* 1744. in de volgende woorden. „ We zyn „ zeer wel onderregt, dat 'er veele vrywil- „ lige verklaringen gedaan zyn voor den „ Alderman *Walker*, over het ongelukkig ge- „ bruik van *Teerwater* in *Dr. Stephens Gast-* „ huis, door veele lyders in dat huis, die 'er „ voor uit komen, dat, nadat 'er veelen het „ *Teerwater* lang gebruikt hebben op de nauw- „ keurigste en geregeldste wyze, niemand „ van hun zig eeniger wyze beter, maar vee- „ len erger bevonden hebben; en dat deeze „ verklaringen zyn in handen der opzieners „ van het Gasthuis, en ten allen tyden van „ Kenners deezer zaak kunnen gezien wor- „ den.

10. Ik hoorde met verwondering, dat in *Stephens Gasthuis* alleen niemand zig eeniger wyze beter, en veelen slimmer bevonden door het gebruik van *Teerwater*, wanneer op den zelfden tyd zeer veelen in de Stad zo wel als op het land groote baat daarby bevonden hadden: en volkomen verzekerd zynde door de verbaazende voordeelen, die veelen van myne kennis door *Teerwater* gekregen hebben, en nog dagelyks krygen, dat het een nut en zeer veilig middel is; verpligt my het belang voor de waarheid en het heil van

het Mensdom, om den inhoud van die verklaringen te onderzoeken, waar van men in het berigt zo veel ophef gemaakt had.

1. Dienvolgens vervoege ik my by den Doktor van het Gasthuis, die my de oorspronkelyke verklaringen toonde, en my vryheid gaf om 'er affchriften van te neemen, en tefens verklaarde, dat het gemelde berigt buiten zyn kennis was uitgegeven.

12. Op dat het Gemeen des te beter mag in staat zyn om over de kragt deezer verklaringen en de waarheid van het berigt te oordeelen, zal ik 'er hier een invoegen, die tot een proefje kan dienen voor de andere, zynde die alle geschreven in dezelfde manier en woorden, uitgezonderd eene byvoeging by drie derzelven, 't welk ik niet vergeeten zal. De verklaring die ik zal opgeeven is in de volgende woorden.

Uit het Graaffchap
van de Stad *Dublin* }

Sylvester Dowdal, een der lyders in *Stephens* Gasthuis kwam heden by my, en deed een eed, dat hy ontrent negen weeken geduurig *Teerwater* gedronken had op den raad van *Dr. Lehunie*, en verklaarde dat hy geen baat daarby gevonden had.

voor my bezworen den
25 Mei 1744.
William Walker

O
Dit is het merk
van *Sylvester*
Dowdal.

13. De Doktor zeide my, dat gemelde
Dowdal

Dowdal eene verzweering in zyn maag had, en sprak van de ziekten waar aan de andere lyders sukkelde; en zeide dat ze het water hadden begonnen te drinken den 26 *Maart*, en dat sommigen, wien het belast was dit water te drinken, het verzuimd hadden.

14. Daar waren in 't geheel maar zes verklaringen, zynde de getuigenissen van de andere vyf, die ze op den zelfden tyd gegeven hadden, als volgt.

15. *James Martin* betuigde dat hy voor een zeer zwaare Lazery byna zes weken *Teerwater* gedronken had zonder eenig voordeel.

16. *Bartholomeus Hughes* dronk in Aamborstigheid en long-teering zeven weken *Teerwater* zonder eenig voordeel, ten aanzien van de kortheid der ademhaaling die zyne voor-naamste ziekte was.

17. *Maria Malone* dronk voor schurft vyf weken *Teerwater* zonder eenig voordeel, maar zig voor drie weken tot eene andere manier begeven hebbende, bevind ze zig veel beter.

18. *Patrick Shaghnessy* dronk voor een verouderde schurft zes weken *Teerwater*, vond geen baat, maar werd slimmer; maar zig tot eene andere manier begeven hebbende, bevind hy zig veel beter.

19. *Ma.*-dronk in de Venus-ziekte zes weken *Teerwater* zonder eenig voordeel, maar werd slimmer; maar zig tot eene andere manier begeven hebbende, bevind zy zig veel beter.

20. Dees is de wezentlyke inhoud van de verklaringen, waar van 'er vier gedaan zyn door personen die hunne naamen niet schryven konden.

21. Toen het *Teerwater* eerst begon in naam te komen, verwagte men dat de geleerden het aan het geval zouden overgelaten hebben, gelyk geschied is met de kwik en de pillen van *Ward*; en men zou ook gedacht hebben, dat eene tegenkanting tegen een middel van deezen aart of onnodig of kwaadaartig moest geweest zyn. Indien het middel kwaad is zal het van zelf wel dood loopen : indien goed is het onverantwoordelyk zig daartegen te stellen. Hoe ver deeze tegenwerping, die uit een hoek komt, waarin men niet wel kan vermoeden dat men belang in deeze zaak heeft, met de regels van voorzigtigheid is overeen te brengen, word aan de overweeging van het Gemeen overgelaten. De Doktor die bekend is voor een man van agting en ervarenheid in zyne bediening, handelt zeer voegzaam, en heeft goede inzigten in het voorschryven van dit water, om zelf in de slimste ziekten in het Gasthuis gebruikt te worden : en ik hoor dat hy het ook aan anderen buiten het Gasthuis met een goeden uitslag voorgeschreven heeft, maar het gebruik dat anderen buiten zyne kennis gemaakt hebben van het geen hy gedaan heeft, geeft gelegenheid om de volgende aanmerkingen te maaken.

22. In het berigt word gezegd „ dat 'er „ veele vrywillige verklaaringen gedaan zyn „ door veele lyders in het Gasthuis, die 'er „ voor uitkomen, dat, na dat 'er veelen het „ *Teerwater* lang gebruikt hebben op de „ nauwkeurigste en geregeldste wyze, nie- „ mand van hun zig eeniger wyze beter „ maar veelen erger bevonden hebben “. Nu
wanneer

wanneer we het *berigt* met de verklaringen vergelyken, kunnen we in de laatste geene woorden vinden om deeze vast stellingen te ondersteunen; geen een woord van *veelen*, of van de *nauwkeurigste en geregeldste* wyze, of dat *niemand* zig *beter bevonden heeft*: en het is onmogelyk dat eenig lyder veilig kan zweeren, dat niemand in het Gasthuis de minste baat gevonden heeft, wat hy van zyn eigen geval ook zeggen moge. En uit de woorden die in het *berigt* gemeld zyn, dat 'er *veele* *vrywillige* *verklaringen* *gedaan* *zyn* *door* *veele* *lyders* *in* *dat* *huis*, zou men verwagten eene groote reeks van zulke verklaringen te vinden, maar zie daar! ze worden maar tot op zes verminderd, waar uit blykt dat het *berigt* geenszins in rekening gebragt kan worden met de *verklaringen*, nog daardoor ondersteund of verdedigd worden. Zes van de slegtste gevallen in het geheele Gasthuis worden voor de verklaringen uitgepikt, en deeze dienen alleen tot proeven van de kragten van *Teer-water*, na zo korte ondervinding van vyf of zes weeken; schoon de ziekten verouderd en sleepende waren, en baarblykelyk langen tyd nodig hadden om geneezen te worden. Heeft ooit eenig voorzigtig man de kragt van een geneesmiddel in het begin alleen in de moeijelykste gevallen willen beproeven? Wat middel in de wereld zou dan stand houden, indien weinige voorbeelden van desselfs onvoorspoedigen uitslag genoeg waren om desselfs gezag om ver te werpen? of wat zou 'er van de Praktyk of het gezag der Geneesheeren worden, indien voorbeelden van hunne mislukte

geneeswyze door de middelen die ze voorgeschreven hadden, tegen hunne (andere) middelen of Praktyk konden aangedrongen worden? waren 'er niet verscheiden van de gemelde lyders in het Gasthuis buiten (hoop van) herstelling veele maanden eer ze het *Teerwater* dronken?

23. Ook blykt het niet uit de verklaaringen, dat men regt gedaan heeft aan het *Teerwater* ten aanzien van de hoeveelheid, of tyd, of in het te laten verzellen met eenige uitwendige wassingen met *Teerwater*, gelyk in geval van uitwendige zweeren behoorlyk was, of in te erkennen dat het meedewerkte in de geneezing van schurft, in welk laatste geval *Teerwater*, door het venyn uit het bloed naar de oppervlakte (der huid) te dryven, de zweeren voor een tyd deed vermeederen, en onkundige lyders deed denken dat ze slimmer waren. En waarschyglyk heeft dit zelfde het voornaamste gedeelte der geneezing gemakelyk gemaakt en bevorderd; want zo ras als de lyders besmeerd werden met Zwavel, bevonden ze zig beter; en het is niet waarschyglyk dat ze zo lang in het Gasthuis zouden gehouden zyn, eer ze *Teerwater* dronken, indien eene bloote uitwendige sineering hen kon geneezen hebben. Het beleid van de Tegenpartyders blykt ook niet zeer fraai te zyn. Om het gebruik van *Teerwater* af te raaden, zeggen ze dat niemand der lyderen in het Gasthuis daar eenige baat by gevonden heeft, schoon ze maar van zes derzelven verklaaringen voor den dag brengen, en die nog van zeer moejelyke gevallen; maar ze melden
niet

niet het minste van eenige lyders die daar voordeel van gehad hebben: in dit stuk houden ze zig geheel stil. Ik beroep my op het Gemeen of deeze handelwys opregt en onpartydig zy, maar wy zullen zorg draagen om dat gebrek te vervullen. Zy weeten zelve wel, en de geheele stad kan getuigen, hoe veele voorbeelden 'er zyn van lyders van allerlei rang, die zeer groote voordeelen van *Teerwater*, en in eene groote verscheidenheid van gevallen, gehad hebben.

24. Tot bewys daar van zullen wy, tot best van het Mensdom en om het belang der Waarheid, een lyst in 't licht geeven van zulken die we kennen, die alleen door het gebruik van *Teerwater* of geheel geneezen of zeer veel verligt zyn, met hunne woonplaatsen, en in welke ziekten ze baat gevonden hebben; op dat een yder die dezelfde soort van ziekte mogt hebben, weeten zou by wien hy zig vervoegen kan, en onderregting krygen van de byzonderheden van hunne geneezing, en daardoor gelegenheid hebben om diergelyke hulp zelf te erlangen: en om die lyst zo volkomen te maaken als mogelyk is, word ernstig verzogt, dat zy die eenige baat by *Teerwater* gevonden hebben, zo goed en vrindelyk willen weezen, dat ze hunne naamen en woonplaatsen bekend maaken aan *Thomas Prior*, Schildknaap, aan zyn huis in *Bolton straat*; en teffens word 'er ook verzogt, dat zy die eenig nadeel van *Teerwater* gehad hebben, indien 'er eenige zodanige zyn, zo goed willen zyn om hunne naamen en woonplaatsen op gelyke wyze bekend te maaken:

en we hebben veel grond van hoop dat men ons in deeze byzonderheid believeu zal, dewyl we in deeze zaak geen ander oogmerk of inzicht hebben, dan aan de eene zyde om zo veel goed te doen als in onze magt is, en aan den anderen kant alle rampen te verhoeden die mogelyk zouden kunnen volgen, en dus gelykelyk regt aan het gemeen te doen.

25. Uit het geen reeds ondervonden is, en de goede uitwerkingen van *Teerwater* die we nog dagelyks ondervinden, hebben we groote reden om ons verzekerd te houden, en krygen steeds grooter om ons te verheugen, dat de wereld gezegend is met een geneesmiddel, zo kragtig dat het zelden mist wel uit te vallen, zo algemeen dat het in de meeste ziekten helpt, zo veilig dat het nooit met eenig gevaar verzeld is, en nogtans zo goedkoop, dat zelf de armste lyders het voor zig kunnen verkrygen, en we hoopen van Gods goedheid, dat de dagelykse ondervinding ons meer en meer in deeze verzekering versterken zal.

26. Het gemelde berigt uit *Stephens* Gasthuis in de *Engelse* Nieuwspapieren bekend gemaakt zynde, werd een Heer in het *Noorden* van *Engeland* bewogen om een brief te zenden aan de uitgeevers van het *Journal* van *Newcastle*, welken deeze daarin gezet hebben met eene Voorrede, en die naderhand herdrukt is in het *Journal* van *Dublin* van den 21. *Augustus*, zynde als volgt.

27. Daar steekt een zo goedaartig inzicht door in den volgenden brief, dat we niet kunnen nalaaten den zelven uit te geeven, indien we niet willen beschuldigd worden niet
alleen

alleen van ondankbaarheid aan den verftandigen Schryver, maar ook van onregtvaardigheid aan het Gemeen.

Aan de uitgeevers van het *Journal van Newcastle*.

MYNE HEEREN,

28. Het gaf my niet weinig ongenoegen en nabedenken, toen ik laatst in de *Kourant van Newcastle* een loos en ouwerwets berigt las tegen het *Teerwater*, naar het fchynt oorfpronkelyk voor nieuws gezet in de *Kourant van Dublin*. Maar uit welk kwartier het van daar komt, en welke oogmerken men daar meede zoekt te bereiken, kan men met genoegzaame klaarheid giffen. Om derhalven, zo veel in my is, de flegte uitwerkingen van een zo kwaadaartig oogmerk tegen te gaan, agt ik my onvermydelyk verpligt, zo wel door banden van regtvaardigheid en dankbaarheid aan den uitmuntenden Schryver over de wyd-uitgestrekte kragten van *Teerwater*, en den ontdekker van deffelfs veel-vermogen- de uitwerkingen; als door die van liefde en goedaartigheid aan myne meede fchepfelen en lyders, door middel van uw papier aan het gemeen bekend te maaken de onwaardeerbare voordeelen, die ik en de mynen door deffelfs gebruik genoten hebben.

29. Ik had lang gefukkeld met deeze volgende ziekten, namelyk geraaktheid, Kolyk, vliegende Jigtpynen (*Rheumatifms*), Graveel en Aambeien, in alle welke gevallen ik eene verwonderlyke verligting bevond van *Teerwater*, en wel in merkelyk minder tyd dan
een

een maand van dat ik het begon te drinken. En het deed nog grooter uitwerkingen op myne Huisvrouw, die in den hoogsten graad geplaagd was met die ziekte der *Engelsen*, de Scheurbuik, en daar by nog met eene groote sleep van andere ziekten, die natuurlyk by zulk een hoogen trap van Scheurbuik komen; waar van ze, door het zelfde middel en in den zelfden tyd, zo ver hersteld is, dat allen, die van haaren toestand kennis hebben, daar van verbaast staan; en de tyd waar in zy zo wel als ik tot gezondheid hersteld is tot zulk een hoogen trap, gaat onze verwagtingen zeer verre te boven. De waarheid hier van ben ik gereed te bevestigen voor elk die dit van my verzoeken zal. Daar en boven ben ik getuige geweest van desselfs ongemeen heilzaame uitwerkingen in sommigen van myne kennis in weinig laager trap van deeze ziekte dan ik zelf had. Zo gelukkige ondervinding dan, zo wel in my zelven als in anderen, van de wonderlyke werking en kragt van *Teerwater*, laat by my niet de minste twyffeling over, dat het een zeer Souverein en wyd uitgestrekt hulpmiddel is voor de ziekten in 't algemeen, zo veilig om te gebruiken, als gemakkelyk in zyne werking, als 'er ooit in de geheele Apotheek gevonden is; en dat het als zodanig aan de wereld mag aangeprezen worden, niet tegenstaande het nadeelig berigt waar van boven gemeld is. En indien het geene ongerymdheid is te stellen dat 'er eene Panacea (of algemeen Geneesmiddel) in de natuur is, kan 'er zeker geen met zo veel regt als dit naar dien eernaam dingen. En in het *Teerwater* zo
hoog

hoog te verheffen, denk ik niet te kunnen ver-
dacht gehouden worden, dat ik door eenig
ander belang gedreven word, dan van het al-
gemeen welvaaren en geluk van het menfelyk
geflagt, gaarne willende dat yder de voordeeli-
ge uitwerkingen daar van gelykelyk met my
zal deelen. Ik heb Uw Ed. dan, myne Heeren,
voorbedagtelyk niet eerder met deezen wil-
len laftig vallen, om dat ik eerft in myn ei-
gen gemoed wel wilde verzekerd zyn van
het geen ik over dit onderwerp te zeggen
had, op dat ik de paalen der waarheid in het
minft niet zou te buiten gaan, waar ontrent
yder in alle gevallen, en inzonderheid in eene
zo teere zaak als deeze, zeer omzigtig zyn
moet.

30. Ik zal befluiten met de eigen woorden
van den braaven Biffchop, te vinden in zyne
wonderlyk fraaje verhandeling §. 82, om wel-
ker edelmoedige en belangelooze meededee-
ling en om de onwaardeerbaare nuttigheden
die waarfchynlyk daar uit zullen voortkomen,
de wereld altoos aan hem verpligt zal bly-
ven. „ Men mag my veroordeelen en tegen-
„ fpreken zo veel men wil, maar ik beroep
„ my op den tyd en de ondervinding. Kwa-
„ lyk geduide uitkomsten, verkeerdelyk ver-
„ haalde gevallen, over 't hoofd geziene om-
„ ftandigheden, en miffchien ook vooroor-
„ deelen en partydigheden tegen de waarheid,
„ mogen voor een tyd de overhand hebben en
„ haar onder houden, maar zy zal vroeg of
„ laat het hoofd weer opfteeken, en de oo-
„ gen openen van allen die ze niet willen
„ gefloten houden “. Ik ben, Myne Heeren,
Uw Ed. enz. N.

NB. Indien iemand aan de egtheid van deezen brief twyffelde , of meerder onderregting daar ontrent begeerde, de Schryver, die in het Graaffchap *Durham* woont, heeft ons magtig gemaakt om tot yders voldoening te zeggen, dat ze zig by den Drukker van dit Papier vervoegen kunnen.

31. Dit voorbeeld toont , dat veele verschillende ziekten in den zelfden lyder, en veele samengevoegde ziekten alle teffens door het zelfde middel kunnen geneezen worden.

32. *William Ward* van *Cockerton* ontrent *Darlington* in het Graaffchap *Durham*, Schildknaap, gezien hebbende het gemelde berigt en de aanmerkingen in het *Journal van Newcastle*, heeft ook zyne ziekte en verligting, volgens het beloop der geneezing gelieven in deede te deelen. En dewyl zyn geval zeer zonderling en opmerkenswaardig is, neem ik deeze gelegenheid waar, om de uittreksels zynere brieven uit te geeven met zyne eigene woorden, welke zyn als volgt.

Uit zyn Brief van den 8 Juny 1744.

33. Ik begon heden veertien dagen *Teerwater* te drinken voor Aamborstigheid, en nam 's avonds en 's morgens een glas, waar van 'er drie een pint maaken. Ik bevond dat het my zagtelyk openlyvig maakte, en ontrent twee stoelgangen daags verwekte; maar ik heb myne aanvallen gehad zo dikwyls en hevig als te voren. Ik ben zo zwak niet dat ik denken zou in zo korten tyd merkelyk baat te moeten vinden, maar ik zal het middel blyven gebruiken.

gebruiken. Ik heb myne Aamborstigheid twaalf jaar gehad, maar zo hevig niet als tegenwoordig, en in de zeven laatste jaaren; in welken tyd ik niet te bed geweest ben, of ten minsten niet boven drie of vier uren eens in een jaar, wanneer ik my verbeeldde redelyk wel te zyn; en zo ras als ik dan ontwaakte, bevond ik my, naar myne gedagten, geheel beladen met fluimen, schoon myne Aamborstigheid droog was, zo dat ik genoodzaakt was op te staan, en myn toevlugt te neemen tot een pyp tabak, welke ik altyd gebruik wanneer ik niet wel ben, want ik heb het niet gemakkelyk wanneer ik niet rook. Ik ben zelden meer dan drie of vier dagen vry, en de aanval duurt ook even lang, en zo ras als 'er regen komt heb ik het gemakkelyk. Ik heb het ook tegen de minste verandering van Weer.

Myn Vader heeft het ook gehad; en myn Grootmoeder is 'er van gestorven, zo dat ik minder hoop van geneezing heb dewyl de kwaal erfelyk schynt. Ik heb veele van de vermaardste Geneesheeren in *Engeland* geraadpleegd, maar geen baat gevonden. Ik heb Fontenellen gehad op myn Schouderbladen, en heb 'er tegenwoordig nog een onder elke borst, maar ik kan niet zeggen dat ik 'er eenig voordeel van heb. De Geneesmiddelen die ik ingenomen heb zyn ontelbaar.

Uit zyn Brief van den 27 *July* 1744.

34. Ik zal nu verder verhaalen den uitflag
die

die ik van het *Teerwater* gehad heb. Toen ik het de eerste maand gebruikte, waren myne aanvallen zo hevig en veelvuldig als naar gewoonte. In de tweede maand had ik niet eenen aanval, maar eenen nacht die zeer gemakkelijk was, en ik geloof dat ik dagelyks baat zou hebben blyven vinden, indien ik niet verplicht was geweest de zitting der regters by te wonen, alwaar ik zeer veel koude vatte, die my weer Aamborstigheid en hoeft heeft aangebragt. Zo dat ik het tegenwoordig zeer kwaad heb, maar ik draag zo veel zorg als ik kan om my te herstellen, want ik heb zo veel vermaak gehad in die gemakkelijke maand, dat geene verzoeking my beweegen kan om van die regels af te wyken. Ik kan zo veel niet doen dat ik in een gemakkelijke stoel agter over leg, want ik heb een tafel aan de zyde van myn stoel gezet met peuluwten 'er op, en daar leg ik myn arm op, en myn hoofd op myn arm; en indien ik het zeer kwaad heb, kan ik zelf op die wyze niet rusten, zo dat 'er tot nog toe geen bed voor my kan uitgedagt worden om op te rusten; en schoon ik zeide, dat ik in geen maand een aanval gehad had, nogtans indien ik toen in myn stoel agter over lag, maakte het my in twee minuten onrustig. Ik drink dikwyls op een dag *Teerwater*, maar niet meer dan een vierde van een pint teffens: want ik bevind dat het beter met myn maag uitkomt, dan wanneer ik meer drink; en by dag kan ik die hoeveelheid vyf of zes maal neemen, als het wel met my schikt. Ik verzoek hier eene zeer groote uitwerking te mogen aanmerken die
het

het op my gehad heeft, welke ik hoop dat een goed toeval is.

35. Eer ik het *Teerwater* dronk, waren myne voeten altyd zo koud als Ys, zo dat ik 'er niet de minste doorwaassening in had, want indien ik ze in geen Jaar gewassen had, waren ze zo schoon en droog als het bovenste van myn hand. Maar nu in de laatste maand was ik zo gemakkelyk; ik vond dat myn voet zeer sterk zweette, en wanneer ik een paar nieuwe kousen maar een week gedragen had, dat de zoolen versleten en als vermorfeld waren, en 't geen 'er overschoot was zeer rood, als of ik ze gebrand had.

36. Ik verzoek verschooning dat ik zo lang op deeze byzonderheid heb stil gestaan, dewyl ze zo wonderlyk was; en myn Apotheker zeide my toen ik het hem verhaalde, dat hy gerust was dat ik door *Teerwater* geneezen zou worden, dewyl ik 'er deeze uitwerking van had; want hy en alle myne Geneesheeren hadden 'er op gewerkt, om my doorwaassening in myne voeten te doen krygen, 't welk ze nooit hadden kunnen doen, zelf niet door my met de voeten in warm water te laten zitten.

Uittreksel uit zyn Brief van den 18. September 1744.

37. Wat den tegenwoordigen staat myner gezondheid belangt, ik heb het vermaak om UwEd. te zeggen, dat ik den 10, 11, 12 en 15 deezer 's nagts te bed geweest ben. Ik ging 's avonds ontrent agt uren naar bed, en
G
lag

lag tot 's morgens ten zeven uren, en was zo wel als ooit in myn geheele leven. Ik vond toen ik wakker werd dat ik op myn rug lag, en ik ben een geheel ander man.

Uittreksel uit zyn Brief van den 16 *January* 1745. *

38. Ik vind dat de minste koude my kwaad doet, en daarom houd ik my dicht in huis, 't welk my niet ongemakkelyk is, dewyl ik nu lugtig en vrolyk ben, daar ik te voren in een staat van dofheid was. Ik was den 4 *November* laatstleden verplicht naar *Northumberland* te gaan, wanneer het zeer koud was met sneeuw, en dewyl de wegen niet toelieten een wagen te gebruiken, was ik genoodzaakt te paard te gaan: en toen ik een myl met gemak gereden had (want het is maar sedert dat ik *Teerwater* gebruikt heb, dat ik meer dan een myl te paard heb kunnen ryden) bevond ik dat ik in staat was om sneller voor te gaan, en ik deed het ook zo, dat ik ontrent zes (*Engelse*) mylen in een uur reed. Myn reis was van 36 mylen, welke ik gedaan heb tusschen 's morgens ten tien en 's namiddags ten vier uren zonder den toom los te laten. Ik rustte eenen dag, en kwam den 6 *November* weer 't huis.

Dit verklaar ik op myn eer zo geschied te zyn, 't welk my en anderen tot groote verwondering gestrekt heeft.

39. Zulk een buiten gewoon geval als dit,
en

* In het oorspronkelyke staat 1744, 't geen elk wel zien kan dat een drukfout is.

en 't welk de lyder zelf zo wel beweezen heeft, geeft ons reden om te gelooven dat allerlei Aamborstigheid door Teerwater kan geneezen worden, en toont teffens dat men de uitwerking van dit middel moet afwagten, en het niet na weinige proeven laten zitten, schoon het zeer waarschynlyk is, gelyk uit andere voorbeelden blyken zal, dat indien *Mr. Ward* in 't begin meer *Teerwater* gedronken, en zig voor koude gewagt had, hy veel schielyker zou zyn geholpen geweest.

Dewyl ik weinig meer gevallen en gedrukte berigten uit *Engeland* heb, die de groote kragt van *Teerwater* aantoonen, zal ik vryheid verzoeken om ze in dit gedeelte van myn verhaal te plaatsen, eer ik van de *Ierse* gevallen spreek. Ik twyffel niet of de zonderlingheid van de gevallen zal my regtvaardigen dat ik myn eerste oogmerk te buiten gaa om alleen zulke verhalen in 't licht te geeven, die my in dit Koningryk zyn voorgekomen.

Uittreksel uit een Brief van *John Hard Castle*, Schildknaap van *Houghton* ontrent *Darlington* in het Graaffschap *Durham*, een Regtsgeleerde.

40. Myne ziekte begon met hevige pynen in myn borst, die door slooving weg genomen zynde van eene zwaare hoest gevolgt werden. Ik was'er eenigen tyd byna van bevryd: maar binnen twee of drie dagen na dat ze was opgestopt, werd ik schielyk aangetast met eene zeer zwaare hartklopping, die met zeer weinig tussenspoozen twee dagen duurde. Die

ziekte door aderlaating ten deele bedaald zyn-
de, kwam myn hoeft weer met zo veel geweld
als ooit. Ik werd zeer vermagerd, verloor
myn eetlust, werd zeer zwak, en zweette
sterk: myn pis was geduurende deeze ziekte
beladen met zeer veel roode stof, welke wan-
neer men ze tot droog worden toe liet uit
dampen, op het gevoel niet scheen de natuur
van zand of Graveel te hebben, maar eerder
leem of fyne klei geleeke. De Doktor hield
myne ziekte voor Scheurbuik, en behandel-
de ze ook als zodanig. Dewyl ik lang de
voorschriften van den Doktor, waar mee-
de ik raadpleegde, gevolgd heb, kan ik myne
herstelling met geene zekerheid geheel aan
Teerwater toeschryven. Maar ik denk dat de
gevoelbaare en byna onmiddelyke verande-
ring, die ik in my gewaar werd nadat ik het
gebruikte, my geene reden van twyffeling
overlaat, dat die verandering door de *Teer*
veroorzaakt werd. Het verkwikte myn maag
met eene zagte en aangename warmte, her-
stelde myn eetlust, en gaf my ook waarschy-
lyk eene goede verteerkragt. Naardat dit al-
lengskens toenam, raakte ik myn hoeft meer
kwyt, myn zweet verminderde, en myne
kragt kwam weder.

41. Dewyl ik verscheiden brieven ontvan-
gen heb van *Liverpool*, die berigt geeven van
de uitsteekende kragten van *Teerwater* in het
geneezen van zeer veele Negers van de Kin-
derpokjes, aan boord van de kleine *Foster* van
Liverpool, waar van Kapitein *Drape* Kom-
mandeur is, op de kust van *Guinea*, zal ik
hier de byzonderheden van het geen waar van
ik

ik onderregt ben melden. De Eerwaardige Mr. *Thomas Hayward* van *Warrington* in *Lancashire* schryft in een brief van den 18 Oktober 1744, dat hy van een vrind berigt gekregen hebbende van deeze wonderlyke geneezing der Negers, opzettelyk een reis naar *Liverpool* deed, om van de byzonderheden hier van volkomen onderregt te worden; en dat hy daar volkomen van de waarheid overtuigd was geworden door Mr. *Conliff*, Mr. *Armitage*, Mr. *Reed*, en Mr. *Johan Atherton*, zynde geloofwaardige luiden, en de aanzienelykste Koopluiden van die plaats, en de drie eerste eigenaars van het gemelde Schip, en ze verzeckerden hem alle, dat ze het verhaal van Kapitein *Lrape* zelven gekregen hadden, die gereed en genegen was om altoos waanneer men het begeerde eene verklaring van de waarheid hier van te doen. En dewyl eene zo nieuwe en buitengewoone geneezing in een vergelegen land de beste en klaarste bewyzen nodig heeft, die de aart van het geval geeven kan om het gezag daar van te ondersteunen, heeft het Mr. *Atherton* naderhand beliefd op myn verzoek het verhaal van Kapitein *Drape* aan my over te zenden, en zyne verklaring die hy voor den Major van *Liverpool* in de openbaare zittingen bezworen heeft, waarby Mr. *Conliff* en de andere Heeren tegenwoordig waren, en die overtuigd waren van de waarheid der byzonderheden, eer ze door een Eed bevestigd werd, welk verhaal en verklaring ik hiertot genoegen van het Gemeen zal invoegen, met de eigen

woorden van het oorspronkelyke , dat ik nu bezit, zynde als volgt.

42. De kleine *Foster* van *Liverpool*, waar van *Mr. Drape* Kapitein is, heeft in het jaar 1742. eene reis gedaan naar *Guinea*, en 216 Negers ingenomen. Eer hy de kust verliet, had hy het ongeluk te moeten zien dat de Kinderpokjes onder hen begonden door te breeken. In zeer korten tyd waren 'er niet minder dan honderd en zeventig van die ziekte teffens aangetast.

43. De Kapitein trok het zig zeer aan en verwachtte vastelyk, dat hy by gebrek van plaats en andere noodwendigheden onfeilbaar het grootste gedeelte van hun verliezen moest. Iemand die aan boord was raadde hem een party Teer in water af te trekken, en het den Slaaven te drinken te geeven, zeggende dat dit in diergelyk geval met zeer veel geluk gedaan was. Het *Teerwater* werd bereid, maar de eerste wien men het aanbood weigerde het hardnekkig, en zo deden veele andere. Die lyder stierf binnen twee of drie dagen, 't welk de anderen ziende gemakkelijker tot inschikkelykheid bewogen werden, zodat men ze toen alle ten deele door overreeding en ten deele door geweld aan het drinken kreeg. De goede uitwerkingen volgden kort daarna, en werden zo klaar begrepen van die arme schepsels zelve, dat ze op het dek kwamen, en drongen rontom een tobbe met *Teerwater* die daar voor hun gezet was, en van tyd tot tyd uit eigen beweeging overvloedig daar van dronken.

44. Dit had eene uitwerking die men nauwlyks

lyks kon verwagten zelf in de voordeeligste omftandigheden, want van de honderd en zeventig, waar van de meeste volwaffen waren, ftierf 'er niemand, behalven dien eenen, welken men niet had konnen beweegen om *Teerwater* te drinken. Kapitein *Drape* zegt verder dat de Negers *Teerwater* bleeven drinken na hunne herftelling, waarby ze zig zo wel bevonden, dat men ze nauwlyks kon beweegen om iets anders te drinken, en hy gelooft waarlyk dat ze van hun vertrek van *Guinea* af tot hunne aankomft in *Jamaika* toe niet boven een Okshoofd water gedronken hebben, waarin geen *Teer* was afgetrokken, fchoon het gewoon gebruik van water voor zo veele Slaaven niet minder dan een Okshoofd daags zyn kon.

By deeze verklaar ik met eede dat de inhoud van het bovenftaande verhaal wezentlyk en ter goeder trouw waar is.

Liverpool den 14. *January* 1744.

Jofef Drape.

Aldus gedaan en voor my bezworen

Owen Prichard, Major van *Liverpool*

45. De gemelde Mr. *Atherton* fchryft in een brief van den 4 *February* 1744. het volgende.

We hebben in myn Familie een zeer groot gevoelen van de kragten van *Teerwater*. Myne vrouw heeft federt agt maanden een pint daar van daags gedronken, waarby ze wonderlyk veel baat gevonden heeft in eene brandige ziekte, waarin geneesmiddelen en aderlaating haar zeer verzwakt hadden, en federt

heeft zy die niet meer gebruikt. Doktor *Dickins*, een van de vermaardste Geneesheeren in dit gedeelte van het Koningryk, droeg zorg voor haar, en raadde haar aan *Teerwater* om het bloed te zuiveren. Dus ziet gy dat de Doktoren daarentrent verschillen. Sommige verzekeren dat het brandig is, maar ik heb van het tegendeel zeer klaare voorbeelden in myne eigen Familie, en hier voor houden Mr. *Atherton* en ik ons zeer veel verplicht aan den Bisschop van *Cloyn*. Deeze voorbeelden van de kragten van *Teerwater* zo wel bevestigd, teffens met veele andere, die hier na zullen gemeld worden, stellen het buiten allen twyffel, dat *Teerwater*, verre dat het van een brandigen aart zou zyn, of gevaarlyk in brandige ziekten, gelyk sommigen hebben willen beweeren, een zeer veilig en souverain middel in zulke gevallen is. En ik ben zeer wel onderregt, dat het nu een bestendige regel en gewoonte geworden is te *Liverpoole* en in andere plaatsen, waarin scheepen voor den *Guineesen* handel gereed worden, dezelve met eene genoegzaame hoeveelheid van *Teer* te voorzien om *Teerwater* te maaken, om het in overvloed te kunnen geeven aan de Zeeluiden, die op hunne reis aangevallen worden met Kinderpokjes, Scheurbuik en andere ziekten, waar aan Zeeluiden onderhevig zyn.

—46. Mr. *Hayward* schryft in gemelden brief, dat hy vier maanden agter een aan eene koorts gesukkeld had, die hem tot een zeer zwakken staat gebragt had, maar dat hy alleen door gebruik van *Teerwater* zyne gezondheid zeer geluk-

gelukkig heeft weer gekregen, en in zynen brief van den 29. *Juny* 1744. voegt hy'er by, dat hy geenzins bekommerd was dat zyne koorts zou weerom komen, dat hy den winter dus ver op de aangenaamste wyze had doorgebracht, en eene veel vlugger en aangenaamer doorstraaling van geesten heeft, dan ooit in zyn leven; welke by alle gelegenheden bekwaam zyn om zig uit te laten in de verheffing van den oorsprong waar van ze gekomen zyn, en andere zo groot een gevoelen van het Teerwater te geeven als hy zelf heeft. Hy maakt ook deeze aanmerking, dat de kragten, die met zeer veel regt aan *Teerwater* worden toegeschreven, inzonderheid van den last weg te neemen die de geesten somtyds zwaar drukt, en in de ziel in te storten die heldere vrolyke gewaarwordingen, welke veele ongelukkig zoeken in zoopjes en hartsterkingen, iemand byna zouden doen denken dat de *Egiptenaars* kennis aan *Teerwater* gehad hebben. Indien hun souverein hertsterkend middel, dat by *Homerus* onder den naam van *Nepenthes* beschreven is, geen *Teerwater* is, maakt hy zig sterk dat het iets diergelyks is, gelyk, zegt hy, blyken zal uit de volgende woorden van *Homerus* in het vierde boek van zyne *Odyssëa*. *

Brief

* De Leezer merkt wel dat dees schryver met het *Teerwater* zeer is ingenomen, en dat dit hem misschien de oude Schryvers dingen doet zeggen, waarom zy niet gedacht hebben. Althans dit is my niet onwaarschynlyk, en ik heb daarom de aangehaalde plaats, nevens de vertaaling van *Pope*, en nog een diergelyk vers van *Milton* hier niet ingevoegd. Ook heb ik over deeze § 46. deeze

Brief van den Eerwaardigen Mr. *James Menteath* van *Adderbury* in *Oxfordshire* van den 12. *February* 1744.

47. Zo ras als ik hoorde van de verhandeling over het *Teerwater*, en van de onderregtingen daarin gegeven, maakte ik het water gereed met verscheiden hoeveelheden van *Teer*, en dronk 'er tuffen de twee en drie *Gallons* * van; maar ik gevoelde geene andere uitwerking, dan dat het een goeden eetlust nog beter maakte, na welken tyd ik het opgaf; hebbende, God zy gedankt, nog dat nog eenig ander Geneesmiddel nodig. Wat my belangt, ik was gants geen goed onderwerp om 'er de kragten van dit water aan te beproeven, zynde jong en van een sterk gestel, 't welk ik zo gehouden heb door alleen gemeen water en Thee te drinken, en weinig voedsel uit de Dieren te eeten, en ik dronk maar *Teerwater* om anderen te overtuigen dat het hun geen schaade kon doen. Op den tweeden *Mei* laatstleden werd ik, als Predikant van die plaats, gezonden om een gebed te doen by eene jonge vrouw, welke men zeide dat op sterven lag. Toen ik kwam vond ik haar niet beter dan 'er gezegd was, zonder spraak, en zo zwak dat ze haare oogen nauwlyks kon open doen. Haare Ouders zeiden my dat een Doktor van dat gewest, een man van veel kennis

bedenkjng, of men het Jaartal 1744. niet dient te veranderen en 1745. te zetten; en nog of de Schryver niet zeggen wil, dat hy den *Zomer* dus ver enz.

* *Gallon* is een *Engelse* maat van ontrent twee stoop of drie mengelen.

kennis en zeer opregt, zo even by haar geweest was, en gezegd had dat 'er geen hoop van herstelling was, en dat ze niet boven drie dagen leeven kon. De zieke was outrent twintig Jaar, geboren uit arme Ouders. Ze was voor eenige maanden aangetast geworden met hoeft, en zwelling in haar armen en beenen, die nu Waterzugt geworden was, en nu ten laatsten met teering schein te eindigen. Na dat ik myn pligt, als Kerkelyke, verrigt had, zeide ik de Moeder, dat dewyl de Doktor zeide dat haar ziekte zo hoopeloos was, indien zy my vryheid wilde geeven, ik een middel zou beproeven, 't welk ik geloofde dat haar mogelyk dienst kon doen. Zy stemde het terstond toe, en ik gaf haar twee mengelen *Teerwater*, en onderregte haar dat zy een half pint daarvan teffens moest drinken, tweemaal, of indien ze het kon verdraagen driemaal daags, en dat warm. En dewyl de ziekte hoopeloos was dagt ik dat zo groote gift daarvan noodzakelyk was. Na twee dagen was ze in staat om op te zitten, in vier of vyf werd ze van de trappen naar beneden gebragt, had eenigen eetlust, haar hoeft verminderde, en de zwelling van haar armen en beenen slook: in zes weeken schein ze zo wel, dat ik haar aanraadde het *Teerwater* eenigen tyd na te laten. Ik zag haar niet weer voor het begin van *Augustus*, wanneer haar Moeder kwam en my zeide dat haar Dogter weer niet wel was. Ik ging haar zien en vond haar wat gezwollen, met hoeft; zy was haaren eetlust eenigzinskwyt en zag wat bleek. Hier op zond ik haar meer water, gereed

gereed gemaakt volgens de gedrukte onderregtingen, 't welk ze een maand lang dronk, waardoor ze weer geheel hersteld werd, in zo ver dat ze tegen *St. Michiel* uit werken ging, en ik heb verstaan dat ze sedert wel is geweest. Dewyl ze wat ver hier van daan ging, gaf ik haar onderregtingen hoe ze het water moest gereed maaken, en ik raadde haar het te drinken wanneer ze maar het minste ongemak gevoelde.

48. Dit is de buitengemeenste geneezing die tot myne kennis gekomen is; schoon ik veele lyders gehad heb die 'er zeer groote baat by gevonden hebben. Maar het gelukte my ook byzonder wel met jonge Meisjes, die aangetast waren met die verderfelyke kwaal, die de groene of Vryster-ziekte genoemd word; schoon ik haare klagten niet nauwkeurig kon onderzoeken, kan ik ze gemakkelyk uit het gestel ontdekken: en ik ben waarlyk door de ontelbaare proeven, die hiervan genomen zyn, en veele op myne aanpryzing, volkomen overtuigd, dat 'er geen bewys is dat het ooit schaade doet; ja zo ver is het daarvan daan, dat wanneer het behoorlyk gebruikt word, ik nooit bevonden heb dat het mislukt is.

49. Dus verre *Mr. Menteath*, waar over ik de volgende aanmerking zal maaken. Naardien men altyd toestaat in gevallen waarin alle hoop van herstelling weg is, allerlei proeven te neemen die maar de minste hoop kunnen geeven om het leven te behouden, geeft men zediglyk in bedenken, of het in zulke hoopelooze gevallen, wanneer alle andere mid-

delen

delen mislukt zyn , niet raadzaam zy *Teer-water* te gebruiken, 't welk den lyder misfchien van den oever des doods zal te rugtrekken. Gelyk dit geschied is in dit en veele andere voorbeelden, die in dit verhaal gemeld worden , tot groote verwondering van alle Geneesheeren en andere, die van de ziekten dier lyderen kennis hebben.

Uittreksel uit een Brief van Mr. *John Berry* van *Manchester* in *Lancashire*
van den 30. Mei 1744.

50. Ik heb *Teerwater* gebruikt vier en twintig morgens, en somtyds in den agtermiddag, voor een duizeling in myn hoofd, die ik sedert twaalf maanden somtyds gehad heb, en na dat ik het heb begonnen te gebruiken, ben ik, God zy geloofd, zo wel als ooit in myn geheele leven.

Gedeelte van een Brief van een Doktor
in *York* aan eenen te *Bath* van den
25. Augustus 1744.

51. De Bisschop van *Cloyne* is hier niet beter behandeld dan op andere plaatsen, maar ik kan Uw Ed. tot uwe voldoening berigten, dat zekere Juffrouw, schoon byna tot een geraamte geworden door een bloedende kanker, en alleen bekwaam gekeurd voor het Gasthuis van ongeneesbaare lyders, door het gebruik van *Teerwater* zo veel beter is geworden, dat men ze op den weg oordeelt te zyn om een redelyken staat van gezondheid te genieten. Zy heeft

heeft haaren eetlust en haar vlees weer gekregen, en alle kwaade toevallen zyn byna overwonnen, en haar borst is zagt en gemakkelyk geworden. Dit kan, denk ik, als een foort van tegenwigt zyn tegen het verhaal uit het Gasthuis van *Dublin*.

Gedeelte van een Brief van iemand in *Lisbon* aan zynen Korrespondent te *Bath*
van den 21. *January* 1744.

52. Belangende het *Teerwater*, ik ben verzekerd dat het hier in veele gevallen zeer veel dienst gedaan heeft. Het is in gebruik in het Gasthuis te *Portugal*, en ze hebben het gegeven aan de Princes de *Bocra* in de Kinderpokjes, en ze heeft 'er zig zeer wel by bevonden. Ik ben geen vrind van Kwakzalvers middelen, maar tegen proefondervindingen is niets in te brengen.

53. Ik zal hier eenige stukken invoeegen, die in de *Engelse* Nieuwspapieren gedrukt zyn over het *Teerwater*.

Brief aan den Schryver van de *algemeene Avond-post* van den 4 *Juny* 1744.

MYN HEER,

54. Terwyl duizenden dagelyks ondervinding hebben van de voordeelen van het *Teerwater* van den Bisschop van *Cloyne*, laat ik dan ook de vryheid hebben, om myne dankbaarheid te betuigen voor het vermaak dat zyne verhandeling daarover my gegeven heeft. Ik had weinig verwagting dat ik over een zo laag

laag onderwerp zo groote verscheidenheid van stof en zulke doordringendheid van gedagten zou gevonden hebben, of dat het mogelyk was die met zulke klaare en ligt verstaanbaare woorden uit te drukken. Waar zullen we nauwkeuriger beschryving vinden van verscheiden ziekten, of van de werking der kragtigste Geneesmiddelen op dezelve? Hoe fraai is zyne ontleeding van boomen en planten? hoe redelyk zyne beginsels van groeijing? Hoe fyn uitgedagt zyne leer van de Metaalen en van derzelyer verandering in malkander? Hoe geleerd zyne historie van de gevoelens en samenstelsels der Ouden? Terwyl hy my allengskens van de eenvoudigste werken der Natuur, door de dierlyke en groei-baare wereld, opleid tot den grooten Werkmeester van die beide, ben ik bekoord met deezen mynen voortgang, en ik verbeeld my in deezen *Keten* te zien dien gouden, die uit den hemel op de aarde hangt, dewyl dees door verscheiden schakels ons derwaarts optrekt. 'T zy hy leert, redenkavelt, voorschryft of ontbind, hy doet alles met de geleerdheid van een Hoogleeraar, de Menslievendheid van een (edelmoedig) Heer, en om alles in een te trekken, met de Godsvrugt van een braaven Bisschop, en laat ons in onzekerheid, wien we in hem meest moeten verwonderen, den Stoffscheider, Geneesheer, Natuurkenner of Godgeleerden. In zyne schriften straalt iets door gelyk aan dien fynen geest, welke hy zegt dat door het Geheelal werkt. Gy bemerkt in hem een beginfel van zuiver licht, gelyk in de andere samenstelsels

niets

niets dan zwaarte-kragt. Ik ben , Myn Heer enz. *

Uit de dagelykſe Kourant die te *Londen*
word uitgegeven van den 5 *April*
1745.

Aan den Eerwaarden Biſſchop van *Cloyne*

M Y N H E E R ,

55. Op den grondſlag van eenige onderregtingen , die ik kreeg uit de 29 en 49^{te} afdeelingen van uwe Verhandeling , beſloot ik eene ontbinding van Mirre te beproeven door een ſlap wateragtig ſmeltvogt ; en in overweeging neemende de overeenkomst en gelykſoortige eigenschappen die in *Teer* en in *Mirre* zyn , kwam my in gedagten , dat dewyl alle eenvormige lighaamen malkander ſterker aantrekken dan die van verſcheiden ſoorten ; de natuurlyke groeibaare of zuure geest van *Teer* , wanneer die zagtelyk gegift had ,

* De Schryver van den bovenſtaanden brief beoogt daar in buiten twyffel dat gedeelte van de verhandeling over het *Teerwater* , 't welk wy , om redenen te voren reeds gegeven , onvertaald gelaten hebben. Hy zinspeelt ook op den titel , welke is *Keten van Filoſofiſe aanmerkingen en onderzoekingen over de kragten van TEERWATER en verſcheiden andere onderwerpen , die aan malkander verknogt zyn , en uit malkander voortvloeyen*. Gelyk hy dat geſchrift en deſſelfs opſteller zeer hoog verheft , zo hebben ook de Digtſers niet ſtil gezeten , maar het zelfde onderwerp in hunne verzen geprezen. Men vind drie vrugten van hunnen geest in het oorspronkelyke , welke wy ook niet vertaald hebben , dewyl ze eigentlyk niet dienen om het onderwerp op te helderen. Wy gaan dan nu voort om andere berigten meede te deelen.

had, mogelyk diergelyk beginfel uit de Mirre zou uitlokken. Ten dien einde deed ik een vierendeel-loots groove Mirre, zonder eene nauwkeurige uitzoeking, in een half pint *Teerwater*, en zette het in een pints fles op het vuur in even gelyke hette als die van een warme zon. In twee of drie dagen kreeg ik zo volmaakte ontbinding, dat ik na de doorzyging geen ander overschot vond, dan 't geen aan gomagtige lighaamen kon vast zitten.

Ik mengde ontrent een loot van deeze smelting by elk half pint *Teerwater* 't welk ik dagelyks drink, en gebruikte het dus gemengd met een goeden uitflag. Dit maakt het *Teerwater* veel aangenaamer, en geeft 'er een lieflyken zuuragtigen bitteren smaak aan.

56. De tweede proef die ik deed, na dat ik myne eerste bereiding gebruikt had, was niet zeer nauwkeurig. Want ik deed eene onbepaalde hoeveelheid, maar naar giffing een loot beste uitgelezene Mirre by een pint *Teerwater*. Na dit aftreksel doorgezegen te hebben, meende ik reden te hebben om te denken dat het *Teerwater* meer dan vervuld (*Saturated*) was met Mirre, om dat ik onder het overschot een soort van *Staele* vond, of fyne doorschynende vloeibaare Mirre, ontrent zo dik als de beste *Terpentyn*, welke evenwel misschien door langer trekking zou ontbonden geworden zyn.

57. Aan UwEw, Myn Heer, zyn we het *Teerwater* verschuldigd; en aan UwEw. hoe naby men eene ontbinding van Mirre hebben kan: naardien UwEw. het eenig wateragtig smeltvogt verschaft heb, dat dezelve ontbin-

den en tot inwendig gebruik bekwaam kan maaken. Dewyl UwEw. de eerste onderregting gegeven hebt, ken ik niemand zo bekwaam om die voort te zetten, en zo gene- gen om deeze ontdekking, indien men de- zelve zo noemen mag, tot heil van het Mens- dom aan te leggen. Tot UwEw. breng ik dan alle de kragten en al de eer daarvan. Wat my belangt, ik heb geene kundigheid genoeg in eenige deelen der Geneeskunde, om vast te stellen of 'er iets nieuws of waardigs in dee- ze myne proef zy; alleen gis ik dat (deeze ontbinding) ten minsten een goed Wondwa- ter moet zyn. Maar al was 'er met dit geheim zo veel rykdom te verkrygen, als 'er schatten te *Loretto* zyn, myn gelukkige staat en myne liefde tot het Mensdom verbieden my om 'er eenig byzonder voordeel meede te doen. Daar- om geef ik het openhartig aan het Gemeen over onder de bescherming van uwe Eerwaar- digheid. Ik ben met zeer veel eerbied en agting.

Uwer Eerwaardigheids
zeer gehoorzaame Dienaar
Philanthropus.

58. Ik zal nu voortgaan om een verhaal te doen van de gevallen die in *Ierland* gebeurd zyn, gelyk ze my zyn medegedeeld door brieven van aanzienelyke Heeren van beken- de geloofwaardigheid in dat Koningryk, die een byzonder berigt geeven van hunne eige- ne ziekten, of van die hunner buuren en be- kenden, en van de verligting die ze gekre-
gen

gen hebben; en zal 'er verder zodanige verhaalen byvoegen, die ik heb uit den mond van verscheiden lyders in en ontrent *Dublin*, met hunne naamen en woonplaatsen.

Brief van den Eerwaarden Mr. *Nat. France* van *Toagball* in het Graaffschap *Cork* van den 6 July 1744. aan *Thomas Prior*, Schildknaap.

MYN HEER,

59. Gelezen hebbende een berigt in de Kourant van *Dublin* van den 3 July dagt ik my door de kragtigste verpligting verbonden, welke dankbaarheid voor eene onwaardeerbaare weldaad die ik ontvangen heb, zo wel als zugt tot heil van het Mensdom, 't welk yder moet ter harte gaan, (op my leggen) om der waarheid getuigenis te geeven. Sedert 20 jaar heb ik gefukkeld aan eene zeer jammerlyke ziekte, veroorzaakt, gelyk ik volkomen verzekerd ben, door een heersend zuur in myn maag. Dikwyls stond ik verscheiden weeken agter malkander nooit van den slaap op zonder sterke braaking en eene geduurige walging. Zelden was ik vry van de Zode, welke doorgaans in een hevig Kolyk endigt. Zenuw ziekten, schrikkelyke krimpelingen, geduurige hartkloppingen in het bed, waren daarvan de zekere en ongelukkige gevolgen. Myne ziekte dreef den spot met de Geneeskunde en de kragten van alle geneesmiddelen. De wateren van *Pyrmont* en *Spa*, en een geduurig gebruik van Gompillen voor de Zenuw ziekten, gaven eenige weinige verligting, maar 't was 'er

ver van daan dat ze de oorzaak myner ziekte zouden uitroejen. Ik wagtte my zorgvuldig van alle zuur: myn drank was veele jaaren agter een Wyn en water, want bier of Ciderdrank dorst ik niet proeven. Ik heb sedert drie jaar *Teerwater* gedronken, en ik heb 'er, God zy 'er voor gedankt, niet over te klaagen. Ik heb geen Zode, geen braaking's morgens die my byna van myn gezigt beroofde, geen aanval van eenige Zenuwziekte, ten zy die veroorzaakt word door eene hevige koude, waar van ik schielyk verligting kryg door een braave teug *Teerwater* te neemen. Voorleden Zomer scheide ik voor drie maanden met het *Teerwater* uit, denkende dat ik het niet langer nodig had, en dat dit middel, wanneer ik het geduurig gebruikte, zyne kragten niet behouden zou. Myn Kolyk, Zode en Zenuwtrekkingen keerden wederzo hevig als ooit. Ik nam myn toevlugt weertot *Teerwater*; desselfs gelukkige uitwerking ging myne verwagting te boven, en ik was in weinige dagen volkomen geneezen. Ik gebruik het nu voor myn morgendrank, en zal dit blyven doen zo lang als ik leef, hebbende geene andere klagt daartegen dan alleen deze, dat het nooit missende een goeden eetlust te verwekken, myne maag versterkende, en eene goede verteerkragt veroorzaakende, my lyviger maakt dan ik wel wenste. Ik ben, Myn Heer, Uw Ed. zeer ootmoedige Dienaar.

Nat France,

66. Brief van het Genootschap van *Augher*
in

in het Graaffschap *Tyrone* van den 7 July 1744.

MYN HEER,

Volgens Uw Ed. berigten in het laatste nieuws papier, neemen wy ondergeschrevene, inwooners van *Augher*, deeze gelegenheid waar om het Gemeen kennis te geeven, dat de meeste van ons, sedert veele jaaren zeer gesukkeld hebbende aan sleepende ziekten, gelyk Jigt, verouderde Scheurbuik, vliegende Jigtpynen enz., bewogen zyn door het loffelyk getuigenis dat aan *Teerwater* gegeven word, om 'er de proef van te neemen.

Die geen en onder ons, welke eenigen Uitslag hadden, bevonden, na dat ze het veertien dagen gebruikt hadden, dat de vlakjes meer ontstoken en pynelyker waren, maar naderhand werden ze dagelyks gemakkelyker en beter. Sommige van ons die aangetast waren met vliegende Jigtpynen, vonden na diergelyken tyd merkelyke verligting van pyn. Hoe ver het te pas komt in Jigt kunnen we tot nog toe niet zeggen, maar om de wonderlyke herstelling van de meeste onder ons, hebben we besloten in de Jigt een geregeld en bestendig gebruik te maaken van dat alleruutmostendst middel, en wy alle betuigen op de allerhartelykste wyze onze openbaare dankerkentenissen aan den Schryver over het *Teerwater*.

Edmund Mac. Girr.

Rev. Mac. Quigan

Dudly Harvey

Robert Thompson

Adam Smyth

Uri. Mac. Dowall.

61. Brief van den Eerwaarden Mr. *Thomas Squire* van *Tallow* in het Graaffschap *Waterford* van den 11 *July* 1744.

MYN HEER,

De partyen van *Teerwater* bevind ik dat zeer getergd zyn, dewyl ze hun best doen om Eeden te krygen, om het buiten gezag en gebruik te krygen: evenwel twyffel ik niet, of Uw Ed. zult voor de zes verklaringen tegen het zelve, veele honderden geloofwaardige getuigen daar voor hebben. Ik zend Uw Ed. eenige gevallen en eerst myn eigen. Toen ik zestig jaar was begon myn Maag my te be-geeven; en hoe weinig ik ook at, lag het my zwaar twee of drie uren na het eeten. Myn vlees verteerde zo dat my de kleederen veel te ruim werden, myne kuitten werden slap en hongen by de beenen, en het rood in myne wangen werd donker en blaauwagtig. Ik merkte deeze en sommige andere flegte toevallen aan als waarschouwingen van mynen Schepper, om my te bereiden om in een anderen staat voor hem te kunnen verschynen.

Ik had de eer om bekend te zyn by den Bisschop van *Cloyne*, die my raadde *Teerwater* te drinken, 't welk ik vyftien maanden lang deed, in welken tyd ik mynen eetlust hersteld vond, myn eeten lag gemakkelyk in myn Maag, ik groeide weer tot myne voorgaande dikte, myn vlees werd vast gelyk het twintig jaar te voren geweest was, en het bloed in myne wangen kreeg eene goede roode kouleur, zo dat ik rekende dat ik op zo goeden

goeden weg was om te blyven leeven, als iemand van mynen ouderdom in de buurt.

62. Eene Juffrouw in myn huis, die hoog bejaard, teer van gestel, en in een slegten staat van gezondheid was, had ontrent twee jaar lang alle morgen een klein glaasje *Teer-water* gebruikt, en dikwyls nog een tegen den middag. De Geneesheer die haar agt jaar bediend en het *Teerwater* toegestaan had, betuigde in dit laatste jaar dikwyls zyne verwondering, dat hy haar zo veel beter vond, dan sedert al dien tyd dien hy over haar ge- gaan had. Ik moet hier aanmerken, dat ze verscheiden andere soorten van Geneesmidde- len gebruikte op raad van haar Doktor. Ook komt het niet kwalyk te pas hier by te voe- gen, dat de rekening van haar Apotheker het laatste jaar meer dan de helft minder was dan te voren, en ik houd my verzekerd dat ze in het vervolg nog veel minder zyn zal.

63. Een myner knegten was zo ziek van verkoudheid en sterke hoeft dat hy naar zyn bed moest gaan. Ik liet hem ontrent een half pint *Teerwater* warm gemaakt drinken : hy ging toen weer aan zyn werk, en ik heb hem se- dert niet weer hooren klaagen, schoon ik ver- geten heb hem het Geneesmiddel te doen herhaalen. Ik kan nog meer voorbeelden by brengen van veelen in deeze buurt die groo- te baat by *Teerwater* gevonden hebben. Dee- zen morgen zeide my een Heer, die in *Fe- bruary* laatstleden koude gevat hebbende be- kommerd was voor teering, dat hy geen vrees daar meer voor had door drie weeken *Teer- water* te drinken: en gisteren zeide my een

Doktor, die onder den grooten *Boerhaave* gestudeerd heeft, dat hy onlangs aan vyf zyner lyderen *Teerwater* had voorgeschreven, waar van ik Uw Ed. daar na waarschyndlyk nog een verhaal zal doen, en ook nog van twee andere, wier ziekten zeer hopeloos waren, en die nogtans hersteld zyn, maar ik ben tot nog toe niet volkomen onderregt van de byzonderheden.

Ik ben Uw Ed. zeer ootmoedige Dienaar
T. S.

64. Brief van den gemelden Mr. *Squire* uit *Curryglass* in het Graaffschap *Cork* van den 30. November 1744.

M Y N H E E R,

Toen ik laatst aan Uw Ed. schreef, zeide ik dat ik Uw Ed. nog meer verhalen zou toezenden van de geneezingen die door *Teerwater* verrigt zyn, waar van eene was aan een Juffrouw ontrent *Limerick*, wier naam ik geen vryheid heb te melden. Haar man was voorleden Kersmis in deeze stad, die zyn huisvrouws ziekte zodanig beschreef, dat zy meer van de Scheurbuik scheen geleden te hebben, dan Mr. *Connor* van *Bandon*. Ze was, gelyk hy zig uitdrukte, levendig gevild, en had het gebruik van haar ledematen byna verlooren. Ik raadde haar *Teerwater*, 't welk haar Doktor ook goedkeurende, dronk ze het een geruimen tyd, zo dat de Scheurbuik vlakken volkomen geneezen waren, en zy het gebruik van haare ledematen dagelyks weer kreeg; dit heb ik van haar Mans Broeder.

65. Het volgende verhaal heb ik van Mr. *Robert Atkins* te *Mallow*. Een jonge Juffrouw verhaalde hem dat ze lang ziek was geweest. Ze had een groote harde zwelling in haar zyde, verloor haaren eetlust, en was zeer mager en bleek. De Doktoren die langen tyd over haar gegaan hadden, gaven haar eindelijk op. Ze verzocht eenen van hen, Doktor *Connell*, ernstig om raad, die haar *Teerwater* aanprees; ze dronk het eenige maanden en is volkomen hersteld.

66. In *Curryglafs* vind ik dat 'er veertien *Teerwater* gedronken hebben, en elk van hun had baat daarby gevonden; maar die de meefte opmerking verdient, na die van mynen voorgaanden brief, was *Hanna Evans*, Huisvrouw van *Henrik Evans*, Metfelaar, die geneezen is van eene erfelyke Aamborstigheid, waar aan ze twee jaar gefukkeld had, en kon niet te bed leggen; maar nu gaat ze te bed gelyk te voren, en voegt by haar Avond gebed
GOD zegene den goeden Bifschop.

67. *Henrik Evans* vatte in een zwaare vorst veel koude, en moest federt allen Winter zyn hoofd en aangezicht met een Neusdoek bewinden: hy dronk *Teerwater*; de pyn in zyn aangezicht is over, en hy verdraagt de koude zo wel als ooit. *Laurens Linehan*, een Papiermaaker, had in zyn werk zo groote koude gevat, dat hy uitteerde, een doodelyke hoest kreeg, en van allen geoordeeld werd eene verdrooging te hebben: hy dronk *Teerwater*, en is nu zo wel als ooit.

68. Mr. *Crips* drinkt *Teerwater* voor eene erfelyke Aamborstigheid: wanneer hy daarin

regel houd, komen 'er vlakken op verscheiden plaatsen van zyn lighaam, en de Aamborstigheid gaat weg; maar wanneer hy het verzuimt, verdwynen de vlakken en de moejelykheid van ademhaling komt weer.

69. Juffrouw *Rolleston*, die haar kind zoog, had eenige reden om *Teerwater* te drinken 't welk haar zeer wel bekwam. Ze had veel zog wanneer ze het dronk en haar kind was zeer welvaarende. Onze Doktoren schryven hier dikwyls *Teerwater* voor, en ze erkennen alle dat geen middel ooit in zulken korten tyd zo grooten opgang gemaakt heeft.

Ik ben Uw Ed. zeer ootmoedige Dienaar
Thom. Squire

70. Brief van Mr. *Henrik Parsons*, Prokureur, uit *William-sstraat*. *Dublin* den 26 *July* 1744.

MYN HEER,

Ik las onlangs een berigt in Mr. *Faulkners* *weekelykse Kourant*, waarin verzogt word, dat perfoonen die eenig voordeel door het drinken van *Teerwater* ontvangen hebben, aan Uw Ed. een verhaal daar van gelieven over te zenden, en 'er by te voegen den aart van hunne verscheiden ziekten. Dewyl dit berigt inzonderheid bedoelt het heil van het Mensdom, denk ik dat yder gereed behoort te zyn om aan dat verzoek te voldoen. Ik zend Uw Ed. derhalven het volgende verhaal.

Ik ben deeze laatste twintig jaaren en langer elendig geplaagd geweest met hevige pynen

pynen en zwellingen in myne ledematen; en by gebrek van natuurlyke rust, die daardoor dikwyls verhinderd werd, was ik zeer zwak geworden. Ik had mynen eetlust zo ver verloren, dat ik zeggen mag, *myne ziel walgde van alle soorten van spyzen*, en ik was byna *gebragt aan de poorten des doods*. Ik was tot dien ongelukkigen staat gekomen, welken de Bifchop van Cloyne in zyne verhandeling over het *Teerwater Tedium vitæ* of levensverdriet noemt, zo dat ik de middelen zou geprezen hebben die myne dagen maar endigden: en indien iemand lyfrenten op my zou gekogt hebben, ik ben verzekerd dat niemand 'er zes maanden voor zou hebben willen geeven. Ik maak my sterk dat yder, die my deeze twintig laatste Jaaren gekend heeft, de waarheid hier van gereedelyk zal kunnen en willen staande houden; en het is niet meer dan vyf maanden geleden, dat zeker Heer toornig zonder grond op my geworden zynde, om geene andere reden dan om dat hy op de Kaart speelende verloren had, aan sommige Heeren verklaarde, die het my naderhand weerom zeiden, dat hy my zekerlyk ter dood toe zou vervolgd hebben, maar dat hy wel gerust was dat ik volgens den loop der Natuur schielyk sterven zou.

71. Ik was ook geplaagd met een scherpe Scheurbuikige vogt, die in myn aangezicht sterk uitbrak. Ontrent het begin van *Mei* laatstleden, hoorde ik eerst de kragten van *Teer-water* zo hoog verheffen, en las in het *Magazyn van de maand Maart*, waar in het ook geprezen word, waar op ik besloot om het te drin-

drinken ; en schoon ik maar ontrent vyf *Gallons* daarvan gebruikt heb , heeft het my niet alleen volkomen van de Scheurbuik geneezen , maar ook geheel van alle myne pynen verlost , my hersteld tot myne voorgaande kragten , goeden eetlust , en vrye doorstraaling van geesten , zo dat ik nu , God zy 'er voor gedankt , met regt mag zeggen dat ik weer een man ben. Ik ben , Myn Heer , Uw Ed. ootmoedige Dienaar ,

Henrik Parsons.

Mr. *Parsons* , die dagelyks op de straaten van *Dublin* kan gezien worden , volhard in eene volmaakte gezondheid en doorstraaling van geesten , en drinkt bestendig *Teerwater*.

72. Brief van den Eerwaarden Mr. *Bernard Ward* uit *Belfast* van den 23. *July* 1744.

M Y N H E E R ,

In den ingesloten en zend ik Uw Ed. (berigt van) de gevallen van drie perſoonen , die vrugt van het gebruik van *Teerwater* gehad hebben. In het eerste beschryf ik myn eigen geval ; het tweede heb ik van de Moeder van een jonge Juffrouw , met haare toelaating om het Uw Ed. te zenden ; het derde heb ik van den Vader van een kind , die het verhaal dat ik Uw Ed. toezend , nagezien en goedgekeurd heeft. Ik denk dat het yders pligt is , zo veel hem mogelyk is , aan de Wereld bekend te maaken de gevallen van zodanigen , die baat gevonden hebben by het gebruik van nieuwe geneesmiddelen , inzonderheid indien ze veilig

lig kunnen gebruikt worden, en zo goedkoop dat 'er de Armen ook nut van kunnen hebben. *Teerwater*, ben ik verzekerd, is van die soort, en ik durf zeggen dat het den zeer braaven en verstandigen Schryver der verhandeling een gevoelig vermaak zal geeven, te bevinden dat zyn middel waarfchynlyk het einde zal bereiken, dat hy bedoeld heeft met het gemeen te maaken, dat is van een algemeen gebruik worden, en de meeste van de ziekten wegneemen waar aan wy onderhevig zyn.

Ik waag het om Uw Ed. den ingeslotenen te zenden zonder eenige verdediging: op de waarheid van de (verhaalde) gevallen kunt gy staat maaken. Ik ben Myn Heer,

Uw Ed. zeer ootmoedige Dienaar,
Bernard Ward.

De Eerwaarde *Arthur Hill*, Schildknaap, voegt 'er by wyze van Naschrift by, dat schoon ik maar drie voorbeelden opgeef, het *Teerwater* hier nogtans in eene groote en algemeene agting is; en ik twyffel niet of men zal 'er in 't kort meer geeven kunnen.

73. I. *William Garwdy* van het Kerfspel van *Kirdonnell* en het Graaffchap *Down*, Boer, ontrent veertig jaar oud, is veele jaaren geplaagd geweest met vliegende Jigtpynen. Voor ontrent twee jaar vervoegde hy zig by my, wanneer zyne ziekte door het gebruik van *Oleum Aethereum van Terpentyn* geheel werd weg genomen. In *Mei* laatstleden ontmoette ik hem by zyn eigen huis, zynde toen elendig

dig geplaagd met dezelfde ziekte, die zig gezet had in zyne lenden, en hem voor eenige weeken geheel buiten staat had gesteld om eenig werk te doen. Hy zeide my dat hy de Terpentyn gebruikt had, maar zonder vrugt; dat hy eenige weeken nauwlyks in staat was geweest om te gaan. Ik raadde hem het gebruik van *Teerwater*, waar van vier mengelen zyne ziekte zo dadelyk wegnamen, dat hy, om zyne eigene woorden te gebruiken, in staat was om een groote zak vol Graan op te ligten en op zyn paard te leggen, en in 't kort zo wel was als ooit.

74. II. Mejuffrouw *Small*, van het Kerspel van *Knockbreda*, in het Graaffchap *Down*, eene jonge Juffrouw van ontrent zestien jaar, was eenigen tyd geplaagd geweest met pyn in haar zyde, kortademigheid, hartklopping op de minste beweeging, en een geheel verlies van eetlust: haar moeder was bekommerd voor teering; evenwel zyn alle de gemelde toevallen, door ontrent veertien dagen lang *Teerwater* te drinken weg genomen, en zy kan nu een Myl of twee gaan, zonder dat het haar het minste ongemak geeft, en ze is volmaakt gezond.

75. III. *John*, Zoontje van den Eerwaarden *Arnesly Baile*, Predikant te *Comber* in het Graaffschap *Down*, was toen hy twee jaar oud was vlug en levendig, en kon zo wel gaan als eenig kind van zynen ouderdom. Hy werd toen aangetast met eene koorts, die hem be-roofde van het gebruik zyner ledematen, zyne gewrigten werden groot en zyn buik hard gelyk in kinderen die de Engelse ziekte heb-

hebben. Hy bleef in dien ſtaat ontrent twee jaar, toen zyn vader hem na de uitgaaf van de Verhandeling over het *Teerwater* het zelve liet drinken, een wynkelkje vol driemaal daags, en in drie weeken kreeg hy het gebruik van zyne ledematen weer, en is federt weer vlug en zeer gezond geweest.

76. Brief van den Eerwaarden Mr. *Usher* van *Maryborough* van den 23. *Augustus* 1744.

Margareta Large van het Kerspel van *Coolbanagher* ontrent *Mountmelick* in het Graaffchap *Queen*, zynde ontrent drie en veertig jaar oud, fukkelde federt tien jaar aan eene ſterke hoeft en drukking op haar Maag, die haar zonder tuſſenpoozen zo zeer kwelde, dat ze haaren eetluſt verloor, haar lighaam was vermagerd, en ze was zeer geeſteloos: maar door het drinken van *Teerwater* alle morgen federt het begin van *Juny* laaſtleden, zyn de hoeft en drukking op haar maag geheel weg, haar eetluſt is herſteld, haare geeſten zyn vlug en levendig, en haar geheele lighaamsgeſtel is wonderlyk verbeterd, en deeze verandering is zichtbaar geweest in ontrent zes weeken na dat ze het *Teerwater* begon te drinken. Dit verhaal, zegt hy, heeft hy van de lydende zelve.

77. Brief van Mr. *Henrik Garvais* van *Lismore* in het Graaffchap *Waterford* van den 15. *September* 1744. aan *Thomas Prior*, Schildknaap.

Volgens Uw Ed. verzoek in de nieuwspapieren te kennen gegeven, neem ik de vryheid om Uw Ed. het geval meede te deelen van Mr. *William Bryen*, 't welk der opmerking niet onwaardig is. Mr. *Bryen* die een Prokureur is in Lord *Burlingtons* heerlykheid, na dat hy voor ontrent twee jaar vyf mylen gereden had zonder over rok, in een winterfen nagt waarin het zeer zwaar regende; en zo dronken was, dat toen hy 't huis kwam, hy zig niet kon uitkleeden, wierp zig in zyn bed, alwaar hy ontrent zes uren fliep, en toen hy wakker werd, had hy eene zwaare ontsteeking, en was niet in staat om te spreken. Een Doktor, die in dit land een vry grooten naam heeft, kwam hem te hulp, en bragt hem, door de gewoone handelwys in zulke gevallen, Aderlaating, blaastrekmiddelen enz, terstond eenige verligting toe: maar in korten tyd volgde 'er eene hevige hoeft, verzeld met zwaare pyn in zyn zyde, bloedspuwing en sterk zweet; zo dat hy veel geleden, en zes maanden lang de geheele Apothekers winkel doorgestaan hebbende, en geheel uitgeput zynde, de Doktoren onderling geraadpleegd, verklaarden dat hy teeringagtig sterven zoude. De lyder niet magtig zynde om kostbaare geneesmiddelen te koopen, neemt in deezen hoopeloozen staat zyn toevlugt tot *Teerwater*, 't welk hy sedert met zeer groot voordeel heeft blyven gebruiken, in zo ver dat wanneer ik voor eenigen tyd met hem sprak, hy my zeide dat hy zyn eetlust en rust had weerom gekregen, en bevryd was van de pyn in zyn zyde, en zo gezond was als hy wenste, behalven dat hem

nog

nog eene ligte hoeft was by gebleven, maar die, zo hy meende, allengskens verminderde.

78. Mr. *Gervais* verhaalt zyn eigen geval met de volgende woorden. Ik was in groote bekommering voor de overblyffels van zinkingen, die my zeer hevig hebben aangetast, en eene zwaare pijn in myn hoofd, sterke hartklopping, geduurige klopping in de hersenen, en krampen door myn geheele lighaam overlieten. *Flagherty cum Sociis* hadden my eenige maanden onder handen. Ik leefde byna van Gompillen en geest van vitriool en zonder vrugt, maar nu ben ik door het gebruik van *Teerwater*, God zy 'er voor gedankt, in een goeden welstand hersteld.

79. Hy meld ook het geval van Meijuffrouw C... van *Limerick*, die veele jaaren met een zeer zwaare Scheurbuik geplaagd was; zo dat hy door haar eigen verhaal onderregt was, dat ze van het hoofd tot de voeten als geheel gevild was, zo dat ze veele maanden in Wastten-kleederen lag, en zig in haar bed niet kon omkeeren, maar in de lakens moest geholpen worden. Waaneer alle middelen kragteloos waren, was *Teerwater* de laatste toevlugt, door welks gebruik ze in tien weeken een nieuwe huid kreeg, haare zweeren hielden op te loopen, en haare gezondheid is geheel hersteld.

80. Mr. *Gervais* zond my kort daar na het volgende geval, beschreven door Doktor *Will. C...* van *Mallow* in de volgende woorden.

Karel Daly van *Ardprior* in het Graaffschap *Cork*, oud ontrent 28 jaar, in het jaar 1742. sterk werkende, werd aangetast met eene

zwaare hoeft, benauwdheid op zyn borst, moejelykheid van ademhaaling, en loosde zeer veel bloed uit zyne longen, in welken staat hy byna zes maanden bleef, zonder andere hulp dan die hem zyne arme buuren konden toebrengen, tot dat hy eindelyk geheel vermagerd, en in een Teeringagtigen staat met bloezen in zyn aangezicht, gevolgd van grillingen en geduurig nagtzwet, zig vervoegde by de nabuurige Doktoren, die hem borst- en balfemagtige middelen voorschreeven met tinktuur van Kina en Melkspys, welke levensmanier hy tien maanden en langer nauwkeurig onderhield, wanneer hy weinig verbetering en geen hoop van herstelling vindende zig tot my keerde. Ik raadde hem dezelfde levensmanier nog eenigen tyd te onderhouden, waaraan hy zig onderwierp zonder meer voordeel dan dat zyn zwet wat verminderde. Hy was opgegeven als ongeneefelyk, en de volgende lente waarschyntlyk niet konnende overleeven; wanneer hy zo veel hoorende van de kragten van *Teerwater* door den Bisschop van *Cloyne* bekend gemaakt, en genegen zynde om 'er een proef van te nemen, dewyl alle andere middelen niet geholpen hadden; ik hem het geduurig gebruik daarvan ernstig aangeraden, en het voor hem gereed gemaakt heb volgens de regelen van den Bisschop. In 't eerst stond het hem schrikelyk tegen, verwekte eene geduurige walging in zyn maag, en buikloop waar voor ik in zynen toestand zeer bekommerd was. Evenwel maakte ik het wat slapper en toen begon de maag het in weinige dagen zo wel te

te kunnen verdraagen, dat hy het naderhand in groote hoeveelheid gebruikte, en hy is nu volkomen hersteld van alle zyne toevallen, alleen blyft hy onderhevig aan eene ligte hoest, wanneer hy koude vat of ergens anders in ongeregeld is.

81. Brief van Mr. *William Peacocke*, Koopman in *Abbey-straat*. *Dublin* den 22. *September* 1744.

MYN HEER,

Myn Broeder *Marmaduke Peacocke* Koopman in *Abbey-straat* was voor eenige maanden gants niet wel. Hy had eene zwaare hoest, geen of weinig eetlust, en groote neerzakking van geesten. Hy kan de langte van een straat niet gaan zonder sterk te zweeten, en werd zeer mager. Hy keerde zig hier tot de Doktoren, maar zonder vrugt. By geval hoorde hy van de kragten van Teerwater; hy maakte het gereed, dronk het 's morgens en 's avonds, en in minder dan drie weeken was hy zo gezond als ooit, sterk en zo wel als hy wenste. Dit verzeker ik voor waarheid.

82. In de voorleden lente kreeg ik een toeval van de Jigt, waar van de reden, zo ik meen, was om dat ik verscheide nagten zeer hevig met Kramp in myn beenen was aange tast. Ik had zeer weinig eetlust, myn maag was flauw en zwak, en myn voet zeer teergevoelig, 't welk by my altyd een Voorbode van den aanval van Jigt is. Myn Broeder *Marmaduke Peacocke* had my overgehaald om Teerwater te drinken, 't welk ik deed 's mor-

gens en 's avonds. Dit zo te doen maakte sterke doorwaassening in myn voet, en in drie nagten daarna had ik geen kramp, geen teergevoeligheid in myn voet; myn eetlust en verteerkragt waren goed, en ik was in andere opzigten ook zeer wel. Ik bleef dit water twee maanden drinken, naderhand scheidde ik 'er een week uit, en dronk het maar allen morgen. Ik blyf het nog doen, en ben nu God zy gedaukt, zo wel als iemand. Ik ben enz.

William Peacocke.

Mr. *Peacocke*, die dagelyks in *Lucas Koffhuis* kan gezien worden, schryft my nu in *Juny 1745*, dat hy het *Teerwater* lang gedronken heeft, en nog dagelyks blyft drinken, en zelf met vermaak, dat hy daardoor eene sterke doorwaassening in zyn voet en kragt in zyne ledematen heeft, en bevryd is van alle toevallen en bekommeringen van *Jigt* die hem zo lang ontruft heeft.

83. Brief van *Stephen Bernard Schildknaap*, Lid van het Parlement. *Foughal* den 2 Oktober 1744.

MYN HEER,

Zo ras als ik volkomen en met zekerheid konde, was ik genegen om te erkennen en bekend te maaken de diensten, die ik door het gebruik van *Teerwater* ontvangen heb, 't welk ik drie maanden heb ingenomen, 's morgens, 's middags en 's avonds telkens een half pint warm: en ik kan nu met zekerheid
zeg-

zeggen, dat het my geneezen heeft van walging in myn maag die my altyd by bleef, maar allerergst de zes laatste jaaren; en in de twee laatste zo veel meer, dat ik zeer zeldzaam een dag doorbragt zonder geplaagd te zyn met sterke oprispingen, ten minsten tweemaal, en een walging van allerlei voedsel, 't welk my zo zeer verzwakte, dat ik geheel buiten staat geraakte om eenige lighaams oefening te doen. Ik was ook zeer veel onderhevig aan duizeling die bleef en vermeerde, niet tegenstaande een langduurig gebruik van braakmiddelen: in minder dan een week na dat ik het *Teerwater* dronk, vond ik niet alleen myn maag geneezen, maar ik had wezentlyk eetlust, welke, God zy gedankt, nog steeds blyft, en, ik denk sterker word, en de duizeling is byna over. Deeze zyn de byzonderheden welke ik met waarheid en zekerheid kan betuigen. Wat belangt myne andere fukkelingen, zynde winderig kolyk, doofheid in myne handen en verstoppingen, dewyl de verligting daar van niet zeer merkelyk is, wil ik Uw Ed. met het verhaal daarvan niet lastig vallen, schoon ik onder Gods toelaating een zeer vast vertrouwen heb, dat ik in staat zal zyn om Uw Ed. berigt van eenne volkomen geneezing te geeven. Betuig uit mynen naam alle erkentenissen voor het nut dat ik ontvangen heb uit den zeer verstandigen en geleerden arbeid van den uitmunten den Schryver der verhandeling over het *Teerwater*. Ik ben, Myn Heer Uw Ed. zeer gehoorzaame Dienaar,

St. Bernard

P. S.

P. S. Een myner knechten was jaaren lang geplaagd met eene teeringagtige hoest, en is geheel hersteld door *Teerwater*.

84. Uittreksel uit een Brief van *Charles Coote*, Schildknaap, Lid van het Parlement. *Cootehill* den 6 Oktober 1744.

MYN HEER,

Ik heb de eer om Uw Ed. te berigten dat ik bestendig *Teerwater* drink. Behalven de ziekten waar aan ik altyd onderhevig geweest ben, welke men zenuwziekten noemt, heb ik het Graveel in een zeer hoogen trap, maar zonder pyn. Ik loos veel daar van door de pis, en myn maag, verteerkragt en geheele gestelzyn doorgaans zeer ontsteld wanneer ik daar meede bezet ben. Het gebruik van dit water ontlast het niet alleen, maar ik geloof dat het die ongesteldheid in myn lighaam ook verbetert, en sedert dien drank heb ik my altoos beter gevonden in myn geesten, verteerkragt en het genot van myn leven.

85. Volgens getuigenissen van *Samuel Moore* en *John Makwell* Schildknaapen, de Eerwaarde Mr. *Handcock* Predikant te *Cavan* en veele andere van dit Graaffschap, is Mr. *Donaldson* van *Cavan* onlangs Onderfchout van dit Graaffschap, lang met de Jigt in een zeer hoogen trap geplaagd geweest. Hy dronk het *Teerwater* eenige maanden en in plaats van bestendig aan zyn bed en stoel gebonden te zyn, 't welk hem toen hy nog Onderfchout was zeer schadelyk was, wandelt hy nu over de straat, en kan zig niet herinneren in hoe
veele

veele jaaren hy dit niet heeft kunnen doen, en fchryft het alleen en geheel toe aan dat Geneesmiddel.

86. Mr. *Waren*, die twee mylen van my van daan woont, en Agent is by den Alderman *Darwin*, was Aamborftig en fcheen eindelyk teeringagtig. Ik heb hem in lang niet gezien, maar Mr. *Richardson*, onze Rektor, verzekert my, dat hy van alle zyne fukkelingen alleen door *Teerwater* wonderlyk herfteld is, en dat hy belyd federt zyne ziekte, tot dat hy het water gebruikte, nooit van geen vermaak geweten te hebben.

87. Een arm man, die een onderbediening had aan een kerk van zyne ftad, was ook Aamborftig en byna onbekwaam om eenig werk te doen, en is nu door het water ook herfteld, gelyk onze Rektor my verzekert. Ik ben, Waarde Heer, Uw Ed. zeer Toegeneegen Dienaar.

Charles Coote

88. P. S. Myn Schoonbroeder Mr. *Pratt*, die veele jaaren zeer gefukkeld heeft aan Scheurbuikige ziekten, en alle de wateren van *Europa* te vergeefs gedronken heeft, dronk een geruimen tyd *Teerwater* en ik geloof dat hy het blyft doen: hy is nu levendig van geest en in ftaat om zyn werk te doen, en hy fcheen my waarlyk niet lang geleden geheel herfteld te zyn. Hy maakte het maar half zo fterk (als voorgefchreven is), dewyl het hem niet wel bekwam het geheel zo fterk te hebben, en hy verklaart dat hy zyne ver-

betering, naar zyne gedagten, geheel daar aan verichuldigd is.

89. Brief van *William Ryves*, Schildknaap van *Castlejane* ontrent *Tipperary* van den 11. Oktober 1744.

MYN HEER,

Ik neem altyd vermaak in zaaken die tot het gemeene nut strekken; daarom begeef ik my met genoegen om Uw Ed. te antwoorden, en Uw Ed. het begeerde verhaal te doen van het voordeel dat myn Boer *John Cornick* door het gebruik van *Teerwater* ontvangen heeft.

Die man was voor veele jaaren een maajer en ploeger, in welk werk in hette en koude hy een hoeft kreeg, die hem verscheiden maanden bybleef en hem somtyds, inzonderheid in de Lente, buiten staat stelde om de ploeg te volgen: maar ontrent *Maart* laatstleden was hy genoodzaakt zyn bed te houden, niet tegenstaande hy zig op verscheiden tyden van den raad van twee Doktoren bediende, en geheel uitgeteerd zynde tot op vel en been, verklaarden die Heeren dat hy zeer na aan zyn end was. Ontrent *July* laatstleden las ik de verhandeling over het *Teerwater*, en raadde aanstonds dien armen Man om het te drinken, 't welk hy bestendig deed twee of driemaal daags. In de eerste agt of tien dagen hoeftte hy schrikkelyk, en bragt zeer veel stinkende stoffen op, maar de volgende dagen verminderde zyn hoeft en zyn eetlust vermeerderde; en toen hy het drie weeken gedronken had, was hy in staat om een half myl
ver

ver met vermaak te wandelen , 't welk hy alle morgen deed tuffen zyn eerfte drinken en het ontbyt , en in den tyd van vyf weeken had hy veel kragten gekregen. Zyn *Teerwater* toen uit zynde , en hy zig vry wel bevindende , liet hy federt van het drinken af : maar ik heb hem nu een nieuwe party *Teer* bezorgd , en ik twyffel niet of hy zal in de volgende Lente zo wel als ooit in ftaat zyn om de ploeg te houden en den volgenden Zomer te maajen. In 't kort zyn hoeft is over en hy bevindt zig hartig. Ik heb hem deezen dag nog bezogt.

90. *Edward Moore*, Schildknaap, van *Moore's Fort* in het Graaffchap *Tipperary*, een Heer van fortuin , was zeer ongefteeld , en alle Doktoren die over hem gingen oordeelden dat hy eene verzwearing in zyne blaas had , en hy maakte zig gereed om zig te begeven tot eenige wateren die voor hem dienftig waren. Hy had zyn eetluft en gedaante geheel verloren ; maar door vyf of zes weeken *Teerwater* te gebruiken , is hy niet alleen geheel bevryd van zyne ziekte , maar heeft ook zyn eetluft en gedaante weer gekregen , en ik geloof dat hy het nog fteeds blyft drinken. Ik kan Uw Ed. ook verzekeren , dat myne Huisvrouw het eenigen tyd gedronken heeft voor eene ligte drooge hoeft , welke zy federt drie jaar gehad heeft , en die haar meest plaagt zo als ze 's morgens opftaat , en zy bevindt dat die zo veel vermindert , dat ik niet twyffel of ze zal 'er in korten tyd geheel van bevryd zyn. Indien deeze verhalen van eenigen nut voor het Gemeen zyn , en een voldoende antwoord op Uw Ed. brief , zal ik volkomen myn oogmerk

merk bereiken, die ben, Myn Heer,
 Uw Ed. zeer ootmoedige Dienaar
William Ryves

91. Brief van *William Connor*, Schildknaap,
 uit *Bandon* in het Graaffchap *Cork* van den 23.
 Oktober 1744.

M Y N H E E R,

Ik ben vereerd met Uw Ed. brief van den 6 deezer, en heb denzelven aan mynen Broeder *George Connor* meede gedeeld, die de persoon is, waar van Uw Ed. hoorde, dat hy door het gebruik van *Teerwater* van eene Scheurbuikige ziekte geneezen is, waar voor hy vol is van erkentenis aan den schryver der verhandeling; en had het slegte Weer en eenige andere toevallen in zyne Familie hem tot nog toe niet verhinderd, had hy voorgenomen zynen pligt in persoon by den Bisschop van *Cloyne* af te leggen, en hem kenniste geeven van het geheele beloop zyner ziekte, en het byna ongeloofbaar nut dat hy in minder dan een maand door het gebruik van dat Souverein en algemeen hulpmiddel genoten heeft; en verzocht my ten dien einde Uw Ed. te doen weten, dat hy voorneemt zyn Lordschap op te wagten, zo ras als hy voegzaam van huis kan. Daar zyn verscheiden andere voorbeelden in deeze nabuurschap van lyders die door dit zelfde middel geholpen zyn; maar ik heb van geen merkwaardiger gehoord, dan dat van een myner dogters, die eenige maanden gesukfeld had aan een soort van opstying en Zenuw ziekte, welke haar onderhevig maakte

aan

aan hartklopping en moejelykheid van ademhaaling, zo dat ze zig dikwyls verbeeld heeft dat ze stierf, van welke ziekte zy nu, God zy 'er voor gedankt, geheel bevryd is, en schryft haare geneezing alleen toe aan dat alleruitmuntentst middel, het *Teerwater*, hebbende by alle andere middelen weinig of geen baat gevonden, schoon zy eenige maanden veele middelen ingenomen heeft, eer ze zig tot het *Teerwater* begeven heeft, voor welks ontdekking zy oneindig verplicht is aan den braaven Bisschop, gelyk ook zo is, Myn Heer,

Uw Ed. zeer gehoorzaame Dienaar

Will. Connor.

92. Mr. *George Connor*, wiens naam in den voorgaanden brief gemeld is, zo goed geweest zynde om zelf zyn eigen geval, en geneezing meede te deelen in *November 1744*, zal ik de byzonderheden daar van hier invoegen, waar uit de wonderlyke kragt van *Teerwater* ook blyken zal.

Mr. *Connor* was verscheiden jaaren geplaagd geweest met eene Scheurbuikige ziekte, en hier geen verligting vindende van den raad der Doktoren, ging hy naar *Engeland*, alwaar hy de baden en andere wateren gebruikte, zonder 'er ook eenig nut van te hebben. Op zyn te rug komst in *Ierland* werd zyne ziekte zo hevig en vermeerderde zodanig, dat zyne Doktoren niet anders weetende te doen, hem weer naar *Bath* wilden zenden, wanneer hy toevallig de Verhandeling over het *Teerwater* aantrof, 't welk hem bewoog om dit water gereed

gereed te maaken en te drinken, waardoor hy in een maand of zes weeken geheel hersteld is. Zyne ziekte was wonderlyk; zyn geheel lighaam was over al eene zweer; hy was genoodzaakt zig viermaal daags te verschoonen, en zyne hemden stonden over end en styf door de bedurven stoffen; zyn lighaam en ledematen waren overal bewonden met linnen dat met reuzel bestreken was, om te maaken dat niets hem kon aanraaken.

De scherpe vogten liepen doorgaans door zyne kleederen tot op den grond. Hy kon niet verteeren, slaapen nog rusten. De eerste uitwerking van *Teerwater* was, dat zig een ongeloofbaar getal builen aan de huid vertoonde over zyn geheele lighaam, die zeer pyne-lyk waren, waardoor de ziekte maakende stof gedreven werd naar de uitwendige deelen, en door geduurig *Teerwater* te drinken werden deeze builen zagter, en genazen en dropden allengskens, zo dat hy in minder dan zes weeken het zeer gemakkelyk had, en hy schryft zyne geneezing alleen toe aan *Teerwater*. Toen hy dit water eerst gebruikte, was hy verscheiden dagen zeer hardlyvig ³t welk hem bekommerd maakte, en een zagt openend purgeermiddel deed inneemen. Maar dit vertraagde veel eer zyne geneezing, want wanneer het *Teerwater* het venyn naar de huid uitwerpt, moet het (in die werking) niet verhinderd worden door een afleidend purgeermiddel, schoon zodanige uitwerping natuurlyk hardlyvigheid te weeg brengt: want die hardlyvigheid moet niet voor eene kwaade uitwerking, maar voor een goed toeval ge-

gehouden worden. Ze toont dat de natuur de kwaade vogten ontlasten wil door de huid en niet door den stoelgang, en wanneer ze deezen dienst genoegzaam gedaan heeft, waar in ze niet moet beroerd worden, zal het lighaam natuurlyk wederkeeren tot zyne gewoone ontlastingen; gelyk veelen ondervonden hebben.

93. Brief van *Cornelius Townsend* van *Betsborough* ontrent *Mallow* in het Graaffschap *Cork*, Schildknaap, van den 30. Oktober 1744.

MYN HEER;

Ik heb Uw Ed. geëerden ontvangen, maar schielyk opkomende bezigheden hebben my belet eerder te antwoorden. Ik verzeker Uw Ed. dat ik nooit genegen was iets te verbergen, 't welk ik oordeelde van algemeen nut voor het Mensdom te kunnen zyn. Eer ik overgaa tot de byzonderheden van myne zo zeer samengestelde ziekten, moet ik vryheid verzoeken, om aan te merken, dat ik door myne eigen ondervinding en de opmerking op anderen ter deeg overtuigd ben, dat niets 't welk tot nog toe ontdekt is, met meer regt kan aangemerkt worden als een algemeen geneesmiddel voor allerlei ziekten, dan *Teer-water*, indien men het gebruikt gelyk ons onlangs onderregt is van den grooten en braaven man den Bisschop van *Cloyne* in zyne verhandeling over de kragten deffelfs. Wat myne eigen ondervinding belangt, ontrent voor vyftien jaar, en toen ik ontrent 32. jaar oud was, werd ik, na dat ik van myne kindsheid af

eene

eene zeer goede gezondheid genoten had , eerst aangetast met eene hevige Zode , en had kort daarna eenige ligte aanvallen van vliegende Jigtpynen , die in weinige jaaren zeer hevig werden , en toen kreeg eene verouderde Scheurbuik de overhand over myne dikwyls benyde goede gesteldheid , die zig inzonderheid vertoonde aan myne Slaapen en voorhoofd. Myne aanvallen van vliegende Jigtpynen waren in het begin ongeregeld , en duurden telkens niet boven een maand of zes weken , maar voor ontrent agt jaar werden ze geregeld , en hielden my doorgaans in het bed geduurende den geheelen Winter en Lente , en begonden altyd met een klein Koortsje en schrikkelyke hoofdpyn , die my doorgaans de eerste negen of tien dagen by bleeven. Ik ben insgelyks onderhevig geweest aan Scheurbuik in myn tandvlees , en in spyt van alle myne zorgvuldigheid ook aan verkoudheid , die myne longen en klieren dikwyls bezet en doofheid veroorzaakt ; tot dat ik voor ontrent drie jaar op den raad van den tegenwoordigen Bisschop van *Killaloe Teerwater* begon te gebruiken , 't welk binnen een maand myne Zode wegnam , en kort daarna begon de Scheurbuik in myn tandvlees , slaapen enz. te verminderen , en was ontrent de twaalfde maand geheel over. Het heeft ook de de ontsteeking in myne klieren weg genomen , en ik word zo ligt niet meer verkoud , nog ben zo doof niet als te voren ; en wanneer ik door zorgeloosheid het een of het ander kryg , ben ik niet bekommerd voor eenige kwaade gevolgen , vindende dat het treffelyke *Teerwater* voor
my

my werkt. Myne aanvallen van vliegende Jigtpynen zyn, sedert het gebruik van *Teer-water* wel even verdrietig, met even groote zwakheid in myne kniëen en enkelen als ooit, zo dat ik niet in staat ben om te staan, maar op verna zo pynelyk niet, en ik ben byna bevryd van de koorts en hoofdpyn waar van ik gesproken heb. Ik heb nu begonnen myne voeten te baden met warm *Teerwater*, volgens den raad van den Bisschop van *Cloyne*, en hoop in 't kort in staat te zyn om Uw Ed. een verhaal van den uitslag daar van te doen. Ik weet dat ik Uw Ed. geduld te veel gevergd heb, maar dewyl Uw Ed. begeerde dat ik byzonder zou zyn in het verhaal myner ziekten, moet ik Uw Ed. verder doen weten, dat ik van het begin myner ziekten zo hardlyvig van aart was, dat ik zelden de natuurlijke werking had, zonder behulp van purgeer Konferven of andere openende middelen. Myn aars was zo brandig van de Aambeien, dat ik zeer bedugt was voor een pypzweer; myn vlees was verdroogd en over al zeer teergevoelig. Ik was onderhevig aan hartklopping, kramp, vermagering enz, van alle welke ik, God zy 'er voor gedankt, alleen door het gebruik van *Teerwater* geheel bevryd ben.

De vermaarde Doktor *Barry* liet my voor verscheiden jaaren Rhabarber en zwavel gebruiken, waarby ik my ruim twee jaar geregeld gehouden heb; sedert hebben andere Doktoren my verscheidenerlei Geneesmiddelen laten gebruiken voor myne vliegende Jigt-

Jigtpynen en andere ziekten, maar geene daar van heeft my geholpen.

94. Belangende myne waarneemingen in anderen, zekere Juffrouw in myn Familie, die lamagtig was, en een hoogen trap van Scheurbuik had, en nog veele ziekten in haar maag, waar voor ze zig verscheiden jaaren aan de wateren van *Mallow* gehouden heeft, en alleen voor dien tyd daar van eenige verligting had; en myne Huisvrouw die geplaagd was met Scheurbuik, opstying enz, zyn beide zeer wel hersteld door het gebruik van *Teerwater*.

95. Zekere Juffrouw *Bussid*, woonende ontrent *Kilmallock*, had sedert eenige jaaren zo sterk de Zode, dat ze in haare spanningen dikwyls bloed uit haar maag loosde, ze was onderhevig aan eene rekkende pyn in haar ingewanden, had de water kanker in haar mond, en alle haare tanden waren los. Ze was opgegeven van alle Doktoren in haare nabuurschap; maar hoorende van het groote nut dat ik door het gebruik van *Teerwater* gekregen heb; begon ze het ook te drinken, en vond zig kort daarna veel beter. Een Apotheker in *Kilmallock* hier van kennis gekregen hebbende, liet haar zeggen dat men haar kwalyk geraden had het op die wyze te gebruiken, en gebod haar ernstig om haar *Teer* met heet water te mengen en het zo te drinken, 't welk ze dienvolgens ook deed: maar het werkte zo hevig beide door braaking en stoelgang dat ze aan de poorten des doods kwam: evenwel bevond ze naderhand, dat het zelf op die wyze gebruikt zynde haar grooten

ten dienst deed. Ze is nu volmaakt hersteld, en heeft vastelyk besloten nooit weer den raad van een Apotheker in te neemen. Ik kan nog verscheide anderen opnoemen, die op myn raad in verscheiden ziekten, door *Teerwater* te drinken, zeer groote baat gevonden hebben of volkomen geneezen zyn. In 't kort ik maak 'er myn werk van om het aan alle myne kennissen aan te pryzen, en welke ziekten Uw Ed. ook hebben inoogt, Uw Ed. kunt het veilig gebruiken; en indien Uw Ed. het doet, twyffel ik niet of Uw Ed. zal zig in den lof van *Teerwater* wel haast verenigen met, Myn Heer,

Uw Ed. zeer gehoorzaame Dienaar,
Corn. Townsend.

96. Uittreksel uit een Brief van een Doktor, wiens naam ik geen vryheid heb te noemen, aan my medegedeeld in *November 1744*.

Een man van ontrent vyf en dertig jaar pleegde met my raad, die niet volkomen geneezen zynde van een pleuris ziekte, eene sleepende koorts kreeg, verzeld met een verbaarlyke hoest, en nog gevaarlyker toeval, een zweer in de linker lobbe der long, 't welk klaar bleek, voor eerst, om dat hy het Pleuris in de linker zyde gehad had; ten tweede, om dat het hem byna onmogelyk was om op de regte zyde te leggen; ten derde, om dat hy klaagde over eene groote zwaarte en verstikkende last in de linker zyde van zyn borst, tot dat hy eeniger mate verligt werd door zeer veel stinkende etteragtige stof, door-

K mengd.

mengd met zuiver bloed, en mag ik zeggen *sanguine spumoso* (schuimig bloed) gelyk het de groote *Hippokrates* met regt zo genoemd heeft, op te werpen, welke uitloozing hem doorgaans eens in een maand of daar ontrent overkwam, en welke, gelyk hy my zeide, altyd scheen hem te zullen verstikken. Deeze uitgeloofde etter moet in eene byzondere zak verzameld geweest zyn, welke buiten aan in de lobbe zynde doorgaans gebroken word door een sterken aanval van hoest, of eenige andere hevige schudding der Natuur. Na verder onderzoek bevond ik dat hy koud nagt zweet had, en byna alle tekenen van de *Facies Hippocratica* (of ingevallen aangezigt) Uw Ed. kunt gemakkelyk oordeelen, dat de voorzegging die ik deed zeer twyffelagtig was, gelyk zyne ziekte gevaarlyk en moejelyk was. Evenwel liet ik hem aanstonds *Teerwater* drinken, en, gelyk vereist werd, schreef hem eenige balsmagtige en zuiverende pillen voor, en daaren boven eenige maag middelen, dewyl hy zyn eetlust byna geheel verloren had: ik raadde hem ook 's morgens en 's avonds geduurig te ryden. En nu kan ik Uw Ed. naar waarheid en met veel vermaak verzekeren dat hy geheel hersteld is, 't welk ik met regt moet toeschryven aan het *Teerwater*, dewyl de laatste middelen, schoon voor het *Teerwater* ook voorgeschreven, weinig of geen vrugt deden. Ik heb ook het *Teerwater* beproefd in twee gevallen van Aamborstigheid, en in drie scherpe ziekten, in alle welke het van eene wonderlyke uitwerking geweest is.

97. Uittreksel uit een brief van *Henrik Edgword* van *Lizard* in het Graaffchap *Longford*, Schildknaap, Lid van het Parlement, van den 10. November 1744.

Ik zal haast in staat zyn om Uw Ed. toe te zenden eenige zeer opmerkelyke (berigten van de) goede uitwerkingen van *Teerwater*, 't welk ik zelf en twee andere van myne byzondere vrinden, die een goed oordeel en smaak hebben, gebruikt hebben, die dit schadeloos, nut en goedkoop geneesmiddel grooten lof geeven. Ik kan geen vryheid krygen om hunne naamen te melden; maar wat my belangt, ik mag met regt zeggen, dat weinige menschen van myne jaaren en gematigde levensmanier meer met vliegende Jigtpynen geplaagd zyn, inzonderheid in den Winter en in veranderlyk Weer, en na dat de hevigheid van de aanvallen over is, laten ze my dikwyls sedert deeze laatste veertien jaar, ontrent welken tyd ik eerst van dien vyand werd aangetast, in een slegten staat; zo dat de pyn in myne aanvallen geenszins kan vergeleken worden met die zeer groote zwakheid en neerzakking van geesten, waaraan ik voor zekeren tyd meer of minder sukkelde, voor dat ik het *Teerwater* gebruikte: en schoon myne bezigheden my niet toelaaten my tot het zelve te keeren zo geregeld als wel behoorde; nogtans wanneer ik het gebruik, heeft het God behaagd de hevigheid der toevallen van de vliegende Jigtpynen niet alleen zeer veel te matigen, maar ik heb den geheelen Winter ook niet den minsten aanval

van neerzakking van geesten gehad. Ik verzeker Uw Ed. dat ik geenszins bygelovig ben, maar ik ben volkomen verzekerd dat dit alleruiststeekendst middel, indien het behoorlyk gereed gemaakt en gebruikt word, meer verwonderlyke geneezingen zal te weeg brengen, dan men ooit heeft voorgegeven op het graf van *Thomas Becket* gedaan te zyn, en dat het meer wezentlyke kragt in zig heeft, dan de aanraaking of het bloed van iemand uit het geslagt der *Stuarts*; en dit verhaal moogt Uw Ed. in 't ligt geeven, wanneer het Uw Ed. goed dunkt, als zynde de waarheid en eene gebeurde zaak.

98. Brief van *Charles Tottenham* van *Tottenham Green* in het Graaffschap *Wexford*, Schildknaap, lid van het Parlement, van den 18. November 1744.

Tot nut van het gemeen, en ter eere van den Bisschop van *Cloyne*, heb ik de eer om Uw Ed. te berigten, dat *Willem Cooper*, myn knecht, op *Dingsdag* den 9 Oktober laatstleden, ziek is geworden aan eene zwaare koorts met steekende pyn in de zyde; dat hy *Woensdag* en *Donderdag* is ader gelaten, zynde zyn bloed telkens zeer slegt, dat hy *Woensdag* avond heeft begonnen warm *Teerwater* te drinken, en *Donderdag* tegen den middag had hy meer dan twee mengelen gedronken, en toen verlieten hem de koorts en steekende pyn: hy zweette zeer sterk. *Donderdag* morgen werd 'er een blaastrekpleister gezonden, welke dien avond by den lyder gebragt werd, maar bevin-

bevindende zig vry gemakkelyk wilde hy die niet laten leggen. Hy bleef zonder pyn tot *Zaturdag* morgen, wanneer de steek in zyne Zyde weerkwam, zyne longen zo zeer benauwd werden dat hy nauwlyks kon ademen, zyne zyde hem van binnen zeer deed, en zyn hoofd zeer pynelyk was. Op *Zaturdag* avond werd 'er een blaastrekpleister gelegd tusschen zyne Schouders: hy bleef vry erg tot *Zondag* avond, wanneer zyn blaar begon te ontlasten, waar op hy aanstonds verligting had. Hy bleef steeds *Teerwater* drinken. Tegen elf uren 's avonds was zyn hoofd vry van pyn; zyne steekende pyn en hoeft gingen ook over, hy sliep dien nacht vry wel, en op den 20. van die zelfde maand was hy zo hartig en gezond als te voren. Gemelde *Willem Cooper* is tusschen de vyftig en zestig jaar oud, hy heeft sedert dertig jaar een zwaare hoeft en slegte longen gehad, maar nu heeft hy geen hoeft meer, geen pyn in zyne zyde, nog benauwdheid op zyne longen. Ik zou deezener eerder gezonden hebben, maar ik dagt dat het best was te wagten, en te zien of eenige van zyne oude ziekten weder kwamen. Dit is niet geschied en hy is nooit beter of zo vol kragt geweest.

P. S. Men moet aanmerken dat de lyder den geheelen tyd *Teerwater* drinkt.

99. Brief van Mr. *George Johnson*, een jong Officier in het leger, aan *Thomas Prior* Schildknaap, van den 25. November 1744.

Ik was zeer geplaagd met bloedige afgangen

gen van *February* 1742. tot het begin van *Mei* 1744, en was het grootste gedeelte van dien tyd zo slegt, dat ik geen verwagting had van te blyven leeven, en ik kon niets eeten of drinken dat in myn maag bleef: ook had ik geduurende dien geheelen tyd geen verligting, dan wanneer ik ryden kon, 't welk ik drie of vier weeken agter malkander deed, drie of viermaal geduurende myne ziekte. Een dag zes of agt daarna had ik het vry gemakkelyk, en kon redelyk hartig eeten, en na dien tyd gebruikte ik verscheiden middelen, en werd evenwel zelf van de beste raad geevingen steeds erger. Ik kreeg ook raad om *Teerwater* te drinken, 't welk ik ontrent een week lang eens daags deed in het begin van *April* 1744, maar het wilde in myn maag niet blyven en maakte my walgagtig, zo dat ik het ontrent drie weeken weer naliet; maar blyvende erger worden, raadde men my om het in de volgende *Mei* weer te neemen, 't welk ik, God zy 'er voor gedankt, met een goeden uitslag gedaan heb, want door het tweemaal daags geregeld te gebruiken met een gift of twee *Rhabarber* geduurende den tyd van ontrent drie weeken, was ik, God zy 'er voor gedankt, volkomen wel.

NB. Ik gebruikte geduurende myne ziekte te voren ook *Rhabarber* in allerlei gedaantens, maar zonder voordeel.

100. Uittreksel van een Brief van den Eerwaarden Mr. *Thomas Collier* van *Aunfield* ontrent *Ross* in het Graaffschap *Wexford* aan *Thomas*

was Prior, Schildknaap, van den 24. *January*
1744.

MYN HEER,

Ik heb dikwyls voorgenomen Uw Ed. meede te deelen een nauwkeurig berigt van de ziekte van die vrouw, waar van in Uw Ed. brief gesproken word, en van sommige anderen, ten aanzien van de uitwerkingen van *Teerwater*. De arme vrouw was drie jaar, eer ze het *Teerwater* dronk, alle Zomers geplaagd met zeer lelyke puisten en zweeren, inzonderheid in haar aangezicht, en dewyl de arme luiden die dicht by my wonen zig doorgaans by my vervoegen om het een of het ander tot geneezing hunner ziekten, raadde ik haar Juffrouwmerk te trekken. Dit gaf voor dien tyd eenige verligting, maar ze werd ondertussen slimmer, dat is alle Zomers vermeerderden de zweeren in getal en grootte, zo dat ik haar raadde in het Gasthuis te *Waterford* te gaan. Juist zo als ik de verhandeling over het *Teerwater* gelezen had, kwam ze by my; haar aangezicht was verschrikkelyk gezwollen, zo dat men haare oogen nauwlyks zien kon, en zo afschuwelyk als ik ooit iemand in de ergste en naaste vertooning van de Kinderpokjes gezien heb. Ze zeide my dat ze sterven moest, en verzogt eene kleine liefdegaaf van my. Ik had juist wat *Teerwater* voor my zelven gereed gemaakt, en ik gaf haar twee mengelen daar van meede, en verzogt haar dat te drinken en dan weer by my te komen. Ik zag haar in een week niet weer, en toen zeide ze my dat ze be-

proefd had het water te gebruiken, en dat het zo koud in haar maag viel, dat het haar byna deed sterven; dat het in plaats van haar te versterken, het haar klam zweet en alle dodelyke toevallen op den hals haalde. Ik raadde haar toen naar huis te gaan, en het zo warm te gebruiken als ze het met mogelijkheid verdraagen kon: ze deed het en kwam een week daar na by my om meer water. In dien tyd was de zwelling veel geslonken, en ze kon nu weer zien. Ik gaf haar toen een geheel Gallon water, en ontrent een maand daarna kwam ze by my geheel wel, zonder zwelling in eenig gedeelte van haar lighaam, en hebbende alleen eenige roodheid in haar aangezicht gelyk die welke na de Kinderpokjes overblyft. Ik vergeet te zeggen, dat toen ze eerst by my kwam, haar geheele lighaam zeer gezwollen was. Ze bleef wel tot voorleden Zomer, wanneer ze weer een kleinen aanval van de ziekte had, die op dezelfde wyze geneezen werd, en ze is thans naar allen ichyn wel. In dit geval is de geneezing wonderlyk, en naar myne gedagten byna een wonderwerk, dewyl ik kennis had van de ziekte deezer vrouw lang eer ze het *Teerwater* gebruikt heeft; en naardien deeze verouderd was, en lang geduurd had, dagt ik dat ze veel van dit water en lang moest gebruiken, indien ze zou geneezen worden. En voor zo ver ik in staat ben om 'er van te oordeelen, bestond haare ziekte in Scheurbuik veroorzaakt door een armoedig leven, en die op het laatst verzeld was met Waterzugt. Haar naam is *Katharina Dobbin*.

101. Het volgende geval, waarin ik een proef van dit water nam, was vooreen zwaare pyn in de maag, waar meede eene jonge Juffrouw van myne kennis ontrent twaalf maanden zeer was geplaagd geweest, en om welke weg te neemen ze verscheiden midde-len gebruikt had, maar zonder vrugt. Ze is geneezen door eene *Gallon* van dit water, en heeft sedert veertien maanden over dit ongemak niet meer geklaagd.

102. Een derde lyder die baat by het drinken van *Teerwater* gevonden heeft, was een oud arbeids man, die zo verzwakt was door een langduurige drooge hoeft, dat, toen ik hem zag, ik meende dat hy aan het uiterste end van zyn leven gekomen was. Hy was zo zwak, dat men hem helpen moest om maar een vierde van een myl naar myn huis te kunnen komen, en was genoodzaakt om de drie of vier stappen stil te staan. Ik gaf deezē man *Teerwater*, en ontrent een maand daarna kwam hy by my om te hooren of ik niet wat werk voor hem had, zyn hoeft was geheel over, en hy zag 'er rood en gezond uit. Hy heeft sedert geduurig gewerkt, en is thans in beter staat van gezondheid, dan hy sedert drie jaar geweest is, eer hy het *Teerwater* gebruikte. Zyn naam is *Edmund Dunfy*.

103. In deeze maand is men nog eene zeer buitengemeene geneezing aan *Teerwater* verschuldigd. Eene Dienstmaagd in dit Kerspel was voor ontrent een maand geplaagd met eene hevige Jeukte over haar geheele ligbaam, die in drie of vier dagen overal door-

brak met waterige puisten, welke gebroken zynde eene brandige scherpe bytende vogt ontlastten die de huid als verbrandde overal waar ze die aanraakte, zo dat het arme schepsel byna krankzinnig werd, maar teffens sterk vooringenomen tegen het *Teerwater*. Einde-lyk werd ze door sterke overreeding overgehaald om het te gebruiken, en toen ze twee flessen uit had verdweenen de puisten, en ze is nu vry van alle toevallen en in zeer goeden welstand. Het gemeene volk noemde haare ziekte *St. Antonys vuur*, maar ik kan niet regt zeggen welken naam men daar aan geeven moet. Indien 'er iets anders opmerkelyks mogt voorkomen, zal ik de vryheid gebruiken om 'er Uw Ed. kennis te geeven, en blyf, Myn Heer,

Uw Ed. zeer gehoorzaame Dienaar,
Tho. Collier.

104. Brief van Col. *Nicholas Loftus* van *Loftus-hall* in het Graaffschap *Wexford*, Schildknaap, Lid van het Parlement, aan *Thomas Prior*, Schildknaap, van den eersten *February* 1744.

Ik heb Uw Ed. Geëerden van den 29. der voorleede maand ontvangen. Ik heb sedert drie maanden *Teerwater* gedronken, een half pint 's morgens en 's avonds met een zeer goeden uitflag. Myne ziekte bestond in verscheiden pynen in alle myne beenen, en inzonderheid in myne gewrigten, welke ik geloof dat vliegende Jigtpynen waren, en ik was bekommerd voor een aanval van de Heu-
pejigt

pejigt, hebbende die in de voorleeden Lente zeer zwaar gehad. Ik had eene styfheid in myne ledematen, die my het gaan zeer ongemakkelyk maakte, welke beweeging ik te voren veel gebruikte. Myne pynen zyn nu alle verdweenen, en ik kan eenige mylen op een morgen gaan zo wel als ooit. Sommige van myne Buuren hebben dit water voor een jaar tegen de Jigt gebruikt, en de aanvallen daarvan zyn nu veel ligter geweest, dan voor veele jaaren.

105. Ik heb een knegt, die eene zeer zware Aamborstigheid had, welken ik het water heb laten drinken, en hy heeft sedert wonderlyk veel verligting gehad. Ik ben verzekerd dat het zeer goed is voor veele ziekten. Ik heb bevonden dat het de pis zeer sterk afdryft. My is gezegd dat Uw Ed. daarover iets zoud in het ligt geeven tot nut van het Gemeen. Dewyl Uw Ed. in veele opzigten dankzegging verdient, bid ik Uw Ed. deeze aan te neemen van, Waarde Heer,

Uw Ed. zeer gehoorzaamen Dienaar
Nicholas Loftus.

106. Brief van *Peyton Fox*, Schildknaap van *Westmeath* aan *Thomas Prior*, Schildknaap, van den 15. February 1744.

WAARDE HEER,

Ik heb gisteren Uw Ed. geëerden van den 29. der voorleede maand ontvangen, en heb de eer Uw Ed. op Uw Ed. verzoek te berigten, dat ik sedert verscheiden jaaren onderhevig ben geweest aan groote verkoudheid :

maar

maar in den voorleden Winter had ik eene zo zwaare verkoudheid en hoeft, dat ik vyf maanden in huis moest blyven, en ik vond niet de minste baat by alle de middelen die ik in zeer groote menigte innam: maar na dat ik de verhandeling over het *Teerwater* van den braaven Bisschop gelezen had, gebruikte ik het zelve, 't welk my volkomen herstelde, en nu bevind ik dat ik zo ligt niet meer verkoud word als te voren. Myn maag is niet zeer goed, maar ook veel beter dan te voren. Sedert drie maanden kreeg ik, door my te veel in myn tuin in koud Weer te waagen, twee verkoudheden; maar het *Teerwater* nam ze in weinige dagen weg zonder dat ik sterk hoeftte. Sedert dat ik eerst het *Teerwater* gebruikte, heb ik niet den minsten aanval van Jigt gehad, en myne geesten zyn levendiger. Ik merk myne geneezing aan als des te buitengewooner, wanneer ik overweeg dat ik reeds vier en zeventig jaar oud ben. Ik hoor van veelen die baat by *Teerwater* gevonden hebben, maar kan geene byzonderheden melden. Indien ik van gevallen hoor die waar-dig zyn om'er Uw Ed. kennis van te geeven, zal ik het doen, en verzeker Uw Ed. dat ik ben, Waarde Heer,

Uw Ed. zeer ootmoedige Dienaar
Pey Fox

107. Brief van den Eerwaarden Mr. *Roger Lyndon* van *Ballysax* in het Graaffschap *Kildare* van den 26. Maart 1744.

W A A R D E H E E R,
 Ik heb Uw Ed. Geëerden met den laatsten
 Post

Post ontvangen, waarin Uw Ed. berigt verzoekt van de goede uitwerking die het drinken van *Teerwater* op my gehad heeft.

Den voorleden Zomer, en ook fomtyds voor den zelven, vond ik my onderhevig aan verscheiden ziekten, als Graveel, pyn in myn rug, die my korten tyd deed te bed leggen, groot gebrek van eetlust, veele duizelingen in myn hoofd, ontydige slaapeloosheid, Zweeren in myn tandvlees, en losheid en uitvallen van sommige myner tanden, zo dat ik myn eeten nauwlyks kon kauwen, en door dat groot ongemak in myn mond, was ik dikwyls genoodzaakt Soppen en ander zagt voedsel te gebruiken. Alle deeze ziekten kwamen, gelyk men my onderregt heeft, voort van Scheurbuik, en daarom besloot ik te beproeven of ik voordeel kon hebben van *Teerwater*, waar van zo veel gesproken word. Ik begon het te drinken sedert *St. Michiel*, alle de voorgeschreven regels volgende, en heb daar meede volhard tot het midden van deeze maand zonder tussenspoozen. Ik was van begin af zeer nauwkeurig om daarin goede order te houden, en daarom vond ik 'er ichielyk baat by: en ik dank God dat ik niet het minste van de gemelde ziekten meer gevoel. Ik kan lang gaan, en heb een goeden en bestendigen eetlust. Ik kan myne spyskauwen, staande myne tanden nu zo vast en wel in myn mond als sedert verscheiden jaaren. Dit is, Myn Heer, alles wat ik Uw Ed. hier over te zeggen heb, latende het beredeneeren daar van aan beter oordeelen over. En indien Uw Ed. denkt, dat dit berigt van eenigen dienst

dienst kan zyn voor anderen, geef ik Uw Ed. vryheid, gelyk Uw Ed. my ook verzogt heeft, om het op zodanige manier als het Uw Ed. behaagt tot een zo goed einde openbaar te maaken. Ik ben, Myn Heer, Uw Ed. Toegenegen en gehoorzaame Dienaar.

Roger Lyndon.

108. Brief van *John Usher* van *Lismore* in het Graaffschap *Waterford*, Schildknaap., geschreven uit *Lismore* den 4 *February* 1744. aan *Thomas Prior*, Schildknaap.

Om myne belofte na te komen, zend ik Uw Ed. een verhaal van de twee volgende gevallen die onlangs gebeurd zyn, en waar op Uw Ed. staat kunt maaken. Een Soldaat in de Kompanjie van Kapitein *Burston*, en in het Regiment van den Generaal *Frampton*, wiens naam ik niet kan weeten, schoon hy fomtyds in deeze stad kwam; een geruimen tyd geplaagd geweest zynde met het spuwen van bloed en etterige fluimen, welke ziekte veroorzaakt was door Longontsteeking of zydewee, schoon hy niet kon zeggen welke, hebbende die gehad eer hy voor ontrent twee jaar zyn Kwartier kreeg te *Dungarvan*: en hebbende ook eene zwaare hoest en sterk nagt zweet, zynde toevallen van teering die hem geheel vermagerden; liet Mr. *Charles Smith*, Apotheker in die stad, hem *Teerwater* drinken, 't welk gemaakt was met Kalkwater in plaats van gemeen water, dewyl hy wist dat Kalkwater de zweeren sterk opdroogde. Hy had het niet lang gebruikt, wanneer hy bevond dat zyn hoest en andere toevallen hem

geheel

geheel verlaten hadden , en in korten tyd werd hy tot verbaastheid toe vet en gezond.

109. *Richard Kearney*, Knecht by *Mr. Thomas Barbon* in *Dungarvan*, was sedert veele jaaren geplaagd met hoeft en moejelykheid van ademhaaling, die hem eindelyk bragten tot eene bestendige en zwaare Aamborstigheid, zo dat hy op de minste drukking van den Dampkring altyd een bezoek van zyne ziekte kreeg, en buiten staat geraakte om zynen Meester eenigen dienst te doen. Voor ontrent vier maanden begon hy door overreeding van zyn Meester *Teerwater* te drinken, en had het niet boven veertien dagen gebruikt, wanneer hy tot zyne verwondering eene groote hette en brandigheid in zyne pis bemerkte, waar op een Zaadloop van een zeer lelyke kouleur volgde, die hem zo ontstelde dat hy uitscheidde met *Teerwater* drinken, schryvende die toevallen toe aan het gebruik daarvan: maar toen hem zyn Meester daar toe drong, begon hy het weer te gebruiken, en ontrent een maand daarna verlieten hem deeze toevallen niet alleen geheel en al, maar ook ten grooten deele zyne hoeft en Aamborstigheid. Hy gebruikt nog *Teerwater*, en heeft veel gewonnen in vlees en in kragten, zo dat hy in de voorgaande week een steilen heuvel die hier agter het kasteel is vlug en in weinige minuten opging, welken hy my verzekerde dat hy voor het gebruik van *Teerwater* in geen uur kon opklouteren. De gemelde *Charles Smith* vroeg hem, of hy te voren niet iets van de Venusziekte had gehad, 't welk hy niet ontkende, en hy schryft de gemelde toevallen

toe

toe aan sommige overblyffels van die ziekte, welke het *Teerwater* heeft weg genomen. Het werkte hem ſterk door de pis en doet het nog. Deeze twee voorbeelden zullen thans genoeg zyn; in het gevolg heeft 'er Uw Ed. meer te verwagten over het zelfde onderwerp van Uw Ed. zeer ootmoedigen Dienaar.

John Usher.

110. De gemelde Mr. *Usher* heeft my ook meede gedeeld (een berigt van de) uitwerkingen en kragten van Jopenbier, 't welk hy met regt houd voor een ſoort van *Teerwater*, dewyl ze beide komen uit ſappen van het geſlagt der *Denneboomen*. Ik verzoek verlof om de byzonderheden daarvan op deeze plaats te melden. Hy ſchryft dat hy landgoederen heeft by de kùſt in het Graaffchap *Waterford*, van waar veele van zyne Boeren jaarlyks gaan op de Viſſery van *Newfoundland*; en dat hy dikwyls heeft opgemerkt, dat zodanige, die mager en bleek uitgingen gelyk geraamtens, en geplaagd met ſchurft en Scheurbuik, altyd vet weerom kwamen met een roode gedaante en zeer gezond, niet tegenſtaande ze daar veel ongemak geleden hadden; en toen hy de oorzaak daarvan onderzocht, bevond hy dat ze alle hunne herſtelling toefchreeven aan hun ſterk drinken van Jopenbier terwyl ze daar zyn: dat zo ras als ze daar komen, ze takken afſnyden van den zwarten *Denneboom*, die de eenige *Denneboom* is welken men daar gebruikt om Jopenbier te maaken, en dat ze daar meede hun bier toemaaken op de manier zo als hierna zal gemeld worden: en deeze gewoonte

woonte van Joopenbier te maaken en te drin-
ken houden ze den geheelen tyd dien ze daar
blyven, en op hunne weeromkomst, brengen
ze nog eene groote party van die takken mee-
de, om Jopenbier te maaken na hunne aan-
komst, waarop ze zeer gezet zyn; en niet
tegenstaande ze veele maanden van zoute
spyzen leeven, en dikwyls dikke Mist heb-
ben op de banken, nogtans zyn ze geenszins
geplaagd met Scheurbuik, schurft, of eeni-
gerlei andere uitslag, en schryven dit toe aan
hun sterk drinken van Jopenbier. Ze zeggen
verder dat het volk daar zeer vrugtbaar is,
en dat 'er in geen gewest van de wereld zo vee-
le kinderen zyn als te *St. Johne in Newfound-*
land, het getal der inwooneren in aanmerking
genomen zynde, en dit mag men waarschyn-
lyk ook toeschryven aan hun sterk drinken
van Jopenbier, of dat ze zo veel vis eeten,
of aan beide.

III. Manier om Jopenbier te maaken in
Newfoundland, meedegedeeld van de Vissers
aan Mr. Usher.

Laat zestien *Gallons* water wel kooken in
een pot, teffens met eene party takken van
den zwarten Denneboom in kleine stukjes ge-
fmeden, zo dat de pot vol is. Laat het drie
of vier uren kooken, en de manier waaraan
gy weeten zult of het genoeg gekookt is, is
wanneer de bast van den Denneboom tusschen uwe
vingers gemakkelyk van de stukjes afscheid.
Het Dennenhout word 'er dan uitgenomen,
en een *Gallon* Siroop in het water gedaan,

't welk genoeg is om een vat van zestig *Gallons* vol te maaken, en men doet 'er naar gelang meer Siroop in voor grooter vaten. Het water moet dan wel geroerd en gekookt worden, na dat 'er de Siroop is in gedaan: dan moet het in het vat gedaan worden, 't welk met koud water moet opgevuld, en met een stok door het bomgat wel geroerd worden, en door behulp van den grond die van een voorgaand broufel in het vat is overgebleven, zal het aanstonds gisten, en den volgenden dag moet het bomgat toegefloten worden, en dan zal het den volgenden dag goed zyn om te gebruiken. Maar indien gy geen gronden hebt van een voorgaand broufel, doet 'er dan een weinig gist in, 't welk het in eenen nacht genoeg zal doen gisten. Sluit het den volgenden morgen toe, en het zal den volgenden dag bekwaam zyn om te gebruiken, en veertien dagen goed blyven. Maar indien gy Jopenbier wilt maaken om verscheiden maanden te duuren, dan moet gy 'er twee of drie of meer *Gallons* Siroop by doen en ook meer Dennenhout, om 'er dus meer lighaam aan te geeven.

112. Brief van *John Usher* van *Lismore* in het Graaffschap *Waterford*, Schildknaap, van den 6. *April* 1745. aan *Thomas Prior*, Schildknaap.

De geduurige bezigheid die ik hier heb heeft my verhinderd om gevallen te verzamelen betrekkelyk tot *Teerwater*: evenwel zult Uw Ed. 'er in een post of twee eenige krygen.

krygen. Myn eigen geval is waardig opgemerkt te worden zynde als volgt. Ik ben sedert twaalf of veertien jaar geplaagd geweest met eene ziekte in myne Zenuwen: deeze kwam allengskens aan, maar eindelyk tot zulk eene hoogte; dat 'er zelden een nacht voorbyging, of ik was genoodzaakt uit myn bed te gaan, en eenige minuten over de kamer te wandelen, eer ik my weer tot rust kon begeeuen, inzonderheid na de minste buitenspoorigheid in het drinken of de geringste koude. Ik raakte wel ligt aan slaap, maar myn geest was doorgaans zeer beroerd op eene wyze die ik niet beschryven kan. Ik gevoelde teffens gemeenlyk eene drilling in myne dyen, en eene begeerte om my uit te rekken, gelyk in den aanval van een koorts, 't welk my voor dat oogenblik eenige verligting gaf. Het bed was toen voor my onverdraaglyk, en ik kon ook geene verligting vinden, dan met op te staan en over de kamer te wandelen, schoon ik dit met de uiterste pyn meer dan een uur verdraagen heb. Ik was te *Spaa*, en gebruikte allerlei zenuwversterkende middelen van verscheiden Doktoren, maar zonder vrugt. Doktor *Lacky's*, raad kwam over een met myne genegenheid, om my Teerwater te doen drinken; en ik verklaar plegtig, dat toen ik het veertien dagen gedronken had, ik van dien dag af tot heden toe geen eenen aanval gehad heb, 't welk my myn leven aangenaam gemaakt heeft, dewyl ik te voren gewoon was tegen het naderen van den nacht te schrikken. Hier moet ik des te meer op stil staan, dewyl ik verze-

kerd ben dat ik nooit een drop goed Teerwater gedronken heb: want ik weet nu met zekerheid, dat het vat met Teer 't welk ik van *Cork* gehad heb, te voren al gebruikt is geweest; en ik ben nu tot myne groote schaa-
de genoodzaakt om 'er uit te scheiden by gebrek van goede *Teer*; want men kan in *Cork* geen drop krygen die goed is, en ik heb van den braaven Bisschophier over klagten gehad: evenwel heb ik geen aanval gehad van myne ziekte.

113. P. S. Ik heb geene vryheid om Uw Ed. de naamen te melden van twee vrouws-
personen, die zelf door slegt *Teerwater*, en in korten tyd van eene verouderde witte vloed geneezen zyn. In zulke ziekten behoeft men geene naamen te noemen, maar ik ben van de zaak zelve wel ter deeg overtuigd, en ik heb 'er zo veele klare bewyzen voor, als derzelver aart toelaat. Ik zal voortegenwoordig deezen langen brief sluiten met Uw Ed. te verzekeren dat ik ben enz.

114. Brief van Mr. *Lewis Lloyd* van *Kinsale* van den 8. *Maart* 1744.

Een arm arbeider in deeze stad, onbekwaam geworden om zyn brood te winnen door eene zeer zwaare schurft aan beide zyne beenen, nadat de raadgeevingen van Doktoren, Heelmeesters en Apothekers, en het laatste middel de kwyling geene uitwerking gedaan hadden, kreeg raad om de zweeren te vryven met *Teerwater*, en was in drie of vier dagen volkomen geneezen, tot groote verwondering van

van allen die hem te voren bediend hadden.

115. Brief van den Eerwaarden Deken Izaak Gervais van *Lismore* in het Graaffchap *Waterford* van den 8. Mei 1745.

Ik ben een geruimen tyd belet geweest door veele invallende verhinderingen, om Uw Ed. berigt te geeven van een geval, dat zo veel tot eer van het *Teerwater* trekt, als misfchien eenig dat tot nog toe onder het Gemeen bekend is, en des te meer om dat het het eenigste voorbeeld van dien aart is, 't geen my is ter ooren gekomen.

Toen ik in *July* laatzleden eenigen tyd te *Waterford* was, raadde ik myne Zuster die reeds bejaard is, en lang geplaagd is geweest met verouderde vliegende Jigtpynen aan het gebruik van *Teerwater*, waarin ze gereedelyk toestemde; zo dat ik, dewyl ik daar ontrent zeven weeken werk had, het genoeg had haar sterk genoeg te zien, om my op de trappen zonder stok te ontmoeten, zonder welken ze langen tyd niet in staat was geweest om over haar kamer te gaan.

116. Deeze is maar eene gewoone uitwerking van dit water, maar daar en boven was ze byna twee jaar te voren elendig geplaagd geweest met een schrikkelyken en onlesbaaren dorst, waarby de andere ziekte niet te vergelijken was. Deeze was een plaag van haar leven geworden. Ze had door zorgvuldig op te passen, verkiezing van levenswyze, op den raad van buuren, kennissen en anderen, die

meer ervarenheid hebben, alles gedaan wat mogelyk was om dit ongemak te overwinnen; maar het was alles te vergeefs, tot dat haar dorst, door Gods zegen over het gebruik van *Teerwater*, allengskens verminderde, zo dat ze tegenwoordig volmaakt wel is, en zo volkomen geneezen, dat ze byna zelf haaren lust om te drinken schynt verloren te hebben. Schoon ze nog niet volkomen van haare andere ziekte geneezen is, nogtans draagt ze die geduldig, en heeft het gemakkelyk, in vergelyking van de elende die ze overwonnen heeft. Ik ben Uw Ed. enz.

Iz. Gervais

den 18. Juny 1745.

MYN HEER,

Om aan Uw Ed. verzoek te voldoen, zend ik Uw Ed. het volgende verhaal van zekere perfoonen in myne nabuurschap, die baat by het drinken van *Teerwater* gevonden hebben. Veele andere, die dicht by my wonen, hebben 'er ook goede uitwerking van gehad. Maar ik meld alleen van zulke, wier ziekte en geneezing tot myne eigen kennis gekomen is. Ik ben, Myn Heer, Uw Ed. zeer toegenegen en ootmoedige Dienaar.

Benj. Everard.

Verhaal van zekere perfoonen ontrent *Blessington* in het Graaffschap *Wicklow*, die baat by het drinken van *Teerwater* gevonden hebben, namelyk.

117. *Katharina Cardy*, een en veertig jaar oud,

oud, was geplaagd met hoeft, verftikking in haar borft en kortademigheid, den geheelen Winter 1742, en was niet vry van deeze ongemakken in den Zomer van 1743, en gevoelde die allerftrengft in den volgenden Winter, maar was in de Lente van 1744. daar meede allerergft aangetaft, fukkelende aan moeiykheid van ademhaaling zonder eetluft, niet in ftaat zynde om te werken of te gaan of by nacht te leggen, weinig of niet flAAPende, zynde haar lighaam vermagerd; haar borft hals en aangezigt gezwollen, haare lippen zwart, en zy nauwlyks in ftaat om te fpreken. Ze begon met het *Teerwater* den 4 April 1744, en dagt dat ze herfteld was na zes ftoffen gedronken te hebben; maar vindende eenige benauwdheid in haar borft, na dat ze 'er vier dagen was uitgefcheiden, nam ze nog twee ftoffen, en werd geheel wel.

Den volgenden morgen na dat ze het gebruikt had, loosde ze een party taaje fluimen en lymerige ftof met een zwaare hoeft. Ze hoeftte nog tien morgens daarna, maar met hoe langer hoe minder fluimloozing. In dien tyd liep haare ziekte af. Ze kon in drie dagen weer te bed leggen en den geheelen nacht flAAPen; haar maag werd beter, en ze kreeg haare kragten en ruimheid van ademhaaling ook weer, zo dat ze op den agtften dag een myl den heuvel op kon gaan en weerte rug, zonder veel ongemak te hebben; en tegen het laaft van *Mei* was ze in ftaat om de moeite te verdraagen van een kind op te voeden, dat aan haar deur te vondeling gelegd was, en 'er zevenmaal in die maand meede heen

en weer te wandelen van en naar *Blessington*, 't welk een weg is van meer dan drie mylen. Ze bragt den laatsten Winter en Lente door zonder eenige andere ziekte, behalven hoest, in slegt Weer en wanneer ze koude gevat had, welke altyd werd weg genomen door een fles of twee *Teerwater*.

118. *James Dooling*, Arbeidsman, oud ontrent vyf en dertig jaar, werd in de Lente van 1744. met een koorts aangetast, die verdergd werd door schrikkelyke toevallen, inzonderheid buikloop, zo dat men aan zyn leven wanhoopte. Op den negenden dag werd hem *Teerwater* gegeven, en op den dertiensten bleef de koorts weg: een week daarna verliet hy zyn bed en wandelde door zyn hutje; ontrent een week daarna begaf hy zig buiten de deur, en ging daarna aan 't werk, ziende 'er helder en rood uit en gezond van gedaante.

119. *Anna Osborn*, ontrent vyftig jaar oud, was vier of vyfjaar lang dikwyls geplaagd met steekende pynen, en hield drie maanden haar bed in den Winter van 1743, sukkelende aan steekende pynen, hoest en kortademigheid, zonder eetlust of slaap, en vermagerde tot op vel en beenen, dronk in het begin van *April* 1744. 's morgens en 's avonds *Teerwater*, en was met agt flessen volkomen hersteld. In 't eerst wierp ze veel vuile stof uit haar maag op. Na het driemaal gebruikt te hebben verlieten haar de steekende pynen; ze kreeg haaren eetlust en slaap schielyk weer, en ze kon te bed leggen; haar hoest hield op, ze kreeg

kreeg vlees en kragten, en kwam in den tyd van drie weken buiten de deur.

120. *Eleanor Dowling*, oud ontrent vyf en dertig jaar, was tien jaar agter een geplaagd met een sterke drooge hoeft, vermagerde daar door zeer, en had daar en boven eene heesheid en kortademigheid: door *Teerwater* te drinken in den Zomer van 1744, bleeven alle de gemelde ongemakken gelyk weg tot haare verwondering en vreugde, die zy uitdrukte door te zeggen „ dat indien ze vyfen „ twintig Koejen had, in plaats van twee, „ zy die alle wel wilde geeven, om zo wel „ te worden als weinige *Gallons Teerwater* haar „ gemaakt hadden.

121. *Joan Ardle*, die Katoen klaar maakt voor Kaarsen, versloopt op de borst en verftikt door hoeft, zonder eetlust of slaap; en zyne Huisvrouw die veel al dezelve ziekte heeft, zyn beide geneezen door twee flessen *Teerwater*. Ze zyn bejaarde perfoonen.

122. *Laurence Kane*, een Kraamer, ontrent vyftig jaar oud, kreeg de Koorts ontrent *Hollandtide* 1743, die gevolgd werd van een zwaare hoeft, welke hem zes maanden by bleef: hy dronk in *Mei* 1744. maar twee flessen *Teerwater*, en bevind zig volmaakt hersteld.

123. *Bryan Mee* geplaagd met pyn in zyn maag en verlies van eetlust is geneezen met eene fles *Teerwater*.

124. Drie kinderen in ééne Familie tuffen de zes en agt jaar oud, kreegen de Kinderpokjes in den Zomer van 1744, en kwamen zeer veilig en wel door de ziekte, zonder

eenige andere voorbereiding of geneesmiddel dan *Teerwater*, 't welk ze van *April* af geduurig gedronken hadden, en steeds bleeven drinken geduurende den geheelen tyd hunner ziekte, behalven ontrent twee dagen, wanneer de pokjes in hunnen mond en keel verzworen en doorbraken, en door het *Teerwater* pynelyk waren. Sedert zyn ze weer aan het drinken van *Teerwater* gevallen zonder eenige tegenstribbeling of nadeel: in tegendeel begonden ze te schreien, indien ze door eenig toeval het op de gewoone tyden niet kreegen; en door deffels geduurig gebruik is een van hun bevryd van den aanval van eene schrikkelyke koorts, waar aan hy onderhevig was, en die hem driemaal in den tyd van zes maanden had aangetaft. Een ander was geplaagd met scrofels onder zyn Kin en andere kliergezwellen, die sedert dat hy *Teerwater* heeft gedronken verminderd, en nu byna geheel over zyn; en ze hebben alle drie, sedert dat ze *Teerwater* gedronken hebben, meer eetlust en kragten, en zyn meer bevryd van hoeft en verkoudheid dan te voren.

125. Brief van een aanzienelyk en geloofwaardig Heer, die verzoekt dat zyn naam niet mag gemeld worden, van den 18. *Juny* 1744. aan *Thomas Prior*, Schildknaap.

Het geen Mr. *Arthur Hill* Uw Ed. gezegd heeft van de baat die ik by *Teerwater* gevonden heb, is zo waaragtig, dat ik nu een zeer goeden staat van gezondheid geniet, in vergelyking

gelyking van dien waarin ik voor verscheiden jaaren geweest ben, schryvende naast God dit alleen toe aan dat gemakkelyk en nut geneesmiddel, gelyk ik met reden mag gelooven.

Dewyl Uw Ed. een byzonder verhaal verzoekt van myne ziekte en verligting die ik gekregen heb, denk ik dat ik de goedwilligheid van den braaven Schryver maar navolg, indien ik Uw Ed. dat zo onderscheiden geef als my mogelyk is, en hoop dat het ook nuttig mag zyn voor anderen in diergelyke omstandigheden.

126. Uw Ed. moet dan weten, dat ik voor ontrent vyf en twintig jaar den eersten geregelden aanval van de Jigt gehad heb, die my daarna ook dikwyls is overgekomen, inzonderheid in den Herfst en Lente, maar my nooit hooger kwam dan in myne voeten of enkels tot 1738. wanneer ik werd aangetast met eene zeer hevige koorts, die my noodzaakte blaastrekmiddelen op myne dyen te leggen, welke de vogten derwaarts trokken, die met de Jigtige stof gemengd zynde, de Zweeren door de blaastrekmiddelen veroorzaakt beletten te geneezen, schoon alle mogelyke zorg van de Doktoren daar toe werd aangewend. Na dat ik van myne koorts hersteld was, werd 'er geoordeeld, dat deeze de geregelde aanvallen van Jigt verhinderd had, die ik gewoon was te hebben, en nu dezelve deed vliegen door myn lighaam en hoofd, waar uit gebrek van verteering, neerzakking van geesten en zweet volgde, en eindelyk werd ik dikwyls aangetast met eene duizeling of draajing in
het

het hoofd, inzonderheid na het eeten, welke duurde tot dat ik myn maag door braaking verligt had. In hoop dat ik meer verligting van deeze ziekten door de Geneesheeren in de stad zou krygen, ging ik in het jaar 1742. naar *Dublin*, en op den raad van twee van die Heeren, die met regt om hunne kundigheid in agting waren, begaf ik my tot een geduurig gebruik van verzagten geneesmiddelen, en ze verboden my allerlei soort van voedsel, behalven ligte zagte spyzen en een weinig poortwyn tot den Zomer van het jaar 1743, wanneer ze my raadden om *Spaarwater* te gebruiken met beweeging. Deeze regels heb ik vry zorgvuldig waargenomen, en bevond my daardoor veel verligt van myne neerzakking van geesten en duizeling in myn hoofd, tot den volgenden Herfst, wanneer ik een zwaaren aanval van beide had, waar toe ik geloof dat myne groote onordentelykheid en vermoejing niet weinig hebben toegebracht. Dit maakte het voor my noodzakelyk om tot myne geneesmiddelen weder te keeren, gedurende den Winter van het jaar 1743, en tot *Mei* 1744, wanneer ik de uitgewerkte verhandeling las van den braaven Bisschop over het *Teerwater*, waar van ik, schoon ze in veele opzigten te fyn was voor myne kundigheden, egter zo veel verstond, dat ik overtuigd was van desselfs nuttigheid en het liefhebbend oogmerk van den Schryver, waar op ik myn oogmerk om naar *Spaa* te gaan veranderde tot het *Teerwater*, en dronk ontrent een half pint 's morgens, en even veel 's avonds, teffens de voorgeschreven regels be-

behoorlyk in agt neemende, om in twee uren voor of na het gebruik niet te eten, 't welk eenen geregelden en vry fcherpen aanval van de Jigt te weeg bragt in myne voeten en enkels, kort na dat ik het had begonnen te gebruiken, en het fcheen my te verwarmen en myn zweet te vermeerderen. Ontrent twee maanden daar na had ik een aanval van de Jigt, maar veel zagter, en myn zweet verminderde. Toen kreeg ik eene zwaare jeukte over myn geheel lighaam en ledematen, die gevolgd werd van puiften en uitflag aan de huid. In den herft werd ik wat verkoud, en ik geloof dat ik wat te vry geleefd had voor een zwakken, 't welk verzeld ging met eene kleine duizeling in myn hoofd en walging in myn maag: maar ik had zo veel vertrouwen op het *Teerwater*, dat ik het wat warm gemaakt gebruikte in plaats van *Sek wei*, die ik te voren gewoon was te neemen met oogmerk om de Jigt te verdryven; en ik ben deezen laaftten ftrengen Winter redelyk fterk van geeft gebleven, vry van de ziekte van myn hoofd en maag, fchoon ik my niet aan eene bepaalde levenswyze gebonden heb: en niet tegenftaande ik veel magerder ben, bevond ik my veel fterker en beter in ftaat om ongemak te verdraagen, dan voordat ik de koorts had. De baat die ik by *Teerwater* gevonden heb doet het my aan verfcheiden van myne arme buuren aanpryzen en voor hun gereed maaken, die ook doorgaans voordeel daar van hebben, indien ze het willen blyven gebruiken.

127. Een Koolhaalter die wegens Aamborftig-

borstigheid genoodzaakt was uit te scheiden met werken, is wonderlyk hersteld, schoon hy het water maar ontrent veertien dagen gebruikt heeft.

128. Myn meester *Salter* werd dikwyls aangetast met eene zwaare hartklopping, en had 'er verscheiden middelen voor gebruikt, maar het ongemak was veel eer toegenomen. Toen hy het *Teerwater* ontrent drie weeken gebruikt had, was hy hersteld van een zwaaren aanval, en was zo wel dat hy met het water uitscheidde, en toen kwam de aanval weer, waar op hy weer verligt werd door dezelfde middelen, welke hy nu blyft gebruiken, en geniet beter gezondheid, dan sedert eenige jaaren.

129. Daar zyn veele voorbeelden in deeze nabuurschap van lyders, welke door het *Teerwater* van zeer verschillende ziekten genezen zyn, schoon ik daar over zeer verwonderd ben, want indien het gemeene volk niet aanstonds zo veel baat vind, als ze wenschen en zig zelve belooven na het water eens of tweemaal te drinken, als was het een toverdrank, geeven zy het op, en bedenken niet wat de braave Bisschop zo ernstig heeft aangedrongen, dat het in alle sleepende ziekten een bloedzuiverend middel is, en tyd nodig heeft om het geheele bloed te veranderen. Ik bevind dat ik wat te ver gegaan ben, en ik ben verzekerd dat ik kwalyk gedaan heb met Uw Ed. tyd zo in te neemen, indien iemand die vervoerd is in den lof van *Teerwater* zo doen kan: daarom zal ik Uw Ed. nu ontslaan met alleen aan te merken, dat indien deeze
onder-

onderregtingen Uw Ed. eenige ſtof konnen geeven, om in voegzaamer gedaante gebragt te worden tot nut van anderen, het my aangenaam zyn zal.

130. Het geval van Mr. *John Brooks*, Plaatſnyder, woonende op *Cork-hill* te *Dublin* in *Izaak Newton*, door hem meedegedeeld aan *Thomas Prior*, Schildknaap, den 22. Juny 1745.

De gemelde Mr. *Brooks* werd in November 1744. aangetaſt met koorts en ſteekende pyn in de Zyde, die hem agt of tien dagen by bleef. Hy werd eens ader gelaten en werd beter, maar ging te ſchielyk uit, vatte koude en ſtortte weer in, en was veel ſlimmer dan te voren, zynde aangetaſt met veel zwaarder ſteeken, benauwdheid op zyn borſt, moeilykheid van ademhaaling met zeer ſterk zweet, zo dat zyne twee dekens in eenen nagt beide nat waren, 't welk hem zo verzwakte dat hy tot op vel en been vermagerde zonder eetluſt of ſlaap, zo dat men dagt dat hy geen uur leeven kon, dewyl hy nauwlyks meer kon adem haalen. Hem was geraden uit de ſtad naar de Diergaarde te gaan en *Teerwater* te drinken, 't welk hy deed tot drie pinten daags warm tien dagen agter malkander, 's avonds en 's morgens, en dan weer koud tot agt verſcheiden reizen op een dag; en daarby gebruikte hy alleen wat dun gerſtewater of hoenderſop: na tien dagen was hy in ſtaat om uit te gaan, beterende alle dag, hebbende het *Teerwater* zyn ſteekende

kende pynen en zweet weg genomen, zo dat hy zo ruim als ooit kon ademhaalen. Hem werd geraden te ryden, 't welk hy deed, en toen hy het den eersten dag deed brak 'er een Etterzak in zyne long door. Het eerste dat hy opwierp was een zak die de verzworen stof in zig bevatte, welke gevolgd werd van eene groote ontlasting van bedurven stof met bloed gemengd. Hy werd aanstonds overvallen van een hevige bloedspuwing, die hem verscheiden dagen by bleef, en werd ader gelaten, maar bleef steeds *Teerwater* drinken gelyk te voren, 't welk hy bevond dat zyne longen heelde en zyne bloedspuwing stuitte, en in veertien dagen geraakte hy in zo goeden staat van gezondheid, dat hy zyn werk kon vervolgen: hy is nu zo wel als ooit te voren; zyne kragten en eetlust zyn zelf beter dan sedert eenigen tyd, en hy blyft nog alle morgen een half pint *Teerwater* drinken.

131. Mr. *Benjamin Prince* uit *Great Britain-street*, een Bediende van den tol, kwam by my op den 7. *Augustus* 1745. uit een hartelyk gevoel van het voordeel dat hy gekregen had door het gebruik van *Teerwater*, en deelde my zyn geval meede, 't welk ik dus uit zynen eigenen mond heb, zynde als volgt. Hy zegt dat hy voor vier jaar geplaagd is geweest met zwaare pynen in zyn rug en nieren en dikwyls weerkomende Kolyken; dat hy doorgaans alle jaar twee of drie hevige aanvallen van de Jigt had, en dat hy na de koorts eene bestendige pyn had in eenen zyner armen, zo dat hy niet in staat was om die op te ligten. Hy had zynen eetlust, kragten en rust verloren:

ren : maar den gekregen hebbende om *Teerwater* te drinken om weer eetlust te krygen, had hy dat beginnen te doen in *Juny* 1744, alle morgen een half pint en niet meer. In veertien dagen was de pyn in zyn arm verminderd en kort daarna geheel weg, zo dat hy 'er weer het volkomen gebruik van had. Na dat hy het water minder dan een maand gedronken had, ontlastte hy door de pis zeer veel slymige stof, en in twee of drie maanden had hy, na verscheiden opstoppingen van water, groote pyn in zyne nieren, en eindelyk loosde hy een steen zo groot als een Olyven pit, die negen dagen onder weg was; na welken tyd hy van tyd tot tyd vyf en twintig Graveel steentjes loosde van verscheiden grootte, eens negen te gelyk, en dikwyls ontlastte hy klein Graveel of Zand, zynde ingetand en puntig, 't welk van een grooter steen afgebroken scheen te zyn. Hy heeft het nu gemakkelyk ten opzigt van het Graveel, en is maar zelden geplaagd met Kolyk, en de pyn die hy daar van nog heeft, schryft hy toe aan de overblyffels van Graveel dat nog niet geloosd is. Hy had geene bekommering of vermoeden, eer hy *Teerwater* dronk en Graveel loosde, dat zyne pynen van steen voortkwamen. Hy dagt dat zyne ziekte niets was dan Kolyk, waarom hy ook veele middelen zonder vrugt gebruikt heeft. Hy zegt ook, dat hy niet den minsten aanval van de Jigt gehad heeft sedert dat hy *Teerwater* gedronken heeft, 't welk ontrent vyftien maanden is; en hy mist niet om het alle dag te blyven drinken, bevindende dat hy daardoor een

goeden eetlust krygt, sterk word en wel slaapt, en hy schryft zyne geheele geneezing alleen toe aan het *Teerwater*.

Den 15. *Augustus* 1745.

132. Heden heeft het Mr. *John Powell*, Koopman, woonende in het Glas-Pakhuis in *Crowstreet*, beliefd by my te komen, en my het volgende verhaal te doen van zyne ziekte en geneezing, 't welk ik uit zynen mond heb opgeschreven gelyk volgt. Mr. *Powell* heeft ontrent twintig jaar nu en dan de Jigt gehad, maar in den Winter van het jaar 1743. had hy een hevigen aanval die twaalf weken duurde. Hy was ook twee jaar voor dien tyd geplaagd met zwaare pynen in zyne ingewanden, welke hy dagt dat Kolyk was, had geen eetlust, geene goede verteerkragt en weinig slaap. Hy had die aanvallen van Kolyk twee of driemaal op een week, duurende elke aanval vier en twintig uren met rekkende pynen, zo dat hy zig verbeeldde in groot gevaar van zyn leven te zyn. In het begin van het jaar 1744. de Verhandeling over het *Teerwater* leezende, raadde hem zyn Doktor dat water te drinken, 't welk hy geregeld zes weken deed 's morgens en 's avonds, neemende telkens een halve pint; en in drie weken begonden zyne pynen te verminderen, en in zes weken waren alle zyne Kolyk pynen ook weg, en hy heeft sedert geheel geen aanvallen meer gehad. Hy mist zelden het water alle morgen te drinken, en heeft besloten bestendig in het gebruik daarvan te blyven aanhouden, hebbende zeer goeden

goeden eetlust en verteerkragt gekregen, en hy slaapt zeer wel: ook heeft hy niet den minsten aanval van de Jigt gehad, sedert dat hy *Teerwater* heeft beginnen te drinken, zynde volkomen vry van alle toevallen daar van. Hy heeft het volkomen gebruik van zyne ledematen, en gaat zo wel als ooit, en hy schryft alle deeze geneezingen alleen toe aan *Teerwater*.

133. *James Brown* ontrent tien jaar oud, wien wylen de Graaf van *Kildare* een jaargeld van twintig ponden sterlings heeft nagelaten voor de lange en getrouwe diensten die zyn Vader hem gedaan heeft, was reeds voor vier jaar elendig geplaagd met het Koningszeer, en lang geweest zynde onder de zorg der Heelmeesteren te *Dublin*, werd hy in *Augustus* van het jaar 1744. naar zyne bloedverwanten in het Graaffschap *Cork* gezonden, op dat ze zorg voor hem zouden draagen, dewyl'er geen hoop van herstelling voor hem was te *Dublin*. Toen hy daar kwam, had hy veele loopende zweeren in zyne armen, handen en voeten, en zwellingen aan weerzyde van zyn keel, en geen eetlust of verteerkragt. In deezen staat deed men hem terstond *Teerwater* gebruiken: hy dronk ontrent een mengelen daags met kleine glaasjes teffens, en na dat hy eenige dagen het water gedronken had, wasten ze zyne zweeren met sterk *Teerwater*, en voor een pleister gebruikten ze den Olie van *Teer*, die van het water was afgeschuimd, en op linnen gesmeerd. De uitwerking was, dat de meeste van zyne zweeren in veertien dagen geneezen, en zyne gezwellen weg waren, en in

minder dan zes weeken was hy volkomen hersteld, en blyft nu zeer wel en heeft goeden eetlust en kragten. Dit verhaal heeft de Schryver van den jongeling zelve en van zyne nabestaanden: en schoon hy zeer wel is, blyft hy nogtans Teerwater drinken, waar by hy zo veel baat gevonden heeft, maar in minder maat.

134. Ander voorbeeld van de kragt van *Teerwater* in de geneezing van *Koningszeer*, zynde als volgt.

Michael Carney van *Protestant Row* in *Cavan-street*, ontrent zestien jaar oud, was reeds zes jaar geplaagd met *Koningszeer*, hebbende loopende zweeren in zyne armen, hals, beenen en lighaam, en was een jaar in *Mercers Gasthuis* geweest zonder voordeel, en had byna een zyner oogen door die kwaal verloren. De schryver onderregt zynde, dat die jongeling in gevaar was, dat hem zyn oog in het hoofd door deeze kwaal zou verrotten, raadde dat men 'er de pleister van *Wrist* op zou leggen, 't welk van een zo goed gevolg was dat het kwaad in het laatst van het jaar 1743. in veertien dagen uit zyn Oog was: maar de jonge bleef vol loopende zweeren, en had groote pyn in een van zyne armen, waarvan hy weinig gebruik had. In *April* 1744. gaf ik hem *Teerwater* te drinken een pint daags: in korten tyd raakten hy twee splinters van been, die zwart en bedurven waren, uit zyn arm kwyt, waardoor hy aanstonds verligting had, en volhardende in het drinken van *Teerwater*, en zyne zweeren daar ook meede wassende, waren dezelve in twee maanden alle genee-

geneezen, zyn eetlust en kragten weergekeerd, en hy was volkomen heriteld, en blyft zeer wel, en woont nu by Mr. *Barrey Colles*, Prokureur, te *Stephens Green*. Deeze, en veele andere voorbeelden die tot myne kennis gekomen zyn, overtuigen my dat het Koningszeer, 't welk tot nog toe voor ongeneesbaar gehouden is, in korten tyd door de gemelde manier volkomen kan geneezen worden.

De Eerwaarde Deken *Madden* van *Molesworth-street* te *Dublin*, heeft in *July 1745*. my gelieven toe te zenden de volgende voorbeelden van geneezingen door *Teerwater*, die tot zyne kennis gekomen zyn.

135. De Eerwaarde Mr. *George Philips* van *Anne-street* te *Dublin* werd in den voorleden Zomeraangetast met een hevig Zydewee. Hy was toen op het land drie mylen van *Dublin*. Hy zond om een Heelmeester om hem ader te laten, en dewyl die wat lang weg bleef, vermeerderde zyne pijn. Hy dronk ruimte van warm *Teerwater*, en in weinige uren was zyn pijn zo veel verminderd, en de snelheid van zyn pols zo bedaard, dat toen de Heelmeester kwam, men besloot hem niet ader te laten. Hy bleef *Teerwater* drinken, de ziekte verminderde, en hy was in weinige dagen geheel geneezen.

136. *John Waller* van het Kerfspel van *St. Anne* te *Dublin*, zeven en zestig jaar oud, had in de Lente van het jaar 1745. eene zwaare hoest, en eene algemeene verzwakking van de Natuur. Hy was zo verzwakt dat allen die hem zagen hem opgaven. Hy werd overreed in zynen allerzwaksten toestand om

Teerwater te drinken, en in vyf weeken was hy in staat om aan zyn werk te gaan, en hy blijft hartig en wel.

137. Mejuffrouw *Stear* van *Ginnets* in het Graaffchap *Meath* ontrent *Trun* had zeer flegte toevallen van eene zeer zwaare Scheurbuik, haar handen en armen waren op sommige plaatfen zwart, zo dat men fomtyds voor verfterving bedugt was. Ze dronk verfcheiden maanden *Teerwater*; daar liepen zeer bytende vogten uit haar aangezigt en armen, zo dat men haar niet kon kennen. Ze gaf den moed niet verloren, maar bleef *Teerwater* drinken, en in weinige maanden was haar vel geheel zuiver. Eer ze *Teerwater* dronk, was ze dikwyls ziek en zwak; terwyl ze het dronk was ze hartig en in alle opzigten wel, en is veele maanden wel gebleven.

138. Mejuffrouw *Woodrof*, die ontrent *Cork* woont, was geplaagd met vliegende Jigtpynen in haar hoofd, Waterzugt in haar beenen en Aamborftigheid, waarvan ze door het drinken van *Teerwater* in twee maanden geneezen is. Haar Zoon *Mr. Woodrof*, een Kerkelyke, die dit verhaal gegeven heeft, zegt dat 'er meer dan twee jaaren na haare herftelling reeds verlopen zyn.

139. De Eerwaarde *Mr. Thomas Goodwin* van *Darwfon-street* te *Dublin*, is door het gebruik van *Teerwater* geneezen van duizeling en flaa-peloosheid, en blijft wel den 29. Juny 1745.

140. *Mr. Palma*, Muziekmeester, was geplaagd met vliegende Jigtpynen, en zyne ledematen waren zo gezwollen dat hy niet kon gaan, maar hy is door *Teerwater* te drinken in een maand geneezen en blijft wel.

141. De Eerwaarde Mr. *Edmond White* uit het Graaffchap *Wexford* is op gelyke wyze geneezen van zwaare pynen in zyne ledematen en een langduurig Kolyk.

142. Mr. *Jones* van *Graftonstreet*, tuffen de zeffig en zeventig jaar oud, had voor verfccheiden jaaren eene zwaare Aamborftigheid, verzeld met een fterke hoeft, en veelvuldig fpuwen van bloed en bedurven ftof in groote menigte; maar bevind zig door het gebruik van *Teerwater* in alle opzigten zeer veel verligt, en hy heeft in den voorleden Winter nog bedurven ftof nog bloed gefpogen.

143. Mr. *Wollaston* van *Trim*, Klerk by Mr. *Justice York*, was langen tyd Aamborftig geweest, en niet in ftaat om te *Dublin* te woenen, maar is door *Teerwater* in zes weeken geneezen, en is nu een geheel ander man en blyft wel den 29. Juny 1745. Dus ver de Deken *Madden*.

144. Mejuffrouw *Anna Fitzgerald*, Huisvrouw van Mr. *Will. Fitzgerald* van *Ballyrone* in het Graaffchap *Queen* was federt zeven jaar geplaagd met zwaare opftygingen, pynen en Winden in haare Darmen, die haar dikwyls zo zeer verbyfterden, dat ze van het gebruik van haar verftand beroofd werd, zo dat ze geheel buiten ftaat was om de zaaken van haar huisgezin te bezorgen, en 'er steeds een Dienftmaagd gebruikt werd om op haar te paffen, en fomtyds te beletten dat ze zig zelve niet met geweld aantafte. Veele Doktoren te *Dublin* en op het land hadden haar onder handen gehad, en veele geneesmiddelen voorgefchreven, maar zonder vrugt: eindelyk

overreedde men haar om *Teerwater* te drinken, en in weinige dagen vond ze 'er eenige baat by, en door het een geruimen tyd te blijven drinken, is ze nu volkomen hersteld en bevryd van alle haare ziekten: en het eenig ongemak dat ze van *Teerwater* heeft is, dat dewyl het haar een goeden eetlust verwekt, zy veel vetter en lyviger geworden is dan ze te voren was of begeerde te zyn, en ze blijft steeds het *Teerwater* drinken, maar weinig teffens, by wyze van voorzorg. Dit verhaal heb ik van haar zelve en haaren man.

145. De gemelde Juffrouw Fitzgerald heeft my ook gezegd, dat een van haare Zoonen voor eenige jaaren schrikkelyk geplaagd was met een loopende zweer op een van zyne armen; dat de vogt die 'er uitliep zo bytende was, dat ze het vlees wegvrat, en zig over zyn geheelen arm verspreidde, niet tegenstaande men alle moeite aanwendde, en 'er pleisters op lag om den voortgang daarvan te stuiten: of het Douw-wurm of Kanker of iets anders geweest is kan ze niet zeggen: ze herinnerde zig toen 't geen haar voorheen wel gezegd was, dat een pleister van Teer in zulke gelegenheden met een gelukkigen uitslag gebruikt was: dienvolgens zette ze wat Teer in een pot op het vuur, en deed 'er wat schaapen reuzel by, en hebbende het toen zagtkens laten kooken en wel onder malkander gemengd, maakte ze een pleister en smeerde het dun over linnen, en lag het op de loopende zweer zo heet als het kind het verdraagen kon: de uitwerking was dat in tien dagen alle de zweeren geheeld, en de arm geheel

heel geneezen was, en naderhand ook zo gebleven is.

146. Brief van den Eerwaarden Mr. *Robert Brereton* van *Burton* in het Graaffchap *Cork* van den 9 November 1745.

Ik zend Uw Ed. hier een verhaal van het voordeel dat ik door drinken van *Teerwater* gekregen heb.

Ik was sedert twee of drie jaar zeer geplaagd met Geelzugt, die in dat tydperk verscheiden malen wederkeerde, en altyd verzeld was met zeer groote zwakheid en geesteloosheid. Myn Doktoren hadden my geraden staal te gebruiken, maar niet genegen het verdriet van veele geneesmiddelen te ondergaan, nam ik myn toevlugt tot *Teerwater*, waarby ik in vyf of zes weeken groote baat vond, en eindelyk volkomen gezond en kragtig werd, gelyk ik nu nog ben.

147. Ik heb Uw Ed. verder te berigten dat Mr. *Ralph Crofts* van *Liscarrol* in het Graaffschap *Cork*, myn Buurman, meer dan zeventig jaar oud, zeer vermagerd en uitgemergeld was door geesteloosheid en gebrek van eetlust, zo dat men niet verwagtte dat hy den Winter van het jaar 1744. uit zou leeven. Hem werd geraden *Teerwater* te drinken, waar van hy in minder dan een maand veel beter was, en in twee of drie maanden volkomen hersteld tot zo goeden staat van gezondheid en kragten, als ooit in zyn geheel leven. Ik ben, Myn Heer, Uw Ed. zeer ootmoedige Dienaar,

Robert Brereton.

148. Mr. *Jocelyne Davison* van de stad *Carlów* kwam by my den 19. *November* 1745, en deed my het volgende verhaal van zyne ziekte en geneezing, 't welk ik uit zynen mond opschreef gelyk volgt.

In den Winter 1744. werd hy zeer verkoud, 't welk hem eene zwaare hoest en ontsteeking in zyne longen veroorzaakte, verzeld met zeer veele fluimen en ontlastingen. Hy bleef byna vier maanden in dien elendigen staat, zonder eenig nut te hebben van de geneesmiddelen die hy gebruikte, zo dat men dagt dat hy niet in het leven kon blyven. Zyn Vader raadde hem *Teerwater* te drinken, 't welk hy eenigen tyd verwaarloosde, maar bevindende dat zyne ziekte vermeerderde, nam hy *Teerwater*, en dronk ontrent een half pint warm alle dag 's morgens zo ras als hy opstond, en na zes dagen bevond hy zig veel beter. Hy merkte toen op, dat het *Teerwater* een zwaaren uitslag gelyk schurft aan de oppervlakte van zyn lighaam had opgeworpen, 't welk hem in 't eerst ontstelde, en hem deed overhellen om met het Water uit te scheiden; maar bevindende zig steeds beter, en dat het venyn der ziekte door dien weg werd uitgeworpen, bleef hy het water gebruiken, en was in zes weeken volkomen hersteld van alle zyne ziekten, en blyft nu zeer wel.

149. Hy zeide my ook, dat Mr. *David Simms*, Presbiteriaans Leeraar te *Carlów*, lang geplaagd was geweest met Aamborstigheid en moejelykheid om te ademhaalen en te spreken, zo dat allen die hem zagen van gedagten

ten waren dat hy niet lang zou kunnen leeven; maar door een geruimen tyd *Teerwater* te drinken, is hy van alle die ziekzens geheel hersteld, en zo wel als men van iemand van zyne jaaren verwagten kan.

De Eerwaarde Doktor *Bacon* van *Lemavaddy* in het Graaffschap *Derry* deelde my in November 1745. de drie volgende gevallen meede,

150. *James Crowders*, Koetsier by den Kolonel *Forward* in het Graaffschap *Donnegal*, lid van het Parlement, was aangetast met eene zwaare Aamborstige hoest; zyn geheele lighaam was gezwollen, en hy had geen eetlust, zo dat men dagt dat hy onmogelyk kon blyven leeven. Hy dronk ontrent een maand *Teerwater*, 's morgens en 's avonds een groot glas, 't welk hem geweldig deed purgeeren, en hem volmaakt genas. Dit is ontrent anderhalf jaar geleden, en hy blyft sedert volmaakt wel. Dit heeft Mr. *Forward* zelf my ook betuigd.

151. Mejuffrouw *Ann G...e*, Weduw uit het Graaffschap *Derry*, was ontrent zeven jaar geplaagd geweest met eene Aamborstige ziekte, welke hier in bestond, dat zy ruim inademde in een dampige of nevelige lugt, maar byna den geest scheen te geeven in een dunne scherpe lugt. Na veele middelen en inzonderheid Geitenmelk vergeefs beproefd te hebben, dronk ze *Teerwater*, waarvan ze alleen een Wyn glas vol nam tegen den nacht wanneer ze te bed ging, en des morgens eer ze opstond,
waut

want het maakte haar zeer walgagtig wanneer ze het by dag nam, en ze was dan genoodzaakt aanstonds naar bed te gaan. De uitwerking was dat ze beter werd na het gebruik van *Teerwater*, en geheel geneezen was na dat ze het drie maanden gedronken had. Ze is sedert wel gebleeven, 't welk nu zes maanden is, en heeft onlangs een weinig beginnen te drinken uit voorzorg.

152. De Eerwaarde Mr. S... van het Bisdome van *Derry* was geplaagd met Aamborstigheid van een geheel ander soort, want hy kon niet leeven in een dampige lugt, en was genoodzaakt uit zyn eigen huis te gaan 't welk in de laagte gelegen was, naar het huis van een vrind dat op een berg stond, alwaar hy zig beter bevond. Eindelyk dronk hy *Teerwater*, 't welk hem zo ver herstelde, dat hy geheel wel tot zyn huis wederkeerde, en hy is nu twaalf maanden zo gebleeven.

153. Mr. *Cunningham*, Ontvanger van *Portpatrick* in *Scotland* kwam te *Dublin* in *Juny* van het jaar 1744, en verhaalde toen aan my en verscheiden anderen zyne ziekte en geneezing, 't welk ik uit zynen eigen mond hebgelyk volgt. Hy was veele jaaren met de *Jigt* geplaagd geweest, maar was 'er de twee laatste jaaren zo elendig van aangetast, dat hy veele maanden zyn bed en kamer moest houden, niet in staat zynde om uit te gaan of in huis te wandelen, hebbende zulk eene styfheid in zyne kniëen na dat de aanvallen over waren, dat hy geen gebruik van zyne ledematen had. Maar in *Mei* van het jaar 1743. raadde hem Mr. *Makenny* een Heelmeester, *Teer-*

Teerwater te drinken, 't welk hy vier of vyf maanden deed. De eerste uitwerking was, dat hy in korten tyd bevryd was van eene moejelykheid van ademhaaling waaraan hy sukkelde, en bevindende dat zyne ledematen allengskens vluggeren sterker werden, dronk hy water tot den volgenden Winter, waardoor hy de kragt van zyne ledematen zo ver weer kreeg, dat hy in de volgende Lente het volkomen gebruik daar van had: terwyl het verscheiden jaaren te voren nooit misle, of hy had een toeval in het begin van den Winter, en een ander in de Lente, maar sedert dien tyd heeft hy geen aanval van de Jigt gehad; en hy zegt my dat hy nu op het hoogste paard in *Ierland* met gemak klimmen kan, en zo goed gaan als ooit, en dat hy besloten heeft, zo lang als hy leeft, drie maanden in een jaar *Teerwater* te drinken.

154. Mr. *John Milton*, Konfiturier in *Kaplestreet* te *Dublin*, gaf my in *November* 1745. het volgende verhaal van het nut dat hy door *Teerwater* ontvangen heeft. Hy was van dat hy zestien jaar oud was geplaagd met de Jigt, die verzeld was met zeer zwaare pynen, somtyds moest hy drie of viermaal in een jaar leggen, en in de laatst voorleden Lente had hy nog agt weeken moeten leggen; en ze liet zo groote zwakheid na, dat hy een geruimen tyd nauwlyks in staat was om te kruipen, tot dat hy zyn toevlugt nam tot *Teerwater*, 't welk hem aangeprezen was van iemand die daar baat by gevonden had. Hy begon het te drinken in *July* 1745, en bleef het gebruiken tot het midden van de volgende

de *November*, neemende een pint daags, een half pint 's morgens, en een half pint 's avonds, 't welk hem volkomen het gebruik en kragt van zyne ledematen hersteld, en alle zyne andere ziekten weg genomen. Hy heeft een goeden eetlust en verteerkragt gekregen, 't welk hy veele jaaren te voren niet gehad heeft, en schoon hy doorgaans in dit Jaargety heeft moeten leggen, nogtans heeft hy nu niet den minsten aanval van de Jigt, en is zo sterk, en kan zo wel gaan als ooit. Hy had ook groote pyn en zwelling in zyne ingewanden, en hardheid in zyn buik, die alleen door *Teerwater* te drinken in agt of tien dagen geheel zyn overgegaan.

155. Mr. *Cavanaugh*, Hoedemaaker in de Raaf in *Skinnewrow* te *Dublin*, was lang geplaagd geweest met vliegende Jigtpynen, groote zwellingen en styfheid in zyne ledematen, dyen en kniën, zo dat hy niet buiten de deur kon gaan, nog zig in huis bewegen zonder pyn en moeite: om welke ziekten weg te neemen, hy alles beproefd had dat hem door Doktoren en Heelmeesters was voorgeschreven, maar zonder vrugt. In den Zomer van het jaar 1744, wanneer het *Teerwater* in gebruik begon te geraaken, had hy zes weken lang ontrent een pint daags gedronken, zonder eenig merkelyk voordeel ten aanzien van zyne zwakheid en de pynen in zyne ledematen, maar hy kreeg veel meer eetlust en kragten. Evenwel volhardde hy steeds in het drinken van dit water, en na drie maanden bevond hy dat zyne zwellingen verminderden, zyne ledematen werden dagelyks

lyks sterker, en weinige maanden daarna waren alle de zwellingen, styfheid, hardheid en pynen in zyne ledematen over, en hy kreeg het gebruik daar van weer, en blyvende steeds *Teerwater* drinken kan hy zonder moeite of pyn gaan, en is zeer sterk. Dit verhaal heb ik van hem zelven in *July 1745*, en nu in *December 1745*. blyft hy volkomen wel.

156. Mejuffrouw *Duggan*, Vroedvrouw, woonende in de Wieg in *Great Britain street* te *Dublin*, heeft my het volgende verhaal van haar ziekte gegeven; dat ze lang geplaagd is geweest met eene zwaare verouderde Scheurbuik, verzeld met groote benauwdheid op haar borst en voor het hart en moejelykheid van ademhaaling; dat ze haaren eetlust geheel verloren had, en in een elendigen staat was; dat ze veele middelen tot haare geneezing gebruikt heeft, maar zonder vrugt; dat ze eindelyk toevlugt heeft genomen tot *Teerwater*, waarvan ze alle morgen een half pint gedronken heeft; en dat, eer ze drie Gallons gebruikt had, alle de Scheurbuikige, brandige en groove vogten, uitgedreven waren naar de oppervlakte van haar lighaam; dat ze het nog steeds blyft drinken; dat alle de gemelde toevallen over zyn; dat ze ruim adem haalt zonder de minste benauwdheid; dat ze haaren eetlust heeft weer gekregen; dat ze zig nooit in beter gezondheid of kragten bevonden heeft; en dat ze besloten heeft nooit zonder *Teerwater* te zyn, bevindende dat het haar altyd verligt, wanneer ze verkoud of eenigzins ongesteld is.

157. Brief van Mr. *James Hanning* van *Cloyne* in het Graaffschap *Cork* aan *Thomas Prior*, Schildknaap.

Myne Dogter *Maria Hanning*, ontrent elf jaar oud, werd voorleden *Mei* overvallen van eene koorts, na welke ze allengskens geheel beroofd werd van het gebruik van haar tong en ledematen, zynde buiten staat om te spreken, te staan of haar hand aan haar mond te brengen, en alle haare gewrigten beeven door geraaktheid. Ze nam middelen in die een Doktor haar voorschreef, en had dikwyls beweeging in de open lugt, wanneer het Weer het toeliet, maar alles zonder vrugt. Waar op we haar ontrent het begin van *November* laatstleden *Teerwater* hebben laten gebruiken, en ze heeft sedert een mengelen daags gedronken, 't welk haar in vyf weeken zo ver hersteld heeft, dat ze kan spreken en hard op leezen, eeten, staan en gaan zonder hulp, en zelf de trappen op en neer gaan tot verwondering van alle die haar nog onlangs hebben zien draagen, stom en magteloos gelyk een kind. Ze heeft geene andere geneesmiddelen gebruikt, na dat ze heeft begonnen *Teerwater* te drinken, en ze heeft ook in dien tyd het voordeel van lugt en beweeging niet gehad, dewyl het Weer het niet toelaat. Een van haare armen blyft wat zwak, en ze heeft ook een zwakheid in een van haare beenen, maar dewyl ze dagelyks beter word, hoop ik dat het *Teerwater* haar door Gods zegen volkomen herstellen zal. Den 17. *December* 1745.

James Hanning.

158. Brief van een Heer van aanzien en agting, geevende een byzonder verhaal van eene buitengewoone koorts die door *Teerwater* geneezen is, van den 20. *December* 1745.

Een jongeling ontrent vyftien jaar oud kreeg de koorts in *April* 1745. Eene oude *Frans*e vrouw van de Familie, die geteld was om hem op te passen, met bevel om hem alle uur ontrent een pint *Teerwater* te geeven, zynde hem geen ander middel voorgeschreven, gaf hem veel minder in, en zynen lust involgende gaf hem heimelyk vyf dagen agter malkander gebraden Rundvlees, taartjes, Kaas, Ale en diergelyke kost in plaats van Gerstewater, 't welk alleen was voorgeschreven.

159. Deeze onnatuurlyke levenswys ontstak zyne koorts schrikkelyk, en deed zyn eetlust zo geheel overgaan, dat hy dertien dagen agter malkander geenerlei voedsel gebruikte dan alleen *Teerwater*, waar van hy dagelyks ontrent een *Gallon* dronk, 't welk hem by nacht deed slaapen, en by dag zyne kragten wonderlyk onderhield. Na zo lang gevaft te hebben, nam hy eindelyk wat *Napelse* Beschuit, met twee of drie lepels Sek en water, 't welk zyne koorts vermeerderde en zyn hoofd ontstelde, maar hy werd schielyk in rust gebragt door *Teerwater*. Terwyl hy deeze heilzaame drank ordentelyk gebruikte, sliep hy alle nagten gezond. Maar eens geen smaak hebbende in het *Teerwater*, dagt men het dienstig een aftreksel van Salie en Melisse

in de plaats te geeven, waar van hy overvloedig dronk, ſchoon niet met even goeden uitſlag: want zyne kragten verminderden, hy verloor zyne kouleur en zag 'er niet wel uit, en hy had een ſlaapeloozen en benauwden nagt. Alle welke toevallen den volgenden dag weggenomen werden door *Teerwater*.

160. Daarna kreeg zyne ziekte verſcheiden vreemde en ſlegte veranderingen, en was ſomtyds verzeld met zeer kwaade toevallen. Hy was ſomtyds ſpraakeloos, had ſtuipen, ylde, en men kon geen blaaren trekken. In de yling kon men hem geen *Teerwater* geeven, men zette dan blaastrekpleiſters, en deeze niet werkende kreeg men hem met wat moeite weer aan het drinken van *Teerwater*, 't welk eene ſpoedige en goede uitwerking had, toen niets anders hem verligting gaf. En in 't algemeen merkte men aan, dat wanneer men verzuimde hem *Teerwater* te geeven, de toevallen der koorts, hette, benauwdheid en moejelyke ademhaaling zeer laſtig waren, wordende geduurig vermeerderd door het water na te laaten, en altyd verminderd wanneer hy het weer begon te drinken.

161. Het zou verdrietig vallen alle de wonderlyke veranderingen in het beloop van deeze ziekte te verhaalen, die tien weeken geduurd heeft. Waarschynlyk is zulk een geval nooit te voren gezien, dewyl men wel denken mag, dat geene koorts ooit door die zelfde oorzaak ontſtoken en vermeerderd is. Want ik geloof dat men nooit een lyder gezien heeft, die in de eerſte dagen van een
koorts

koorts met zulk buitengemeen voedsel is opgevuld, waarvan de Natuur op zulke tyden doorgaans een afkeer heeft. Maar *Teerwater* verwekt eetlust zelf in koortsen.

162. *Teerwater* werkte, geduurende zyn langen en hardnekkigen stryd met het venyn van deeze ziekte, op verscheiden wyzen, als een hartsterkend, doorwaassend, zweetdryvend, braaking verwekkend, windbreekend en rust middel, en scheen zig te schikken naar de verscheiden toevallen en gedaantens van de ziekte, en gaf den lyder meest al eene sterke doorstraaling van geesten, eene levendige frisse kouleur, eene zuivere wel gekouleurde tong, met zulk een kragt in zyn spraak en oogen, dat het tot verwondering strekte van alle die hem zagen, en wisten hoe lang hy ziek was geweest, en hoe weinig voedsel hy gebruikt had. 'T is aanmerkelyk, dat hy op sommige dagen greetig dronk, zelf tot tien of twaalf mengelen *Teerwater*, roepende daarom met groot ongeduld, zelfschoon het werkte als een braakmiddel, terwyl hy zo wel voor als na zyne ziekte zeer veel mishagen en afkeer daar van getoond heeft.

163. In de laatste vertooning van de koorts, zwol zyn aangezicht en lighaam, en op beide openbaarde zig een algemeene uitslag eenigzins gelyk de roos of samenvloeyende Kinderpokjes, 't welk een week duurde. In dien tyd dronk hy twee of drie dagen spaarzaam *Teerwater*, misschien niet meer dan een mengelen daags. Maar geduurende dien tyd, hield hy geduurig uit eigen verkiezing zyn mond aan de pyp van een theepot, die half

vol heet *Teerwater* was, zuigende daar de waasfem uit, welke hy zeide dat hy zeer aangenaam en verkwikkelyk vond.

164. Op het end van de tiende week verviel hy in een zeer overvloedig zweet, en den volgenden dag was zyn uitflag geheel over, en zyn koorts verliet hem, zonder dat hy geesteloos en bleek was of 'er slegt uit zag, maar naar allen schyn zo wel en levendig als hy ooit geweest was, schoon hy eene ziekte gehad had, die ten aanzien van langduurigheid en verscheidenheid van slegte toevallen alle andere overtrof, die ik my herinneren kan ooit van gehoord of in de historie der koortsen geleezen te hebben.

165. Maar hy bleef in deezen gezonden staat niet, want den zelfden dag gaf hy zyn ernstig verlangen om verbed en verschoond te worden zo kragtig te kennen, dat men het voegzaam oordeelde hem genoeg te geven, en schoon men deezen stap met de uiterste voorzigtigheid deed, nogtans deed het hem op nieuw koude vatten, welke op zyn hoofd viel, en eene nieuwe koorts verwekte met yling en raaskallen, die weer veele weken duurde, in welken geheelen tyd men hem niet kon beweegen om maar een glaasje *Teerwater* te gebruiken, maar eindelyk is hy door een behoorlyk gebruik van *Ezelinne-Melk* en *Hondsdrif*, teffens met eene behoorlyke bestiering, zo ver hersteld, dat men hem overreeden kon om dagelyks vier glazen *Teerwater* te drinken, 't welk door Gods zegen zyne kragten versterkt, en zyne herstelling volkomen gemaakt heeft.

Ik heb liever de algemeene en wezentlyke hoofdsom opgegeven, dan een ordentelyk en volkomen. Dagregister, bevattende alle byzondere omstandigheden van deeze buitengewoone ziekte, welke het my onmogelyk was na verloop van zo veele maanden te binnen te brengen,

166. Uittreksel uit een brief van den Geëerden Kolonel *John Custis* van *Williamsburgh* in *Virginie*, en een van de Raaden van dat gewest, geschreven uit *Williamsburgh* den 10. *July* 1745.

Mr. *Custis* schryft dat hy ongelukkig eene groote koude gevat heeft, die hem de Kinkhoest veroorzaakte, waar uit schrikkelyke koortsen kwamen; dat wanneer de hoest over was hy geplaagd werd met zeer overvloedig kwylen; dat hy groote giften van Vitrioololie gebruikte, om zynen grooten dorst in deeze brandende koorts te lessen, 't welk zyne kwylklieren zo verslapte, dat hy vreesde dat ze nooit tot haare behoorlyke spanning zouden wederkeeren, nog haar eigen werk doen, zynde deeze de sluizen die het bedurven waterig vogt uitwerpen: dat hy in de Geneeskunde meer dan veertigjaar gestudeerd en daar over gelezen had; dat hy van het gevoelen was van Doktor *Brown* van *Maryland*, die voor de grootste Doktor in *Amerika* gehouden word, dat zyne ziekte haare zitplaats had in de Kwylklieren, en dat het gevaarlyk was de kwyling te sluiten, 't welk hy door jammerlyke ondervinding geleerd had,

hebbende dezelve opgestopt door een once Diacodium, ('t welk een slaapmiddel is) te gebruiken toen hy naar bed ging, waar door hy koortsen, flauwtens en veele andere ziek- tens kreeg, zo dat hy genoodzaakt was de kwyling weer te verwekken. Hy was eens zo verzwakt dat hy niet kon opstaan wanneer hy lag, nog in staat was om zyne kleederen aan te doen, en had geen trek tot eenigerlei voedsel. Maar om zyne eigen woorden te gebruiken, hy schryft dat hy eens in het *Magazyn* leezende, daarin vond de kragten van Teerwater, 't welk hy waarschyndlyk ge- looft dat zyn leven behouden heeft. Ik had het (zegt hy) geen week gebruikt, of ik be- gon eetlust te krygen, en bleef het drie maan- den gebruiken 's morgens en 's avonds, 't welk my wonderlyk herstelde; zo dat ik nu hartig kan eeten van alles waar toe ik trek kryg, schoon ik nergens smaak in kan vinden, dan in het geen zout, zoet of zuur is, en God zy 'er voor gedankt, ik ben zeer veel gebe- terd. Maar myn kwylen duurt nog met groo- te ontlasting, maar myn eeten herstelt die ontlasting, en ik heb besloten niets te gebrui- ken dat myn maag kan verzwakken, om dat de kwyl haare behoorlyke werking niet doet, en myn gehemelte en keel altyd heet en droog zyn, schoon ik geen koorts heb, welke de Doktoren zeggen dat ik hebben moet; maar ik hoop dat de tyd en het *Teerwater* my van die ongesteldheid geheel zullen vry maaken.

Dees brief is gezonden uit *Virginie* aan Mr. *Peter Collinson* te *Londen* in *Grace-church-street*, wien het belieft heeft den zelveu herwaarts over

over te zenden, geevende daar van deeze reden, om dat hy zig verzekerd houd, dat het leezen van deezen brief niet onaangenaam zal zyn aan den braaven Bisschop, dewyl hy bevinden zal, dat zyne pryswaardige pogingen om het Mensdom wel te doen, van zo goeden uitslag gevolgd worden, en misschien nergens aanmerkelyker, dan in het ongewoon geval van den gemelden Kolonel *Custis*.

167. De Eerwaarde Mr. *Syon Hill*, Kapellaan in het Werkhuis te *Dublin*, heeft veel gelegenheid gehad om de uitwerkingen van *Teerwater* te beproeven en te weten, zo in het gemelde huis, als door de geheele stad, waarin hy meer dan duizend *Gallons* van dit water heeft uitgedeeld aan zulken die gelegenheid hadden om hem daarom te vraagen; en dewyl hy de byzonderheden daarvan in geschrift gesteld heeft, wanneer ze tot zyne kennis kwamen, heeft het hem ook belieft my het volgende meede te deelen met dit opschrift.

Kort verhaal van eenige aanmerkelyke gevallen en derzelver goeden uitslag door Gods zegen over het *Teerwater*.

168. Na dat ik in *April* van het jaar 1744. de verhandeling over het *Teerwater* gelezen had, bewogen my beide liefhebbery en menslievendheid om van de uitwerkingen van dit water de proef te neemen; en indien ik bevond dat het voldeed aan het Karakter, dat 'er in de verhandeling aan gegeven was, het in de verscheiden gelegenheden die zig voor-

deeden te gebruiken, zynde het in myne magt als Kapellaan van het Werkhuis, om het te beproeven in zeer veele onderwerpen, die sedert dat ik daar gekomen ben, lang waren geplaagd geweest met vel-klier-en andere slepende ziekten.

169. Ten dien einde koos ik uit veele die in het Werkhuis waren vier van de elendigste, welke ik vier dagen *Teerwater* liet gebruiken. En waarlyk ik was zo verwonderd over den goeden uitflag, dat ik op dien tyd zwaar aangetaft met heesheid en een zeere keel het ook waagde te gebruiken; en dewyl myn keel ontfoken was, kreeg ik 'er met pyn omtrent een klein glaasje door, en na dien tyd voelde ik geen pyn in dat deel, maar kon zwelgen zonder de minste moeite. Uit deeze aangenaame en wonderlyke proef was het natuurlyk dat ik eene vrolyke hoop in 't toekomende kreeg op dit kragtig Geneesmiddel, dienvolgens nam ik het nog drie dagen daarna tweemaal daags met genoegen, 't welk op den derden dag zo werkte dat ik niet zitten kon wegens de scherphheid van den stoelgang. Evenwel hield ik my aan het middel, en den vierden dag gevoelde ik my veel beter zonder ergens over te klaagen te hebben, en ik dank God dat ik 'er sedert meede ben voortgegaan: want eer ik het *Teerwater* gebruikte was ik onderhevig aan hoofdpyn, krampen, pynen in verscheiden deelen, inzonderheid in de Nieren, die zeer hevig waren na dat ik gereden had. Ik was ook geplaagd met Zode, alle welke ziekten ik Uw Ed. verzeker dat nu volkomen over zyn, en ik ben, God zy 'er voor gedankt, als

als tot een nieuw leven hersteld, hebbende sterken eetlust, goede verteerkragt, en krachten genoeg om my in allen arbeid te ondersteunen met een gezonden en geruften slaap, schoon ik ontrent zestig jaar oud ben.

170. Het groot voordeel dat ik van *Teer-water* gekregen heb, bewoog my tot nut van het Gemeen, om het voor andere arme luiden gereed te maaken, die het sedert *April* 1744. laatstleden gehad hebben, en ze zullen het altyd voor niet hebben zo lang als ik het maak, aan welken en anderen ik meer dan duizend *Gallons* gegeven heb, zonder 'er tot nog toe klagten over gehad te hebben, maar wel ernstige Dankbetuigingen, gelyk uit het gevolg blyken zal. Hebbende dus myn eigen geval afgehandeld, verzoek ik vryheid om Uw Ed. ook die van anderen met derzelver uitslag meede te deelen, 't welk ik niet heb durven doen voordat *Oktober* over was, om dat sommigen nadeelige gevolgen op dien tyd voorspeld hebben aan allen, die het met dit middel gewaagd hebben. Maar nu *Mei* 1745. ook over is, en 'er nog geene kwaade toevallen aan die waagers gezien zyn, merk ik nu deeze voorzeggingen aan als een *brutum fulmen* (een schaadelooze bliksem).

171. Ik ben nu agt jaar Kapellaan geweest in het stads Werkhuis, in welken geheelen tyd de kinderen van dat huis elendig geplaagd zyn geweest met eene brandige jeukte of Scheurbuik, waarvan we hen nooit geheel hebben kunnen geneezen. Dit heb ik dikwyls geklaagd aan den Oppasser, die my eens verzekerde, dat alle de middelen die in de

Apotheeken zyn, hen niet kunnen geneezen: ja dat meer is, dat het niet in zyne magt was hen zuiver te houden, terwyl ze Haver gort bleeven eten. Na deeze vrye en ongelukkige belydenis, dagt my dat ik zonder nadeel de proef van *Teerwater* mogt neemen aan deeze arme ongeneesbaare lyders, zo wel tot hunne geneezing als tot welzyn van anderen. Ik deed het dan, en bevond waarlyk dat de blyde uitflag myne verwagting te boven ging: want meer dan hondert kinderen die verscheiden ongemakken hadden, werden meest in eene maand op myne kosten tot hunne blydschap geholpen. Ik gaf dagelyks agt Gallons, dikwyls met myne eigen handen, met drie pond Drop, 't welk ik in kleine stukjes sneed, en gaf het aan de kinderen om het water voor hun aangenaam te maaken.

172. Daar was toen een Meisje in het Werkhuis van ontrent negen jaar wier naam was *Maria Macculla*, die eenigen tyd te bed had moeten leggen aan eene zeer zwaare Scheurbuik. Ze had weinig of geen eetlust, was vol pyn, om dat ze in verscheiden deelen als gevild was door herhaalde vryvingen met Zwavel: eindelyk raakte het kind aan het kwynen, dewyl ze niet genoeg at, nog fliep om de natuur te ondersteunen, neemende dagelyks af, en werd by allen die haar zagen aangemerkt als buiten hoop te zyn: evenwel heritelde het kind wonderlyk door een week *Teerwater* te gebruiken; en door het water te blyven drinken droogden en schilferden haare Zweeren, en ze zag 'er uit als iemand die uit de Kinderpokjes komt; maar haar eetlust
weer-

weerkomende schein ze terstond te herleeven, en is heden den 6 *Mei* 1745. een van de sterkste kinderen in ons huis, leeft wel, en is alle myne moeite en kosten zeer wel waardig.

173. Het volgende onderwerp was *John Hall* ontrent negen jaar oud, die in *April* 1744. nog slaapen kon, nog genoeg eeten om in het leven te blijven, gelyk zyn moeder my zeide, steeds klaagende en kermende over zyn buik die zeer gezwollen was, en hy zou naar alle waarschyndlykheid in 't kort gesturven zyn, indien hy niet tydig verligt was geworden door *Teerwater*, 't welk het kind zeer veele wurmen deed kwyt raaken, sedert welke ontlasting hy wel is, en ik hoor van geene klagten gelyk te voren. De Moeder van dit kind *Maria Hall*, toen oppaster in het Werkhuis, van de bestierders geroepen zynde om plegtig getuigenis van deeze zaak te geeven, zwoer dat haar Zoon, kort na dat hy het *Teerwater* gebruikt had, een waterpot vol wurmen was kwyt geraakt, waar van ze 'er nog sommige had levend gezien; en zwoer verder dat zy zelve geneezen was van eene zwaare pyn in haar zyde en maag, door eene wonderlyke ontlasting aan twee kanten veroorzaakt door twee mengelen *Teerwater* die ze in vier dagen gebruikt had; en van gebrek van eetlust, welken ze toen den 10. *Mei* 1744. weer zeer wel had.

174. De volgende was *James Ellis*, nu in het Werkhuis, een knaap van meer dan dertien jaar oud, die zyne handen lang niet wel had kunnen gebruiken wegens eene loopende zweer,

zweer, maar die nu door dit middel volkomen geneezen is. Nog is 'er een andere jonge in het zelfde huis, wiens naam is *George Dorton*, wiens klieren onder de Kin zeer gezwollen en ontstoken zyn, en zelf eene rotte stof loozen, die walging verwekt in de aanbouwers. Dees jonge gebruikte maar ééne maand *Teerwater*, 't welk zyne zweeren sterk opdroogde, en hy is nu zeer wel.

175. Diergelyk geval is dat van een jong Meisje, wier naam is *Anna Maria Empty*, in het Kerspel van *Glandorkin*, ontrent vier mylen van *Dublin*, die nog onlangs schrikkelyk geplaagd was met eene zweer in veele deelen, inzonderheid haar aangezigt. Ze was my voor eenigen tyd aangeprezen door den Dienaar van haar Kerspel, en kreeg veel verligting waar van ik een Ooggetuige ben. Haar moeder deed my het volgende verhaal van haare geneezing: dat haar Dogters zweeren door drinken van *Teerwater* waren opgedroogd, die haar aangezigt en kaaken zo bezet hadden, dat ze nog eten nog zwelgen kon, maar de Zweeren in het Meisjes aangezigt braken open terwyl ze sliep en ontlastten zig zeer sterk. De Moeder zeer verblyd over haar Dogters onverwagte geneezing, was begeerig om de vuiligheid na te zien die haar Dogter nog onlangs zo zeer geplaagd had, en ze verzekert my, dat ze in de ontlaste vuiligheid een plat beentje gevonden heeft, ontrent een duim lang, maar zo breed niet, zynde zwart en puntig. Dit meen ik dat de opening van de Zweeren in het aangezigt gestopt heeft, om dat, wanneer
men

men het wegnam, de ontlastingen eenigen tyd zeer groot waren, na welke het Meisje wel groeide, en ze is zeer weinig mismaakt, en door *Teerwater* te blyven drinken is ze nu in *December 1745.* van die kwaal volkomen geneezen.

176. Diergelyke geneezing is geschied aan het Zoontje van een knecht by den Alderman *Kane.* Dit Jongetje kreeg eene kneuzing in een van zyne handen; de geneezing niet volkomen zynde, braken de *Zweeren* weeropen boven op die zelfde hand: daar en boven brak 'er op dien zelfden tyd nog een zweer open in des kinds hiel, en schoon die beide *Zweeren* lang hardnekkig geweest, en eer de knaap *Teerwater* dronk voor ongeneesbaar gehouden waren, zyn ze nogtans voor dit middel geweken.

177. *Anna Maddin*, Zuster van eene vrouw die *Minne* was by *Mr. Putland*, had eene zeere hand die zo gezwollen en ontstoken was, dat de *Heelmeesters* geloofden dat 'er versterving in was, en veroordeelden ze daarom om afgezet te worden. De *Doktor* nogtans die over haar ging raadde, gelyk my gezegd is, eer men tot dit uiterste kwam, om de proef te neemen van *Teerwater*, 't welk geschiedde: en toen ik voor eenigen tyd de vrouws hand zag, geleek ze wel eene zwarte klomp zonder gedaante; en nu ben ik onderregt door een verhaal van de vrouw zelve, dat ze in alle opzigten wel is, en geen pyn in dat deel heeft, en die hand kan gebruiken gelyk de andere.

178. *Pieter Eward Kousenweever* in *Old-Corn-*

Cornmarket had over zyn geheele lighaam zo veele zweeren, en de Scheurbuik had veele deelen zo weg gevreten dat hy niet werken kon, schoon alle middelen verscheiden, maanden in het ziekenhuis waren aangewend maar te vergeefs. Dus werd hy gerekend onder de ongeneesbaaren : toen gebruikte hy dit middel en werd aanstonds hersteld, en vervolgt nu zyn werk, en draagt zorg voor zig zelve en tot troost van anderen. Zyn moeder, eene bejaarde vrouw, lang geplaagd met Aamborstigheid, nam ook deel in het middel van haar Zoon, 't welk haar van die ziekte genas schoon ze verouderd was.

179. Een Heer opgebracht tot een Apotheker, en daarom wil ik hem niet noemen, kwam op een avond zeer droefgeestig in onze zaal met eene ontstooke zeere keel. Hy zeide dat hy zyne kwyl niet kon doorslikken, en dat hy eene groote brok in zyn Keel had, welke aanstonds moest doorgestoken worden of ze zou hem verstikken. Met veel moeite overreedde ik den Jongman om wat *Teerwater* te gebruiken, 't welk hem aanstonds verlichtte, en hy gevoelt zyne schrikkelyke brok niet meer, maar blyft het vry gemakkelyk en wel hebben. In deeze en veele andere voorbeelden heb ik bevonden, dat niets eene zeere Keel zo schielyk en zo kragtig helpt als dit middel.

180. Mejuffrouw *Katharina Williams*, die Aardenwerk verkoopt aan het end van *Dirtylane* in *Thomas-street*, had zo groote zweer in een van haare beenen, dat het veroordeeld werd om afgezet te worden, na dat ze groote kosten

kosten gedaan en zeer zwaare pynen geleden had: nogtans is dat been door dit kragtig geneesmiddel in korten tyd zonder eenige andere uitwendige middelen tot een gemakkelijken en volmaakt gezonden staat hersteld.

181. *Maria Philips*, nu in het Werkhuis, had het gebruik van haar been een geruimen tyd eenigzins verloren door eene bestendige doofheid of tinteling, gelyk of het sliep: ze kon 'er niet op gaan dan met moeite, maar indien ze het schielyk, al was het nog zo weinig roerde, dan voelde ze eene zeer hevige pyn, en was in vriezend Weer dikwyls genoodzaakt menige uren by nacht in het bed op te zitten, om te kermen en het te vryven; maar door *Teerwater* is die doofheid geheel over, en al gaat ze nog zo schielyk of lang, voelt ze in 't geheel geen pyn in dat deel, die, voor dat ze *Teerwater* dronk, een zeker gevolg van zulke beweeging was.

182. Een Zoon van Mr. B.....y, Yzerkraamer in *Thomas straat* was een geruimen tyd geplaagd met drooge schurft aan zyn Kin die zeer naar Lazery geleek. Het ontbrak niet aan raadgevingen, en geene kosten werden gespaard, nogtans vond het kind geen verligting. Hierom vroeg zyne teere Moeder aan den Doktor, of ze het mogt waagen om het kind *Teerwater* te geeven, dat ontrent dien tyd zo zeer in gebruik raakte: „ ja, ja „ zegt de Doktor, indien gy uwen Zoon wilt „ om hals helpen ” en om dit te bewyzen gaf hy deeze reden „ 't geen de Natuur, zeide hy „ zonder geweld uitwerpt, zult gy zekerlyk opsluiten door de toeschroeiende „ kragt

„kragt van *Teerwater*, en dus zal uw Zoon „zekerlyk sterven”. Men waagde het evenwel met *Teerwater* met de uiterste schroom, en in korten tyd is het kind volkomen gezond en zuiver geworden, en blyft nog zo. Hier van ben ik beide oog-en oor-getuige, dewyl ik een bezoek van die Juffrouw met haar kind gehad heb, die deezen grooten zegen dankbaar erkende, en my het bovenstaande verhaal gedaan heeft.

183. *Robert Scot*, Lintwever by *Paul Johnston* in *James street*, is schielyk door dit kragtig geneesmiddel geholpen van een oude Zweer in zyn dye, en van eene teeringagtige hoest, die den armen man zodanig verzwakte, dat hy niet in staat was om te werken, maar nu ziet hy 'er wel uit, en wint met genoegen zyn brood, en om zyne eigen woorden te gebruiken, hy maakt dat zyne voeten zyne Kakebeenen onderhouden.

184. *Mejuffrouw Bermingham*, toen woonende by *Mejuffrouw Becks* in *James street*, sukkelde veele jaaren aan een zwaare pyn in haar zyde, die men voor eene verzwearing hield, en is door dit middel schielyk geholpen door eene ontlasting van ongeloofbaar veel vuiligheid en etteragtige stof naar boven, sedert welken tyd die vrouw, schoon hoog bejaard, het vermaak van het leven kan genieten, en is nu sterk en heeft het gemakke-lyk.

185. *Elizabeth Wood*, by *Mr. Mac Guires*, op den hoek vande *Meath-street* is door *Teerwater* geholpen van eene oude Aamborstigheid en Waterzugt, door welke beide de arme
vrouw

vrouw elk oogenblik op het punt van sterven schein te zyn. Beide deeze ziekten zyn door dit water geneezen, en ze meent nu dat ze zo lang zal leeven als iemand van haare buuren, zynde hartig en sterk.

186. *William Billingsly*, te voren in het Werkhuis, woonende nu te *Crooked-staff*, was geplaagd met zwellingen en zwaare pynen in beide zyne handen en voeten, die hem niet toelieten te werken nog te gaan: maar nadat hy dit middel alleen eene maand gebruikt had, gingen alle zyne ziekten over, en hy werd zo sterk en hartig, dat hy dagelyks in het Werkhuis ruim vyf ellen linnen weeft. Ik sprak met hem den 7. *February* 1744, en toen was hy zeer wel.

187. *John Rose*, nu in het Werkhuis, was langen tyd bedlegerig, met krampen over zyn geheele ligchaam, waarvan de pyn zo hevig en geduurig was, dat zyn jammerlyk kermen nacht en dag allen die by hem waren ontrufte; maar door eene maand *Teerwater* te drinken, ging zyne ziekte byna over, zonder den minsten aanval tot *Mei* 1744, en nu heeft hy het gebruik van zyne ledematen, schoon hy te voren geen voet kon verzetten.

188. *Robert Turnbowl*, een jonge uit het zelfde huis, werd van een anderen jongen op zyn rug gedragen, en by myn kamer deur gebragt, niet in staat zynde om eenen voet te verzetten; nogtans heeft hy door eene maand dit kragtig middel te gebruiken, zyne voeten weer tot zyn wil gekregen, en gaat nu redelyk wel.

189. *John Warburghs* van dezelfde familie, was schrikkelyk geplaagd met eene ontsteeking in zyn hoofd; zyne Oogleden waren zo gezwollen, dat de jonge by myn kamer gebragt werd, zynde het voor hem zo donker als voor iemand die blind is, en smeekte daar zeer plegtig en ernstig om *Teerwater*. Ik stond hem zyn verzoek toe, schoon ik aan den uitslag twyffelde: nogtans toen hy dit middel drie dagen gebruikt had, was zyne ontsteeking zo verkoeld, dat zyne oogen volkomen hersteld waren: evenwel waren zyn Voorhoofd, Kin en agterhoofd bedekt met een zwaare en vreemde Roos, die 'er in drie dagen weer geheel afschilferde, de ontsteeking werd verkoeld, en de jonge blyft zeer wel, en is nu meer dan een jaar vry van die ziekte geweest.

190. *Richard Keeves* van die zelfde familie, had twee bloedzweeren in zyne Dye, die hem niet toelieten te slaapen, te werken of te gaan, welke beide in korten tyd door dit middel geneezen zyn zonder eenig ander uitwendig middel.

191. Daar is eene vrouw op *Arbour-hill*, die langen tyd veel geleden heeft door een zweer in haar been, en na veele kostbaare en pynelyke proeven vermaand is geduld te nemen, als zynde ongeneesbaar. Toen kwam ze tot *Teerwater* als haar laatste toevlugt, waar door ze zo ver hersteld is, dat ze nu in staat is om te Kerk te gaan, en God voor zo grooten zegen te danken, ja gaat overal zonder pyn of moeite, schoon ze té voren niet in staat was een voet te verzetten zonder beide.

192. Daar is een Officier in de Barak, die lang, na een weinig gegaan te hebben, eene zwaare pijn gevoeld heeft in de agterste pezen zyner voeten: maar na dat hy *Teerwater* gedronken heeft, zyn alle zyne pynen volkomen over, hoe veel of hoe ſchielyk hy ook gaan mag, waar van hy de proef genomen heeft, en dit heb ik uit zyn eigen mond.

193. *Matthew Lynch*, een oud man van ten minſten zeventig jaar, woonende nu by Mr. *Floyde* in *Kilmainham*, was nog onlangs zeer Aamborſtig, en zo geplaagd met Aambeien dat hy altyd vreesde te ſterven wegens de hevigheid der pijn, wanneer hy moest afgaan: maar nu kan hy door de veelvermogende hulp van dit geneesmiddel dit natuurlyk werk met gemak doen; en hy is niet alleen geneezen van alle zyne oude ziekten, maar ſchynt op nieuw leven en kragt gewonnen te hebben.

194. De tegenwoordige Voorleezer in *Chriſt-Church* was een geruimen tyd geplaagd met heesheid, en zeide my dat hy bevreesd was voor langduurigheid van dit ongemak, maar hy is nu zo ruim geworden door het *Teerwater*, dat hy nu zelf in ſtaat is om te zingen, *O be Joyful*.

195. Mr. *John Purcell*, Zoon van den tegenwoordigen Rentmeester van het Werkhuis, ſcheen voor eenigen tyd af te vallen door een teeringagtige hoest en veele ſteekende pynen: maar door dit hartſterkend middel, word hy dagelyks verkwikt; en geen wonder, want van tyd tot tyd raakte hy verſcheiden groote Wurmen kwyt, die men toevallig ontdekte,

en waar van men 'er waarschyglyk veele niet gezien heeft.

196. *Jane Hamilton* nu in het Werkhuis te *Dublin*, was schrikkelyk geplaagd met een zeer hoofd, waar voor men haar vier jaar had onder handen gehad in *Mercers Gasthuis*, maar zonder vrugt. Naderhand is ze aangenomen in het Werkhuis, alwaar men verscheiden jaaren in allerlei geneeswyzen heeft agtervolgd, maar met even weinig vrugt. Om deeze reden werd ze by my gezonden, als hebbende eene hardnekkige ziekte, om te beproeven wat het *Teerwater* doen zou. Ik nam dienvolgens het meisje onder handen, en gaf haar een maand lang niets anders dan *Teerwater*, 's morgens en 's avonds: toen heb ik haar hoofd tweemaal daags gewassen en gevreven met een Spons gedoopt in warm sterk *Teerwater*, bereid uit een mengelen *Teer*, en twee mengelen kookend water, tot dat 'er al de schurft af was, door welk middel het meisje nu volkomen zuiver, sterk en gezond is, hebbende een hoofd met dik hair, als of haar nooit iets gescheeld had, tot verwondering van allen die haarte voren in haaren zeer elendigen staat gekend hadden.

197. Zekere Juffrouw *Eager*, woonende nu te *Mullinehack* ontrent *Newrow* in *Thomasstreet*, wierp van tyd tot tyd zo veel bloed op, dat ze zo bleek was als een geest, en zo zwak dat ze nauwlyks staan kon. Maar na dat ze *Teerwater* gebruikt had, hield die bloedige ontlasting op, en ze betert nog dagelijks, zo dat ze nu eene hartige sterke vrouw word.

198. Mr. *William Dickison*, tegen over *James Church*, was voor eenigen tyd zeer doof. Hy nam *Teerwater*, waar op een uitslag aan zyn Kin kwam, na welken tyd hy zo wel kon hooren als ooit, en dit blyft zo, fchoon het nu meer dan twee jaar geleden is.

Daar zyn zeer veel meer gevallen, welker uitslag verbaazend is, die ik met ftilzwygen moet voorbygaan, zynde het my om redenen niet toegelaaten de naamen van de perfoonen die daarin belang hebben te melden: evenwel is 'er een waarlyk zo aanmerkelyk en verbaazend, dat ik het zonder nadeel van het Gemeen niet kan voorby gaan. Om welke reden ik hoop dat de perfoonen wien het raakt het niet kwalyk neemen zullen, naardien ik alleen het voordeel van anderen op het oog heb.

Een zeer aanmerkelyk geval

199. Den derden *November* laaftleden kreeg ik bezoek van een Heelmeester in deze ftad, om my, gelyk hy zeide, dank te zeggen voor eene zeer wonderlyke geneezing, die door myn *Teerwater* verrigt was. Dit maakte my nieuwsgierig om het geval te weeten. Hy zeide my dat zeker perfoon in deeze ftad eenigen tyd had gefukkeld aan de Venusziekte, die het geheele bloed zo befmet had, dat het ongelukkig fchepfel een gedeelte van zynen Neus verloren had, eer hy iemand geroepen had, zo dat de befmetting door den tyd van top tot teen verfpread was; want hy kon zyn vuift fteeken in een van de kuiten van het arm

fchepfel, en zyn geheele rug was zo bloot als een gevild Konyn. Zyn hoofd en klieren waren ook zo ontstoken, dat hy dikwyls twee uren aan deezen eenen lyder besteed had: maar zeide hy, om myn verhaal te bekorten, na dat ik alle de geneeswyzen voor deeze ziekte eenigen tyd te vergeefs beproefd had, gaf ik mynen lyder over aan uw *Teerwater*. De zichtbaare en schielijke uitwerkingen daar van deden my verbaast staan. Alle zyne zweeren vertoonden zig minder brandig en kwaadaartig. Ik begon toen, vervolgde hy, wat hoop op mynen lyder te krygen, schoon ik te voren waarlyk geene altoos had. Na dat myn lyder een *Gallon* van uw *Teerwater* gebruikt had, kwam ik eens op een morgen by hem, en vond hem vol ongemak, knorrig en onrustig. Toen ik de reden vroeg, betuigde myn lyder zeer ernstig, dat hy geen drop *Teerwater* meer proeven zou, om dat de werking die het hem den laatst voorleden nacht veroorzaakt had, zo geweldig en door-dringend geweest was. Ik tragtte dit schielijk ongenoegen te overwinnen, door klaar aan te toonen de waare reden en het toekomend voordeel van deeze sterke werking, maar zonder vrugt. Dus liet hy het *Teerwater* agt en veertig uren staan, ten einde van welke alle zyne zweeren veel rotter stonden en zeer merkelyk ontstoken waren, klaarlyk toonende de volstreckte noodzakelykheid om tot ons voorgaand geneesmiddel weder te keeren. Na eenige worstelingen met myn lyders harduekkig vooroordeel deden wy het, en nu kan ik Uw Ed. zeggen, Myn Heer, zei de Heel-

Heelmeester, dat myn lyder volkomen hersteld is, zyn Neus alleen uitgezonderd: en deeze geheele geneezing zo groot als ze is, is verrigt door uw *Teerwater* zonder eenige andere middelen. Nu, Myn Heer, vervolgde hy, moet ik bekennen, dat de eenige beweegreden van dit bezoek en deeze vrye be-lydenis, niet alleen is een beginfel van dankbaarheid, maar ook om Uw Ed. te verzoeken my te zeggen welke soort van *Teer* gy gebruikt, en hoe gy uw water gereed maakt: 't welk ik my verbeeld, zeide hy, dat van veel dienst voor de elendigste onder het Mensdom zyn zal. Dienvolgens zeide ik hem dat ik een soort van *Noorweegse Teer* gebruikte, en hoe ik het water gereed maakte.

200. Een Heer nu zyn intrek hebbende op *Arbour-Hill*, was zeer geplaagd met inwendige pynen, en zo vermagerd, dat hy zig genoodzaakt vond eene aanzienelyke en voordeelige bediening te laten vaaren, tot welke hy onlangs buitens lands was aangepreezen. Wanneer alle andere middelen en raadgevingen vrugteloos waren, dronk hy een geruimen tyd *Teerwater* dat hy zelf had gereed gemaakt, 't welk hy my verzekerde dat hem byna vergiftigd had, zonder dat hy eenig gemak of verligting had. Dit hem mislukt zynde zond hy op den raad van een vrind by my om myn *Teerwater*: en na dat hy dit eenigen tyd gebruikt had, gingen zyne pynen aanstonds over en kwamen nooit weer, ichoon het meer dan vier maanden geleden is, en hy volhard steeds in het gebruik van het water. En daar en boven brengt hy nu den nacht ongevoelig door,

terwyl hy, voor dat hy myn *Teerwater* dronk, doorgaans alle uren van den nagt de Klokken telde, door welke aangenaame gesteldheid zyn natuurlyke eetlust is weergekeerd, en hy is nu een vlug levendig sterk man.

201. Mejuffrouw *Dickson*, woonende nu by Mejuffrouw *Ford* te *Islandbridge*, sukkelde lang aan eene geheele sleep van ziekten, maar inzonderheid aan geduurige Kolyken en verouderde Scheurbuik, die haar geheel lighaam en in 't byzonder haar aangezigt aantastte, welke nu alleen door dit geneesmiddel geholpen zyn.

202. Mejuffrouw *Martha Dowers*, woonende tegen over de Haan in *Plunket-street* was lang geplaagd met eene verouderde Scheurbuik over haar geheel lighaam, die jaaren lang ongeneesbaar bleef, schoon alle middelen werden in 't werk gesteld, die deeze Juffrouw bedenken of koopen kon: op 't laatst nam zy *Teerwater* 't welk haar in der daad geneezen heeft, waarvan ik Ooggetuige ben, zynde zy by my geweest in het Werkhuis den 26. *November* 1745, om te erkennen den zegen dien ze genoten had, en 'er voor te danken, hebbende niet het minste vlakje, en ziende 'er gezond en wel uit.

203. Mr. *William Foster* Broeder van Mr. *Foster*, Brouwer in *James-street* te *Dublin*, kwam in de stad in het begin van *November* 1745, zynde zeer geplaagd met eene zwelling in beide zyne beenen, en daar en boven met een zwaaren hoeft, waar voor hy maar een *Gallon Teerwater* gebruikt heeft, en heden den 26. *November* heeft my zyn Neef verzekerd,

kerd, dat de zwelling en de hoeft over zyn, en dat hy, die in een kwynenden staat scheen te zyn toen hy onlangs in de stad kwam, dagelyks beter word en schynt tot een nieuwen staat van gezondheid hersteld te zyn.

204. De Heeren *Massy* en *Boucher* uit het Graaffschap *Limerick*, hadden door eene langduurige gevangenis en andere ongelukken zulk een slegt lighaamsgestel gekregen, dat hunne Doktoren getuigenis gaven dat ze niet leeven konden, indien ze bleeven in de plaats alwaar ze waren, en dus werden ze in myne nabuurschap gebragt om hun leven te bewaaren. By dit gelukkig toeval van het *Teerwater* hoorende, zonden ze daar aanstonds om, 't welk ze dronken, en werden in korten tyd tot verwondering hersteld, na dat alle andere middelen door de beste Doktoren voorgeschreven, mislukt waren. Den 5. van deeze loopende maand *November* 1745. sprak ik hen beide, en ze verzekerden my, dat ze nu meer dan zes maanden, na dat ze het *Teerwater* gebruikt hadden, wel geweest waren.

205. Eene Juffrouw van myne kennis werd in *September* 1745. laatstleden 's morgens ontrent drie uren aangetast met eene zwaare koorts, die haar meer dan twee uren deed beeven. Hier op gaf ik haar een klein glaasje met *Teerwater*, 't welk haar aanstonds tot rust bragt, en ze kreeg toen voor een tyd een verfrissend slaapje. Toen ze den zelfden morgen ten negen uren wilde opstaan, kon ze haar linker been niet verroeren, zynde het zeer styf en pynelyk, en zeer gezwollen en ontstoken. Hier op riep men een Heelmeester,

die verzekerde datze eene zwaare ziekte had, welker gevolg hy nog niet voorzien kon. Zy daar van ontfeld hield nog eenigen tyd haar bed, en bette haar been met brandewyn, maar gebruikte inwendig geen ander middel dan *Teerwater*, waardoor ze geen aanval van de koorts meer kreeg, en haar been is nu niet gezwollen nog ontfoken, maar naar allen fchyn, dewyl ze het gemakkelyk en natuurelyk gebruiken kan, zo wel en gezond als het ander.

206. Eene zeer aanmerkelyke geneezing van de Dogter van zekeren Heer, ontrent negen jaar oud, in Kinderpokjes.

Mejuffrouw *Hannah Hartnell* nu woonende by Mejuffrouw *Green* in Ransfordstreet, werd den 6. *November* 1745. van de Kinderpokjes aangetaft. Haare Ouders de Verhandeling over het *Teerwater* gelezen, en daar van een goed gevoelen hebbende, wilden het gaarne gebruiken. Dienvolgens liet ik het kind om de zes uren een klein glaasje warm daar van geeven. Ze gebruikte het, en het bekwam haar wel tot den derden dag; maar toen gaf ze het kort na het gebruik weer over beladen met vuiligheid en flym, en hier door hield alle benauwdheid en pyn voor haar maag op, waar over ze te voren geduurig geklaagd had. Daar en boven had ze op dien derden dag eene zwaare buikloop, die ontrent twintig uren duurde, tot dat ze haar *Teerwater* weer dronk gelyk te voren; maar bevindende dat ze het meest daar van of geheel overgaf, liet

liet ik 'er een derde warm water onder mengen, om het flapper te maaken, 't welk het in de Maag deed blyven, want ze gaf het daar na niet meer over, en het walgde haar op verna zo veel niet, en ze klaagde ook in het geheel niet tot *Maandag* den 17. *November*, zynde den dertienden dag, wanneer ik, toen ik het kind des morgens bezocht, het in een hoopeloozen staat vond. De ontlasting uit haar neus en oogen was gestopt, die voor dien tyd zeer groot was, loopende de Kinderpokjes in des kinds aangezicht samen, en de etter zig door dien weg ontlastende, maar op de handen vertoonden ze zig zwart of blauwagtig, het kind werd koud, had weinig of geen pols, en daar en boven eene groote heesheid en geduurige hoeft. Deeze doodelyke toevallen en schielyke verandering deden my zeer verbaast staan, dewyl ik het kind den vorigen avond in een staat die veel goeds beloofde gelaten had. Ik onderzocht toen nauwkeurig hoe deeze schrikkelyke verandering was voorgevallen, en ik bevond dat het water by toeval in des kinds bed gestort was, waar uit men het genomen had schoon in een kouden vriezenden dag, en buiten welk ze een geruimen tyd gebleven was, en waar in men haar niet weer gelegd had, voor dat al wat nat was gedroogd en weer hersteld was. Op dat ogenblik verdween al onze vorige hoop op des kinds herstelling, en ik voor my geloofde dat ze geen twaalf uren meer kon worstelen, wegens de verstopningen in haar hoofd en keel, die zeer hardnekkig scheenen, zynde het kind niet in staat te spreken,

te

te slikken of ruim adem te haalen: evenwel schoon myn hoop waarlyk zeer klein was, warmde ik aanstonds een klein glaasje *Teerwater*, zonder 'er iets anders by te doen, en noodzaakte het arme kind met moeite om het allengskens in te slurpen, tot dat ze het na een geruimen tyd geheel binnen kreeg, en ze hield het by zig. Hier op liet ik een gezond zorgvuldig mens in het bed leggen, en het kind in haar armen neemen, om het, indien het mogelyk was, warmte in te storten. De teerhartige moeder was daar aanstonds gereed toe; in korten tyd werd het kind warm en gemakkelyker, kreeg een dun zweet, en sliep ontrent twee uren, na welken tyd de voorgaande ontlasting uit neus en oogen weer voren kwam, en even groot scheen, indien niet voor een tyd grooter dan te voren, 't welk des kinds spoedige herstelling uit dit naakend gevaar zeer veel bevorderde. Ze is nu op en wel, heeft een grooten eetlust en goede verteerkragt, en 't geen in dit geheele beloop meest verwonderlyk is, ze was in den tyd van een en twintig dagen niet eens ziek, en klaagde nergens over, behalven op den derden en dertienden dag. Nu verzoek ik vryheid om het Gemeen te verzekeren, dat dit kind geen andere middelen gebruikt heeft, dan alleen *Teerwater*, en geen drop Sek: haar gemeene drank was Hui, of gekookte Melk en water, waar van ze overvloedig dronk en altyd warm. Door Gods zegen over deeze middelen is ze nu frisser en hartiger dan te voren, zynde het thans den 28. November

1745.

1745. maar de drie en twintigste dag (van haare ziekte).

207. Mr. *William Charleton* werd in *November* 1745. met eene zwaare koorts aangetast, waarvan hy wel schein beter te worden, maar stortte kort daarna weer in, waar door hy eenigen tyd kwynde en buiten hoop schein: als een toegift op deeze ziekte kwam nog, dat eene brandige zweer zyn keel van binnen zo bezette dat hy niet zwelgen kon. Hier op zond hy by my om *Teerwater*, en na dit gebruikt te hebben, verdween zyne zweer, zyn eetlust kwam weer, zyne koorts verliet hem geheel zonder eenig kwaad toeval, en de jonge Heer is nu, God zy'er voor gedankt, uit deezen kwynenden gevaarlyken staat fris en sterk geworden. Al het welk hy heden den 24. *December* op myn kamer dankbaar erkend heeft, alwaar hy een kop *Teerwater* met de grootste wakkerheid met my gebruikte. Hy heeft zyn intrek by Mr. *Silk* tegen over het Werkhuis.

208. *John Mac Donald*, nu in het Werkhuis, had het Koningszeer, dat elendig invrat in veele deelen van zyn lighaam, en zyn halve aangezicht verteerde, zo dat het afschuwelyk was voor hem zelven en voor anderen. Dit kwam hem eerst over op het land. Op hoop van geneezing kwam hy in deeze stad, en ontmoette by toeval den Bisschop van *Cloyne*, die hem *Teerwater* aanprees, en gaf hem wat geld om dit te verkrygen. De knaap verzuimde deezen goeden raad, maar werd toegelaaten in een van de zieken zaalen, alwaar hy tweemaal kwylde, maar niet beter worden-
de

de, werd hy ongeneesbaar verklaard. Zynde toen in groote verlegenheid kwam hy in het Werkhuis als een zwerver, alwaar men hem ook liet kwylen, maar zyne kwaal bleef hardnekkig zonder het minste teken van herstelling, schoon hy eenigzins als een schim geworden was: terwyl hy rontom zwurf kreeg ik kennis aan hem, en prees hem *Teerwater* aan: hy hoorde naar my, en hy vond in den tyd van veertien dagen merkelyke verligting, en bleef nog ontrent zes weeken *Teerwater* gebruiken, 't welk alle de zweeren aan zyn lighaam geneezen heeft: maar daar ze geweest zyn is de huid met rimpels, schoon zonder eenige zwakheid of pyn. Dus verre Mr. Hill.

209. Uittreksel uit een Brief van een geloofwaardig en deftig Heer, verhaalende zyn eigen geval, van den 10. *December* 1745.

'T is wat meer dan een jaar geleden, toen ik my eerst begon te bemoejen met *Teerwater* en het maar uit Spel gebruikte. Ik vond het goed voor eene zwakke verteerkragt, en om eene flappe Maag te versterken. Somtyds was ik geplaagd met Aambeien, en met pyn in het onderste gedeelte van myn rug, in welke beide gevallen het my dienst deed. Maar naderhand het vry gemakkelyk hebbende, dagt ik weinig om *Teerwater* tot het begin van *July* laatstleden, wanneer dezelfde pyn in het onderste gedeelte van myn rug my zo hevig aankwam, dat ik genoodzaakt was een Doktor te roepen, van wien ik hoorde dat het geen
ik

ik voor Graveel gehouden had Jigt was. Evenwel bepaalde ik by my zelven ernstig *Teerwater* te gaan gebruiken, 't welk ik sedert dien tyd ordentelyk gedaan heb, alleen nu en dan met korte tusschenpoozen, en door Gods zegen met veel voordeel voor myne gezondheid en kragten, doorstraaling van geesten en vrolykheid. Wanneer ik het geregeld begon te gebruiken, nam ik een besluit om my aan zo verkoelende en zagte spyzen te verbinden als ik kon verdraagen, en minder vlees, bier, Wyn of Ciderdrank dan te voren te gebruiken: en ik geloof dat veeltyds minder dan een pond vlees en een mengen van alle deeze vogten met malkander my een week onderhouden hebben. Dit deed ik om dat het water, gelyk ik meen, warm en hartsterkend van aart is, waar uit ik besloot dat het myn gestel genoeg zou ondersteunen, gelyk de uitkomst bewezen heeft. En ik bevind waarlyk weinig of geen trek tot drinken behalven op myn eeten, en ook minder dan te voren, en ik heb ook geen gebrek aan hartsterking gehad terwyl ik het *Teerwater* gebruikt heb.

Ik was ontrent dertig jaar oud, toen ik eene verzwearing kreeg aan myn agterste; en 't is nu wat meer dan dertig jaar dat het een loopende zweer geweest is meer of minder, welke zekerlyk op sommige tyden in de maand vry veel etterige stof loosde, maar die ontlasting is nu opgehouden door middel van *Teerwater*.

Schoon nu die Heer volkomen van alle zyne ziekten bevryd is, is hy nogtans bekommerd,

merd, dat de opstopping en geneezing van zyne verzweering kwaade gevolgen zal hebben, zynde in verbeelding, dat het gebrek van deeze ontlasting, waaraan hy nu zo lang gewoon is, elders eene ziekte zal veroorzaken, en daarom heeft men hem geraden in het gebruik van Teerwater te volharden; en teffens zegt hy, dat dewyl hy het zo dienstig gevonden heeft, hy bevreesd is dat men hem raaden zal deffelfs gebruik na te laten, zo lang als het voordeel dat hy daarvan krygt zichtbaar is in het genot van een beter staat van gezondheid en genoegen, zonder verzeld te zyn met eenig tegenwoordig ongemak. 'T is aangenaam te zien dat die lyder van zyne loopende zweer geneezen is die hem dertig jaar geplaagd heeft: en hy kon niet volkomen geneezen worden, ten zy zyne verzweering was toegeheeld; en men heeft niets daar van te vreezen, dewyl de kwaade stoffen niet te rug gedreven, of naar andere deelen gejaagd, maar verbeterd zyn: zo groot is de wonderlyke kragt van *Teerwater* in het verzagten van het bloed en de sappen.

210. In *September* 1745. deden my twee Heeren aan hunne huizen te *Cloyne* een verhaal van de voordeelen die ze door het gebruik van *Teerwater* genoten hebben.

Mr. *James Hanning* had door koude te vatten in *November* 1743. eene zwaare koorts gekregen; zyne beenen en voeten waren in 't eerst zeer koud, zyn hoofd ontsteld, en hy verloor al zyn eetlust, zo dat allen hem wegens de hevigheid van zyne koorts in een gevaarlyken staat meenden te zyn. Hy nam
zyn

zyn toevlugt tot *Teerwater*, 't welk hy in overvloed dronk en niets anders: na het tien dagen gedronken te hebben waren zyne koorts en alle andere kwaade toevallen over, en in veertien dagen was hy volkomen hersteld.

211. *Mr. Clement Foster*, die veel handel dryft in gesponnen werk, werd in den Zomer van het jaar 1744. overvallen van de koorts, die hem zeer aantastte, en hem buiten staat stelde om eenig werk te doen. Hy kreeg raad om *Teerwater* te drinken, 't welk van die uitwerking was, dat zyne koorts in tien dagen veranderde in eene afgaande, die zo gemakkelyk was, dat hy aanstonds door het gebruik van de Kina volkomen geneezen werd: Hy zeide my ook, dat hy reeds sedert verscheiden jaaren alle jaar geplaagd was met een of twee aanvallen van de Jigt, maar dat die niet weer was gekomen, sedert dat hy had begonnen *Teerwater* te drinken.

212. *Robert Dillon* van *Clonbrok* in het Graafschap *Galway*, Schildknaap, lid van het Parlement, heeft my het volgende verhaal gelieven te doen in *January* 1745, dat hy meer dan vyftien jaar geplaagd is geweest met de Jigt, die alle jaar heviger werd; dat hy de aanvallen doorgaans veele maanden agter mal-kander heeft met zwaare pyn en zo groote zwakheid in zyne ledematen, dat hy nauwlyks gaan kan; dat wanneer hy zonder aanval is, hy inzonderheid 's morgens geplaagd is met eene groote ongemakkelykheid en walg-ing in zyne Maag, en eene ontlasting van zeer veele fluimen; dat hy geene verligting heeft gehad van alle middelen die hy gebruikt

P

heeft:

heeft: maar dat hy heeft begonnen *Teerwater* te drinken in den Zomer van het jaar 1744, waar in hy anderhalf jaar volhard heeft zonder tussenspoozen, neemende bestendig een half pint 's morgens en evenveel 's avonds, waar toe hy aangemoedigd is door de baat die hy 'er by gevonden heeft: alle de walging in zyn Maag is geheel over, en schoon hy nu en dan eenige aanvallen van de Jigt heeft, nogtans komen ze maar zelden, en duuren maar korten tyd met weinig of geen pyn, en nu heeft hy een goeden eetlust en kragten, schoon zyne ledematen steeds zwak blyven, en hy agt zig gelukkig in vergelyking van zynen voorgaanden staat.

213. *Henrik Lestrange* uit het Graaffschap *King*, Schildknaap, lid van het Parlement, zeide my in *January* 1745, dat hy sedert tien jaar geplaagd was geweest met de Jigt; dat hy voor vier jaar aangevallen was van de Kinderpokjes, waar van hy zeer bezwaarlyk hersteld was; dat hy een jaar daarna geen aanval van de Jigt gehad had; maar dat die in de laatste drie jaar met meer hevigheid was weekom gekomen, zodat hy beide in de Lente en herfst een aanval gehad had; dat de aanval in de laatst voorleden Lente drie maanden geduurd had, welke hem beroofde van rust, eetlust en kragten; dat hy raad gekregen hebbende om *Teerwater* te drinken, hier meede begonnen heeft in den Zomer van het jaar 1745, 't welk hy sedert heeft blyven gebruiken met zo goede uitwerking, dat hy op den gewoonen tyd geen aanval van de Jigt, nog eenig toeval daarvan gehad heeft, en nu goeden

den eetlust heeft, doorstraaling van geesten, en dat hy bevryd is van alle ongemakkelykheid, en het volkomen gebruik en kragt van zyne ledematen heeft zo goed als ooit, en dat hy beslooten heeft Teerwater te blyven drinken, waar aan hy zyne herstelling toefchryft.

214. Kolonel *Charles Tottenham* van *Tottenham Green* in het Graafschap *Wexford*, Schildknaap, Lid van het Parlement, zeide my den 30. *January* 1745, dat hy vyf jaar geplaagd was geweest met de koorts, en in den aanval geene koude had, maar dat de hette zeer groot was, zynde altyd verzeld met sterk zweeten, 't welk hem zeer verzwakte en verteerde. Hy had zynen eetlust en kragten verloren, en schoon hy veel Kina had in genomen, vond hy zig des te slimmer. In deezē kwynenden staat raadpleegde hy de Doktoren te *Dublin*, en nam hunne voorgeschreven middelen in zonder verligting. Maar in den Zomer 1744. nam hy toevlugt tot *Teerwater*, 't welk hy koud dronk, een half pint 's morgens en even veel 's avonds, een maand of zes weeken lang, en hy bevond dat het *Teerwater* hem veele krimpelingen verwekte, maar geen verligting gaf, waar op hy het gebruik daar van naliet: maar bevindende dat zyne ziekte steeds slimmer werd, en hoorende dat men in geduurige en afgaande koortsen en Kolyken raadde het *Teerwater* warm te drinken, en in kleiner giften teffens, volgde hy dien raad, en van het ogenblik dat hy het bloedlauw begon te drinken, vond hy dat zyn maag het verdraagen kon, en kreeg aanstonds verligting, en volhardende om het

overvloedig op die wyze te blyven drinken, is hy zyne koorts te boven gekomen, en is geheel bevryd van alle derzelver toevallen. Hy heeft zynen eetlust, kragten en rust weer gekregen, en schryft zyne herstelling geheel toe aan Teerwater, 't welk hy steeds drinkt en besloten heeft altyd te drinken, dewyl het hem geheel niet onaangenaam is en zeer veel dienst doet.

215. Mr. *William Willan*, Linnenwever in *Thomas street* te *Dublin*, zeide my in *January* 1745, dat hy veele jaaren geplaagd was geweest met de Jigt, die hem veel pyn veroorzaakte, en dikwyls noodzaakte zyn kamer te houden; dat hem geraden zynde *Teerwater* te drinken, hy dit naar de order gedaan had, 't welk hem kragten, eetlust en gemak gaf, waardoor hy nu in staat is om al zyn werk buitens huis te doen zonder pyn van de Jigt; en schoon hy steeds eene zwakheid in zyne ledematen heeft, schryft hy die toe aan de noodzakelykheid om veel uit te gaan, 't welk zyne bezigheden dikwyls vereiffen, en erkent het groot voordeel dat hy door het drinken van *Teerwater* genoten heeft.

216. Kapitein *Salomon Debrisay* uit de stad *Dublin* vereerde my in *January* 1745. met het volgende verhaal van zyne ziekte. Hy was meer dan twintig jaar geplaagd geweest met een Scheurbuikige ziekte, tegen welke hy verscheiden geneesmiddelen in *Engeland*, *Vrankryk* en *Ierland* gebruikte, en schoon hy somtyds eenige vermindering van zyne ziekte had, nogtans werd ze eindelyk zeer zwaar, uitberstende met loopende zweeren en verzeld met

met groote pyn, zo dat hy nauwlyks zonder groot ongemak kon gaan of ryden. In deezē staat kreeg hy in *September* 1744. door koude die hy gevat had eene longontsteeking en zwaare hoeft, waar voor hy werd ader gelaten en braakte; en wanneer hy de ontsteeking was te boven gekomen, gebruikte hy dagelyks een pint Teerwater om zyne hoeft weg te neemen, welke hy in korten tyd daardoor kwyt raakte; en bevindende dat hy het water verdraagen kon, en dat het zyne Scheurbuik ligter deed worden, bleef hy het zes maanden drinken, door welk middel hy geheel van de Scheurbuik geneezen is, zonder dat 'er de minste zweeren of vlakken zyn overgebleven, en hy heeft 'er sedert geen aanval meer van gehad, hoewel hy het gebruik van het water heeft nagelaten, dewyl hy het niet meer nodig heeft.

220. Mr. *George Rumford*, vyf en zeventig jaar oud, die in *Blackpits* woont te *Dublin* werd in het jaar 1744. aangevallen van eene zeer zwaare hoeft, verzeld met geduurig spuwen van bedurven stof en fluimen. In deezē gevaarlyken staat gebruikte hy alle middelen die de Doktoren voorschreeven, zonder 'er de minste nuttigheid van te hebben, waarom ze hem opgaven als buiten hoop van geneezing. Maar een zyner Vrinden hem bezoekende, en vindende dat hy was opgegeven, verzogt dat hy Teerwater zou drinken, 't welk hy deed en nam dagelyks een pint, tot dat hy drie *Gallons* Teerwater gebruikt had, in welken tyd hy geheel hersteld, en bevryd werd van zyne zwaare hoeft en fluimloozing, en weer goe-

den eetlust kreeg , en nu ook eene sterke doorstraaling van geesten heeft , en is zo wel als hy voor iemand van zyne jaaren kan wenschen , en hy gelooft waarlyk , dat , had het *Teerwater* het niet gedaan , hy lang dood zou geweest zyn , en dat hy daarom zyn leven aan deffelfs gebruik verschuldigd is.

218. *James Reyly* , knecht by *Mr. Phepoe* , Brouwer in *Milstreet* , werd in het jaar 1745. aangevallen van Aamborstigheid , kortademigheid en zwaare hoeft , en teffens zwollen zyn buik , dyen en beenen tot eene verbaazende grootte , zo dat hy niet kon gaan of adem haalen dan met groote moeite , en hy verloor allen eetlust. Hy heeft veele middelen die hem voorgeschreven zyn gebruikt zonder 'er eenig nut van te hebben , en hy is eenigen tyd in deezen elendigen staat gebleven : maar hoorende welke uitwerkingen het *Teerwater* deed , en hoe veel baat anderen daarby gevonden hebben , begon hy het aanstonds te drinken ontrent een pint daags , tot dat hy een *Gallon* gebruikt had , in welken tyd zyn adem hersteld , zyn hoeft over , en al de zwelling in zyn lighaam en ledematen geslonken is , en hy heeft een goeden eetlust gekregen , en kan driemaal zo veel eten als te voren. Hy had ook op dien zelfden tyd eene zwaare Scheurbuik in zyn aangezicht welke hy ook kwyt is geraakt door het drinken van *Teerwater* , en hy is nu hartig en wel , en in staat om zyn werk te doen zo goed als ooit.

219. *Mr. Enoch Mason* , woonende by *Mr. Bursiquot* , Lakenkooper , ontrent *Essexbridge* verhaalde my den 31. *January* 1745. de volgende

gende byzonderheden van zyne ziekte. Hy was sedert vyftien jaar geplaagd met vliegende Jigtpynen in zyne gewrigten, welke hy niet kon weg krygen door eenige middelen die hy gebruikte: maar in het jaar 1744. ver- toonde zig zyne ziekte in eene nieuwe ge- daante. Hy kon niet dan met groote moeite zyn adem haalen, zo dat hy in geen zes wee- ken kon te bed leggen, zyn buik was opge- zwollen en hy leed zwaare pynen: de Dok- tor noemde het eene kramptrekking in zyne ingewanden: hy kon niet flaapen wegens zy- ne pynen en moejelyke ademhaaling; en schoon hy veele pynstillende drankjes innam, die hem bedwelmd maakten, hy kreeg nogtans geen verligting: hy gebruikte alle de gewoo- ne genees-braak-en andere middelen, by welke hy geen baat vindende, werd zyne ziekte hoopeloos geoordeeld, weshalven men hem raadde op het land te gaan en melk te drinken, 't welk zyn leven mogelyk nog eenigen tyd zou verlangen, hoewel 'er geen hoop was dat het lang duuren zou. Op dien tyd hoorde hy veel van *Teerwater*, en hem werd geraden om het te drinken, 't welk hy deed en een pint daags nam; waar door in korten tyd de kramptrekking in zyne buik werd weg geno- men, de ruimte zyner ademhaaling hersteld werd, en hy weer goeden eetlust kreeg, zo dat hy alle dag beter werd, en blyvende het *Teerwater* drinken, kreeg hy ook eene vol- komen herstelling van zyne vliegende Jigt- pynen en alle zyne andere ziekten, 't welk hy geheel toeschryft aan het gebruik van *Teerwater*.

220. Mr. *John Wilkinſon*, Klerk in dienſt van den algemeenen Bouwmeester in het Kasteel van *Dublin*, zeide my den eerſten *February* 1745, dat hy door een val op ſtraat het ongeluk had gehad dat hy zyn been brak, 't welk hem drie maanden in huis hield; dat hy door zo lang op zyn rug te bed te leggen het Graveel kreeg, 't welk hem zeer veel ongemak gaf; dat hy teffens door koude te vatten zyn gehoor kwyt raakte, en zo doof was dat hy de trommels niet hooren kon, waar op in het Kasteel dicht by zyn kamer geſlagen werd. Om hem verligting van zyn Graveel te geeven, raadde men hem *Teerwater* te drinken, en hy had niet boven een *Gallon* gedronken, wanneer hy tot zyne groote verwondering bevond dat zyne doofheid over was, en dat hy zo wel kon hooren als ooit, en volhardende met *Teerwater* drinken, 't welk hy zeer pisdryvende bevond, loosde hy een kleinen ruwen ſteen, en ook allengskens zeer veel gruis, en hy is nu geheel vry van alle pynen of toevallen van Graveel, en hoort volmaakt wel.

221. *Matthew Haynes* Zwaardveeger in de *Zwarte Leeuw* op de *Blind-quay* tegen over Mr. *Thomas Mohogany's* Pakhuis zeide my den eerſten *February* 1745. dat hy federt vyftien maanden gefukkeld had aan eene uitdrooging. Zyn geheele lighaam was zo zeer en ſchraal, dat hy zyn Schootsvel of zyne kleederen zonder pyn niet kon aan hebben: hy had allen eetluſt en ruſt verloren, en was zo zwak geworden dat hy niet in ſtaat was om zyn werk te doen, of zelf zonder hulp de trappen op en

en neer te gaan; en schoon hy bezet was met fluimen, en nauwlyks adem kon krygen, nogtans dorst hy niet hoesten of spuwen, wegens de zwaare pyn die hy daardoor in zyn borst en lighaam kreeg. In deezen elendigen staat zynde, kreeg hy raad van Mr. *Bradish*, in wiens dienst hy was, om *Teerwater* te drinken, en besloten hebbende alle middelen te beproeven die hem werden aanangeprezen, dronk hy onbedagtelyk byna een pint koud *Teerwater* teffens, 't welk hy aanstonds met groot geweld weer overgaf, en daarby zeer veel fluimen. Hy hield toen zig zelve voor dood, en wilde om een geestelyken zenden, om voor het laatst, gelyk hy dagt, voor hem te bidden; maar weinige minuten daarna bevond hy zig veel gemakkelijker in zyn maag en borst, en beterde dagelyks. Deeze goede uitwerking deed het *Teerwater* by hem in gunst komen, en hem besluiten om het in kleiner giften teffens en bloedlauw te drinken, 't welk hy deed tweemaal daags, telkens een half pint, en door het dus eenigen tyd te blyven drinken, gingen al de zweeren in zyn borst en lighaam over; hy kon met gemak adem haalen, en kreeg zyn rust en eetlust weer, en kan nu hartig eeten, 't welk hy te voren in zynen besten staat van gezondheid nooit doen kon. Hy is in staat om zyn werk te doen gelyk te voren, en is verzekerd dat hy zyn leven aan *Teerwater* verschuldigd is.

222. Uittreksel uit een brief van *William Pleasants* van *Knockbeg* in het Graaffschap *Carlow*,
P 5 Schild.

Schildknaap, aan *Thomas Prior* Schildknaap,
van den 4. *February* 1745.

De perfoon die zo veel baat by het drinken van *Teerwater* gevonden heeft, was een jonge die voor my ploegde: hy fukkelde, gelijk de meeste die hem zagen van gedagten waren, aan Kliergezwellen of Koningszeer: hy had verfcheiden zweeren rontom zyne Kakebeenen en hals, die een groot gedeelte van het jaar bleeven loopen. Zyn Moeder, die eenige kennis van kruiden had, lag verfcheiden daar van op zyne zweeren, die wel een weinig hielpen, maar zonder verder uitflag.

Ik hielp hem aan een Vrind te *Dublin*, die eenig vermogen had by fomnige kundige Luiden, om te tragten hem te geneezen. Ze hadden meedelyden met het fchepfel, en gaven hem geneesmiddelen, maar deeze deden ook geen vrugt. Myn Vrind gaf hem toen *Teerwater*: wanneer hy maar weinig daar van gebruikt had, vond hy meer baat, dan van alle middelen die hem te voren gegeven waren. Hy ging weer naar zyne Moeder, en ik verzorgde hem *Teerwater*, en, zo veel my heugt, had hy 'er geen *Gallon* van gebruikt, toen zyne zweeren begonden te droogen, en zyn aangezicht, 't welk door de ziekte zeer gezwollen was, deffelfs natuurlyke gedaante weer begon aan te neemen. Hy verliet my in de voorleden *Lente*, en bleef weg tot den herfft. Toen hy weer kwam, zeide hy my dat het *Teerwater* hem geneezen had, en dat zyne ziekte hem geen ongemak had toegebracht, federt dat hy van my afwezig geweest

geweest was. Ik ben Uw Ed. zeer ootmoedige Dienaar.

William Pleasants.

223. Mr. *Patrick Butler*, Schoenmaaker in *Crane lane* te *Dublin*, zeide my den 5. *February* 1745, dat hy verscheiden jaaren geplaagd was geweest met vliegende Jigtpynen; dat derzelver aanvallen voor ontrent twee jaar zo hevig waren, dat hy drie maanden agtermalkander te bed moest leggen; dat hy in dien tyd in geen agt dagen hand of vinger roeren kon, en van anderen overend moest geholpen worden, hebbende de vliegende Jigtpynen zyn geheele lighaam aangetast; dat wanneer de hevigheid van den aanval in 't jaar 1744. verminderde, hy *Teerwater* gebruikte, 't welk hem aanmoedigde om verder in het gebruik daar van voort te gaan, met zo goeden uitslag dat alle zyne vliegende Jigtpynen over zyn, en hy heeft 'er geen aanval meer van gehad, na dat hy het water heeft begonnen te drinken. Hy heeft volkomen kragt in zyne ledematen, eetlust en vlugheid gekregen, en heeft besloten om *Teerwater* te blijven drinken, bevindende dat indien hy eenige pyn in zyne ledematen krygt door schraaf of koud Weer, het *Teerwater* hem aanstonds helpt.

224. *William Heany*, Schoenmaaker, knegt by den gemelden Mr. *Butler*, werd in het jaar 1744. aangevallen met zo zwaare pynen in zyne beenen, dat hy nog gaan, nog rusten nog werken kon. Hy kreeg raad om *Teerwater* te drinken, 't welk hy deed, en bevond
in

in korten tyd dat alle zyne pynen overgingen, en werd hersteld tot het volkomen gebruik van zyne ledematen, en in staat om met werken zyn brood te winnen, schoon hy te voren bekommerd was, dat hy niet in staat zou wezen om te kunnen bestaan, hebbende geen ander middel om door de wereld te komen dan zyn handwerk, om 't welk te doen de hevigheid zyner pynen hem onbekwaam maakte.

225. Mejuffrouw *Bonvillet*, woonende in *King-street* by *Stephens Green* zeide my den 3. *February* 1745, dat ze voor ontrent agt en twintig jaar het ongeluk had gehad om van de trappen te vallen, en op haar Schouder neer te komen, 't welk eene kneuzing in dat deel veroorzaakte, maar dewyl de pyn schie-lyk over ging, had ze zig daar niet over bekommerd. Ze merkte naderhand een soort van puist in dat deel, maar 'er geen pyn in gevoelende bleef ze het nog al verzuimen. Evenwel werd die puist alle jaar grooter zonder eenige pyn, tot dat ze in het jaar 1744. een Wen had gemaakt van eene verbaazende grootte, die zig over haare Schouders verspreidde tot een van haare ooren, en onder haar arm zo groot als een bol van een hoed, zo dat ze genoodzaakt was haare kleederen wyder te laten maaken om die mismaaktheid te verbergen: maar dewyl ze 'er nog geen pyn in had, liet ze alle gedagten vaaren om den verderen voortgang te beletten, 't welk in het begin gemakkelyk zou te doen geweest zyn: maar in het jaar 1744. vond ze zig aangevallen van andere ziekten, opstying, neer-

neerzakking van geesten, gebrek van eetlust en rust, welke haar zeer verzwakten. Om deeze laatste ziekten weg te neemen, raadde men haar *Teerwater* te drinken, 't welk ze een geruimen tyd ordentelyk deed. De eerste uitwerking was dat ze in korten tyd haaren eetlust, slaap en doorstraaling van geesten weer kreeg, en bevryd was van alle haare opstygingen en beroeringen in haar Maag, en ze is sedert van die ziekten wel gebleven. Dewyl ze bevond dat *Teerwater* haar zo veel dienst deed, dronk ze het nog verscheiden maanden, en merkte dat na eenigen tyd de groote Wen op haar schouder begon zagte te worden en af te vallen. Dit moedigde haar aan om het water te blyven drinken, en weinige maanden daarna was de Wen gekomen tot een vierde van haare eerste grootte, en werd dagelyks zagter, en scheen eenige losse wortels te hebben. Toen ze zig gemakkelijk en redelyk wel bevond, liet ze het *Teerwater* eenige maanden na eer de Wen geheel weg was, en toen bevond ze dat die weer begon hard worden en te zwellen: waarop ze weerkeerde tot *Teerwater*, waar van ze ontrent een mengelen daags drinkt, en bevindt dat de hardheid en zwelling reeds zeer veel verminderd zyn; en ze heeft besloten bestendig in het gebruik daar van te volharden, in volkomen hoop dat ze doorden tyd haar Wen geheel zal kwyt raaken, en haar hoop is des te grooter, wanneer ze bedenkt het nut, dat een *Frans* Heer in een gelyk geval daar van gehad heeft. Die Heer had, gelyk ze my zeide, een groot gezwel, dat allengskens op kwam

kwam boven op zyn hoofd, en op het laafte zo groot werd als een Ei, zo dat hy zyn hoed nauwlyks op zyn hoofd kon houden, en schoon het niet verzeld was met pyn, was het nogtans zeer lastig. Die Heer dronk *Teerwater* voor eene andere ziekte, waarvan hy geholpen werd, en bevond teffens, dat dit gezwel of Wen allengskens zagter werd en verminderde, en dat het eindelyk geheel verdween.

226. Mr. *John Wilme*, *Zilverfinit*, woonende in *Coles-alley* ontrent *Castle-street* zeide my den 5. *February* 1745, dat hy by ongeluk zyn scheen gekwetst had, waarop lekkings en swelling volgde, 't welk door een Heelmeester geopend zynde in eenigen tyd geneezen werd: nogtans bevond hy daarna dat 'er eenige vogt naar het deel vloeide en het deed opzwellen, 't welk hem groot ongemak gaf. Hy had op dien zelfden tyd een gezwel of uitwas boven op zyn hoofd, 't welk zo groot werd als een klein Ei, en ten minsten een duim hoog, en was zo teergevoelig, dat het minste ding dat hy aanraakte hem groote pyn verwekte, en hy kon nauwlyks een hoed op zyn hoofd verdraagen. Zyn moeder had ook diergelyke gezwollen op haar hoofd. Hy kreeg raad om *Teerwater* te drinken tegen de eerste ziekte, 't welk hy drie maanden deed, en schoon hy nauwlyks een half pint daags dronk, nogtans merkte hy schielyk groote vermindering van de swelling en ongemakkelykheid in zyn been, en de uitwas op zyn hoofd werd tot zyne groote verwondering zagter en verdween, en werd zo plat als eenige andere deelen van zyn hoofd; en dewyl hy zo veel

baat

baat by het *Teerwater* vind, heeft hy befloten om het in 't toekomende in grooter giften te neemen.

227. Mejuffrouw *Morgan*, Huisvrouw van Mr. *Morgan*, Klompmaaker in *Nicholas-gate* te *Dublin* zeide my den 3. *February* 1745, dat ze een geruimen tyd geplaagd was geweest met eene lammigheid; dat haare vingers zo opgetrokken waren, dat ze dezelve nauwlyks kon openen; dat ze ook nauwlyks in staat was om op straat te gaan, dewyl haar voet beefde en zwak, koud en styf was; en ze was bevreesd dat ze het gebruik daarvan geheel zou kwyt raaken, en eene geraaktheid krygen over haar geheele lighaam, dewyl niets dat ze gebruikte haar eenige verligting gaf: hoorende toen dat *Teerwater* in veele ziekten dienstig was, besloot ze het in haar eigen geval te beproeven, en vond 'er schielyk merkelyk voordeel van. Toen ze het zes weeken gedronken had, kreeg ze het gebruik van haare vingers en handen weer, kreeg kragt, warmte en flapheid in haare ledematen, en door in het drinken van het water te volhardden, heeft ze het volkomen gebruik daar van weer gekregen en gaat nu met gemak. Ze heeft het *Teerwater* verscheiden maanden nagelaten, en, indien ze zig nu en dan wat ongesteld bevind, neemt ze daar toe weer haar toevlugt, 't welk haar altyd verligting geeft.

228. Mr. *Herveyson*, tussen de zeventig en tagtig jaar oud, woonende in *Schoolhouse-Lane*, zeide my den 3. *February* 1745, dat hy veele jaaren was geplaagd geweest met de *Jigt*, geduurende welken tyd hy zekerlyk een aanval

val had in het begin van den Winter, die hem verscheiden maanden by bleef; maar dat hy in den Zomer van het jaar 1744. verscheiden maanden *Teerwater* gedronken had, en de uitwerking was, dat hy in den Winter van het jaar 1744. geen aanval van de Jigt gehad had, en een goede Maag en kragten gekregen had, en redelyk wel gaan kon zonder pyn: in den Zomer van het jaar 1745. dronk hy ook wat *Teerwater*, en toen scheidde hy 'er geheel uit zes maanden agter malkander; maar in den Winter van het jaar 1745. koude vattende, had hy weereen aanval van de Jigt, verzeld met groote zwakheid in zyne ledematen, schoon met weinig pyn: en 't is waarschynlyk, dat had hy *Teerwater* in genoegzaame hoeveelheid blyven drinken, en zig voor koude gewagt, hy of geheel geen of maar een geringen aanval zou gehad hebben. In zulke gevallen moet men *Teerwater* warm drinken voor, in, en na den aanval, ten minsten een pint daags, of 't geen nog beter is een mengelen, zynde 'er geen gevaar in de hoeveelheid, maar groote verligting voor den Lyder.

229. Mr. *Francis Watson* Zadelmaaker in *Capelstreet*, zeide my den 4. *February* 1745, dat hy zedert vyf of zes jaar geplaagd was geweest met bezetting, winden en benauwdheid in zyne maag, by nacht verzeld met moejelykheid van ademhaaling, en met zwaare hoeft in den morgenstond, die hem zwaarmoedigen lusteloos maakte, en hem beroofde van zyn eetlust en verteerkragt; dat hy in het jaar 1743. eerst aangevallen werd met de Jigt,
en

en dat hy een tweeden aanval had in het jaar 1744, die gevolgd werd van een aanval van Graveel; dat hy in *Oktober* 1744. *Teerwater* begon te drinken ontrent een half pint daags, 't welk hy bleef doen tot de volgende Kersmis met zo goeden uitflag, dat hy 'er in drie weeken groote baat by vond, en kort daarna vry was van de winden en benauwdheid in zyn maag, ruim adem haalde, zyn eetlust weer kreeg, zyne hoeft kwyt raakte, en veel Graveel loosde zonder pyn, en sedert geen aanval van de Jigt weer gehad heeft; en hy blyft nu volmaakt wel, en vry van alle zyne voorgaande ziekten, en drinkt nog steeds *Teerwater*.

230. Mr. *Pasqualino* Muzikant, nu te *Dublin*, zeide my den 8. *February* 1745, dat hy eene rol gehad hebbende in Mr. *Handels* groot vertoog van *Debora*, 't welk gespeeld is *Donderdag* den 23. *January* 1745, tot ondersteuning van het liefdadig ziekenhuis op *Jnnsquay*, en zeer verhit en bezweet zynde, na dat hy gedaan had, ontrent een half uur in een zeer koude lugt gestaan had, door dat 'er knegts kwamen in het vertrek daar hy was, waardoor hy aanstonds eene koude huivering kreeg, en zo ongesteld raakte dat hy dien nacht geen ogenblik slaapen kon. *Vrydag*'s morgens had hy zwaare pyn in 't hoofd, Kolyk en groote hette over zyn geheele lighaam, 't welk hem noodzaakte zyn bed te houden. Ten vier uren in den agter middag werd zyne koorts zo zwaar en hevig, dat hy wat begon te ylen: zyne Huisvrouw wilde om een Doktor zenden, maar dewyl hy eenigen tyd te voren

Q

door

door het drinken van *Teerwater* van eene koorts geneezen was, begeerde hy dat men hem *Teerwater* in overvloed zou bezorgen en niets anders, 't welk hy begon te drinken ontrent vyf uren bloed lauw, alle Kwartier ontrent een half pint, en bleef het drinken tot agt uren in den volgenden morgen: *Zaterdag* had hy eenige kleine tussenspoozen, wanneer hy wat in slaap viel. Schoon hy aan zyn knecht gezegd had, dat hy hem moest wakker maaken, indien hy in slaap viel, om *Teerwater* te drinken; en hy rekende dat hy in den gemelden tyd agt mengelen gedronken had, en de uitwerking was dat hy geduurende den geheelen nacht vry hartig was, eene sterke doorwaassening had; en dat zyne hette en koorts hem 's morgens ten agt uren geheel verlaten hadden, en hy was volmaakt wel en zeer hongerig. *Zaterdag* bleef hy nog in zyn bed uit voorzorg tegen het vatten van koude, maar was vry van alle toevallen van koorts. *Zondag* ging hy uit en in de lugt zynde volkomen hersteld.

231. Eene Juffrouw ontrent *Sycamore Alley* te *Dublin* zeide my den 12. *February* 1745, dat ze sedert eenigen tyd geplaagd was geweest met overvallen, die haar overkwamen zonder eenig voorafgaand toeval, en haar drie, vier of vyf minuten van haar gevoel beroofden; dat deeze overvallen menigvuldiger wierden, en haaren geest ontstelden, en ze was bekommerd dat ze in een daar van zou weggesleept worden. Ze gebruikte verscheiden middelen om het weeromkomen daarvan te beletten, maar zonder vrugt. Men raadde haar

haar *Teerwater* te drinken, en alhoewel zy niet veel gedagten daar van had, voegde ze zig nogtans om de begeerte te voldoen van haare vrienden, en alle middelen te beproeven die haar werden aanprezen. Ze dronk ontrent een pint daags, vyf dagen lang, in *July* van het jaar 1745, en bevond dat haare overvallen niet weer kwamen, en dat ze goeden eetlust en kragten kreeg. Na vyfdagen merkte ze een groote jeukte over haar geheele lighaam, en kort daarna vertoonden zig zeer veele vlakken over haar armen, schouders en geheel lighaam die zo zwart waren als inkt. Ze dagt toen dat ze door *Teerwater* vergeven was en schreeuwde tegen het zelve: maar haar vrind, die haar dit water had aanprezen, kwam haar in deezen staat bezoeken, en bevindende dat ze vry veel kragten had, en in andere opzigten ook zeer wel was, zeide haar, dat naardien het water die vogt op de oppervlakte van haar lighaam had uitgedreven, het 'er zo ver van daan was dat het haar nadeel deed, dat het haar in tegendeel allen dienst deed dien men zig verbeelden kan, en moedigde haar aan om in het drinken te volharden, dewyl het zo goede uitwerking had, 't welk ze nog twee of drie maanden bleef doen in kleine giften teffens, en ze bevond in korten tyd, dat alle de zwarte vlakken eerst geel werden, en allengskens de eene voor en de andere na verdweenen, zo dat ze geheel daar van bevryd werd, en haare overvallen zyn niet weer gekomen, sedert dat ze het *Teerwater* heeft begonnen te drinken, maar ze bevond, dat ze, door grooter eetlust te krygen,

veel vetter was geworden dan ze te voren was.

232. Een Kapitein zeide my in het jaar 1744, dat hy verscheide jaaren geplaagd was geweest met de Jigt, en veele middelen gebruikt had, en naar *Bath* gegaan en de wateren gedronken had, maar alles zonder vrugt. Zyne ziekte vermeerderde eer, en brak uit in zweeren over zyne armen en andere deelen van zyn lighaam, inzonderheid zyn hoofd, 't welk hy niet kon laten scheeren; maar dat door zes weeken *Teerwater* te drinken, alle zweeren en vlakken over waren, en dat hy zo wel en zuiver werd als hy ooit was met groote vermeandering van eetlust.

Ik zal nu een verhaal doen van eenige gevallen, my medegedeeld van aanzienelyke en geloofwaardige Heeren, die my van de waarheid daar van verzekerd hebben, maar het niet dienstig oordeelden de naamen der Lyders te noemen, zynde de meeste van de vrouwelyke sekse.

233. Twee Zusters in dit Koningryk dronken op den zelfden tyd *Teerwater*, de eene voor een droppelpis, de andere voor een pisvloed, en ze zyn beide in korten tyd van die tegenstrydige ziekten geneezen.

234. Zekere Juffrouw had eene doofheid die dagelyks vermeerderde, zo dat ze bekommerd was dat ze haar gehoor geheel zou kwyt raaken; ze had verscheiden weeken *Teerwater* gedronken in kleine giften zonder vrugt; maar raad gekregen hebbende om dagelyks eens zo veel van het water te neemen, deed ze

ze het, en was kort daarna van haare doofheid geneezen.

235. Zeker Heer werd door *Teerwater* geneezen van eene verouderde hardlyvigheid, en een ander werd 'er hardlyvig door.

236. Twee vrouwen ontrent *Toughall* hadden ook verschillende ongemakken; de eene werd door *Teerwater* hardlyvig, en de andere loslyvig.

237. Eene oude Bedelaarster met eene Kanker in de borst werd in weinige dagen veel beter door *Teerwater* te drinken, en 'er de zweeren meede te wassen.

238. Zekere vrouw die tweemaal getrouwd was, en nooit zwanger was geweest, gebruikte *Teerwater* voor eene ziekte waaraan ze sukkelde, en dronk het bestendig een geruimen tyd 't welk haar ziekte wegnam. Ze werd kort daarna zwanger, en ze schryft haare zwangerheid toe aan *Teerwater*. Ik was begeerig om te weten of haar man ook *Teerwater* dronk, en ik ben verzekerd dat hy het op den zelfden tyd ook gedronken heeft. Veele andere voorbeelden zyn my verhaald van vrouwen die onverwagt zwanger geworden zyn, 't welk ze waarſchynlyk gelooven aan het gebruik van *Teerwater* verschuldigd te zyn.

239. Zekere jonge Juffrouw werd door *Tetrwater* geneezen van zwaare hoofdpyn waar aan ze lang onderhevig geweest was.

240. Eene arme vrouw, wier beenen schrikelyk gezwollen en door zweeren mismaakt waren, kreeg raad om 'er *Teer* op te leggen als een zalf of pap, en teffens *Teerwater* te

drinken; 't welk ze deed, en werd ſchielyk volkomen geneezen, hebbende te voren vergeefs veele middelen gebruikt die haar waren voorgelchreven.

241. Een knecht van zekeren Heer had het ongeluk dat 'er een wiel van een koets over zyn voet liep, die daar door ſchrikkelyk gekneusd werd en opzwol met groote pyn. Daar werd een pap van *Teer* op het deel gelegd, die zo wel de pyn als de zwelling ſchielyk deed endigen.

242. Eene dienstmaagd die veele jaaren Douwwurm op haar arm had gehad, raadpleegde een land-Doktor, die 'er den blauen ſteen op liet leggen, waarop haar arm opzwol tot aan haar ſchouder, en ze 'er zo zwaare pyn in kreeg, dat haar Meester vreesde dat hy haar verliezen zou. Hy deed het haar toen waffen en ſtooven met warm ſterk *Teerwater*, en lag 'er een pleiſter of pap warme *Teer* op, die zo wel de zweer als de zwelling ſpoedig deed geneezen.

243. Zeker Heer in eene aanzienelyke bediening was twee jaar geplaagd geweest met eene beſtendige pyn in zyne zyde, en had verſcheiden middelen gebruikt zonder vrugt. Hy kreeg raad om *Teerwater* te drinken, 't welk hy een geruimen tyd deed, en hy verzekerde my onlangs dat hy zyn pyn geheel kwyt is, en dat hy van die ziekte volkomen geneezen is.

244. Zeker man ziek aan eene afgaande koorts werd in *January* van het jaar 1745 geneezen door twee mengelen *Teerwater* warm te dritken in de koude van den aanval.

245. Onlangs zyn'er in veele gewesten van het land veele met zeere keelen geplaagd geweest, waaraan verscheiden kinderen gestorven zyn, maar zulke, die een *Gallon* warm *Teerwater* op een dag gedronken hebben, zyn aanstonds hersteld zonder eenige andere middelen, gelyk my van een geloofwaardig man verzekerd is.

246. Daar zyn my nog veele voorbeelden meede gedeeld van de groote kragt van *Teerwater* in de geneezing van *Venusziektens*, maar in zulke gevallen moet men geen naamen noemen. Maar uit liefde tot die ongelukkige schepsels die aan zulke ziekten fukkelen, is het nuttig hun onderregting te geeven, en hun aan te pryzen dat ze bestendig en overvloedig enkel *Teerwater* drinken, namelyk een mengelen daags in zes of agt glazen, 't welk zonder eenige andere middelen, behalven alleen eene voorzigtige levensmanier, zig te wagten van koude en van ongezond voedsel te eeten, in veele voorbeelden bevonden is eene volkomen geneezing uit te werken.

247. Zekere vrouw op het land had haar been gekwetst, 't welk verwaarloosd zynde zeer kwaadaartig werd; men vreesde voor het vuur. Ze had een Doktor en Heelmeeester van *Cork* om zorg voor haar te draagen. Na haar eenige maanden dranken ingegeven, gesneden en gepeild te hebben, verlieten ze haar, verklaarende dat ze nooit hoopen moest om haar been weer tot haar gebruik te krygen, 't welk bedurven en nutteloos was, en lieten haar met eene loopende zweer door wicken open gehouden. Haar Zoon kwam

by den Heer die my dit verhaald heeft, en vroeg hem of zy geen *Teerwater* mogt gebruiken met de Kina welke haar de Doktor had voorgeschreven. Hy raadde haar de Kina; de stooving van den Heelmeester, en alle andere middelen na te laten en alleen *Teerwater* te gebruiken, waar van ze moest neemen drie pinten daags in negen glazen, 't welk haar in drie weeken geheel genas tot verwondering van alle haare buuren. Ze had een huis vol kinderen, die van haare zorg afhingen, en die reeds aan haar leven wanhoopden.

248. Zekere Dienstvaagd werd 's morgens den 19. *April* 1744. van eene hevige koorts en steekende pyn aangevallen: haar aangezicht was zo rood als Karmozyn, haar pols zeer sterk; ze was nauwlyks in staat een woord te uiten, wegens de groote benauwdheid voor haar hart, en haar bloed en vlees waren zeer verhit, en ze had nog andere toevallen die klaar te kennen gaven dat dit een zeer erg soort van koorts en *Zydewee* was. Haare ziekte werd als hoopeloos aangemerkt om de wyze waar op ze haar was aangekomen, namelijk dat ze den voorgaanden nacht, na zwaar werk in huis gedaan te hebben, zeer verhit en bezweet, zeer veele koude dunne vogten gedronken had, en na dat ze bezweet zynde buiten de deur in de open koude avondlugt gezeten had. In dit dreigend geval raadde men haar vyf mengelen *Teerwater* te drinken in tien uren, 't welk ze deed met zo goeden uitslag, dat de koorts haar den volgenden morgen geheel verliet, en ze was zo wel hersteld

steld dat ze haare kleederen aantrok, en gereed was om aan het werk te gaan, maar men zeide haar dat ze nog een dag of twee stil in het bed moest blyven. Deeze laatste voorzorg is noodzakelyk bevonden om weer instorting voor te komen, waar aan de lyders in zulke gevallen door maar de minste koude te vatten onderhevig zyn, want dewyl ze zig redelyk sterk bevinden, en bevryd van de koorts, verbeelden ze zig dat ze geheel hersteld zyn, eer ze nog buiten gevaar zyn, en daarom heeft men het nodig gevónden, dat de lyder een dag of twee langer stil in het bed blyft, in welken tyd het gevaar van weer instorting kan over zyn. Men heeft voor niets zo veel te vreezen in koortsen die door *Teerwater* geneezen zyn, als voor de verbeelding dat ze geneezen en geheel buiten gevaar zyn, eer het waarlyk zo is.

249. *Woensdag* den 1. *Augustus* 1744. werd een jonge van ontrent negen jaar aangevalen van eene gevaarlyke ziekte, namelyk ontsteeking der long, hoest, pyn in de keel en borst, moejelykheid van ademhaaling, uitpuilende oogen, roode wangen en eene brandende hette. In deezen staat werd hy te bed gelegd, en dronk den eersten dag vyf pinten *Teerwater*, en den tweeden ontrent twee mengelen alle half uur een glas. Het maakte den eersten dag eene buitengewoone ontlasting door de pis; den tweeden deed het hem sterk doorwaassenen en somtyds zweeten; elk glas bragt leven in hem, verminderde zyne toevallen, en onderhield geduurig zyne kragten en goeden eetlust: *Vrydag*, en dus twee dagen

daarna was hy buiten alle gevaar. 'T is aanmerkelyk, dat wanneer hy het water dronk gemengd met melk, 't welk hy begeerde, hy geduurig weer instortte, en dat hy weer aanstonds verligting kreeg wanneer hy een glas zuiver *Teerwater* nam. Het kind was hier over zo aangedaan dat het uitriep, „Ma, „ma, waar word het *Teerwater* van gemaakt „dat het my zo schielyk geneest”? Het was die ziekte waarvan de laatste Bisschoppen van *Ossory* en *Elphin* gestorven zyn. Geen ziekte is 'er die schielyker gevaar dreigt dan Zyde-wee of ontsteeking der Longen. De Doktoren schryven hier zeer ruime aderlaatingen voor, zelf tot zeventig of tagtig oncen, maar *Teerwater* is alleen genoeg tot de geneezing zonder aderlaaten, blaartrekken of eenige anderen middelen. Was de wereld genoeg overtuigd van desselfs kragt in scherpe ziekten, dat alleen zou veelen in het leven bewaaren. Om het kind te beweegen overvloedig *Teerwater* te drinken, gaven ze hem vier stuivers voor een glas, en dus won hy een halve Guinie in twee dagen. Dit is de eenigste manier om jonge kinderen aan het drinken te krygen, en 't is verwonderlyk hoe schielyk ze kragten krygen, die alleen door het gebruik van *Teerwater* van koortsen hersteld zyn.

250. Een jonge werd in *September* 1744. van eene zwaare koorts overvallen, na dat hy zyne schoenen en kousen, die wat nieuws voor hem waren, had nat gemaakt en aan zyne voeten laten droogen. De aanval was zeer hevig, en kwam eerst met huivering en koude, toen bloedroode oogen, een wild uitzigt,

zigt, en eene brandende hette over zyn geheele lighaam. Hy dronk een *Gallon Teer-water*, 't welk hem deed braaken, daarna sliep hy zeffien uren en zweette zeer fterk, en toen hy wakker werd, was hy fchrikkelyk hongerig, en vry fterk, en alle de toevallen waren zeer verminderd, en de koorts den derden dag byna over, maar hy werd nog twee dagen in zyn bed gehouden om weer inftorting voor te komen.

251. Een jonge werd in *Oktober 1744*. van eene zwaare koorts overvallen, en te bed gelegd zynde dronk hy het eerfte uur ontrent twee mengelen *Teerwater*, en bleef het zeer fterk drinken. Den volgenden dag was hy naar allen fchyn zeer wel, maar hy werd ftill gehouden zonder gezelfchap, en bleef een dag langer in zyn bed; na den derden dag was hy zo wel als ooit.

252. Een andere jonge werd in *Oktober 1744*. aangevallen van zwaare pyn over zyn geheele lighaam, verzeld met eene heete koorts; tegen den middag werd hy te bed gelegd, en dronk in negen uren vyf en twintig halve pints glazen met *Teerwater* voor vier ftuivers het glas, van alle welke, 't geen zeer zonderling is, hy niet zweette, maar loosde ze geheel door de pis, en zyn pyn en koorts verlieten hem 's avonds ten negen uren, en den volgenden dag was hy hartig, vrolyk, en in zo goede gefteeldheid als ooit in zyn leven. 'T is wonderlyk van dit middel, dat het werkt als een braak, pisdryvend, doorwaaffeming en zweet verwekkend of hartfterkend middel, naar dat de ziekte en gefteltenis

st-ltenis het vereist; en dat dit alleen in een oogenblik, om zo te spreken, alle deeze verscheiden soorten van koortsen geneest.

253. Zekere jonge vrouw werd in *January* 1744, elendig geplaagd met pyn en zwelling in haar zyde, die haar eene koortfige ziekte verwekte. Ze dronk overvloedig *Teerwater*, en bevond zig in korten tyd redelyk wel. 'T is aanmerkelyk, dat ze een Pleister met *Teer* en honing op het gezwel gelegd hebbende, dit daar door ryp werd, doorbrak en toen heelde, drinkende zy den geheelen tyd *Teerwater*.

254. Zeker Heer had in *February* 1744. vyf dagen de Jigt; eerst dronk hy Hui, en zyn pyn en koorts waren zo hevig, dat hy den geheelen nacht slaapeloos doorbrak. Van dien tyd af dronk hy niet veel, maar gebruikte twee of driemaal zo veel *Teerwater*: dit deed hem alle de volgende nagten gezond slaapen, en onderhield zyn eetlust en kragten, zo dat hy toen zig verbeeldde dat zyne Jigt zo goed als over was, en weinige dagen daarna was hy 'er geheel vry van.

255. Mr. *Foulks*, Kapitein; Mr. *Philips*, woonende by een Orlozie-maaker in *Crane-lane*, en verscheiden andere hebben my gezegd, dat ze, na veele aanvallen van de Jigt gehad te hebben, *Teerwater* gedronken hebben; en schoon ze 'er niet veel van gebruikt hebben, vonden ze 'er nogtans groote baat by, komende hunne aanvallen of niet weer op den gewoonen tyd wanneer ze dezelve verwagten, of wanneer ze weerkwamen, had-

hadden ze minder pyn en waren 'er eer van bevryd.

256. Een myner Korrespondenten zeide my in *February* 1744, dat zyn dogter aangeval-
len zynde van de Kinderpokjes, hy haar gee-
ne middelen gegeven had behalven *Teerwa-*
ter, 't welk ze den geheelen tyd dronk, en
ze had het zeer wel gehad met weinig of geen
ziekte.

257. Zekere jonge lag in *February* 1744.
ziek aan een Wurm-koorts, wanneer hy ook
aangevallen werd van de Kinderpokjes: die
beide ziekten samengevoegd deden het
hem zeer kwaad hebben. Hy werd behan-
deld als of hy alleen Wurmen had, en de
Kinderpokjes werden toen niet in aanmerking
genomen. Hy verviel tot zeer groote zwak-
heid zonder gevoel of beweeging, en men
gaf hem veele hartsterkende middelen om hem
tot zig zelve te brengen; maar alles zonder
vrugt, tot dat weinige lepels *Teerwater* in
zyn keel gegoten buiten zyne kennis, hem
uit den dood weer in het leven herstelden;
en door *Teerwater* te blyven drinken, werd
het kind dagelyks beter, en was in 't kort
volkomen wel. Myn Korrespondent zegt,
dat hy nooit aanmerkelyker voorbeeld gezien
heeft van de kragt van *Teerwater* en van des-
selfs vermogen boven alle andere hartsterken-
de middelen, dan in deeze groote ziekte van
dit kind, die door de ongemeene en felle
strengheid van het Weer zeer veel vermeer-
derd werd.

258. In *Maart* 1744. klaagde een jonge's
morgens ontrent agt uren over eene zeer
zwaare

zwaare steekende pyn; hy werd aanstonds te bed gelegd, en dronk ontrent in een uur agt glazen *Teerwater*, waarvan 'er drie in een pint gaan; toen verviel hy in een gezonden slaap, en stond 's middags tegen drieuuren op, gekleed en wel als of hem niets gescheeld had.

259. In *April* 1745. werd een Arbeider op het land, een weinig ziek geworden zynde, alleen op een tafelbord wat bloed afgelaten. Hy werd naderhand zeer ziek aan een zwaar Zydeewee, verzeld met bloedspuwing: hy begaf zig toen te bed en dronk overvloedig *Teerwater*, 't welk hem geheel herstelde, wanneer men zyne ziekte hoopeloos oordeelde.

260. Zekere Juffrouw vatte in *April* 1745. koude op een droogen winderigen dag; dien agtermiddag werd ze overvallen met iets dat naar geraaktheid geleek, en was niet in staat om te gaan of regt over end te staan. Ze begaf zig te bed, werd koortsig en dronk braaf *Teerwater*, alle kwartier een matig glas vol, waarin ze volhardde tot den volgenden dag maar in kleiner gift; den volgenden morgen kon ze zig gemakkelyk in haar bed omkeeren, 't welk ze te voren niet doen kon, en haar koorts en doove pyn in haar rug en lenden verlieten haar, en den volgenden dag was ze geheel hersteld.

261. Een knecht kreeg Zydeewee 't welk hy verborgen hield, en bleef twee dagen in huis. Daarna werd hy zwaar ziek, ging met de koorts naar bed en spoog bloed. Toen dronk hy overvloedig *Teerwater*, 't welk hem sterk deed zweeten. In dit zweet ongeduldig geworden,

worden , smeet hy zyn hemd weg, en lag byna naakt, om zig te verkoelen en te droogen; waar door hy fcheen te zullen moeten fterven: maar *Teerwater* overvloedig gebruikt deed hem geheel herftellen. Ik heb veele voorbeelden gezien van lyders, die van koorts en Zydewee zonder aderlaating of eenige andere middelen herfteld zyn, alleen door overvloedig en aanhoudend warm *Teerwater* te drinken, een pint of zelf een mengen in een uur. Ze konnen in zulke gevallen niet te veel drinken; des te eer zullen ze wel zyn en fterk zonder die zwakheid, welke op overvloedige aderlaatingen volgt, die het geftel bederven en fleepende ziekten aanbrengen.

262. Een Advokaat van mynè kennis te *Dublin*, en twee jonge Juffrouwen, zyn alleen door overvloedig drinken van *Teerwater* van de koorts geneezen.

263. My zyn verfcheiden voorbeelden verhaald van lyders van beide de fekten, die geneezen zyn van Aambeien, sommige alleen door drinken van *Teerwater*; andere door tefens op een ftilletje te zitten, waarin een pot vol heet fterk *Teerwater* ftond; die ook de deelen befmeerende met olie van *Teerwater* afgefchuimd, de zweeren fchielyk geheeld, en die ziekte weg genomen hebben.

264. In *December* 1744. is eene uitzakking der lyfmoeder, die door de Heelmeesters als ongeneesbaar was opgegeven, door *Teerwater* volkomen geneezen.

265. Myn Korrefpondent berigt my van twee lyders die opgegeven waren, een te *Bath* van geraaktheid, en de ander te *York* van
Kan-

Kanker, die beide in korten tyd door *Teerwater* geneezen zyn.

266. De Zoon van een Heer in het Graafschap *Limerick* is door *Teerwater* geneezen van bloedspuwing.

267. Zeker kind hoefte van zyne geboorte af en toonde geen teken van eenig begrip; die het zagen meenden dat het niet in 't leven kon blyven; of indien al ja, dat het dof zou zyn: men raadde de moeder om het kind *Teerwater* te geeven, en het de minne ook te laten drinken, 't welk gedaan zynde, overwon het kind de hoeft, en kreeg kennis, en is nu zeer levendig.

268. Zeker Heer schryft het volgende uit *Engeland*. Ik weet eenige voorbeelden, alwaar het *Teerwater* wonderen gedaan heeft, vooral aan eene Juffrouw, die lang de Kanker in haar borst gehad en veel geleden had; en na dat ze *Teerwater* gebruikt heeft, is dat het eenigste middel, 't welk ze goed bevonden heeft om van de pyn bevryd te worden, en ze is nu op den weg om geheel hersteld te worden.

269. Zeker Heer in het Graaffchap *Limerick* is, gelyk my gezegd is, door *Teerwater* geneezen van eene verzwearing in zyn hoofd, voor welke hy verscheiden wateren beproefd, en veele Doktoren in *Engeland* geraadpleegd had, maar zonder vrugt.

270. Eene Juffrouw werd door *Teerwater* geneezen van duizeling en verouderde hoofdpyn. Verscheide anderen hebben my gezegd, dat ze dikwyls aangevallen worden met duizeling in het hoofd wanneer ze over straat gaan,

gaan, zo dat ze genoodzaakt zyn de leuningen vast te houden langs welke ze gaan om zig te bewaaren voor vallen, en dat ze, federt dat ze *Teerwater* gebruikt hebben, diergelyk ongemak niet gehad hebben.

271. My is gezegd, dat een schip gaande van *Portobello* naar *Jamaika*, en lang onder weg zynde, die aan boord waren in groote benauwdheid kwamen wegens gebrek van water, 't welk veelen aan Galkoortsen deed ziek worden. Maar tot hunne groote troost viel 'er een zwaare regen, die alle handen aan het werk bragt om zo veel water te vangen als ze maar konden; en dewyl het dek van het schip en het touw-werk pas geteerd was, om het te bewaren tegen de hette van die lugtstreek, was al het water dat ze kreegen doortrokken met *Teer*: des niet tegenstaande dronken ze 'er overvloedig van, en het had die goede uitwerking, dat allen die ziek waren aan Galkoortsen en het dronken, in korten tyd hersteld werden, tot groote verwondering van hun allen, dewyl die koortsen in dat gedeelte der wereld voor eene dodelyke ziekte gehouden worden.

272. Zekere jonge had een zweer in zyn been, welk been ook ontstoken en hard was; maar raad gekregen hebbende om het te wassen met *Teerwater*, en 'er olie van *Teer* op te leggen, werd hy schielyk hersteld.

273. Iemand van *Toughall* was veele jaaren doof, maar door een geruimen tyd *Teerwater* te drinken, is zyn gehoor veel verbeterd, en schoon hy niet geheel geneezen is, heeft hy, wanneer hy het langer gebruikt, nog meer

hoop van verligting. Elke verligting doet voordeel, en veele verligtingen maaken eindelyk eene geheele geneezing.

274. Zeker Heer die sedert vyftien jaar pyn in zyne regte zyde had, raadpleegde veele Doktoren, en nam geheele Apothekers winkels in, maar zonder vrugt: maar na dat hy vyf weeken Teerwater gebruikt had, en dat nog maar zeer gemeen was, vond hy zig zelve zeer veel verligt. Op dien zelfden tyd maakte het hem eene pyn dwars voor zyn middelrif, en ook in zyne andere zyde, 't welk hy oordeelde een teken te zyn van de kragt van *Teerwater* in het verplaatfen van de kwaade stof, die eens los geworden naderhand gemakkelyk kan ontlafst worden.

275. Ik heb een verhaal gekregen van eene merkwaardige geneezing, door *Teerwater* uitgewerkt aan eene vrouw die opgegeven was. Haare ziekte was gekomen van het inhouden der Nageboorte, door de onkundige behandeling van het vroedwyf in haare verlossing. Ze was verzeld met de ergfte toevallen, en werd hoopeloos geoordeeld. Toen alle andere middelen mislukt waren, raadden sommigen *Teerwater*, meer om dat ze niet anders wisten te doen, dan om dat ze hoop hadden op de herftelling der lydende: evenwel werd ze tegen alle verwagting door dat middel herfteld.

276. *Margareta Masterson*, eene jonge vrouw, woonende in het huis van Doktor *Wynne* te *Harold's Cross* ontrent *Dublin*, kwam by my den 21. *February* 1745, en deed my het volgende verhaal van het aanmerkelyk nut dat ze
door

door *Teerwater* ontvangen had in de geneezing van een zweer in de blaas. Ze zeide my, dat ze voor ontrent vyf jaar op zekeren dag in de Lente zeer sterk wandelde van *Harold's Cros* tot *Crumlin's Kerk*, 't welk ontrent twee mylen ver is, en zynde zeer verhit en bezweet, zat ze meer dan een half uur in het plein van de kerk op den kouden grond, waardoor ze zeer verkoud en aanstonds ziek werd. Ze werd dagelyks erger, hebbende zwaare pyn in haar regte zyde ende onderste deelen van haar buik: haar pyn was zo hevig, dat ze somtyds twintig dagen agter malkander niet het allerminste slaapen kon. Ze verloor haar vlees en eetlust en werd zo mager als een geraamte. Ze kon niet overend staan of gaan, nog ook verdraagen vervoerd te worden: alle bewegingen bragten haar op de pynbank, en ze was genoodzaakt zig meest in haar bed te houden, en ze was zelf daar niet in staat om haare ledematen te verroeren, wanneer haare pynen haar overkwamen. Niets van het geen ze gebruikte deed haar eenigen dienst. Ze werd gebragt in *Mercers Gasthuis*, alwaar ze drie maanden bleef zonder eenig voordeel, schoon ze daar den raad en de hulp had van verscheiden Doktoren en Heelmeeesters, die een geruimen tyd meenden dat ze een steen had, maar naderhand alle van gedagten werden, dat ze eene verzweering in haar blaas had. Daarna verliet ze het Gasthuis, men liet haar kwylen, en ze gebruikte op den raad van Doktoren veele middelen: maar niets gaf haar eenig gemak of verligting, en ze werd geoordeeld ongeneesbaar te zyn. Ze bleef lang in

deezzen elendigen staat, en had ook een soort van pislloed, of tegenwillige en byna geduurige ontlasting van water. Maar haar broeder in den Zomer van het jaar 1744. hoo- rende, dat 'er veelé geneezingen door Teer- water geschied waren, raadde het haar te drinken, 't welk ze deed twee of drie maan- den agter malkander. Toen ze het eerst be- gon te drinken, bevond ze dat haar maag het verdraagen kon, en het gaf haar eenige verlig- ting: na weinige dagen vond ze 'er nog grooter baat by, en beterde dagelyks, en in weinige wee- ken waren alle haare pynen en andere ziek- tens over: ze kreeg haaren eetlust, vlees en rust weer, gelyk ook het gebruik van haare ledematen, en kon zo wel gaan als ooit, tot groote verwondering van de Heelmeesteren, en anderen die over haar gegaan hadden, en meende dat ze nooit herstellen kon. Ze scheid- de toen uit met het *Teerwater*, denkende dat ze het niet meer nodig had, en is sedert vry van pyn gebleven, behalven dat ze nu en dan, wanneer ze koude vat, nog eenige nee- pen krygt, 't welk ze toeschryft om dat ze sedert tien of agt maanden geen *Teerwater* ge- bruikt heeft; maar heeft besloten om het weer te drinken, om de overblyffels van haare ziekte weg te neemen. Ik heb in verscheiden voorbeelden gezien, dat sommigen die veel voordeel van *Teerwater* gehad hadden, 'er te schielyk van uit scheidden, denkende dat ze geheel hersteld waren, eer het waarlyk zo was, en dat naderhand hunne ziekten eeni- ger mate zyn weerom gekomen, die ze ge-
heeft

heel konden wegneemen door langer in het gebruik daarvan te volharden.

277. Zeker winkelier in het Graaffchap *Meath* werd in het jaar 1744. ſterk aangetaft met bloedwatering, die ſomtyds zo hevig was, dat het bloed 't welk hy loosde zo zuiver ſcheen, als het geen in de aderlaating uit de aders komt, en ze was verzeld met zwaare pyn. Hy kon geen vierde van een myl gaan dan met groote pyn, en teerde geheel uit. Hy bleef in deezen ſtaat verſcheiden maanden agter malkander, en nam veele geneesmiddelen in, maar zonder vrugt; maar hoo- rende van het groot nut dat *Teerwater* in ver- ſcheiden gevallen gedaan had, dronk hy het en vond 'er ſchielyk baat by, 't welk hem aanmoedigde om in het drinken daar van te volharden, met zo goeden uitſlag dat hy in 't kort volkomen van zyne ziekte herſteld was. Zyne bloedwatering hield op, en zyn pis was zo helder als ooit, zonder de minſte kouleur of aftreksel van bloed, en zonder ee- nige pyn, zynde alle de deelen geheeld, en in *February* 1745. blyft hy nog zeer wel, en ſchryft zyne geneezing geheel toe aan *Teer- water*.

278. Eene Juffrouw, woonende op het land niet ver van *Dublin*, was ſedert veele jaaren bezogt met een kanker in haar borſt, die wel van den Heelmeester Dobbs geſneden was, maar ſteeds weer aangroeide, hard werd, en zeer pynelyk was; en niet tegenſtaande het groot gevaar en de pyn die de operaatſie ver- zeld, had ze beſloten eene tweede ſnyding te ondergaan, om haare geduurige pyn te over-
R 3 winnen,

winnen, en kwam tot dat einde in de stad; maar de Heelmeester bevindende dat ze op nieuw zeer verkoud was geworden, en daar by zwaar hoefte, wilde het niet waagen in haar borst te snyden voor dat haar hoeft over was, en raadde haar weer op het land te gaan, om van haar hoeft geneezen te worden. Ze werd daar overreed om 'er *Teerwater* voor te drinken, 't welk ze deed met zo veel vrugt dat ze haare hoeft schielyk overwon, en bevindende dat haar maag *Teerwater* verdraagen kon, en dat het ook haar borst gemakkelyker maakte, bleef ze het een geruimen tyd drinken, waardoor haar borst gemakkelyker en zagter werd, en ze beterde dagelyks tot haare groote blydschap en verwondering; en ze kreeg zo veel verligting, dat ze vooreen tyd het water weer naliel. In welken staat ze nu blyft, word my niet gezegd.

279. Afschrift van een brief van den Eerwaarden Mr. *Thomas Dawson* van *Tallow* in het Graafschap *Waterford*, aan *Thomas Prior* Schildknaap van den 25. *February* 1745.

Ik neem de vryheid, om Uw Ed. een verhaal toe te zenden van de twee volgende gevallen, waarin, behalven in verscheiden andere in myne buurt, *Teerwater* heilzaam gevonden is; en dewyl de ziekten daarin gemeld gemeen en dikwyls dodelyk zyn, kan eene bekendmaking van derzelver geneezing dienstig zyn voor het Mensdom, wiens algemeen nut Uw Ed. met uwe navorsingen schynt te beoogen.

280. Het geval van *Mejuffrouw Guinane*, Huisvrouw van *John Guinane*, Koopman van *Tallow* in het Graaffchap *Waterford*.

De gemelde *Juffrouw Guinane* werd in het jaar 1744. hevig aangevallen van opstygingen, verzeld met lagchen, fchreien en veele flauwtens, welke verfcheiden maanden duurden, fchoon de Doktoren door veelerlei middelen haar poogden te geneezen. Ze ging naar de zoute wateren, en baadde zig daar in, volhardende daarin op hunnen raad een geruimen tyd, maar vond daar zeer weinig baat by. Eindelyk begaf ze zig tot het drinken van *Teerwater*, volgens de onderregtingen van den fchryver der verhandeling, en door het ordentelyk en bestendig ontrent drie maanden agter malkander te drinken, werd ze volkomen tot gezondheid herfteld, en was federt vry van de gemelde aanvallen van opstyging, fchoon ze wanhoopte om 'er ooit van geneezen te worden.

281. Het geval van *Mr. Thomas Lowris* van *Tallow* in het Graaffchap *Waterford*.

De gemelde *Mr. Lowris* was federt vier of vyf jaar aan de teering, en zo mager en geel, dat allen die hem zagen, aan zyn leven wanhoopten. Voor ontrent twee jaar begon hy *Teerwater* te drinken, en dewyl hy 'er in weinige maanden veel baat by vond, bleef hy het geregeld drinken, en heeft zyne gezondheid en gedaante volkomen weer gekregen tot groote verwondering van allen die hem kennen.

282. Zeker Heer ontrent *Caplestreet* zeide my den 22. *February* 1745, dat hy sedert verscheiden jaaren dikwyls geplaagd was met toevallen, die hem groote ongemakkelykheid in zyne maag verwekten, en met zwaare pyn verzeld waren, welke zig uitstreckte langs den grond van zyn buik, en vast ging zitten in zyn linker heup, en met zeer groote walging. Deeze pynen bleeven hem twee of drie dagen by terwyl de aanvallen duurden. Hy hield zyne ziekte voor een winderig Kolyk, en gebruikte daar tegen veele middelen, maar zonder vrugt. Hy bevond dat hy slimmer werd, en dat zyne aanvallen meer en met meer hevigheid weerom kwamen. Hy had ook dikwyls aanvallen van Jigt in zyn voet, maar niet zeer hevig. Maar na dat hy in *April* van het jaar 1744. de verhandeling over het *Teerwater* gelezen had, besloot hy het te drinken, en hy had het niet boven drie weeken gedaan, of hy vond 'er merkelyke baat by, en daarin volhardende, loosde hy kort daarna tot zyne groote verwondering twee steentjes byna zo groot als erten, en toen, en niet eer, ontdekte hy dat zyne ziekte steen en Graveel was, waar op de pyn in den grond van zyn buik overging, zyn maag werd gemakkelyk, en hy kreeg zyn eetlust en rust weer. Hy heeft sedert verscheiden maalen Graveel geloosd, en nog onlangs drie kleine steentjes, die hem pyn verwekten in haaren doortogt, en hy twyffelt niet of hy heeft te voren ook Graveel en kleine steentjes geloosd zonder het te weeten wanneer hy die zwaare aanvallen had. Maar nu hy weet wat zyne ziekte

ziekte is kan hy zig beter daar tegen beschermen. Deeze aanvallen van Graveel en steenkomen nu en dan weer, en zullen het waarschynlyk blyven doen tot dat hy het geheel kwyt is, ten welke einde hy bevind dat *Teer-water* hem zeer veel goed doet. Hy verzekerd my dat, sedert hy heeft begonnen *Teer-water* te drinken, 't welk hy bestendig doet, hy niet éenen dag door de Jigt is in huis gehouden. Hy heeft 'er nu en dan wel eenige neepen van gehad, maar ze gaan schielyk over zonder pyn, en dewyl hy zo veel baat by *Teerwater* gevonden heeft, pryft hy het gebruik daar van ook dikwyls aan anderen aan.

283. My is gezegd, dat zeker Heer, die de middelen van Juffrouw *Stephens* gebruikt had, *Teerwater* gedronken heeft, 't welk hy in het Graveel nuttiger gevonden heeft.

284. Sommige Heeren die, wanneer ze maar door de minste koude gingen, doorgaans geplaagd waren met klooven in de lippen, welke ze niet konden heelen door alle de zalven die hun waren voorgeschreven, zyn van dat ongemak geneezen door hunne lippen te betten met *Teerwater*, 't welk hen schielyk geholpen heeft; en zy die een zeeren en loopenden neus hadden, vonden dezelfde baat van met dit water te betten. Deeze kleine staaltjes worden maar gemeld om de heelende kragt van *Teerwater* aan te toonen, en men heeft ook by ondervinding gezien, dat een Pleister van *Teer* een kragtig en veilig geneesmiddel is voor zeeren en gezwollen op den rug der paarden. En nu ik van deeze zaak spreek, verzoek ik vryheid om te melden 't geen

verscheiden Heeren my gezegd hebben, dat ze twee of drie mengelen *Teerwater* daags gegeven hebben aan sommige van hunne paarden, die groote koude en ziekten hadden, en geen voordeel gehad hadden van de drankjes der hoeffsmits, zo dat ze vreesden dezelve te zullen verliezen, en de uitwerking was dat ze schielyk hersteld werden. En misschien zou het raadzaam zyn in alle ziekten der beesten, waar in het bloed bedurven is, gelyk in de Droës der paarden, en in besmetelyke ziekten van het Hoornvee en schaa-pen, die voor ongeneesbaar gehouden worden, om ze overvloed van warm *Teerwater* te geeven, dewyl men in veele voorbeelden by ondervinding gezien heeft, dat het bloed en de sappen des lighaams daardoor verbeterd en verzagt, de verstoppingen weg genomen en de geesten opgewekt zyn. Ten minsten is het niet ondienstig om 'er de proef van te neemen, wanneer het geval hoopeloos is.

285. De Kinderpokjes voorleden jaar zeer gevaarlyk zynde, raadden sommigen dat men den kinderen warm *Teerwater* zou geeven, en de uitwerking was, dat zy die het dronken eer ze de Kinderpokjes kreegen, het doorgaans vry wel hadden: maar zy die het geduurende hunne ziekte dronken, kwamen 'er nog beter af, want daar was geen schyn van gevaar, de pokjes doorgaans onderscheiden, weinig of geen ziekte, en daar bleeven geene tekenen van over. Deeze berigten heb ik van verscheiden geloofwaardige perfoonen, en in 't byzonder, dat de Kinderpokjes voorleden Zomer in en ontrent *Clonmell* zo gevaarlyk

lyk waren, dat 'er meer dan drie honderd kinderen aan stierven, zynde zy meest famenvloeyende. Sommigen kreegen eindelyk raad en werden overreed om hunne kinderen warm en overvloedig *Teerwater* te geeven, gelyk *Mr. Gordon*, die hier een voornaam Brouwer is, deed aan vier of vyf van zyne kinderen die 'er alle zeer wel afkwamen. Dit moedigde *Mejuffrouw Powell* aan om het ook aan drie van haare kinderen te geeven, die 'er even goeden uitflag van hadden, ja het zo wel hadden dat ze nauwlyks ziek waren: terwyl andere, die op de gewoone wyze behandeld werden, meest door de kwaadaartigheid der ziekte werden weg gesleept; en ik hoor niet dat het iemand die *Teerwater* gebruikt heeft mislukt is. Om welke reden veelen het nu beginnen te gebruiken met groot voordeel, en merken nu zo veel gevaar van die dodelyke ziekte niet als te voren. Zo groot is de kragt van *Teerwater* in het verzagten en geneezen van koortsen en brandige ziekten.

286. De Eerwaarde *Mr. Skelton*, Leeraar te *Newrey*, liet zyn Zoon, ontrent dertien jaar oud, *Teerwater* drinken, eer hy de Kinderpokjes had, en toen hy onlangs daar van was aangevallen, gaven ze hem alle twee uren een vol Wyn glas daar van, zo lang hy die ziekte had; en door hem dus te behandelen, was het kind nauwlyks ziek, de pokjes vielen zeer wel af, en lieten geene tekenen. Wanneer kinderen in de Kinderpokjes op die wyze behandeld zyn, en het water warm en in overvloed gedronken hebben, hadden ze het doorgaans zeer wel.

287. My zyn verscheiden voorbeelden medegedeeld door geloofwaardige perſoonen van wonderbaare en onverwagte geneezingen, die door *Teerwater* geſchied zyn in ziekten, die aan de vrouwelyke ſekſe byzonder zyn ten tyde van haare verloffing; en ook in het verwekken van Maand ſtonden in ſommige waar in ze niet voor den dag kwamen, en in het bedwingen van dezelve in andere waarin ze onmatig waren. Maar in zulke gevallen meld men geene naamen.

288. Daar zyn verſcheiden Juffrouwen in deeze ſtad, wier naamen ik ook verzwijgen zal, die geplaagd geweest zynde met vliegende Jigtpynen, benauwdheid en walging in haare maag, gebrek van eetluſt en ruſt, bezetheid op haare borſt, hoeſt en Scheurbuikige ziekten, geneezen, of zeer veel verligt zyn door het gebruik van *Teerwater*, ſchoon ze 'er maar weinig van gedronken hebben. Verſcheiden Heeren van myne kennis die dezelfde ongemakken hadden, hebben 'er ook diergelyk voordeel van genoten. Maar men zou geen end vinden met deeze alle op te tellen, of naar meer berigten te wagten, die nog dagelyks tot onze kennis komen. Indien 'er in het vervolg eenige nieuwe voorbeelden voorkomen van geneezingen die door *Teerwater* verrigt zyn in eenige ziekten die in dit verhaal gemeld worden; of indien 'er eenige ontdekkingen gedaan worden van deſſelfs goeden uitſlag in andere ziekten; hoopen we dat zy, die 'er het genot van gehad hebben, zo goed en dankbaar zullen zyn, dat ze de byzonderheden van hunne gevallen zullen

zullen gelieven meede te deelen; en dat 'er anderen zullen gevonden worden, die de moeite willen neemen om die berigten te verzamelen, en tot nut van het Mensdom in het licht te geeven, met of zonder de naamen der lyders, naar dat zy zelve het begeeren. En dit verzoek doet men niet alleen ontrent *Teerwater*, maar ook alle andere geneesmiddelen, die dezelfde goede uitwerking hebben.

289. Dewyl nu dit verhaal veel grooter is geworden, dan ik in het eerst beoogde, zal ik den lezer met geen meer berigten lastig vallen. Veele andere zyn my van tyd tot tyd opgegeven; maar gebrek van tyd, of gelegenheid om een byzonder berigt van de lyders zelve te krygen, die hier ver van daan woenen en my onbekend zyn; en de agterlykheid van anderen om berigt van hunne ziekten en ontdekkingen te geeven, op dat hunne naamen niet zouden bekend worden (schoon ik altyd verklaard heb, dat wanneer ik een verhaal van iemands ziekte gaf, ik zyn naam niet zou melden indien hy het begeerde) zyn de redenen waarom ik heb opgehouden meer berigten te verzamelen; en het is nu ook waarlyk zo nodig niet, om dat elke stad in het Koninkryk veele voorbeelden kan verschaffen van groote en onverwagte geneezingen die alleen door *Teerwater* gedaan zyn, waar door elk van deeze waarheid nader kan overtuigd worden, die maar de minste moeite wil neemen om het te onderzoeken. Daar en boven dewyl ik reeds een groot getal berigten had van aanmerkelyke gevallen en geneezingen in verscheiden

scheiden ziekten, had ik des te minder reden om andere diergelyke in aanmerking te neemen. Maar om dat de kragt van *Teerwater* in het geneezen van veele ziekten door veele gelukkige proeven ondervonden, en door veele egte voorbeelden in dit verhaal voorkomende genoeg bevestigd is, waar van de wereld nog geen kennis had, zou men het Mensdom benadeelen met de bekendmaking daarvan langer uit te stellen, dewyl men met reden kan verwagten dat andere in diergelyke ziekten even veel nut van die zelfde middelen hebben zullen. Het heeft my dikwyls bedroefd te hooren dat verscheiden perfoonen aan zulke scherpe ziekten gestorven waren, die alleen door *Teerwater* schielyk en kragtig geneezen zyn, gelyk uit verscheiden voorbeelden in dit verhaal blykt; en 't is waarschynlyk dat zy 'er ook het zelfde nut van zouden gehad hebben, indien ze dit middel gebruikt hadden; ten minsten zou men het hebben kunnen beproeven wanneer de ziekte hoopeloos was. Om gemelde redenen was het hoog tyd dit verhaal uit te geeven, op dat elk van de kragt van dit water volkomen zou kunnen onderregt worden, en 'er in gelyke gevallen de proef van neemen.

290. De Geneesheeren die meer kundigheid en bekwaamheid hebben, kunnen en zullen, buiten twyffel, deeze onderregtingen en proeven toepassen en verbeteren. Maar schoon ik geen Doktor ben, hoop ik dat het my niet kwalyk zal genomen worden, dat ik in dit verhaal van gebeurde zaaken gesproken heb, en dat ik een histories berigt geef van de uitwerkingen.

werkingen van Teerwater , gelyk het my medegegedeeld is door brieven van de lyders zelve, en met hunne eigene woorden ; of van andere Heeren , die hunne onderregtingen van de lyders hebben , en teffens hunne naamen en woonplaatfen melden. Van anderen heb ik de byzonderheden van hunne gevallen uit hun eigen mond gehoord , en om des te nauwkeuriger te zyn , hen dezelve laten leezen toen ze gefchreven waren. Ik heb eenige gevallen gemeld waarin de naamen van perfoonen en plaatfen niet genoemd worden , maar deeze heb ik van geloofwaardige en aanzienelyke Heeren , die my van derzelver waarheid verzekerd hebben , in de brieven die ze my gezonden hebben in die tyden toen de gevallen gebeurden , en alle de omftandigheden vers in hun geheugen waren , welke brieven ik in bewaaring heb. Zy waren niet genegen de naamen der lyders te noemen , inzonderheid van de vrouwelyke fexfe , zonder derzelver toestemming welke men bezwaarlyk krygen kon. Maar ik heb niet de minfte reden om aan de waarheid van die gevallen die zo wel bevestigd zyn te twyffelen. Maar indien iemand genegen mogt zyn om de naamen of woonplaatfen te weeten van eenige lyders wier namen niet gemeld zyn , zal ik tot hunne byzondere voldoening hun daarin genoegen geeven.

291. Na dat ik dus myn lyft van gevallen geëindigd heb , verzoek ik vryheid om eenige aanmerkingen te maaken , die my zyn te binnen gekomen onder het leezen van deeze gevallen

vallen en de waarneemingen myner Korrespondenten.

I. Het is te verwonderen dat men bevindt; dat in anderhalf jaar zo veele en verscheiden ziekten alleen door dit middel geneezen of zeer veel verligt zyn. Duizenden hebben 'er baat by gevonden, en vinden het nog dagelijks in *Engeland, Ierland, Holland, Vrankryk, Portugal en Duitsland*. De brieven die my toegezonden zyn geeven dit te kennen; het minste onderzoek kan anderen van de waarheid daar van overtuigen; dit verhaal toont het, en het register hier agter gevoegd wyft de verscheiden soorten van ziekten aan waar in *Teerwater* heilzaam bevonden is. De verhandeling over het *Teerwater* is overgezet in het *Frans, Nederduits, † Hoogduits en Portugees*, en daar zyn uittreksels van in 't ligt gegeven in de *Magazynen ‡*. Door zo algemeene bekendmaking heeft het Gemeen kennis gekregen van het gebruik van *Teerwater*, als een geneesmiddel; en dewyl het door den schryver der Verhandeling uit eigen onderzinking

† 'T is ons niet bekend, dat 'er tot nog toe eene overzetting van de verhandeling over het *Teerwater* in onze landtaal is uitgegeven, zo dat deeze, die wy nu in het licht geeven, de eerste is. In het *Hoogduits* is een *Grondig histories narigt van Teerwater* uitgekomen, waarin een uittreksel van de Verhandeling gevonden word. Hoe het met de *Frans* en *Portugals* vertaaling is, weet ik niet: maar wat 'er ook van zyn moge, de Leezer ziet wel, dat de schryver wat breed hier van op geeft. Ik hoop niet, dat dit staaltje tot afslag zal moeten dienen van zyne geloofwaardigheid in andere berigten.

‡ Een weckelyks Papier in *Engeland* waarin allerlei nieuwigheden gevonden worden.

vinding sterk is aanprezen tot geneezing van verscheiden ziekten, zyn veelen bewogen om 'er de proef van te neemen, en hebben aanstonds verligting gekregen. Dit heeft anderen aangemoedigd om het ook te gebruiken, en die hebben 'er even veel voordeel van gehad. En zo zeer vermeerderde het gezag van dit geneesmiddel, dat verscheiden, die lang aan verdrietige ziekten gefukkeld hadden, zonder eenige verligting te krygen van de middelen door Doktoren voorgeschreven, schoon ze nooit gehoord hadden dat men in diergelyke ziekten ook *Teerwater* gebruikte, nogtans genegen waren om 'er de proef van te neemen, en 'er schielyk tot hunne verwondering en tegen verwagting baat by gevonden hebben. Sommigen die *Teerwater* voor eene ziekte gebruikten, en teffens fukkelden aan eene andere, werden door dit kragtig geneesmiddel van beide geneezen. Dus zyn 'er sommige kragten van *Teerwater* toevallig ontdekt, en door veele volgende proeven aan anderen volkomen bevestigd.

292. De gelukkige ontdekking van de kragt van *Teerwater* in het geneezen van de meeste soorten van koortsen en Zydewee, is eene zaak van een byzonder en zeer uitgestrekt voordeel voor het Mensdom, en door zo veele proeven bevestigd, dat zy die van deeze geneeswyze kennis hebben, weinig gevaar in koortsen vinden: en men heeft by ondervinding gezien, dat hoe meer *Teerwater* een lyder in de koorts drinkt, hoe hy eer hersteld word. Indien hy maar twee of drie mengen daags neemt, zal de koorts vier of vyf

S

dagen

dagen duuren; maar indien hy in vier en twintig uren vier, vyf, zes of meer mengen warm drinkt, vind men dikwyls dat de koorts in een dag of twee geheel af gaat. En 't geen zeer aanmerkelyk is, men heeft geen voorbeeld van gevaar of nadeel door de hoeveelheid te weeg gebragt: in tegendeel worden de lyders in koortfen des te kragtiger hoe meer ze drinken, gaande het water door hunne lighaamen door de pis of doorwaasfeming zo ras als het is ingenomen, en neemende daardoor de fchadelyke vogten en het venyn der ziekte des te eer met zig. De lyders krygen teffens een gezonden flaap, en beter eetlust dan men in koortfen gewoon is.

Myne Korrespondenten verzekeren my verder dat ze geen voorbeeld weeten, waarin men by tyds warm *Teerwater* en in eene behoorlyke hoeveelheid gegeven heeft, dat het niet wel geflaagd heeft. Men is van gedachten, dat de meeste volwassen menfen die op hunne bedden fterven, van de eene of andere foort van koorts fterven. Indien men dan maar alleen op dit punt van koortfen bleef ftilstaan, waarin *Teerwater* van zo goeden uitflag is, zou het fchynen te volgen dat 'er niets heilzaamer voor ons leven is, of dat meer levens behoud, dan dit water behoorlyk gereed gemaakt en ingenomen.

293. II. Het volgende 't geen ik nu zal aanmerken is de groote verfcheidenheid van ziekten die door *Teerwater* geneezen zyn, en zelf zulke die ftrydig van aart zyn. Dit hebben sommigen onmogelyk geoordeeld die zig tegen het gebruik van *Teerwater* verzet hebben,

ben, schoon de gebeurde zaaken en de onder-
vinding, de zekerste wegwyzers om de kragt
van eenig geneesmiddel te kennen, geheel
tegen hen zyn, niet alleen in het geval van
Teerwater, maar ook van verscheiden andere
middelen, welke dikwyls tegenstrydige uitwer-
kingen in verschillende gestellen voortbrengen,
en somtyds verscheiden uitwerkingen in het
zelfde gestel. Sommigen die in het eerst te-
gen *Teerwater* gesproken en geschreven heb-
ben, hebben teffens openhartig erkend dat zy
'er nooit de proef van genomen hadden. Hoe
konden ze dan eenig oordeel vellen over des-
selfs goede of kwaade hoedanigheden, of ver-
wagten dat anderen zig door hun gevoelen
zouden laten regeeren, daar het niet door
proeven ondersteund was, waarop men alleen
met zekerheid vast kan gaan? Zeker Genees-
heer vroeg my eens, of *Teerwater* een *Panacea*
dat is een geneesmiddel voor alle ziekten
was? Ik zeide hem dat niemand, naar myne
gedagten, op die vraag kon antwoorden, dan
die 'er in alle ziekten en in de verscheiden
gevallen van alle ziekten de proef van geno-
men had, 't welk nog ik, en ik geloof ook
geen levendig mens tot nog toe gedaan heb-
ben; en dat men, voor dat men de proef ge-
nomen had, geen oordeel kon vellen in wel-
ke gevallen het goed was of niet. Toen ver-
zocht ik vryheid om hem de volgende vraag
te doen, in welke ziekte *Teerwater* niet goed
was? dit zeide ik, om dat ik rykelyk voor-
zien was met veele voorbeelden van genee-
zingen, die door *Teerwater* verrigt zyn in alle
de gemeene ziekten in *Dublin*, tot welke ik

hem tot zyne voldoening zou kunnen wyzen, indien hy 'er eenige van noemen mogt: maar na zig eenigen tyd bedagt te hebben, vroeg hy my of het goed was voor den steen? Ik antwoordde dat ik nog niet gehoord had dat het voor den steen gebruikt was, maar dat ik hem veele voorbeelden kon geeven, waarin het van veel nut in het Graveel geweest was, en dat het geen goed was voor het Graveel, naar myne gedagten in den steen ook dienstig zyn zou. Maar dat in alle deeze gevallen niets dan ondervinding en ontwyffelbaar gebeurde zaaken ons oordeel konnen of behooren te bepaalen. Sommigen die gestoord waren, dat het *Teerwater* voor zo veele verscheiden ziekten werd aanprezen, dagten het om die reden te mogen verwerpen, als was het in alle gevallen van geen gebruik altoos, zonder te overweegen dat het geen het bloed verbetert en verzagt, de maag versterkt en verstoppingen wegneemt, gelyk *Teerwater* baarblykelyk doet, in alle ziekten dienstig moet zyn, en daarom ook de natuur helpen om eene volkomen geneezing uit te werken. Een algemeen geneesmiddel zo wel als de steen der Wysgeeren zyn altyd als ydele onderneemingen aangezien: maar indien het eerste in de natuur mogelyk is, schynt geen geneesmiddel zo veel kans naar dien eernaam te hebben als *Teerwater*: maar zonder eenige eissen te doen op zulk een buitengemeen voorregt, zal ik alleen aanmerken, dat de wereld gelukkig is in zulk een middel te hebben, dat in zo veele verscheiden ziekten nut gedaan heeft en nog dagelyks doet, zonder

mis-

misnoegd te zyn dat het niet even eens in alle kan doen.

294. III. De derde aanmerking die ik maaken zal is over de veiligheid van dit geneesmiddel. Sommige Doktoren pryzen het en schryven het voor. Andere zeggen dat het goed is in veele gevallen, en dat ze niet bevonden hebben dat het nadeel doet in anderen. Sommigen zeggen dat het nog goed nog kwaad is, terwyl anderen beweeren dat het gevaarlyk is in brandige ziekten om dat het te veel verhit: maar het tegendeel daarvan is klaar dewyl het koortsen, Zydewee, Kinderpokjes en andere brandige ziekten in korten tyd geneest; en het is 'er zo ver van daan dat het de ontsteekingen vermeerdert, dat het die in tegendeel wonderlyk verzagt. Sommige lyders, die *Teerwater* dronken, werden terstond overvallen met braaking, 't welk hen zeer ontstelde; maar ze bevonden schielyk dat *Teerwater*, door hunne maagen dus van veele vuile stoffen te ontlasten, hun aanstonds verligting gaf, en de braaking hield kort daarna op. Anderen hadden na het drinken van *Teerwater* voor een dag of twee eene buikzuivering, 't welk hun ook geen genoegen gaf; maar de buikzuivering hield haast op, wanneer ze de kwaade vogten had weggenomen, en ze hadden van die werking veel voordeel. Sommige lyders die geplaagd waren met zware Scheurbuikige ziekten, uitslag, schurft, vlakken, loopende zweeren, vonden na dat ze weinige dagen *Teerwater* gedronken hadden, dat hunne zweeren, schurft en uitslag lastiger werden, en in meer hoeveelheid en

hevigheid aan hun lighaam kwamen, en dagten dan dat *Teerwater* hun nadeel deed. Sommigen waren zo onvoorzigtig dat ze het drinken nalieten, wanneer het hun zo veel goed deed als ze zig konden voorstellen, door alle schadelyke vogten uit het bloed naar de oppervlakte van het lighaam te dryven; terwyl anderen die het bleeven drinken, wel haast bevonden dat de Scheurbuik, uitslag en andere vlakken aan hun lighaam tot hun groot geluk weg bleeven en heelden. Sommigen waarin *Teerwater* door doorwaassening werkte, bevonden dat het hen hardlyvig maakte en verhitte: hier op lieten ze het staan; anderen die het in een gelyk geval bleeven drinken, vonden wel haast dat, na dat het *Teerwater* door doorwaassening zyn werk verrigt had, zy tot hunnen natuurlyken staat wederkeerden, en de verligting kreegen die ze verwacht hadden. De Natuur werkt niet op den zelfden tyd door twee verscheiden wegen: indien ze werkt door den stoelgang, houd de doorwaassening voor dien tyd op; indien door doorwaassening, dan is de stoelgang befloten. Indien beide deeze wegen verstoopt zyn, dan blyft 'er voor de natuur geen weg over om de bedurven vogten te ontlasten, dan door de pis. En door deezen weg werkt het *Teerwater* doorgaans. Deeze zyn meest al de gevallen waar in men zig verbeeld dat *Teerwater* nadeel doet. Maar het is slegt dat men *Teerwater* te last legt dat het schade doet in gevallen, waar in het den lyders zeer grooten dienst doet. 'T is waar dat men dikwyls zeer slegte *Teer* en *Teerwater* gebruikt heeft;

en

en even zeker dat verscheiden perſoonen , terwyl ze *Teerwater* dronken , zig in het gebruik van ſterke dranken en geeftryke vogten hebben toegegeven ; en daarom is het geen wonder , indien zy 'er het nut niet van hebben , dat zy 'er anders van zouden gekregen hebben. In 't algemeen vind ik geen voorbeeld , daar *Teerwater* ooit eenige wezentlyke ſchaade deed , 't welk men van alle andere geneesmiddelen niet zeggen kan.

295. IV. Sleepende ziekten , waarin het geheele bloed en alle de ſappen van het lighaam lang bedurven geweest zyn ; hebben langen tyd en geduld nodig om geneezen te worden ; en indien ze hardnekkig zyn , moet de hoeveelheid van *Teerwater* in zulke gevallen vermeerderd worden van een pint tot een mengelen daags , beginnende met een vierde van een pint , om te zien of de Maag het verdraagen kan , en volhardende het dikwyls en in kleine hoeveelheid te drinken , dewyl men door ondervinding gezien heeft , dat hoe meer een lyder in zulke gevallen drinkt , hoe eer hy herſteld word.

296. Scheurbuik maakt een groot gedeelte van de ziekten uit in deeſe gewesten der wereld , en nogtans vinden we door veele voorbeelden in dit verhaal voorkomende , dat de ergſte ſoorten daar van , die met loopende zweeren , vlakken , ſchurft enz. verzeld waren , volkomen geneezen zyn door *Teerwater* , 't welk alle zweeren heelt , en Scheurbuikige lighaamen eeniger mate levendig balfemt.

297. Het zelfde gelukkig gevolg , gekomen by inwendige zweeren aan de uitwendige

deelen van het lighaam, moet men aan de heelende kragt van *Teerwater* toefchryven. Zelf het Koningszeer en andere Kliergezwellen die doorgaans voor ongenoesbaar gehouden worden, hebben voor de kragt van dit water moeten wyken, gelyk in verſcheiden gevallen in dit verhaal kan gezien worden, zo dat we met reden mogen denken, dat allerlei Koningszeer door *Teerwater* kan geneezen worden, dewyl men nooit gehoord heeft dat het mislukt is, wanneer het ordentelyk en overvloedig gebruikt werd, en inzonderheid wanneer de zweeren teffens beſmeerd werden met olie, die van *Teerwater* was afgeſchuimd.

298. Zeere hoofden, verouderde ſchurft, en zelf Kankers weeken ook voor de heelende kragt van *Teerwater*.

299. Schoon zenuw ziekten langens tyd nodig hebben om volkomen geneezen te worden, bevinden we nogtans dat opſtyging en geraaktheid alleen door *Teerwater* geneezen zyn. Mr. *Hannings* Dogter, waar van in het verhaal geſproken is, die bezogt was met geraaktheid, zo dat ze in de voorleden maand *November* nog ſpreken nog haare ledematen beweegen kon, is nu in *Maart* vlug en levendig, en niet tegenſtaande de ſtrengheid van het Weer volkomen wel. En my is gezegd dat zekere vrouw, die meer dan een jaar geplaagd is geweest met overvallen, welke dikwyls weerkwamen, en haar lang agter mal-kander ſpraak-en gevoelloos lieten leggen, raad gekregen hebbende om alle dag een mengelen *Teerwater* te drinken, door dit te doen, in de laaſte drie weeken maar één overval gehad

gehad heeft, dat nog door koude veroorzaakt is. Ik weet van anderen, die lang bezogt geweest zynde met overvallen, geen aanval daarvan gehad hebben, na dat ze hebben begonnen *Teerwater* te drinken. Het is in zulke gevallen raadzaam om het ruim en vrymoedig te geeven.

300. Men zou veele voorbeelden kunnen bybrengen van perfoonen, die geneezen of zeer veel verligt zyn van ziekten in de ingewanden, Kolyken, Duizelingen, verouderde hoofdpynen, koortsen, vliegende Jigtpynen, zwaaren dorst en bestendige pynen in sommige deelen van het lighaam. Anderen die door zwaare pynen gefolterd waren, na dat ze *Teerwater* gebruikt hadden, bevonden buiten verwagting, dat hunne ziekte voortkwam van steen en Graveel, om 't welk te loozen ze bevonden dat *Teerwater* zeer dienstig was.

301. Veelen die sukkelde aan neerzakking van geesten, ziekten in hunne Maag, slaapeloosheid en gebrek van eetlust, bevonden dat die ziekten door het gebruik van *Teerwater* werden weggenomen.

302. Daar zyn veele voorbeelden van zulken, die lang bezogt geweest zynde met Aamborstigheid, kortademigheid, zwaare hoest, heesheid, benauwdheid, teering en ontfteekingen in de keel, door *Teerwater* geheel geneezen of zeer veel verligt zyn.

303. Wat de Jigt, de ziekte der ryken, belangt, we bevinden dat sommigen, die zeer met deeze ziekte bezogt waren, door een geregeld en geduurig gebruik van *Teerwater*, geene aanvallen gehad hebben, na dat ze het

hebben beginnen te drinken, 't welk veroorzaakt werd door eene matige doorwaassening in hunne ledematen, die ze te voren nooit gehad hadden, en welke hun het gebruik daar van deed weer krygen, en alle hunne pynen wegnam. Anderen het water drinkende, hadden 'er het zelfde nut van; maar door het gebruik daar van te schielyk na te laaten, kwamen hunne aanvallen weer, schoon laater dan doorgaans, nogtans met dit voordeel dat ze zo hevig nog langduurig niet waren. Anderen die bejaard en door de Jigt verzwakt waren, schoon ze door het gebruik van *Teerwater*, kragten, eetlust, rust en eenige verzagting van pyn kreegen, nogtans dewyl die vogt hun niet smaakte, lieten of het gebruik daar van schielyk na, of namen zo weinig teffens, dat de zwakheid in hunne ledematen steeds bleef, en hunne aanvallen, wanneer het Weer veranderde of zy koude vatten, weerkwamen. En nu zien wy door ondervinding, dat het zekerste middel om van de Jigt verlost te worden, is het water niet alleen te drinken voor en na den aanval, maar ook zo lang die duurt, en wel dagelyks een mengelen warm, 't welk zo groote ontlasting maakt door de doorwaassening of pis, dat de natuur verligt en de pyn weggenomen word. Maar indien de Heeren voortgaan in het gebruik van sterke dranken en zwaar voedsel, mag men verwagten dat dezelfde oorzaak steeds dezelfde uitwerkingen zal voortbrengen.

304. Wat de Kinderpokjes belangt, waar meede negen tiende deelen van alle menschen in het een of ander gedeelte van hun leven,

in dit gewest bezogt worden, ik zal alleen aanmerken, dat het groot getal Negers, die op de kust van *Guinee* door *Teerwater* van de Kinderpokjes geneezen zyn, gelyk in dit verhaal gemeld word, en veele anderen in dit Koningryk die in het laatst van het voorleden jaar door het zelfde middel geneezen zyn, toen ze zo sterk regeerden en zo gevaarlyk waren, duidelyk toonen dat *Teerwater* een fouverein, veilig en kragtig middel is om deeze gevaarlyke ziekte te geneezen, door het warm en overvloedig te geeven voor en gedurende de ziekte. En ik twyffel niet of anderen die het in gebruik willen brengen zullen dezelfde verbaazende uitkomst zien.

305. Maar de grootste en nutste ontdekking van deeze en misschien alle andere eeuwen, is dat *Teerwater* zo schielyk en kragtig geneest alle soorten van koortsen, Zydewee en brandige ziekten, waardoor twee derde van het Mensdom voor hunnen natuurlyken tyd worden weg-gesleept. Deeze ziekten vernielen 'er meer van het menselyk geslacht, dan al de groote en kleine artillery van de wereld doen kan, en nogtans worden ze gemakkelyk door *Teerwater* overwonnen.

Deeze nieuwe ontdekking van de kragten van *Teerwater* is zo wel bevestigd door egte bewyzen, die in dit verhaal gemeld worden, dat niemand aan deeze waarheid kan twyffelen, of hy ontkent teffens gebeurde zaaken, die zo veele en zo wel gestaafd zyn. Maar het geen zo korten uitkomst heeft is in yders magt, en elk heeft 'er belang in om proeven te neemen van de waarheid of valsheid van
deeze

deeze ontdekking, en te zien of *Teerwater* in behoorlyke tyden en giften genomen zynde, eer de koorts het gestel van het bloed geheel bedurven heeft, koortsen van allerlei soorten niet in weinige dagen geheel zal overwinnen en wegneemen.

306. Maar om wel met *Teerwater* te handelen, moet men het volgende wel in agt neemen, 't welk in veele voorbeelden nodig gevonden is, namelyk dat het water goed in zyn soort is, dat men het aan den lyder geeft terwyl hy te bed legt, in het begin van de koorts, en warm, alle half uur een half pint of meer, naar de jaaren en kragten van den lyder, tot dat hy zes of agt mengen in vier en twintig uren gebruikt heeft; en dat hy dan geene andere geneesmiddelen inneemt; dat hy zorg draagt om geen koude te vatten; dat wanneer de koorts vermindert, men hem geen voedsel geeft dan 't geen zeer ligt en verkoelende is; en dat wanneer de koorts over is, de lyder een dag of twee langer te bed blyft, buiten geraas en gaan van het volk om weerinstorting voor te komen. Men heeft in veele voorbeelden door ondervinding gezien, dat lyders in koortsen niet te veel *Teerwater* kunnen drinken, zynde 'er geen gevaar in de hoeveelheid, en dat ze des te eer geneezen worden, hoe ze meer drinken. Men heeft dikwyls gezien, dat de hette en dorst die ze in zulke gelegenheden hebben, hun het water zo aangenaam maakt, dat ze 'er veel van kunnen drinken zonder tegenstand: ze hebben doorgaans, zo lang als ze het drinken, groote doorstraaling van geesten, genieten
tussen-

tuffenpoozen van flaaap, en wanneer de koorts vermindert, hebben ze doorgaans goeden eetluft, welken men niet te fchielyk of te veel moet toegeeven. Het is verwonderlyk te zien, met hoe veel fpoed en geluk *Teerwater* overvloedig gedronken, gelyk boven gemeld is, het zwaarfte Zydewee geneeft zonder blaastrekpleifters of andere geneesmiddelen, en zonder aderlaating, die men in de gewoone praktyk overvloedig doet. Men zegt, dat men wylen den Eerwaarden Mr. *Hamilton*, ontvanger te *Cork*, 150. oncen bloed heeft af gelaten in het Zydewee waarvan hy gesturven is. Het is dienftig te herhaalen en in te prenten, hoe voordeelich het is geneezen te worden door hartfterkende, meer dan door uitloozende middelen, die op zyn beft een lyder dikwyls jaaren lang in een zwakken en kwynenden ftaat houden. Niets is zo gevaarlyk als de koortfen in het begin te verzuimen. *Principiis obfta* (bied in het begin tegenftand) is een goede grondregel zo wel met opzigt tot het natuurlyk als burgerlyk lighaam. Sommigen houden het zo lang als ze kunnen, en gaan uit met de koorts op hun lyf. Door zig dus bloot te ftellen ontfteeken ze hunne ziekten en maaken dezelve zeer gevaarlyk. De beftte manier in zulke gevallen is naar bed te gaan en *Teerwater* te drinken. De kragt van *Teerwater* in het geneezen van koortfen toont duidelyk, dat het niet van een ontfteekenden of verhittenden aart is. En nogtans hebben fomigen gemeend, dat ze door *Teerwater* verhit werden, die op dien zelfden tyd te veel fterken drank gedronken hadden. En ik ben van geloof-

geloofwaardige luiden onderregt, dat sommige bekende drinkers klaagden dat *Teerwater* hun duizeling verwekte, eene ziekte welke men weet dat in anderen daardoor geneezen is. Indien derhalven iemand klaagt dat hy door *Teerwater* verhit word, laat 'er teffens onderzocht worden, of hy zig niet toegeeve in het gebruik van gedestilleerde of gegifte vogten.

307. Sommige kunnen niet begrypen, dat een geneesmiddel, 't welk sleepende ziekten langzaam wegneemt, dienstig zou zyn in scherpe ziekten die spoed nodig hebben. Maar niets kan beletten, waarom het zelfde geneesmiddel, 't welk dagelyks in kleine giften gedronken sleepende ziekten gemakkelyk geneest, ook niet, indien het overvloedig gedronken word, scherpe ziekten, en alle soorten van koortsen, spoedig geneezen zou.

308. Hebbende dus verscheiden ziekten opgeteld, waarin *Teerwater* van groote nuttigheid geweest is, zal ik vryheid verzoeken om het gebruik daarvan op eene byzondere manier aan te pryzen aan Zeevaarende personen, die zo nuttig zyn voor handeldryvende volken, en wier leven men daarom met de uiterste zorg moet zoeken te bewaaren. Ze zyn onderhevig aan veele ziekten, behalven die welke gemeen zyn op het land, en die ze op zee krygen door de verandering en guurheid van het Weer op lange reizen, door de hette of koude van de lugtstreek, door groote vermoejingen, zoute ipyzen, besloten en verstikkende lugt in de schepen, enz, waar van komen koortsen, verscheiden soorten van Scheurbuik, loopende zweeren, losheid van
hunne

hunne tanden, en veele andere ziekten, waar voor ze doorgaans weinig of geen voorraad van geneesmiddelen of geryf hebben, nog een kundig man aan boord om hen te helpen, waardoor zeer veelen van hun elendig sterven. Dewyl men nu door ondervinding gezien heeft, dat *Teerwater* deeze ziekten geneest, is het raadzaam dat 'er op alle schepen voorraad bezorgd word van verscheiden tonnen met goede *Teer*, en dat 'er altyd een vat met *Teerwater* gereed staa, om 'er overvloedig uit te geeven aan die geenen onder het scheepsvolk, die aan eene van deeze ziekten mogten fukkelen, waardoor duizenden zouden kunnen in 't leven gehouden worden. Jopenbier, 't welk een goed middel tegen Scheurbuik is, en naby komt aan *Teerwater*, zou ook zeer nuttig zyn op Zeetogten.

309. Naardien *Teerwater* een zo veilig en goedkoop geneesmiddel is, en men by ondervinding gezien heeft, dat het veele sleepende zo wel als gemeene ziekten geneest, is het ook raadzaam dat men *Teer* en *Teerwater* bezorgt in alle gast, ziek- en werkhuisen, en dat 'er altyd een vat met *Teerwater* by de hand is, waarby elk komen kan die met zodanige ziekten bezogt word, om 'er zo veel en zo dikwyls van te drinken als het nodig is. Door dit middel kunnen veelen in het leven gespaard, en de lyders geneezen of zeer veel verligt worden. Om veele proeven van de goede uitwerkingen van dit middel, verneemen we dat *Teerwater* in de Gasthuizen te *Lisbon* met veel vrugt is in gevoerd. We hebben in dit verhaal veele voorbeelden van lyders, die lang

in de ziekenhuizen gebleven zyn 'om geneezen te worden, en 'er naderhand als ongeneesbaar uit gelaten zyn, en nogtans die zelfde lyders zyn kort daar na volkomen hersteld door Teerwater, tot verwondering van allen, die hen te voren onder handen gehad hadden. Daar en boven zou dit middel groote sommen voor de Gasthuizen uitwinnen in de onkosten der geneesmiddelen. En dewyl alle Gast-en ziekenhuizen tot last van het gemeen onderhouden worden, of door byzondere geschenken en vrywillige giften, behoort het tot het werk van hun die daarover het bestier hebben, die onkosten te verminderen zo veel als mogelyk, en met de gezondheid en het leven der lyderen bestaanbaar is. En ik ben 'er niet vreemd van dat veele van hun, die in het Gasthuis van *Guy* en anderen voor ongeneesbaar gehuisvest worden, door *Teerwater* kunnen geneezen of zeer veel verligt worden, en dus ruimte maaken voor anderen om 'er in geplaatst te worden. Terwyl 'er tegenwoordig weinig zorg gedragen word voor hunne herstelling, dewyl ze voor ongeneesbaar gehouden worden, en ze hebben daar maar hun verblyf om een elendig leven door te brengen: schoon het wel te gelooven is, dat het sommigen van hun spyten zou geneezen, en daar door genoodzaakt te worden het Gasthuis te verlaaten, alwaar ze vry gemakkelyk woonen, en buiten's huis door hunnen eigen arbeid een bestaan kunnen krygen. Dit is de opmerking van het Gemeen waardig.

310. Het is ook raadzaam voor alle Heeren die op het land en in Markt-dorpen woonen, dat

dat ze uit meedelyden voor hunne arme Landhuurd-ers, buuren en knechten, zo goed en menslievend zyn, dat ze een party *Teer* bezorgen, en daar van *Teerwater* maaken, en het rykelyk uitdeelen aan allen die het nodig hebben, en van alle middelen ontbloot zyn, welke dus bekwaamelyk kunnen geneezen worden van de ziekten, waar meede zy dikwyls bezogt worden.

311. Ook mag men het gebruik van *Teerwater* wel aanpryzen aan hun die een stilzittend leven hebben, om dat het door zyne pisdryvende kragt zeer veel voorkomt, hoofdpyn, waterzugt, steen en graveel, waar aan die soort van menschen wegens gebrek van beweging zeer onderhevig is.

312. V. In alle vreemde en nieuwe gevallen, waarin de Doktoren verlegen zyn wat ze doen zullen, en zelf in hoopelooze gevallen, waarin de lyders opgegeven worden, word hun geraten de proef te neemen van *Teerwater*, 't welk men in verscheiden gevallen bevonden heeft de lyders van den oever des doods weder te brengen.

313. My is berigt dat *Teerwater* zeer in gebruik raakt te *Parys*, niet tegenstaande de tegenkantingen van sommigen die het om hun belang doen. Een *Iers* Doktor schryft het met veel vrugt voor aan zyne *Franse* lyders, en hy heeft 'er veel door te doen gekregen.

Dewyl ik van buitenlandse Praktyk gesproken heb, komt my hier te binnen een getuigenis in te voegen van twee buitenlandse Doktoren tegen het begrip van eene ontstekende hette in *Teerwater*, 't welk by sommi-

T

gen

gen onder ons plaats vind, die zig tegen dat geneesmiddel verzetten. Doktor *de Linden*, zynde een *Hoogduits* Doktor, maar nute *Londen*, schreef voor ontrent zes maanden een brief, waar uit de volgende uittreksels gemaakt zyn. Het schynt dat een geleerd buitenlander de Verhandeling over het *Teerwater* kwalijk verstaan heeft, als schryvende daaraan een hette toe, welk gevoelen hy en zyn buitenlandse Korrespondent tragten te wederleggen. „ Ik heb, zegt Doktor *de Linden*, zelf „ ontrent vyf en twintig *Gallons Teerwater* „ gedronken, en bestendig drie pinten om „ de vier en twintig uren, die van kouleur was „ als *Spaanse Wyn*, en ik heb 'er nooit eeni- „ ge uitwerking van gevonden, die men natuurlyke hette in het bloed zou kunnen „ noemen, niet tegenstaande ik van een zeer „ bloedryk gestel ben, en de minste oorzaak „ in my ontfteeking kan veroorzaaken “. Hy voegt 'er by „ Ik zou de vryheid niet genomen hebben om 'er Uw Ed. kennis van te „ geeven; indien ik hierover niet aangeval- „ len was door den eersten Doktor by zeker „ zeker groot gekroond hoofd in *Duitsland*, „ en Voorzitter van een zeer vermaard Genootschap van Doktoren “. Waarna Doktor *de Linden* een gedeelte uit den brief van zyn Korrespondent voortbrengt, behelzende de volgende woorden. „ Ik ben verheugd dat „ we een eerwaardig Godgeleerden in onze „ Fakulteit gekregen hebben, maar ik heb „ nog meer behagen in zyne ontdekking, en „ ik kom in alles met hem overeen, om dat „ ik zelf de proef van *Teerwater* genomen heb,

„ maar

„ maar daar is ééne misflag begaan “. Hy gaat dan voort om die misflag te wederleggen, die hy meent dat in de Verhandeling over het *Teerwater* is, namelyk dat het verhittend is, waar na hy 'er deeze woorden byvoegt. „ *Teerwater* is waarlyk van zulk een „ zagten aart, dat het niet kan verhitten nog „ ontsteeking in het bloed veroorzaaken. Ik „ ben het in alle andere dingen met den Bif- „ schop eens, en ben hem dankbaar voor „ deeze zyne waardige ontdekking “. Het is waarschylyk, dat de buitenlanders het *verwarmen* verkeerdelyk genomen hebben voor *verhitten*, en zig verbeelden dat wanneer 'er in de verhandeling van *Teerwater* gezegd word dat het verwarmt, dit verstaan moet worden van verhitten. Maar het is zeker dat alle ontsteekende hette in verscheiden plaatsen van de verhandeling in *Teerwater* ontkend word. Dus leeft men in de vier en zeventigste afdeeling „ de Zouten, de geesten, de warmte „ van *Teerwater* zyn van eene gematigdheid, „ die gelykaartig met het menselyk gestelis, „ 't welk daar van eene zachte warmte, maar „ geene brandige hette krygt “. En in de volgende afdeeling word 'er gezegd „ dat het „ 'er zo ver af is dat *Teerwater* koortlige brandigheid zou vermeerderen, dat het in tegen- „ deel een gereed middel is om die te ver- „ minderen en uit te dooven “. Daar zyn zo veele plaatsen van dezelfde kragt door de geheele verhandeling verspreid, dat het zo wel endeloos als onnodig zou zyn om ze op te tellen.

315. Maar ik moet ook niet vergeeten aan

te merken, dat verscheiden Juffrouwen, die groote baat by *Teerwater* gevonden hebben, teffens hunne gedaante en kouleur hebben weergekregen, en dat andere die walging in hunne maag hadden, en 's morgens voor het ontbyt geen *Teerwater* verdraagen konden, nogtans bevonden hebben dat het hun wel bekwam een uur of twee na het eeten. Eene oude Juffrouw is zeer veel verligt door bestendig alle dag niet meer dan één Wyn glas daarvan 's morgens te drinken.

316. Veel is 'er gelegen aan de goedheid van *Teerwater*. Dewyl *Teer* een scheeps waar is, kan men ze in een tyd van oorlog niet zonder gevaar en moeite invoeren. Hier door kon men vooreenigen tyd geen *Teer* krygen, die in staat was om 'er *Teerwater* van te maaken: daar was 'er die vervalst was met een mengsel van andere stof, en de slyters verkogten dikwyls voor nieuwe *Teer* zulke die te voren al eens gebruikt was. Daar door zyn 'er verscheiden misleid en te leur gesteld door slegt *Teerwater*. Zulk *Teerwater* dat bruinagtig van kouleur of zoetagtig en flets van smaak is, is niet goed; en zy die eens goed *Teerwater* gedronken hebben, kunnen het gemakkelyk onderscheiden van het slegte 't welk geen geest heeft. Vloeibaare *Teer*, die eerst uit het hout voor den dag komt, waar uit de *Teer* loopt door de verstikkende hette van het vuur, is doorgaans de beste. En nogtans kan men geen zeker oordeel vellen over de goedheid van *Teer* uit de kouleur of dikte, tot dat men de proef neemt door 'er *Teerwater* van te maaken. Wanneer een vat
met

met *Teer* lang over end geftaan heeft, valt 'er dikwyls geen neerzettel op den grond, waar van men geen gebruik moet maaken voor *Teerwater*.

317. Het byvoegen van door kunst gemaakte hulpmiddelen om eenvoudige te verbeteren, beroert dikwyls derzelver werking, en maakt ze kragteloos. My zyn twee gevallen verhaald, waarin de Doktoren de Kina hadden voorgeschreven met *Teerwater*, maar de lyders hadden 'er geen nut van, voor dat ze het *Teerwater* alleen dronken. Sommigen hebben een droppe Olie van Nootmuskaat by een glas *Teerwater* gedaan, 't welk het aangenaamer maakte; anderen hebben 'er een lepeltje vol Mee, Wyn of Appeldrank by gedaan, 't welk dien drank ook fmaakelyker maakte; maar het is best dat 'er geene fterke dranken by gedaan worden, nog iets anders 't welk de kragt van het water kan verzwakken, en het is daarom raadzaamer om het zuiver te gebruiken, want een kort gebruik zal het voor den fmaak behaagelyk maaken.

Denneboomen groejen natuurlyk in de meefte gewesten van de wereld, in heete landen zo wel als in koude, maar voornamelyk in de bergagtige deelen van beide. Op deeze wyze voorziet ons de Voorzienigheid in grooten overvloed met middelen, om het leven en de gezondheid door de eenvoudigfte middelen te bewaaren.

318. 'T is dienftig zulken, die het geheele nut van *Teerwater* verwagten, te waarfchouwen, dat ze zeer matig zyn in het gebruik van gegifte of overgehaalde fterke dranken.

ken. Deeze verzwakken en verydelen de kragt van *Teerwater* dat uit zig zelven hartsterkend genoeg is. Het doet eene groote uitwerking op de Zenuwen en geesten, wekt het hart op zonder de hersens te ontstellen, en is een tegengift tegen koude, vermoejing en dorst. Zekerlyk is dat het beste hartsterkend middel, 't welk de dierlyke geesten vermeerdert, zonder het bloed te ontfteeken of de Zenuwen te beroeren, gelyk alle dronken maakende dranken nooit missen te doen. Indien dit de uitwerking van *Teerwater* is, gelyk ik verzekerd ben, zou het in onze legers en Vlooten kunnen van dienst zyn.

319. Myn oogmerk is geenszins my in dit werk te steeken, maar om het heil van het Mensdom te bevorderen, zonder eenige begeerte om in een anders werk in te dringen. Zy die op het *Teerwater* gescholden en zig daar tegen verzet hebben, toen de Verhandeling daar over eerst was uitgekomen, drongen 'er op dat de byzondere gevallen met alle derzelver omstandigheden aan het Gemeen mogten vertoond worden, op dat het de waarheid van die gevallen zou kunnen onderzoeken, en beter in staat zyn om van de uitwerkingen van dit water te oordeelen. De naamen der lyders, die als voorbeelden van de kragten van *Teerwater* waren bygebragt, zyn in de Verhandeling niet genoemd. Om dit verzuim meenden zy te mogen zegepraalen, en behandelden het geheele werk met bespotting: maar dit verhaal vervult dat gebrek genoegzaam, en is het beste antwoord op alle hunne tegenwerpingen. Zo veele gevallen zo
vol-

volledig beschreven en gestaafd, zyn de beste wederlegging van alle hunne bespottingen en redenkavelingen, die regtstreeks zyn gekant tegen gebeurde zaaken, welke alleen een veiligen regel geeven om 'er naar te oordeelen.

320. 'T is zeer waarschynlyk, dat ik van sommigen zal geoordeeld en zelf veroordeeld worden, om dat ik zo driftig en zo zeer vooringenomen ben voor het *Teerwater*. Ik beken dat ik 'er voor ben, maar het is om de beste reden van de wereld. Ik ben volkomen overtuigd van de kragt van *Teerwater* in het geneezen van veele zeer zwaare en gevaarlyke ziekten, door veele voorbeelden, gevallen en gebeurde zaaken die in dit verhaal gemeld worden, en my van tyd tot tyd van alle kanten zyn meedegedeeld door zeer veele geloofwaardige en opregte Heeren, die in dit te doen geen ander inzicht hadden, dan dat anderen 'er het zelfde nut van mogten hebben 't welk zy genoten hadden. En dit alles is zo wel gestaafd, dat ik aan de waarheid daar van in het allermintst geen twyffel slaa. Indien 'er zyn die twyffelen, ze konnen by de lyders zelve gaan, wier naamen en woonplaatsen hier tot dat einde gemeld worden, en zig volkomen overtuigen van de waarheid van alle of eenige gevallen die hier verhaald zyn. Ik zelf heb het *Teerwater* aan veelenangeprezen; verscheiden van hun zyn volkomen geneezen van hunne ziekten; nauwlyks is 'er een die 'er geen baat by gevonden heeft, en niemand heeft 'er schaade van gehad. Kan men meer bewyzen geeven van de Waarheid of zekerheid van eenige gebeurde

zaaken? of kan men beter kenmerk of regel verkiezen, om het gebruik of de kragt van eenige geneesmiddelen te bepaalen, dan veel proeven en ondervindingen, die wel gestaaft en bewezen zyn, en voor de geheele wereld open gelegd worden? zulke proeven en bewyzen worden ten behoeve van *Teerwater* voor den dag gebragt. Eenige weinige voorbeelden van geneezingen die door *Teerwater* verrigt zyn, my in het begin medegedeeld zynde, hebben my bewogen om desselfs uitwerkingen verder te onderzoeken; en hoe meer ik onderzocht, hoe ik meer overtuigd werd van de buitengemeene kragten van *Teerwater*: en ik vond 'er veelen zo gereed om my een berigt van hunne gevallen te geeven, als ik was om het te hebben. Uit deeze berigten is dit verhaal opgemaakt, en is zo groot geworden als de Leezer het ziet. Ik had beloofd een verhaal in het licht te geeven van de gevallen die my voorkwamen: zy die dezelve my toezonden verwagten dit van my, en het zou zeer slecht en zelf strafbaar in my geweest zyn, indien ik dezelve gesmoord en onder gehouden had.

321. De verscheidenheid van voorbeelden in deeze verzameling zal een yder aanwyzen, waar hy geneezing kan vinden voor byzondere gevallen, waarin hy anders niet om *Teerwater* zou gedagt hebben. En tot dat einde is 'er een register agter dit verhaal gevoegd, 't welk de verscheiden ziekten aanwyft waar van in dit verhaal gesproken word, waarin *Teerwater* nuttig bevonden is, met aanwyzing

van

van de afdeelingen, in welke van die ziek- tens gehandeld word.

322. Na dat de voorgaande bladen waren afgedrukt, zyn de volgende voorbeelden van de geneezing van Koningszeer tot myne kennis gekomen, die hier derhalven nog worden in gevoegd.

Zeker Heer my berigt gegeven hebbende van drie perfoonen die van Koningszeer geneezen zyn, bragt den 12. *Maart* 1745. op myn verzoek twee der lyders aan myn huis, en nog eene Juffrouw die vermaagichapt is aan den derden, die my het volgende verhaal van hunne gevallen gedaan hebben.

323. *Martha Quarle*, ontrent elf jaar oud, woonende laatst te *Glasnevin*, en nu te *Dolphins-barnlane*, ontrent de gekroonde roos, werd kort na de harde vorst geplaagd met loopende zweeren en gaten in een van haare handen en armen, en onder een van haare oogen, die geduurig grooter werden, zo dat haar opperste Kakebeen ook werd aangetast: in deeze staat werd ze gezonden naar *Mercers* Gasthuis, alwaar ze drie weeken bleef, in welken tyd de zweer onder haar oog eenigzins geheeld en de lekkig gestuit werd, maar veertien dagen nadat ze uit het Gasthuis gegaan was, braken ze weer op, en daar kwam een splinter van een beentje uit haar hand. Maar in het jaar 1744. kreegen haare ouders raad om haar *Teerwater* te geeven een half pint daags, en om een pleister met *Teer* op alle de zweeren te leggen, en een groote wick onder de pleister op het gat onder haar oog. Kort en tyd daarna viel 'er een groot stuk van

haar Kakebeen af met eenige van haare tanden, en door het water te drinken, en 'er de pleisters byna drie maanden op te leggen, zyn alle haare zweeren geheeld, en ze is volkomen hersteld, en is nu dit laatste anderhalf jaar wel gebleven.

324. *William Murray*, ontrent twaalf jaar oud, Zoon van *Mattheus Murray*, in *Blackhorse lane*, had kort na de zwaare vorst loopende zweeren in zyne handen en dyen, zo dat hy niet in staat was een voet te verzetten, en hy had een jaar lang zwaare pijn in zyn hoofd. De knaap dronk *Teerwater*, 't welk in veertien dagen de pijn in zyn hoofd wegnam, en toen lag hy een Teerpleister op de zweeren kort voor voorleden Kersmis, waar door alle de zweeren geheeld zyn, latende zeer veele lidtekens op zyn arm: en de knaap blijft nog *Teerwater* drinken, en bevindt zich zeer hartig.

325. Zekere jonge Juffrouw, een en twintig jaar oud, had van haar drie jaar af eene loopende zweer op een van haare handen en aan haar Kakebeenen, en ze bleef verscheiden jaaren in dien staat zonder verligting. Ze ging naar de wateren van *Loughleah* in het Graafschap *Cavan*, en was lang onder handen van Heelmeesters, maar zonder vrugt. Daar kwamen splinters van beenen uit haare handen. Maar in het jaar 1744. dronk ze *Teerwater* in kleine giften, en lag 'er een pleister met *Teer* op, 't welk haar in vier maanden geheel genas, en ze is nu volkomen wel.

326. Op den dertienden *Maart* 1745. kwam by my *James Moony*, Schoenmaaker, Zoon van

van *Arthur Moony*, woonende te *Bullshead* in *Stafford-street*, op het verzoek van een Heer, om my zyn geval te verhaalen; 't welk is als volgt. In den Winter na de zwaare vorst werd hy geplaagd met loopende zweeren, die op veele plaatsen van zyn linkerhand en op zyn rug open braken, en hem geheel buiten staat stelden om zyn werk te doen, en waar voor hy veele middelen beproefde, maar zonder vrugt. Hy bleef twee maanden in het Ziekenhuis te *Inns-quay*, alwaar veele Heelmeesters over hem gingen; maar hy vond geen baat by eenig middel dat ze in 't werk stelden, en ze zeiden hem eindelyk, dat 'er geen ander middel was dan zyn hand boven het gewrigt af te zetten, waarop hy niet langer in het Ziekenhuis bleef. Maar in *Augustus* 1745. kreeg hy raad om *Teerwater* te drinken, 't welk hy twee maanden deed, en nam ontrent een pint daags, en wafte de zweeren met dezelfde vogt, en het gevolg was, dat hy bevond dat de zweeren in de tweede maand begonden te heelen, en de meeste waren op het end van die maand geheeld, en hy kreeg zyn eetlust en kragten weer, welke hy te voren verloren had, en toen hield hy met het *Teerwater* op, eer hy volkomen geneezen was, hebbende nog twee kleine zweertjes die niet geheel geheeld waren; maar hy heeft het water weer begonnen te drinken, en vind zig reeds veel beter, en hoopt in het kort volkomen geneezen te zyn.

327. 'T is zeer waarschynlyk dat deeze lyders eer geneezen zouden zyn geweest, indien zy meer *Teerwater* gebruikt hadden; een
half

half pint daags was te weinig om in korten tyd de geneezing uit te werken. In zulke moejelyke gevallen moest men een mengelen daags neemen, 't welk de lyders in minder dan de helft van den tyd zou hersteld hebben, als we het in andere gevallen vinden geschied te zyn, en ze moeten met het water niet ophouden voor dat ze volkomen geneezen zyn.

328. In sommigen Gast-en Ziekenhuizen, waarin de handen, armen of beenen der lyders gezwollen en ontstoken waren door schrikelyke loopende zweeren, die tot op de beenen invreeten en dezelve verrotten, en die door geene middelen konden geneezen worden, zetten de Heelmeesters in zulke gevallen, uit vrees voor koud vuur of versterking, somtyds dat lid af, 't welk, indien niet met des lyders dood endigt, hem ten minsten tot gebrek en bedelaary brengt. Zulke operatiën moeten niet dan in den uitersten nood gedaan worden. En men heeft reden om te denken dat het somtyds zonder zulken nood geschied; althans we vinden dat verscheiden lyders, waar van in dit verhaal gesproken word, die veroordeeld waren om op die wyze behandeld te worden, als het eenig middel om hun leven te behouden, verschrikt zynde geworden wegliepen en het Gasthuis verlieten; en dat nogtans die zelfde lyders naderhand hersteld zyn door het gebruik van *Teerwater*, en het gebruik van hunne ledematen volkomen hebben weer gekregen zonder eenige diergelyke verminkingen. 'T is te hoopen, dat we in het toekomende weinig van zulke afzet-

afzettingen hooren zullen die zo geweldig voor de natuur zyn, naardien we bevinden dat *Teerwater* niet alleen belet, dat deeze ziek- tens tot zulk eene gevaarlyke hoogte komen, maar dezelve geneest wanneer ze het doen, en wanneer alle andere hoop weg is. En men mag waarlyk met reden gelooven, dat wan- neer het geheele bloed bedurven is, het af- zetten van een lid dat bederf niet zal genee- zen, 't welk ligtelyk weer in een ander deel zal uitbreeken.

329. De sterfte die onlangs in veele gewes- ten van *Europa* gewoed heeft onder het hoorn- vee, en nu in sommige gewesten van *Engeland* de overhand krygt, vereist onzen aandacht om het verspreiden van eene zo verderfelyke ziek- te te beletten. En dewyl deeze ziekte uit haare toevallen blykt een soort van koorts te zyn, is het raadzaam dat men van *Teerwater* op de volgende wyze een proef neemt. Giet het zieke beest een mengelen warm *Teerwater* in zyn keel, dat sterker gemaakt is dan naar gewoonte, door elke *Gallon* agt of tien mi- nuuten te roeren, en dit moet den eersten dag om het uur of twee herhaald worden terwyl het beest wakker is. Op den tweeden moet men half zo veel geeven, en op den derden weer de helft van het geen men op den twee- den gegeven heeft. Welke laatste gift men moet aanhouden tot de volkomen geneezing toe, geduurende welken tyd het beest op stal moet blyven en warm leggen. Ik heb geen ondervinding van den goeden uitslag deezer geneeswyze, dewyl 'er geene besmetting van dien aart in dit Koningryk is, maar prys het
Teer-

Teerwater aan om de overeenkomende uitwerkingen, die het heeft in het geneezen van koortsen en besmettingen. Het is de moeite waard hier van tot nut van het gemeen de proef te neemen, zynde de kosten van geen belang. Het is ook raadzaam de neusgaten en ooren van het vee te betten, 't zy het besmet is of niet, om te beletten dat het die besmetting door de lugt krygt. En ook het heeft een Eierschaal of twee vol rauwe *Teer* te doen doorzwelgen.

330. Ik zal hier niet meer byvoegen, dan nog maar twee brieven van den schryver der *Verhandeling*: de eerste aan my gerigt behelst eenige nader aanmerkingen over de kragten van *Teerwater*, en de manier om het gereed te maaken en te gebruiken, die eerst in het jaar 1744. is in het ligt gegeven; en de tweede is my onlangs toegezonden van den zelfden schryver, en behelst nog eenige nader ontdekkingen, waarneemingen en aanmerkingen over de kragten en uitwerkingen van *Teerwater*.



B R I E F

V A N D E N

S C H R Y V E R

DER VERHANDELING OVER
HET TEERWATER

A A N

THOMAS PRIOR,

S C H I L D K N A A P

*Behezzende eenige nader aanmerkingen over de
kragten van TEERWATER en de manier
om het gereed te maaken en te gebruiken.*

I. **O**Nder de zeer veelen die te Dublin Teerwater drinken, zyn 'er sommigen, gelyk Uw Ed. brief my berigt, die het niet zo als behoort gereed maaken of gebruiken. Om deeze ongemakken te helpen, en dit water van zo algemeenen dienst te maaken als mogelyk is, verzoekt gy dat ik eenige algemeene regelen en aanmerkingen in een kort bestek zal voor stellen, welke ik Uw Ed. dienvolgens toezend.

2. Giet een Gallon koud water op een mengelen vloeibaare Teer in een verglaasde aarden pot; roer en meng ze wel onder malkander met een houte pollepel of platten stok vyf of zes minuuten lang: laat dan het vat drie dagen en nagten digt toegedekt staan, op dat de
Teer

Teer volkomen tyd mag hebben om te zinken. Na dat gy ze daarna zorgvuldig geschuimd hebt, zonder het vat te schudden, giet'er dan het schoone water af, en bewaar het in flessen wel met kurken toegestopt tot het gebruik. Op deeze wyze zult gy sterker vogt krygen, dan die waar van in de eerste verhandeling gesproken is, maar niet schadelyk indien ze zorgvuldig geschuimd word. Dees regel is in 't algemeen goed, maar dewyl de maagen en gestellen verschillen, kan hy eenige ruimte toelaaten. Minder water of meer roeren maakt het sterker, gelyk meer water of minder roeren het slapper maakt. Men moet aanmerken, dat indien men verscheiden *Gallons* teffens in het zelfde vat gereed maakt, men vyf of zes minuten voor elk *Gallon* roeren moet. Dus zullen twee *Gallons* water en twee mengen *Teer* tien of twaalf minuten roerens nodig hebben.

3. De zelfde *Teer* zal voor de tweede maal niet goed zyn, maar kan dienen tot andere gemeene gebruiken. *Teer* die gebruikt is voor nieuwe *Teer* te neemen zou een kwaadaartig bedrog zyn. Om 't welk voor te komen men moet aanmerken, dat *Teer* die reeds gebruikt is, ligter bruin van kouleur is dan andere *Teer*. De eenige *Teer* die ik gebruikt heb, is uit onze Noordelyke Volkplantingen in *Amerika* en uit *Noorwegen*, zynde de laatste dunner, gemakkelyker met water te mengen, en schynt meer geest te hebben. Indien men de eerste gebruikt, gelyk ik weet dat met een goeden uitslag geschied is, zal het *Teerwater* langer moeten

moeten geroerd worden om het goed te maaken.

4. *Teerwater* wanneer het goed is, is niet bleeker dan *Franse*, en niet hooger van koulour dan *Spaanse Wyn*, en volkomen zo helder: indien men onder het drinken niet vry merkelyk een geeft gewaar word, mag men besluiten dat het *Teerwater* niet goed is; indien men het goed wil hebben, kan men het zelf maaken. Zy die het weinig en flap beginnen te drinken, kunnen door gewoonte het hoe langer hoe meer en sterker drinken. Naardat het jaargety of de gesteldheid van den lyder is, kan het koud of warm gedronken worden. In Kolyken is het best het warm te neemen. Indien het een lyder niet behaagt warm, laat hy het met koud beproeven, en anders om. Indien het in 't eerst in sommige vieze lyders eenige walging in de maag verwekt, kan men het in kragt en hoeveelheid verminderen. In 't algemeen worden kleine ongemakken of weggenomen of met weinig hinder gedragen; het brengt onder geen bedwang, ten aanzien van lugt, beweging, kleederen of spys, en kan in alle tyden van het jaar gebruikt worden.

5. Belangende de hoeveelheid in gemeene sleepende sukkelingen, één pint *Teerwater* op een dag is genoeg, genomen met een ledige maag twee of vier maal, namelyk 's avonds en 's morgens, en ontrent twee uren na het eeten en het ontbyt; sterke maagen mogen meer neemen. Bloedzuiverende middelen in 't algemeen in kleine giften genomen en dikwyls, mengen best met het bloed: hoe dikwyls

of hoe sterk elks maag dezelve draagen kan, leert de ondervinding. Maar zy die aan groote en verouderde ziekten sukkel, moeten meer drinken, ten minsten een mengelen in de vier en twintig uren, in vier, zes of agt glazen genomen, naardat het best schikt met de omstandigheden en ziekte van den drinker. Al zulk slag van lyders moet veel geduld hebben en in het gebruik daarvan volharden, even als met alle andere middelen, welke indien ze zeker en veilig zyn, nogtans uit eigen aart langzaam werken in de geneezing van verouderde sleepende ziekten. In scherpe ziekten en koortsen van allerlei soorten, moet het in het bed, warm en in groote hoeveelheid gedronken worden, maakende de koorts den lyder altyd bekwaam om te drinken, misschien een pint in een uur, 't welk ik weet dat verbaazende geneezingen heeft uitgewerkt. Maar het werkt zo schieelyk en geeft zo veel kragten, dat de lyders dikwyls denken dat ze geneezen zyn, eer de koorts hen geheel verlaten heeft. Zulke moeten derhalven niet ongeduldig zyn om op te staan, of zig te schieelyk aan het werk en hunne gewoone levenswyze te begeeven.

6. Sommigen zullen misschien denken, dat men zig op een slap bloedzuiverend middel in sleepende ziekten niet verlaten kan in koortsen en scherpe ziekten die aanstonds moeten geholpen worden. Maar ik houd staande dat ik dit zelfde middel, 't welk langzaam het bloed zuivert in sleepende ziekten, bevonden heb ook een zeer spoedig hulpmiddel te zyn in scherpe en brandige ziekten, wanneer

neer het in overvloed gedronken word. Men zou ook denken dat het roekeloos was het te beproeven in de gevaarlykste koortsen en Zy-dewee zonder ader te laten, 't welk in de gewoone Praktyk voor noodzakelyk gehouden word. Maar hier op kan ik zeggen, dat ik lyders gehad heb die niet wilden adergelaten worden, en dit noodzaakte my de proef van *Teerwater* te neemen zonder aderlaating, 't welk ik niet weet dat ooit kwalyk is uitgevallen. Ik heb bevonden dat *Teerwater* zo wel een langzaam bloedzuiverend als fchielyk koortsverdryvend middel is. Indien de Leezer daar over verwonderd is, ik zelf ben het ook geweest. Maar waarheid is waarheid, en moet eenvoudig aangenomen worden, van welken kant ze ook komen mag. Indien Doktoren denken dat ze regt hebben om over stoffen van Godgeleerdheid te handelen, ik denk dat ik even veel regt heb om over de Geneeskunde te spreken.

7. Ik matig my geen gezag aan, maar de reden is yders gemeen erfgoed. Myne redenen heb ik in myne verhandeling gegeven. Wat my bewogen heeft kan elk naar zyn zin uitleggen: maar hy zou zig zelven voor een kwaadaartig mens houden moeten, die in myn geval, dat is na langduurige ondervinding en volkomen overtuiging van de kragten en ichadeloosheid van *Teerwater*, niet even eens zou gedaan hebben. Alle mensen, ik zal niet zeggen, mogen, maar zyn verpligt het gemeene welzyn te bevorderen; en daarom het geen myn geweten my niet toelaat te verbergen, verklaar ik opentlyk en zal het steeds doen,

in spyt van al het misnoegen en de bespottung der wereld, die my niet erger kan handelen, dan zy zulken die beter dan ik zyn gedaan heb.

8. Naardien het gebruik 's morgens zeer lastig is voor teere maagen, kan men het in het begin verminderen, of zelf nalaaten, of liever uitstellen tot na het ontbyt, en neemen 's avonds grooter gift. Na den maaltyd behoeft men niet langer te wagten dan een uur voor gemeene maagen, wanneer de vogt helder en wel geschuimd is. De olie die boven op dryft en afgeschuimd word, moet zorgvuldig verzameld en voor uitwendige zweeren bewaard worden. In de verscheiden gevallen en gestellen is het niet kwaad, dat men verscheiden manieren heeft om *Teerwater* gereed te maaken en te gebruiken: de proefneeming zal dit best leeren. Of 'er eenig onderscheid is tusschen oude of nieuwe *Teer*, of welke van alle de verscheiden soorten van *Teer*, die van verscheiden boomen en in verschillende gewesten der wereld voortkomt, meest geneeskragtig zy, moeten de proeven in het vervolg bepaalen.

9. Ik heb een tweede soort van *Teerwater* gemaakt om uitwendig als een wassing of spoeling gebruikt te worden voor Jeukte, Schurft, Koningszeer, Zweeren, Lazary, en diergelyke vuile ziekten, waar van ik de proef met een zeer goeden uitslag genomen, en het ook anderen ter beproeving aangeprezen heb. Voor verouderde ziekten van dien aart moet men *Teerwater* drinken, een mengen in vier en twintig uren, in vier, zes of agt glazen.

Na

Nadat men dit ten minsten veertien dagen gedaan heeft, moet men 'er de spoeling van buiten warm op leggen, en baden, stoooven en betten verscheiden maal in vier en twintig uren, om de zweeren te heelen en te droogen, en het water steeds blyven drinken. Dit water word voor uitwendig gebruik op de volgende wyze gereed gemaakt. Giet twee mengelen heet kookend water op een mengelen *Teer*, roer het sterk een kwartier lang met een platten stok of pollepel; laat het zes uren staan, giet het dan af, en bewaar het dicht gesloten tot het gebruik. Het kan slapper of sterker gemaakt worden, naardat het geval vereist.

10. Uit het geen ik ontrent de spoeling waargenomen heb, komt het my niet vreemd voor, dat het de moeite waardig zal zyn in hardnekkige velziectens, Lazary en zwakheid der ledematen, de proef te neemen van een bad van *Teerwater*, neemende een *Gallon Teer* tot tien *Gallons* kookend heet water, roerende het samen volkomen een half uur, latende het vat agt of tien uren staan, eer 'er het water afgegoten word, en gebruikende het bad wat meer dan bloedlauw. Deeze proef kan men neemen met verscheiden hoeveelheden van *Teer* en water. Te *Dublin* ontmoeten ons veele gevallen om de proef te neemen, die men op het land niet vind.

11. Ik heb myne proeven genomen in verscheiden gevallen en veelerlei persoonnen, en ik twyffel niet of de kragten van *Teerwater* zullen in 't kort volkomener ontdekt worden, dewyl het nu algemeen in gebruik geraakt,

ſchoon niet zonder tegenkating die de nieuwigheid doorgaans verzelt. De groote tegenwerping die ik bevind dat tegen dit middel gemaakt word, is dat het te veel belooft. Hoe! zeggen de tegenwerpers, geeft gy voor een *Panacea* (een algemeen geneesmiddel) te hebben? een ding zo vreemd, ingebeeld, en tegenſtrydig met het gevoelen en de onderſtanding van het geheele Mensdom. Om regt uit te ſpreken, en op deeze tegenwerping of dit verſchil een regtſtreeks antwoord te geeven, erken ik openhartig dat ik 'er niet vreemd van ben dat *Teerwater* een *Panacea* is. Ik kan bedrogen zyn, maar het is der pyne waard dat men 'er de proef van neeme; en om de kans van een zo groot en algemeen voordeel getrooft ik my beſpot te worden om dat ik het heb voorgesteld. En gelyk een oud Filoſoof van den top van zyn huis zyne meedeburgers overluid toeriep, *voed uwe kinderen wel op*; zo belyd ik, indien ik een plaats had die hoog genoeg en een ſtem die luid genoeg was, dat ik alle ſukkelaars op den geheelen aardbodem zou toeroepen, *Drinkt Teerwater.*

12. Na dat ik dit dus openhartig erkend heb, moet ik my nader verklaaren, dat ik door een *Panacea* niet verſtaa een middel 't welk alle byzondere kwaalen geneeſt, want dit is niet beſtaanbaar met de ſterflykheid, maar een middel dat alle verſcheiden ſoorten van ziekten geneeſt of verligt. En indien God ons zo grooten zegen gegeven, en een middel geſchonken heeft zo goed koop en overvloedig als *Teer*, dat teffens zo algemeen is in zyne uitwerkingen, om de elenden van het

het menselyk leven te verzagten, zal men dan om desselfs gebruik uitgelagchen of bespot worden, vooral wanneer men geen gevaar loopt met 'er de proef van te neemen? want ik kan met waarheid zeggen, dat ik niet weet dat 'er eenig ongemak op volgt, dan somtyds eene kleine walging, die, indien de vogt helder, wel geschuimd en gebotteld is, niet behoeft aangemerkt te worden.

13. Ik moet erkennen dat ik geen gelegenheid gehad heb, om 'er in alle gevallen zelf de proef van te neemen, en ik zal niet onderneemen van voren te bewyzen dat *Teerwater* een *Panacea* is. Maar nogtans, dunkt my, ben ik niet geheel ontbloot van waarschynlyke redenen, die gevoegd by de gevallen welke ik gezien heb, my beweegen om in dat vermoeden te blijven.

14. Ik weet dat *Teer* gebruikt is om het vee te behoeden voor besmetting, en dit, mag men denken, heeft oorzaak gegeven tot de gewoonte van *Teerwater* drinken voor een behoedmiddel tegen de Kinderpokjes. Maar dewyl het *Teerwater* 't welk men daar toe gebruikte, gemaakt werd door even veel *Teer* en water onder malkander te mengen, werd het een zeer stuitende drank: daar en boven, dewyl men 'er telkens een glas water by deed voor elk glas dat men 'er uitnam, en dit veel dagen duurde, was het water by gevolg niet gelykelyk vervuld met den fynen vlugtigen geest, schoon het gelykelyk sterk vervuld was met groove deeltjes.

15. Na dat ik bevonden had dat deeze walagtige drank zeer heilzaam was tegen de Kin-

derpokjes voor zo veelen, als men beweegen kon om ze in te neemen, begon ik de natuur van *Teer* te overweegen. Ik merkte aan dat *Teer* een balsam is vloeijende uit de stammen van oude altyd groene boomen; dat ze de verrotting wederstaat; dat ze de kragten van *Terpenty*n heeft, die men weet dat in de *Geneeskunde* zeer groot en menigvuldig zyn; maar ik merkte teffens aan, dat *Terpenty*nen of balsamen zeer stuitende zyn om in te neemen: Ik overwoog daarom onderscheidenlyk de verscheiden samenstellende deelen der balsamen; welke die waren waarin de geneeskragt haar zitplaats hebbe, en welke eerder moeten aangemerkt worden als eene slymige baarmoeder, om de vlugtiger en werkzaame deeltjes te ontvangen, tegen te houden en te bewaaren; en indien deeze laatste van de groover deeltjes zo konden gescheiden en los gemaakt worden, dat ze eene heldere en drinkbaare vogt vervulden, besloot ik dat zulk eene vogt een middel van groote kragt en algemeen gebruik moest wezen. Ik bedagt dat de *Natuur* de beste *Stoffscheidster* en gereedmaakster van geneesmiddelen was, en dat de geur en welruikendheid van *Teer* een bewys was van derzelve werkzaame hoedanigheden en kragten.

16. Ik had lang een gevoelen gehad, dat over een kwam met de begrippen van veele oude *Filosofen*, dat *vuur kan aangemerkt worden als de dierlyke geest van deeze zichtbaare wereld*. En het schein my toe, dat de aantrekking en afscheiding van dit vuur in de verscheiden porien, buizen en pypjes der gewassen, aan elk geslagt

geflagt de byzondere kragten meededeelde ; dat dit zelfde licht of vuur de onmiddelyke werktuiglyke of natuurlyke oorzaak was van gevoel en beweeging, en gevolgelyk van het leven en de gezondheid der dieren ; dat *Phæbus* om dit Zonnelyt of vuur in de oude fabel geleerdheid voor den God der Geneeskunde gehouden werd. Welk licht, gelyk het gemakkelyk ingebracht en valt gehouden word in het flymig fap van oude Denne-en Pynboomen, zo ook ten deele vry maakt, dat is het flymig in een vlugtig voervogt verandert, 't welk met water kan gemengd, en overvloedig en zonder hinder door het lighaam gevoerd worden, en dus van een oneindig gebruik word in de Geneeskunde, dat zig tot allerlei gevallen uitstrekt, voor zo veel alle ziekten wezentlyk bestaan in eene worsteling tuffen de levenskracht en de byzondere befinettende stoff der ziekte ; en niets versterkt de natuur zo veel, of brengt zo veel hulp en kracht aan het leven toe, als een hartsterkend middel 't welk niet verhit.

17. Het Zonnelyt in grooten overvloed, geduurende veele agter een volgende jaaren, getrokken en besloten zynde in het fap van oude altyd groene boomen, bereid en huisvest een olie zo fyn en vlugtig, dat die zig laat mengen met water, en lichtelyk door de eerste wegen doorgaat, en dringt door alle deelen en hairkleine buisjes van het werktuiglyk famenstel, wanneer hy eens los gemaakt en bevryd is van de groove walgagtige harst. Het kan dan niet onredelyk voorkomen aan elk, die kennis heeft van de genee-

zende kragten van Terpentyn in zo veele en verscheiden ziekten, om welke ze beroemd is zo wel by oude als nieuwe Geneesheeren, en teffens in aanmerking neemt de walging of stuiting, die derzelver volkomen werking en kragt op het menselyk lighaam verhindert; het zal, zeg ik, aan zulken niet onredelyk toe schynen te denken, dat indien deeze stuiting kon weggenomen worden, ontelbaare geneezingen in zeer veele gevallen zouden uitgewerkt worden.

18. Het geen men vereiste was, hoe men de werkzaame deeltjes scheiden zou van de zwaare slymige substantie, welke diende om dezelve tot zig aan te trekken en op te houden, en die stoffen zo schikken, dat het voervogt van den geest aan de eene zyde niet vlugtig genoeg was om te vervliegen, en aan den anderen kant niet grof genoeg om te hinderen. Om dit te weeg te brengen, heb ik eene zeer gemakkelyke, eenvoudige en kragtige manier gevonden, die ons eene drinkbaare en niet stuitende vogt verschaft, helder en fyn als de beste witte wyn, hart-en maag versterkend, en konnende in flessen bewaard worden, als zynde zeer merkelyk met geest voorzien hoewel ze niet gegift is.

19. Ik heb veele proeven genomen ontrent de hoeveelheid van water, en den tyd om te roeren en te laten stilstaan, om het kragtig en helder te maaken, en na die alle het gemelde voorschrift opgegeven, als zynde van eene zeer algemeene nuttigheid om deeze heilzaame vogt kragtig te maaken, en niet stuitende voor gemeene maagen, ja zelf van vee-
len

len met vermaak te drinken: in welke de geneeskragtigste en werkzaamste deeltjes, dat is de natuurlyke zouten en vlugtige olie van de balsen, los gemaakt en gescheiden zynde van den grooven olie en slymige harst, nu samen verenigd, een fyne balsmagtige groeibaare Zeep maaken, die niet alleen door de maag en eerste wegen kan doorgaan, maar ook dringen in de fynste hairkleine vaatjes, en het geheele dierlyk samenstel vryelyk doorloopen, en wel in zo volkomen evenredigheid en trap, als met elk geval en gestel best over eenkomt.

20. De voorgaande algemeene aanmerkingen bragten my tot het neemen van proeven in veele verscheiden en ongelyke gevallen, welke ik anders nooit zou hebben gedacht te neemen, en de uitslag voldeed aan myne hoop. Filosofise grondbeginsels bragten my tot het neemen van veilige proeven, en op die proeven is myn begrip gegrond over de heilzame kragten van *Teerwater*, welks deugden geprezen worden door, en rusten op proeven en gebeurde zaaken, en door geenerlei bespiegelingen of grondbeginsels staan of vallen. Evenwel vermeerderden die bespiegelingen, gelyk ik zeide, myne verwagting van dat geneesmiddel, bragten my tot grooter verscheidenheid van proeven, en verwekten en koesterden daardoor myn vermoeden dat het een *Panacea* is. Ik ben des te langwyliger geweest in deeze byzonderheden, hoopende dat de groote gedagte die ik van dit middel heb, aan allen die deeze zaak openhartig zullen overweegen, niet geheel eene uitwerking zal schynen

schynen van ydel vooroordeel, of blinde kwakzalveragtige voorbarigheid, maar veel eer de vrugt van vrye gedagten en onderzoek, en gegrond op de beste redenen, oordeel en ondervinding.

20. Zy wien het heil van het Mensdom ter harte gaat, zullen dit middel gaarne plaats geeven; indien 'er zyn die uit andere beweegredenen werken, het Gemeen zal scherp toe zien en op zyn hoede zyn. Om regt aan *Teerwater* te doen, zo wel als aan hun die het drinken, moet men agt geeven op de byzondere kragten en de ziekte van delyders. Verdrietige of verouderde ziekten moeten niet behandeld worden als gemeene gevallen. Ik heb eene schrikkelyke ziekte geneezen, een bederf in het bloed, 't welk uitbrak in verscheiden zweeren en een spoedigen dood dreigde, door den lyder te beweegen om verscheiden weeken lang niets anders dan deeze vogt te drinken zo veel en zo dikwyls als zyn maag het verdraagen kon. Het gemeen begrip zal in andere gevallen gelyke bestiering aanraaden. Maar dit moet overgelaten worden aan het geweten en oordeel van de geevers en gebruikers.

22. Na alles dat 'er kan gezegd worden is het zeer zeker dat een *Panacea* vreemd luid, en iets met zig brengt dat stootende is voor het oor en het begrip van de meeste menschen, die gewoon zyn een algemeen geneesmiddel in eenen rang te stellen met den steen der wyzen en het vierkant van een Cirkel, waar van ik meen dat de voornaamste, indien niet de eenige oorzaak is, dat men het voor onge-
loofbaar

loofbaar houd, dat dezelfde zaak tegenstrydige uitwerkingen zou voortbrengen, gelyk ze moet doen, indien men 'er tegen malkander aanlopende ziekten door geneezen zal. En nogtans word dit door de dagelykfe ondervinding bevestigd. Melk, by voorbeeld, maakt sommigen hard en anderen loslyvig. Dit raakt de mogelykheid van een *Panacea* in 't algemeen. Wat *Teerwater* in het byzonder belangt, ik zeg niet dat het een *Panacea* is, maar alleen dat ik 'er niet vreemd van ben. De tyd en ondervinding zullen het toonen.

23. Uit het geen ik reeds gezien en ondervonden heb, ben ik opregtelyk verzekerd, dat *Teerwater* met veel veiligheid en geluk kan gedronken worden tot geneezing of verligting van de meeste, indien niet alle ziekten; van zweeren, schurft, zeere hoofden, Lazery, Koningszeer, Kanker, Venusziekte, en alle andere vuile ziekten; allerlei soorten van Scheurbuik, ziekten der longen, maag en darmen, vliegende Jigtpynen, Jigt en graveel, duizelingen, verouderde hoofdpynen, vallende ziekte, Zydewee, Longontsteeking, Roos, Kinderpokjes, alle soorten van koortsen, Kolyken, opstyging en alle Zenuwziekten; verstoppingen, Waterzugt, teering en andere ziekten. Merk op dat het voor afgaande koortsen warm en dikwyls moet gedronken worden, met kleine glazen, in en buiten den aanval, en dat men 'er verscheiden dagen meede moet voortgaan, om instorting voor te komen. En het is niet alleen dienstig tot geneezing van ziekten, maar ook om de gezondheid te bewaaren, ons tegen besmetting te be-

beschermen, ja zelf eeniger mate tegen den ouderdom, dewyl het duurzaame kragten geeft en het bloed verlevendigt. Ik ben zelf van gedagten uit den aart en overeenkomst der dingen, en den wonderbaar gelukkigen uitslag in allerlei soorten van koortsen, dat *Teerwater* zeer heilzaam kan zyn tegen de Pest, als een bewaarmiddel teffens en geneesmiddel.

24. Maar ik twyffel of eenig geneesmiddel die vervloekte pest van sterke dranken wel kan overwinnen, die alle zonder onderscheid, dewyl 'er in alle die geesten eene brandbaare en stremmende kragt is, welk ook het onderwerp of de ingrediënten zyn mogen, werken als een langzaam vergift, dat ons leven laag legt, en de gezondheid en kragt van lighaam en ziel bederft, welke pest van het menselyk geslacht ook in dit land veld wint, dat nu reeds te weinig Inwooners heeft.

Ik ben, enz.



II. BRIEF

V A N D E N

S C H R Y V E R

DER VERHANDELING OVER
HET TEERWATER

A A N

THOMAS PRIOR,

S C H I L D K N A A P

1. **D**Ewyl Uw Ed. opmerking op alles wat het algemeen nut van het Vaderland, of het gemeen heil van het Mensdom kan bevorderen, Uw Ed. gebragt heeft tot een byzonder onderzoek naar de kragten en uitwerkingen van *Teerwater*, heeft Uw Ed. 'er belang in te weten, welke meerder ontdekkingen, waarneemingen en aanmerkingen ik verder over dat onderwerp gemaakt heb.

2. In de verscheiden uitgaven van de Verhandeling is gezegd, dat *Teerwater* moest gemaakt worden door drie, vier, vyf of zes minuten te roeren voor een *Gallon* water en een mengen *Teer*. Maar schoon het best schynt tot algemeen gebruik binnen deeze paalen te blyven, nogtans is de maag van den lyder de beste regel, naar welke men de kragt van het water schikken moet: door een weinig meer roerens kan men zes mengen goed *Teerwater* krygen uit één mengen *Teer*; en door agt minuten roerens weet ik dat men een

een *Gallon Teerwater* gekregen heeft uit een minder soort van *Teer*, 't welk een goed middel was in een zeer kwaadaartige koorts, waar in men geen beter *Teer* krygen kon. Tot gebruik van reizigers kan men het *Teerwater* zeer sterk maaken, by voorbeeld met een mengelen water en even veel *Teer*, twintig minuten lang samen geroerd. Men kan een fles hier van lang op reis bewaaren, en wat gemeen water by elk glas doen meer of minder, naar dat men het sterker of slapper wil hebben. Voor ontrent tien jaar werd 'er een mengelen dat ontrent zo sterk was van gegeven aan eene oude vrouw, om in eens genomen te worden op den raad van eene jonge Juffrouw, welke iemand in myne Familie geraadpleegd had over de manier om *Teerwater* gereed te maaken en in te geeven, waar in zy nogtans een mislag had. Maar zelf dus deed het ten voornaamen deeie dienst, schoon het sterk door allerlei wegen op den lyder werkte; 't welk toont dat eenige mislagen, en te groote giften van *Teerwater*, zo gevaarlyk niet zyn als van andere middelen.

3. De beste *Teer*, meen ik, is die welke de vloeibaarste is, of eerst loopt uit het brandhout van Denne-of Pyn-boomen, die op de bergen groejen. Deeze hebben veel meer van die tegenscheurbuikige groei baare sappen, die besloten zyn niet alleen in de bladen en teere toppen, maar ook in alle deelen van het hout; en deeze teffens met de zouten van het roet, in het samenstel van *Teer* nog by de *Terpentyn* gevoegd zynde, maaken *Teerwater* tot een geneesmiddel, dat, indien ik my niet bedrieg

bedrieg, veel uitgestrekter en kragtiger is, dan alle die men uit *Terpentyn* alleen krygen kan.

4. De kragten van de houtfappen vertoonen zig in Jopenbier, gemaakt van Siroop en den zwarten Denneboom in de noordelyke gewesten van *Amerika*; en de jonge scheuten van onzen gemeenen Denneboom, zyn by bier gedaan in myne eigen familie, en maakten eene zeer heilzaame drank.

5. *Teerwater* mist zelden te geneezen of te verligten, wanneer het van goede *Teer* wel gemaakt en behoorlyk gebruikt word. Ik zeg van goede *Teer*, om dat de slegte gewoonte van *Teer* te vervalsen, of den droefftem van *Teer* te verkoopen, of oude *Teer* voor nieuwe, gemeen is geworden tot groote schade van hun die ze gebruiken. Die gewoon is goed *Teerwater* te drinken, kan het slegte gemakkelyk kennen door deffelfs fletfen smaak; ontbloot van die verwarmende hartsterkende kragt die men in het eerste vind: het is ook dienstig om nieuwe *Teer* te leeren kennen, op te merken, of 'er een vette olieagtige schuim dryft boven op het water, die men veel minder, of geheel niet, vind op het tweede *Teerwater*. Deeze schuim moet 'er, gelyk gezegd is, afgenomen worden, niet om dat ze nadeel kan doen wanneer men die drinkt, maar om het *Teerwater* aangenaamer voor teere maagen te maaken. Daar komt veel *Teer* voort in *Duitsland*, *Italien* en andere gewesten van de wereld. 'T is der moeite waard de proef te neemen van derzelver verscheiden hoedanigheden of kragten, en ik wenste dat men in dit te doen inzonderheid in agt nam, welk het

X

meeste

meeste gevoel van een levendigen hartsterkenden geeft geeft wanneer men het water drinkt.

6. Dit geneesmiddel van *Teerwater* werkt op verscheiden wyzen , door de pis , door doorwaassening, als een zweetdryvend, windbreekend, hartsterkend, samentrekkend, zuiverend, opbeurend, bloedzuiverend, en somtyds als een zagt purgeer of braakmiddel , naardat de ziekte of het gestel van den lyder is, of naar de gift die men gebruikt heeft, en desselfs werking moet niet beroerd worden. Ik ken twee broeders die ontrent den zelfden tyd ziek aan de koorts waren; in den eenen werkte het door overvloedig zweet, en in den anderen geheel door de pis: en ik weet dat het verscheidenlyk op verscheiden tyden werkt, zelf in den zelfden lyder en in dezelfde ziekte; nu eens als een zweetdryvend en dan weer eens als een pisdryvend middel. Desselfs algemeene eigenschap is de pis voort te dryven, 't welk toont dat het de pismwegen zuivert, en daardoor steen en Graveel voorkomt, tegen welke het zeer dienstig gevonden is, en veel veiliger dan mineraale wateren, om dat het ook eene balsmagtige en heelende kragt heeft.

7. *Teerwater* herstelt en geeft levendige warmte , maar verwekt geene ontsteekende hette. Ik heb eene wonderbaare geneezing daarvan veroorzaakt gezien in een kind van ontrent agt jaar dat buiten alle hoop was, door verscheiden lepels vol *Teerwater* in zyn keel te gieten , wanneer het gants overmeesterd was van eene zeer hevige koorts , zonder eenige

nige vertooning van gevoel of beweeging, zynde de neus opgetrokken, de oogen styf en het gelaat dodelyk bleek. En nogtans *Teerwater* met lepels vol ingedrongen schein het leven weer op nieuw te ontvonken, en zelf nadat het trekfel van Salie, Saffraan, Water en Melk, veneetse theriakel enz. zonder vrugt gebruikt waren.

8. Dit middel is van zig zelve ook genoeg hartsterkend, zagt en gelykaartig met de levendige warmte en menselyke geesten. Indien men 'er derhalven sterke dranken in eene gewoone hoeveelheid boven op neemt, terwyl het bloed door *Teerwater* reeds genoeg verwarmd is om levendige hette te verwekken, zullen de sterke dranken daar by komende het al te heet maaken, welke al te groote hette niet aan het *Teerwater* moet toegeschreven worden, naardien ik nooit gezien heb dat het alleen gebruikt zynde van dat toeval gevolgd werd.

9. En schoon het niet gemakkelyk is hen, die zig lang hebben toegegeven in een overvloedig gebruik van sterke gegiste dranken en overgehaalde geesten, te overreeden dat ze deeze verderfelyke gewoonte verlaaten, nogtans ben ik zelf volkomen overtuigd, dat *Teerwater* in zwakheid of vermoejing van het lighaam of neerzakking van geesten alleen ver overtreft alle de doorgaans beroemde hartsterkende middelen, die maar verhitten en vergiftigen, en door haare brandende kragt de vogten stremmen, verdroogen, verstyven, en de fyne vaten en vezels van de ongelukkige drinkers bederven, de afscheidingen verhin-

deren, de dierlyke werkingen verzwakken, verscheiden ziekten veroorzaaken, en de toevallen van den ouderdom ontydig aanbren- gen. Niets verhindert zo zeer de goede uit- werking van *Teerwater* als het misbruik van sterke dranken: wanneer men die nalaat schynt geene sleepende ziekte te kunnen post vatten, of stand houden voor *Teerwater* wanneer het bestendig en ordentelyk gebruikt word, ja zelf geene erfelyke ziekten, gelyk verouderd Koningszeer, nog ook de alleringeworteld- ste Jigt, mits dat men een mengelen daags drinkt in zes of agt glazen, en in alle saifoe- nen, beide in en buiten het toeval, en ook een geruimen tyd, hoe langer hoe beter. Men moet wel opmerken, dat het in aanvallen van Jigt, Kolyk of koorts altyd warm moet ge- dronken worden. In andere gevallen warm of koud, naar dat de lyder het verkiest.

10. Ik trek hier nog dit gevolg uit, dat zy die hunne gezondheid van *Teerwater* ver- wagten, geene andere hartsterkende midde- len nodig hebben, en wel zullen doen indien ze een gedeelte van hun vermaak aan hunne gezondheid opofferen. Teffens waag ik het te zeggen, dat de koorts voortkomende van sterk drinken of eenige andere oorzaak, krag- tigst en spoedigst overwonnen word door zig te onthouden van alle andere hartsterkende middelen en overvloedig *Teerwater* te drin- ken: want het verwarmt de koude en het ver- koelt de hette; enkel water verkoelt, maar dit geeft, terwyl het verkoelt, teffens leven en geeft. Het is waarlyk een byzonder mid- del voor alle soorten van koortsen; het zelfde
mid-

middel 't welk gemakkelyk het bloed zuivert in sleepende ziekten, in grooter giften genomen zynde, is ook een spoedig geneesmiddel voor scherpe.

11. Zy die zonder kennis of ondervinding van *Teerwater*, zo ernstig bezig zyn geweest om de agting voor deffelfs kragten te verminderen, hebben veel te verantwoorden, inzonderheid ten aanzien van scherpe brandige ziekten waarin het wonderen doet. In die ziekten, zo menigvuldig en dodelyk, heb ik de meeste gelegenheid gehad, om de proef van deffelfs kragten te neemen, en de wereld kan nooit de regte waardy van dit middel kennen, dan door het in diergelyke gevallen te bezoeken.

12. Wanneer de lyders opgegeven, en alle bekende middelen mislukt zyn, staat het vry nieuwe middelen te beproeven. Indien men in zulke gevallen *Teerwater* bezoekt, geloof ik waarlyk dat veele lyders daar door uit de kaaken des doods kunnen gered worden. Inzonderheid prys ik de proef daar van aan in zeer kwaadaartige en hoopelooze koortsen of Kinderpokjes, verzeld met purpere, blauwe of zwarte vlakken. 'T is opregtelyk myn gevoelen dat warm *Teerwater* overvloedig gedronken dikwyls, en zelf in die betreuenswaardige gevallen van grooten dienst is.

13. Myn gevoelen is gegrond op deffelfs zonderlinge kragten in het verbeteren, verzagten en verlevendigen van het bloed, en in het geneezen van kanker en heet vuur of beginnende verstervingen, gelyk zulke vlakken ook te kennen geeven. Ik heb het onlangs

met een goed gevolg zien drinken, in eene pynelyke en niet veel goeds beloovende wond; en ik ben verzekerd, dat indien het, geduurende de behandeling van alle foorten van gevaarlyke wonden, overvloedig gedronken werd, het de bekommering zou doen bedaaren en de geneezing bevorderen; naardien het koortfge toevallen vermindert, en door het bloed balfemagtig te maaken, en de deelen eene gefteeldheid tot heeling te geeven, heet vuur voorkomt.

14. *Teer* zelf over linnen geftreken en warm op een zweer of wond gelegd is een uitfteekend middel. Ik weet dat het gelegd zynde op een zeer groot en pynelyk gezwel, veroorzaakt door een verrekking of kneuzing, fchielyk de pyn verzagt en de zwelling vermindert heeft. Ik voeg 'er nog by dat *Teer* gemengd met honing om het minder ftuitende te maaken, en inwendig gebruikt een wonderbaare balfem voor de Longen is; en een weinig daar van teffens met *Teerwater* gebruikt verhaaft deffelfs uitwerking in het geneezen van de hardnekkigfte en verderfelykfte hoefsten: en een eierschaal vol *Teer* doorgezwolgen, en eene waffing met een mengelen *Teerwater*, 's avonds en 's morgens, is van veel dienst bevonden voor dezelfde ziekte in Paarden.

15. Het zitten over de waaffem van de warm gemaakte fpoeling in mynen voorgaanden brief befchreven is uitfteekend in geval van Aambeien of Aarszweer; inzonderheid indien men 'er het ftooven met de gemelde fpoeling by doet, en het fmeeren met Olie
die

die van boven van *Teerwater* is afgeschuimd. *Teerwater* is ook met een goeden uitslag door den neus opgesnoven voor groote zwaarte van het hoofd en slaaperigheid. Het is een zeer heilzaam Oogwater voor zwakke, drooge of jeukende Oogen; een uitsteekend bewaarmiddel voor de tanden en het tandvlees; en een goede Gorgeldrank voor een zeere keel. Ik voeg 'er nog by dat ik weet dat het goed gedaan heeft in gevallen, waarin men het zonder hoop van een goeden uitslag bezocht had, inzonderheid in doofheid. Ik weet dat het leven veele dagen agter een onderhouden is alleen door het drinken van *Teerwater* zonder eenig ander voedsel, en zonder eenige merkelyke vermindering van kragt of geesten. Het kan daarom van grooten dienst zyn, en veeler leven behouden in hongersnood op zee, of in belegeringen en in tyden van groote schaarsheid. De kragt van *Teerwater* vloejende gelyk de *Nyl* * uit een geheimen en verborgen oorsprong, breid zig uit door ontelbaare takken, brengende gezondheid en verligting met zig waar het ook gebruikt word; en het is niet minder gemakelyk en verscheiden in gebruik, dan overvloedig in hoeveelheid. Hoe groote verwoesting hebben de Kinderpokjes evenwel gemaakt, die gelyk een pest gewoed hebben in

De *Nyl* werd by de oude *Egiptenaars* *Siris* genoemd, welk woord in 't *Grieks* ook een *Schakel* betekent, hoewel het in zo gemeen gebruik niet is als *Sira*. [Dus ziet men hier uit waarom de Schryver zyne verhandeling over het *Teerwater*, *Siris* genoemd heeft].

in *Nieuw Engeland* en andere gewesten van *Amerika*, alwaar nogtans overvloed van *Teer* is! en hoe veele duizende Matroozen verrotten in alle gewesten van de wereld door de Scheurbuik, schoon ze het hulpmiddel daar voor by de hand hebben!

16. Veelen zyn in deeze stad *Cloyne*, alleen door overvloedig *Teerwater* te drinken, hersteld van zeer zwaare koortsen, die verzeld waren met zeer dreigende toevallen, en veel verzwaarden door instortingen wegens kwaade behandeling. Het zou verdrietig zyn alle gevallen van dit soort op te tellen, die te *Cloyne* en in myne eigen familie gebeurd zyn, alwaar veele koortsen, pleurisziektens, zo wel als andere, die verzeld waren met zwaare pynen, moejelyke ademhaaling en bloedspuwing door *Teerwater* geneezen zyn; en dit kan ik met waarheid verzekeren dat ik niet weet, dat het ordentelyk beproefd in eenige brandige ziekten zonder vrugt geweest is. Maar dan moet men het op het bed geeven warm en zeer overvloedig, met alle behoorlyke omzigtigheid tegen koude, geraas en eene ondienstige levensmanier.

17. Ik heb dikwyls gezien, wanneer een lyder op den eersten aanval van een koorts zig te bed begeven, en ordentelyk en bestendig *Teerwater* gedronken had, dat hy zulke gunstige toevallen had, zo goeden eetlust en zo gezonden slaap, dat de koorts byna als ongemerkt afliep, en niet anders was te onderscheiden, dan door snelheid van de pols, eene kleine koortfige warmte en dorst. Hoe meer de lyders in een koorts drinken, hoe ze
zig

zig beter bevinden, en hun genoeg in *Teerwater* vermeerderd met de behoefte door zekere ingeeving of inspraak der Natuur, zo dat ik kinderen gezien heb met zeer harde koortsen, welke men op andere tyden nauwlyks kon beweegen om een enkeld glas te nemen, die 'er nu zes of agt in een uur dronken.

18. Ik kan met waarheid zeggen, dat van de gevallen die ik zelf gezien heb, brandige scherpe ziekten door *Teerwater* geneezen ten minsten tienmaal zo veel geweest zyn als andere. Deeze ontmoeten ons waarlyk meest, als veroorzaakende de voornaamste vernieling en algemeene plundering van het Mensdom; en zullen de lyders zo lang beroofd zyn van het voornaam gebruik en voordeel van dit hulpmiddel, als ze gehoor zullen geeven aan de inblaazingen van zulken, die zonder ondervinding hen verzekeren, dat het van een verhittenden of brandigen aart is; welke inblaazing gelyk ik door langduurige en menigvuldige ondervinding verzekerd ben dat volstrekt vals is, zo kunnen nu ook alle andere genoegzaam van die valsheid overtuigd worden door het wonderbaar geval, dat door eene plegtige verklaring bevestigd is * van Kapitein *Drape* te *Liverpool*, waar uit blykt, dat van 170. Negers, die teffens van de Kinderpokjes aangetast werden op de Kust van *Guinée*, maar een stierf die geweigerd had *Teerwater* te drinken, en de overige 169. werden alle daardoor hersteld zonder eenig ander

* Zie de verklaring van Kapitein *Drape* pag. 102.

ander middel, niet tegenstaande de hette van de lugtstreek en het ongemak van het Schip. Een geval zo wel bewezen door zulken die alle onpartydig waren, is van meer gewigt dan de stellige verzekeringen van hun, die zig partyen van *Teerwater* verklaard hebben, om dat het kwanfuis eene verhittende of brandige kragt heeft.

19. Ik zal de kundigheid en geleerdheid van die Heeren in hun beroep niet betwisten; maar het schynt nogtans vreemd, dat ze zonder ondervinding uitspraak doen over de kragten van *Teerwater*, en schadelyke eigenschappen daaraan toeschryven, welke ik, die drie jaaren agter malkander op deffelfs werkingen en kragten gelet heb, nooit heb kunnen ontdekken. Ik heb het deeze drie laatste jaaren zelf gebruikt zonder eenen dag over te slaan; anderen in myne Familie hebben het byna even lang gedronken, en wel van verscheiden jaaren en sekfen; verscheiden in de buurt hebben het ook gedaan, alle zonder nadeel, ja met veel vrugt.

20. 'T is aanmerkelyk dat de huid en de buik malkanders tegenstreevers zyn, dat is, dat hoe meer 'er vervliegt door doorwaassening, 'er des te minder gaat door andere wegen. Geneesmiddelen derhalven die den lyder doen doorwaassenen zullen hem hardlyvig maaken. Wanneer dan *Teerwater* veel door doorwaassening werkt, zal misschien het lighaam gesloten zyn. Maar zulke toevallen, schoon ze met wat meer warmte dan gewoonlyk verzeld gaan, behoeven den lyder niet bevreesd te maaken; zynde dit alleen
een

een teken, dat de geneezing geschied door de kwaade vogten door de huid uit te dryven, 't welk een van de wegen is waardoor *Teerwater* zyne werking verrigt. En wanneer deeze uitwerking of geneezing volbragt is keert het lighaam van zelf weer tot zynen vorigen natuurlyken staat; en is in sommigen het lighaam gesloten, ik heb weer anderen gekend, die door *Teerwater* te drinken eene tegenstrydige uitwerking hadden, zo dat het of werkt als een zweetdryvend of als een zagt openend middel. Ik heb zelf meer dan eens gezien dat 'er hardlyvigheid door weg genomen werd, en zelf wanneer de ziekte verouderd was en andere middelen niet geholpen hadden.

21. Ik heb hier van in het vorig Artikel gesproken, om dat ik my te binnen bragt, dat twee of drie lyders vooreen tyd geklaagd hadden over eene stoppende kragt in *Teerwater*. Ik herinner my ook, dat iemand in eene zeer zwaare Scheurbuik moedeloos werd van het gebruik van *Teerwater*, om dat het hem eene ongemakkelyke jeukte over zyn geheele lighaam veroorzaakte. Maar dit was een goed toeval, 't welk toonde dat de kwaade vogten in beweeging gebragt, en gereed waren om door de huid uitgeloofd te worden.

22. Een vogt of wind in beweeging gebragt, en uit eenig deel verplaatst verwekt dikwyls nieuwe pynen in een ander deel: en een kragtig geneesmiddel, dewyl het eenige verandering in het gestel veroorzaakt, kan gevolgd worden van eenige ongemakkelykheid,

heid, die nogtans niet voor eene ziekte, maar alleen voor een uitwerking of toeval van de geneezing moet gehouden worden.

23. De Zouten van *Teerwater* niets hebbende van den vurigen en bytenden aart der loogzouten, die door het verbranden van een groeibaar lighaam voortkomen, zyn geen vaste zouten, die door de uiterste kragt van vuur verwekt worden, maar vlugtige, gelyk te voren reeds in het gewas waren, en die in rook zouden zyn opgeklommen, indien ze niet door de Zooden of dekking van de houtstapels verhinderd waren. Dit, schoon reeds in de verhandeling gemeld, en klaar uit de manier van *Teer* maaken, heb ik dienstig geoordeeld te herhaalen en aan te dringen, om dat dit, indien 'er behoorlyk op gelet word, vermoedens tegen *Teerwater* kan wegneemen, die alleen uit onkunde van desselfs aart voortkomen.

24. Op elken stap dien ik vorderde in de ontdekking van de kragten van *Teerwater*, vermeederde myne eigen verwondering en verbaastheid, zo wel als hunne met wien ik daarvan sprak. En ik kon zonder groote verscheidenheid en klaarheid van gevallen, nooit in gedagten gekregen hebben, dat het in allerlei soorten van ziekten verligting of geneezing te weeg zou brengen, 't welk men in den eersten opslag niet zou gelooven, nog daar van reden kunnen geeven: maar na ryper overweeging zal het misschien blyken, dat het uit de natuur der dingen volgt en daar meede overeenkomt. Want men moet aanmerken, dat het algemeen denkbeeld van een

een ziekte hierin ſchynt te beſtaan, dat het geen gebruikt word door de kragt van het dierlyk geſtel niet behoorlyk tot voedsel bereid word, weshalven het ſchynt dat alles wat de levenskragt helpt, van een algemeen gebruik in alle ziekten is, ſtellende de natuur in ſtaat om te voeden, of allerlei onverwinbaare vogten of deeltjes uit te loozen. Maar het ligt of fyne ſtof, die beſloten is in den vlugtigen Olie welke het *Teerwater* vervult, van den zelfden aart zynde als de dierlyke geeſten, is als eene toevoeging van zo veel kragt by ons geſtel, die het helpt om te voeden, of alles wat vreemd of ſchadelyk is uit te dryven.

E I N D E.



R E-

REGISTER

V A N

Z A A K E N

In dit Werk begrepen en van de
Ziektens waar in Teerwater
heilzaam bevonden is.

*Het eerste Cyfergetal wyft de Bladzyden en het
tweede de Afdeelingen aan.*

A.

Aambeien geneezen door Teerwater 91, 29. 211,
193. 255, 263.
Aamborstigheid word geneezen door Teerwater
94, 33. 121, 68. 135, 86-87. 146, 96, 155,
105. 159, 109. 173, 127. 183, 142-143. 186,
149-152. 206, 178. 208, 185. 211, 193. 230,
218.

B.

Bloedige afgang geneezen door Teerwater
149, 99.
Bloedspawing geneezen door Teerwater 129, 80.
212, 197.
Bloedwatering geneezen door Teerwater 261, 277.
Bloedzweeren geneezen door Teerwater 210, 190.
Boomen en planten verwelken door gebrek van
Olie. 13, 24.
Brandsteen is geen harst maar behoort tot de delf-
baare lighaamen. 12, 23.

Den-

R E G I S T E R

D.

- D***enneboom*, Scotse is een wilde Bos-pynboom. 13, 25.
Denneboom word van Theofrastus in een Manne-
 lyken en Vrouwelyken onderscheiden. 15, 27.
Doofheid geneezen door Teerwater. 213, 198. 244,
 234. 257, 273.
Dorst word gelest door Teerwater. 165, 116.
Droppelpis geneezen door Teerwater. 244, 233.
Duizeling geneezen door Teerwater. 109, 50.
 132, 83. 182, 139. 256, 270.

G.

- G***eelzugt* geneezen door Teerwater. 185,
 146.
Geest fyne der gewassen is een uitwerksel van den
 invloed der Zon. 24, 43.
 — word besloten in den olie der gewassen. 25, 44.
Geraaktheid geneezen door Teerwater. 91, 29.
 192. 157. 239, 227.
Gewassen bestaan uit veelerlei soorten van vaatjes.
 16, 29.
Gewassen overeenkomst van derzelver maaksel met
 dat der Dieren. 17, 31.
 — zyn werktuiglyke lighaamen en bestaan
 uit vaten en vogten. 18, 32.
 — hebben een soort van ademhaaling. 18, 33.
Graveel geneezen door Teerwater. 91, 29. 134,
 84. 176, 131. 232, 220. 264, 282.

H.

- H***ardlyvigheid* geneezen door Teerwater. 245,
 235.
Harst komt voort uit Pyn-en Denneboomen, en
 uit welke meest. 10, 19.
Hartklopping geneezen door Teerwater. 174, 128.
Heesheid geneezen door Teerwater. 21, 194.
 Hoest

R E G I S T E R

Hoest geneezen door Teerwater. 99, 50. 121, 67.
 127, 76. 136, 89. 153, 102. 169, 120. 181, 136.
 186, 148. 216, 203. 256, 167.
Hoofdpijn geneezen door Teerwater. 245, 239.

I.

Igt word geneezen door Teerwater. 47, 81.
 134, 85. 171, 126. 188, 153. 225, 212. 228,
 215. 239, 228. 244, 232. 252, 254. 281, 303.
Jopenbier heeft eenigzins de kragt van Teerwater.
 160, 110.
 ——— word gemaakt in Newfoundland en hoe.
 161, 111.

K.

K Anker geneezen door Teerwater. 109, 51. 256,
 268. 245, 237. 261, 278.
Keelontsteeking geneezen door Teerwater. 206,
 179. 247, 245.
Kinderpokjes voorgekomen door Teerwater. 2, 2.
Kinderpokjes geneezen door Teerwater. 102, 42-44.
 110, 52. 169, 124. 218, 206. 253, 256. 266,
 285. 282, 304.
Kolyk geneezen door Teerwater. 91, 29. 176, 131-
 132. 183, 141. 216, 201.
Koningszeer geneezen door Teerwater. 179, 133.
 221, 208. 234, 222. 200, 297. 297, 323.
Koorts word geneezen door Teerwater. 43, 76.
 104, 46. 217, 205. 225, 211. 246, 244. 193,
 158. 257, 271. 273, 292.
Kramp geneezen door Teerwater. 131, 82. 209,
 187.
Kwik kan zo wel veel kwaad als veel goed doen.
 40, 71.

R E G I S T E R.

L.

- L** *Ongontsteeking* geneezen door Teerwater. 249.
 249.
Loslyvigheid geneezen door Teerwater. 245, 235.
Lyfmoeders uitzakking geneezen door Teerwater.
 255, 264.

M.

- M** *Aandstronden* worden verwekt en geregeld ge-
 maakt door Teerwater. 268, 287.
Mirre zou voor ons heilzaamer zyn, indien ze in
 onze vogten kon ontbonden worden. 28, 49.
 — word in Teerwater ontbonden. 112, 55.

O.

- O** *Lie* der gewassen heeft een fynen geest in zig,
 waar van de reuk en smaak afhangt. 24, 42.
Olieagtige middelen zyn walgelyk voor de Maag.
 7, 12.
Omloop van Sappen heeft ook, volgens Dr. Grew,
 plaats in de gewassen. 17, 30.
 — — — — — verschilt van den omloop van
 het bloed in de Dieren. 19, 34.
 — — — — — dient om dezelve fyner te
 maaken. 20, 35.
Ongedaantheid is van den zelfden aart als Scheur-
 buik. 54, 93.
Opium heeft dikwyls schadelyke gevolgen. 39, 70.
Opstyging geneezen door Teerwater. 138, 91. 183,
 144. 263, 280.

R E G I S T E R.

P.

- P* *Isvloed* geneezen door Teerwater. 244, 233.
Puiften met groote jeukte geneezen door Teer-
 water. 153, 103.
Pynboom verscheiden foorten daarvan. 14, 26.

R.

- R* *Oos* geneezen door Teerwater. 210, 187.

S.

- S* *Cheurbuik* word geneezen door Teerwater, en
 waarom. 55-57. 94-97.
 ————— geneezen door Teerwater. 91, 29. 120,
 64. 123, 71. 129, 79. 141, 93. 150, 100. 156,
 107. 182. 137. 191, 156. 201, 171. 205, 178.
 216, 202. 228, 216. 279, 296.
 ————— is gemeen in de Britse Eilanden. 52, 89.
 ————— brengt veele andere ziekten voort. 53, 90.
 ————— hevige is zeer kwaadaartig. 53, 91.
 ————— komt voort van scherpe zouten. 54, 92.
Sterke dranken maaken hen die ze gebruiken elen-
 dig. 61, 104.
 ————— ————— verzwakken de kragt van Teer-
 water. 293, 218.
Sappen der gewassen zyn waterig, maar bevatten
 ook olie en geest in zig. 25, 45.
 ————— zyn kragtigt die zonder geweld voor den
 dag komen. 26, 46.
 ————— ————— ————— zyn des te kragtiger, hoe
 deeze ouder zyn. 22, 39.
 ————— verkrygen haare geurigheid van de werking
 der Zon. 23, 40.
 ————— derzelver verscheidenheid hangt af van het
 byzonder maakfel der plant. 23, 41.

T. Teer

R E G I S T E R.

T.

- Teer* was by de ouden maar ten deele bekend. 5, 9.
 komt voort uit Pyn-en Denneboomen. 6, 10.
 heeft iets gemeens met Terpentyn en harst. 6, 11.
 hoe oudtyds uit Pyn-en Denneboomen ge-
 haald werd 7, 13.
 is mogelyk het Pissinum of Pisseleum der ou-
 den. 8, 14.
 word door de Natuur, niet door kunst ge-
 maakt. 8, 15.
 waarin verschilt van Pik. 8, 16.
 word nog byna even eens bereid, als by de
 ouden. 9, 17.
 waarin verschilt van Harst. 9, 18.
 is gemeener maar niet minder kragtig dan
 veele kostbaare balsmen. 11, 22.
 uit welke boomen meest en best voortkomt. 15, 28.
 aan de tanden gevreven bewaart het tand-
 vlees. 68, 114.
 word met vrugt op kneuzingen gelegd. 246, 247.
 die afgetrokken is word ligter bruin van ko-
 leur. 304, 3.
 is een balsen die de verrotting tegenstaat. 311, 15.
 geneest zweeren door Douw-wurm veroor-
 zaakt. 184, 145.
Teering geneezen door Teerwater. 129, 80. 145, 96. 158, 108. 263, 281.
Teerwater hoe gemaakt word. 1, 1.
 is een voorbehoedfel tegen Kinderpokjes. 2, 2.
 hoe veel telfens te gebruiken. 2, 3.
 helpt in vervuilingen van het bloed. 3, 4.
 — in verzweringen en ontsteekingen. 3, 5.
 — in verscheiden borstkwaalen. 3, 6.
 Y 2 Teer-

R E G I S T E R.

<i>Teerwater</i> is niet heet van aart, en mag daarom in	
brandige ziekten gebruikt worden.	4, 7.
heeft zyne byzondere kragt in het vlugtig zout.	5, 8.
heeft ten minsten zo veel kragt als verscheiden	
kostbaare balsamen.	11, 21.
is zo kragtig als Brandsteen.	12, 23.
heeft een fynen olie in zig die met water kan	
gemengd worden.	26, 47.
en in onze kleinste vaatjes ingaan.	27, 48.
kan zyne kragten aan onze vogten meedeede-	
len.	28, 50.
verdunt onze vogten zonder te verhitten.	29, 51.
verzagt het bloed door zynen balsemagtigen	
aart.	30, 52.
werkt veiliger dan veele Maag-tinktuuren.	30, 53.
werkt door de onzichtbaare doorwaassening.	31, 54.
en door de pis	31, 55.
maakt verstoppende samenstremmingen los.	31, 56.
versterkt zwakke en bevogtigt drooge vezels	32, 57.
heeft een kragt van doordringen gelyk de	
Zeepen.	32, 58.
is een zuuragtige Zeep.	33, 59.
werkt daar door veiliger dan andere Zeepen.	34, 60.
is beter dan Terpentyn.	34, 61.
— — en Balsam van Peru.	35, 62.
heeft de kragten van Pokhout.	35, 63.
en van Mineraale wateren.	36, 64.
is een hartsterkend middel.	37, 66.
is zo zagt van aart dat het geene gestellen	
benadeelt.	38, 67.
is voordeelig in Jigt.	38, 68.
<i>Teer-</i>	

R E G I S T E R.

<i>Teerwater</i> helpt in gevallen die van verscheiden	
aart zyn.	41, 72.
kan zo wel van heete als van koude gestel-	
len verdraagen worden.	42, 74.
is van grooten dienst in koortfen.	43, 75.
helpt in Longontsteeking en Zydewee.	45, 78.
in roode Loop.	45, 79.
is een hulpmiddel om de Jigt voor te komen.	46, 80.
geneest koud vuur van eene inwendige oor-	
zaak.	47, 82.
is misschien een eigen middel voor Kinder-	
pokjes.	48, 83.
is goed in ziekten van de waterwegen.	48, 84.
is een bewaarmiddel tegen besmettelyke ziek-	
ten.	49, 85.
brenghet de ontroerde geesten tot bedaaren.	49,
	86.
is nut in opstying en Miltzugt.	50, 87.
— in Scheurbuik.	51, 88.
kan geen nadeel doen in kliergezwellen.	
	58, 98.
kan door den tyd grooter uitwerkingen doen	
dan kwyling.	58, 100.
is een Zenuwversterkend middel.	60, 102.
werkt zonder beroering te maaken.	60, 103.
wekt de geesten beter op dan sterke dranken.	
	62, 105.
moet lang gebruikt worden om sleepende	
ziekten geheel te geneezen.	65, 110.
vervult het geen aan Terpentyn ontbreekt.	
	67, 113.
hoe aangenaamer voor den smaak gemaakt	
word.	69, 115.
is dienstig voor zeevaarende personen.	70,
	117.
voor zulke die een stilzittend leven	
hebben.	71, 118-119.

R E G I S T E R.

- Teerwater* bevat de fyne bloem of kwintessentie
 van de Teer. 72, 120.
 word verdedigd tegen sommige verklaringen
 in desselfs nadeel. 86, 21-23.
 geneest onvrugtbaarheid. 245, 238.
 ontlast veele kwaade vogten door de huid. 139, 92.
 dingt naar den eernaam van een algemeen
 geneesmiddel. 92, 29.
 herstelt de doorwaasseming in de voeten. 97.
 35.
 maakt zog in zoogende vrouwen. 122, 69.
 is een vry algemeen geneesmiddel. 274, 293.
 kan veilig gebruikt worden. 277, 294.
 zou van een uitsteekend nut kunnen zyn in alle
 Gasthuizen. 287, 309.
 mag in buitengewoone gevallen beproefd
 worden. 289, 312.
 zou misschien dienstig zyn in de pest ziekte van
 het rundvee. 301, 329.
 is wat hooger van kouleur dan Franse wyn
 en ruim zo helder. 305, 4.
 werkt spoedig in brandige en langzaam in
 sleepende ziekten. 306, 6.
 bewaart de gezondheid en beschermt ook te-
 gen ziekten. 317, 23.
Terpentyn verscheiden soorten daarvan. 10, 20.

V.

- VEnusziekte* geneezen door Teerwater. 213,
 199. 247, 246.
Verdrooging geneezen door Teerwater. 232, 221.
Vliegende Jigt geneezen door Teerwater. 91, 29.
 117, 60. 125, 73. 147, 97. 154, 104. 165.
 115. 181, 138. 190, 155. 230, 219. 235,
 223.
Vrysterziekte geneezen door Teerwater. 108, 48.
Vuur

R E G I S T E R.

Vuur word van den ſchryver aangemerkt als de
dierlyke geest van deeze wereld. 312, 15.

W.

Waterzugt geneezen door Teerwater. 106, 47.

Wen kleiner geworden door Teerwater. 236,
225, 226.

Witte vloed geneezen door Teerwater. 164, 113.

Wurmen zyn ontlast door Teerwater. 203, 173.
211, 195.

Wynen zouden met Teer of harst kunnen toege-
maakt en dus geneeskragtig worden. 66, 111.

Z.

Zeep is nadeelig in brandige gestellen. 39, 69.

Zenuwziekte geneezen door Teerwater. 162,
112. 280, 299.

Zode geneezen door Teerwater. 115, 59.

Zon is oorzaak van de verandering der sappen in
de gewassen. 21, 36.

verwekt eene gematigder en gelyker warmte
dan het vuur. 21, 37.

doet de sappen der gewassen daardoor genees-
kragtig worden. 22, 38.

Zouten, vaste bevatten de kragten der gewassen
niet in zig. 73, 122.

Zweeren geneezen door Teerwater. 164, 114. 203,
174. 206, 180. 210, 191. 245, 240.

Zydewee geneezen door Teerwater. 198, 98. 175,
130. 181, 135. 254, 259.

Drukfouten dus te verbeteren.

Pag. 13. Regel 4 van ond. Bos. Pyn. lees Bos-Pyn.

— 15. — 2 van ond. Mas-ik — Mastik.

Der Herr hat den Himmel gemacht und die Erde,
der Herr hat den Menschen gemacht aus dem Thon.

W.

Der Herr hat den Himmel gemacht und die Erde,
der Herr hat den Menschen gemacht aus dem Thon.
Der Herr hat den Himmel gemacht und die Erde,
der Herr hat den Menschen gemacht aus dem Thon.
Der Herr hat den Himmel gemacht und die Erde,
der Herr hat den Menschen gemacht aus dem Thon.

W.

Der Herr hat den Himmel gemacht und die Erde,
der Herr hat den Menschen gemacht aus dem Thon.
Der Herr hat den Himmel gemacht und die Erde,
der Herr hat den Menschen gemacht aus dem Thon.
Der Herr hat den Himmel gemacht und die Erde,
der Herr hat den Menschen gemacht aus dem Thon.
Der Herr hat den Himmel gemacht und die Erde,
der Herr hat den Menschen gemacht aus dem Thon.
Der Herr hat den Himmel gemacht und die Erde,
der Herr hat den Menschen gemacht aus dem Thon.
Der Herr hat den Himmel gemacht und die Erde,
der Herr hat den Menschen gemacht aus dem Thon.

Danket dem Herrn allezeit.

Der Herr hat den Himmel gemacht und die Erde,
der Herr hat den Menschen gemacht aus dem Thon.



200

72

Verhandeling
het Teerwate

The image shows the front cover of an old book. The cover is decorated with marbled paper featuring a pattern of red, blue, and yellow wavy lines. A vertical strip of red material, likely the spine, is visible on the right side. The title 'Verhandeling het Teerwate' is written in black ink at the top, underlined.